UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 00065409 5

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
University of Toronto

http://www.archive.org/details/spomenicaoprenos00gavr

ВУК
СТЕФ. КАРАЏИЋ.
1864

СРПСКА КРАЉЕВСКА АКАДЕМИЈА

СПОМЕНИЦА

ПРЕНОСУ ПРАХА

ВУКА СТЕФ. КАРАЏИЋА

ИЗ

БЕЧА У БЕОГРАД

1897.

ПО ОДЛУЦИ СРПСКЕ КРАЉЕВСКЕ АКАДЕМИЈЕ

СРЕДИО

АНДРА ГАВРИЛОВИЋ

БЕОГРАД

ШТАМПАНО У ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

1898.

PG
1217
K3S7

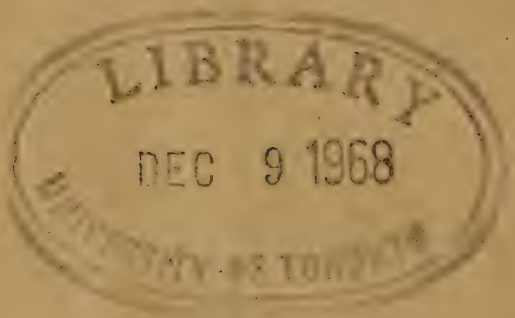

САДРЖИНА.

Слике.

1. Вук Стефановић Караџић.
2. Вуков гроб на бечком гробљу Св. Марка.

СТРАНА

I. . . . . 3—9

Припрема.

1. Значај 30. септембра 1898. 3
2. Мисао о преносу Вука Стеф. Караџића . . . 5
3. Рад Одбора за пренос до 2. маја 1897. . . 7

II. . . . . 10—14

Указ Његовога Величанства Краља Србије Александра I. 2 маја 1897.

15

III. . . . . 17—27

2. маја — 30. септембра 1897.

1. Рад Одбора за пренос до 30 септембра . 17
2. Сахрана посмртних остатака Доситеја Обрадовића 12. септембра 24
3. Обнова гроба Вука Јашчића 25. септембра 27

СТРАНА

IV. . . . . 29—53

У Бечу 28. септембра 1897. — Беч — Земун

1. На гробљу Св. Марка 31
2. Говор Др. Фр. Шукљета на гробљу Св. Марка 35
3. Говор Д-ра Карла Луегера на томе месту . 38
4. Говор Академика Стојана Новаковића на томе месту 40
5. Говор Матије Мурка на томе месту . . . 45
6. Пренос посмртног праха Вука Стеф. Караџића од Беча до Земуна 51

V . . . . . 55—223

30. септембра 1897. у Београду

1. Дочек Вукова праха на железничкој станици 57
2. Песма А. Гавриловића 60
3. Говор Председника С. К. Академије М. Ђ. Милићевића 62
4. Спровод од железничке станице до Саборне Цркве и опело у цркви 67
5. Беседа Његовог Високопреосвештенства Архиепископа београдског и Митрополита Србије Господина Михаила 70
6. Говор Министра Просвете и Црквених Послова 72
7. Сахрана Вука Стеф. Караџића 79
8. Песма Академика-З. Ј. Јовановића . . . 80
9. Венци, положени на нови гроб Вука Стеф. Караџића 82
10. Откривање спомен-плоча Вуку и Доситеју . 92
11. Свечана седница Академског Савета Велике Школе 94
12. Вече у Краљевско-Српском Народном Позоришту 95
13. Банкет у гостионици «код Коларца» . . 96
14. Здравица Председника Краљевске Владе . . 97
15. Здравица Министра Просвете и Црквених Послова 98

Страна

16. Здравица Академика Д-ра Тома Маретића . 99
17. Здравице: Д-ра Армина Вамберија, Шарла Лоаза, Г. Гершића, Д-ра Поточњака, Ж. Симића 102
18. Поздрав Његовог Величанства Краља Србије Александра I. 103
Позрав Његовог Величанства Краља Милана 104
Поздрав Великога Кнеза Константина, Председника Царске Руске Академије Наука . . 105
Остали поздрави (1—375.) 106
19. Гости 220
20. Захвалност Председнику Бечке Општине . 223
Одговор Председников Министру Просвете и Црквених Послова 223

VI. . . . . 225—232

Вукова слава ван Београда . . 227

VII. . . . . 233—250

30. септембра 1897. у Љубљани

1. Дочек посмртног праха Јенеја — Бартоломеја — Копитара на железничкој станици . 5
2. Говор Д-ра М. Мурка 237
3. Говор Ивана Хрибара 240
4. Спровод кроз Љубљану од железничке станице до гробља и сахрана 243
5. Говор Фр. Левца 245
6. Банкет у гостионици „код Слона“ . . . 249
Поздрави Београд — Љубљана 249

VIII. . . . . 251—301

Поздрави српске и друге штампе

Увод 253
I. 1. У славу првог и најбољег скупљача српских народних умотворина („Одјек“) 254

		СТРАНА
	2. О речнику и граматици Вуковој („Одјек»)	256
	3. Вукови радови на историји («Одјек»)	260
	4. О преписци Вуковој («Одјек»)	264
	5. Вук Стефановић Караџић («Српска Застава»)	270
	6. Три светла бегунца («Поглед»)	274
	7. Слава Вуку Стеф. Караџићу! («Наставник»)	277
	8. Две звезде сјајне — Два гроба светла («Бранково Коло»)	282
	9. Бесмртником — Вуку и Доситеју («Босанска Вила»)	285
	10. Педесетогодишњица четрдесет-седме, у српској књижевности, Вуку од подушја («Бранково Коло»)	289
	11. Државна и народна слава («Бранково Коло»)	299
	12. Вук Стефановић Караџић («Pester Lloyd»)	311
	13. Вук Стефановић Караџић («Magyarország»)	318
	14. Вук Караџић, основалац новије српске књижевности («Vasarnapi Ujság»)	319
	15. Слава Вуку Стефановићу Караџићу! («Српски Глас»)	322
	16. Вук Стефановић Караџић («Српски Глас»)	326
	17. Apoteoza pobjede srpskoga jezika («Dubrovnik»)	331
	18. Славље Вука Караџића («Глас Црногорца»)	333
	19. У славу Вуку («Глас Црногорца»)	336
	20. Година 1864, жалосна по Србство («Браник»)	342
II.	1. Вук у домовини («Српске Новине»)	344
	2. Вуков дан («Одјек»)	344
	3. Мир пепелу Вука Стефанова Караџића («Поглед»)	347
	4. Слава Вуку Стефановићу Караџићу («Наше Доба»)	350
	4. Вук Стефановић Караџић («Домаћица»)	353
III.	1. Копитар («Одјек»)	355
	2. Копитар Србима («Одјек»)	362
	3. Копитар и Вук («Wiener Zeitung«)	364
	4. Копитар и Вук («Ljubljanski Zvon»)	372

IX. . . . . 381—386

После светковина

Матица Словенска српској Краљевској Академији 387

X. . . . . 387—390

Завршетак

Поговор 389

I

1.

Септембар је 1897. био месец народне части српске!

Стари дуг народне захвалности великом учитељу Доситеју одужен је тога месеца.

Време је претило, да дуг захвалности који сви дугујемо великом научнику српском Даничићу скоро пређе у читуљу непокајних грехова наших. Тога је месеца прекинута низа таких сагрешења. Над гробом Даничића данас се диже смеран белег да се гроб не заборави, као што се име заборавити не може.

А последњи дан тога часног месеца крунисала славље величином која је од свих одвојила. То је био дан који је Провиђење поклонило српском народу на част — Вуку Стефановићу Караџићу на славу!

Доситеј је у прозорје нових дана за српску књигу слутио леп сунчан дан — али он није могао даље: умро је жудећи за Обећаном Земљом.

Вук је побеђивао, разрушио границе и на вратима те земље предао дух свој Господу који га је водио.

Даничић је у њој као изабраник по милости Божјој господовао.

Тај светли лук: Доситеј — Вук — Даничић постао је на небу српске просвете дуга, знамење да за њу више потопа бити неће.

Тиме је свечано завршен српски деветнаести век, век народности, век српске борбе и српских нада.

Ипје септембра 1897. народ српски дизао Вуку величанствени споменик од туча и мрамора. Већи је и друкчији споменик био већ раније подигнут, а народ му се српски тога дана само наново поклонио.

„Не треба да ти ми оплетемо вијенац — рекла је српска бечка омладина Вуку, славећи по столећа књижевнога му рада — ти си га давно већ оплео. Видјели смо га изблиза, па смо се дивно увјерили да су му листићи од лавора. Ми смо само дужни да ти њиме украсимо остарјело чело!“

„Не треба да ти подижемо споменик: ти си му давно већ темељ положио. Наши оци саградише му свод који шаље одјек ове ријечи на далеко. Ми само желимо и молимо Бога, да доживиш те да угледаш где му се кубе до неба диже и да разазнаш на врху његову своје име, име Вука Стефановића Караџића!“

Томе се споменику сав српски народ, праћен љубављу свега просвећенога света, поклонио и целивао га, кад је 30. септембра 1897. посмртни прах бесмртников положио у гробницу пред Саборном Црквом у престоници Краљевине Србије, преневши га из великога града Беча.

2.

Бележећи благословеном руком својом у многим и многим песмама српскога народа оне различите а вазда лепе стихове у којима се на самрти изјављује жеља: где да буде вечно боравиште — Вук је, понесен милином поетском, и сам, нема сумње, пожелео своме праху вечну кућу у ком куту српске земље.

Такве су жеље имали и други велики покојници српски: Доситеј, Даничић, Његош, Бранко, Павић и остали.

А Вукова је жеља могла бити само она којом је живео васцели српски народ од 26. јануара 1864. до 30. септембра 1897.

Тој се жељи већ одавно хтело изаћи на сусрет.

Велики Кнез Мученик Михаило Обреновић III, добротвор и заштитник Вуков, говорашe за мало дана потоњега свога живота:

„Молим вас, *да* ћу њега пренети, чим се то допусти.“

Бурни су дани текли непрестанце од 1867. до 1886, а жеља се само величала. Али се и тада знало да ће се народна жеља испунити, па се одређивало и место, оно место — где Вук данас почива... Бранка треба пренети на Сгражилово — писао је 1879. прч. Јован Бошковић — „као што би и Вукове кости ваљало пренети у слободну и независну Србију, па их спустити у гроб пред београдском саборном црквом, при уласку с лица, — према Доситејевим.“

Остала је била само још једна година до навршетка стогодишњице рођења Вукова, кад се затражило од ондашњега Министра Просвете Краљевине Србије да даде „абер за времена“, да се Вук пренесе у Србију.

Све се чинило и све се хтело учинити.

Године 1887, априла 28, на позив Министра Просвете, Милана Кујунџића, састали су се први пут чланови нове Српске Краљевске Академије у просторијама Министарства Просвете. Министар је позвао Академике да отпочну своје радове, и повео је прву реч о прослави стогодишњег дана рођења који је падао 26. октобра те године и о преносу посмртног праха Вукова из Беча у Београд.

Тиме је отпочет рад.

Академија се прво обратила кћери Вуковој, Госпођи Мини Вукомановићки. Госпођа је тражила пренос целе породице, а мало после је изјавила жељу да се то за живота њена не ради, нек остане гроб у Бечу, „те да она — вели се у писму С. К. Академије Министру Просвете — има где изливати сузе своје кћеринске љубави и поштовања.“

Тако је и учињено.

Дана 8, месеца септембра, године 1888, прослављена је у Београду стогодишњица Вукова.

Маја 31, године 1894, преминула је у Бечу кћи Вукова, Госпођа Мина Вукомановићка, у 62 години свога живота, а 4. јуна покојница је пренесена о трошку српске државе у Београд и сахрањена код цркве Светога Марка.

Питање о преносу Вукову сад је било свршено.

3.

Наскоро по сахрани кћери Вукове, истога месеца дана 30, обратила се С. К. Академија Министру Просвете писмом у коме му помиње своју жељу о преносу Вукову још о стогодишњици његовој, наводећи узроке што то није извршено и како се сада може учинити. „Тога ради — вели се даље у писму — Академија има част молити Господина Министра Просвете и Црквених Послова да би изволео:

1. Издадити потребну суму од државе на трошкове око тога преноса, и

2. Порадити, својим путем, код дотичне санитетске власти да се речени пренос може учинити.

Академија је рада да се Вукове кости сахране у порти Велике Београдске Цркве, лево од западних врата, а десно су сахрањене кости Доситејеве."

26. септембра те године Академија је опет молила Министра, „да би изволео ставити Академији на расположење суму од 10—15.000 динара за зидање гробнице у порти Велике Београдске Цркве за сахрану Вукових костију и за постављање надгробног споменика."

30. марта 1895. године Министар шаље Академији 4059·50 дин. „на рачун зидања гробнице за сахрану костију Вука Караџића и постављања надгробног споменика, а кад се одобри буџет за 1895, послаће јој се још 10—15.000 динара за потпуно довршење овога споменика." Ово одобрење буџета није на време учи-

њено, те је с тога рад за пренос био и даље ограничен само на претходне припреме.

Таким и даљим радом поступно су се чиниле припреме за пренос Вуков, док Целокупна Академија на своме скупу 20. јануара 1897. није саставила *Одбор за пренос Вукових костију*, овластивши га да се, по потреби, може попуњавати. Тако образован и доцније у два маха попуњен Одбор имао је ове чланове:

Милан Ђ. Милићевић, Председник Срп. Крал. Академије,
Светислав Вуловић, академик,
Михаило Валтровић, академик,
Љубомир Ковачевић, академик,
Пера П. Ђорђевић, академик,
Д-р Јован Јовановић-Змај, академик,
Јован Жујовић, академик,
Љубомир Стојановић, академик,
Никола П. Пашић, Председник општине града Београда,
Стеван Ловчевић, Начелник министарства просвете,
Живан Живановић, Државни Саветник у пензији.
Д-р Миленко Р. Веснић, професор Вел. Школе,
Андра Гавриловић, професор гимназиски,
Сима Н. Томић, професор гимназиски,
Д-р Ђорђе С. Ђорђевић, професор гимназиски,
Владимир Ст. Максимовић, Председник друштва „Побратимства“, кога је доцније заменио други председник тога друштва Светозар Томић.

Први састанак, када је Одбор почео рад, био је 23. јануара 1897.

Међу тим је Српско Академско Друштво „Зора“ у Бечу било узело на се припрему за пренос Вуков,

обративши се прогласом свему народу српском. Пато је Одбор одмах одлучио да о своме постанку и раду јави „Зори," и да, одајући хвалу предузимљивости вредне Омладине, замоли за њену сарадњу, поглавито око послова који се у Бечу имају свршити. Од тада је рад пшао споразумно.

Хитајући да изврши претходне и прве послове, Одбор је предузео корак: да највиша црквена власт допусти сахрану Вукова праха пред Саборном Црквом, и већ 28 тога месеца добио је од Министра Просвете писмо у коме се саопштава да је Његово Високопреосвештенство Митрополит усвојио предлог С. К. Академије.

Један од првих послова био је и тај, да Одбор одмах ступи у преписку с Краљевско-Српским Посланством у Бечу, а бригу око припремања костурнице из самотворног камена, надгробних плоча и плоча за натписе узео је на се академик Мих. Валтровић, извршивши тај посао, после неких мена, у каменарској радионици Мијатовића и Голумбовског.

На једном од даљих својих састанака, 6 марта, Одбор је, поред осталих послова, већао и о обнови гробова заслужних покојника Доситеја Обрадовића и Вука Караџића. „Господин Председник — вели се у записнику те седнице под бр. 3 — износи на оцену шта има да се учини за обнову гроба Доситеја Обрадовића. Износи, по „Голубици" III стр. 236—237, шта се зна о поновном укопу Доситејевих костију по порушењу старе и подизању садашње Београдске Саборне Цркве. Према тим подацима Доситеј, који је умро 21. марта 1811. у 72-ој години живота, био је сахрањен код старе Саборне Цркве. При подизању нове (1840) кости су његове завијене у свилу и у парочитом ковчежићу — према натпису који је био

утврђен у зид црквени — положене десно од западних врата, на осам стопа далеко... Одбор одлучује: да се на томе месту предузме истраживање и да се једновремено са сахраном Вукових костију и Доситејев гроб обнови а на своме месту остави, тако да један буде десно, други лево, од улаза у Саборну Цркву са западне стране... Ну после разлога Г. П. Ђорђевића да се за Доситеја има учинити све што и за Вука, Одбор одлучује да г. Валтровић прими старање за два саркофага и обе плоче.“

На тој је седници одлучено и за обнову гроба Даничићева.

У записнику под бр. 4 забележено је: „Господин Председник саопштава да би се ваљало захвално сетити и Ђура Даничића. па наглашује потребу, да се сада ма и најмање за белег на гробу Даничићеву учини... Али да би Одбор, обухватајући и то у свој рад, био успокојен због издатка, Г. Председник саопштава: да је сем службене преписке имао и говора са Г. Министром Просвете... Одбор одлучује: да се гроб Ђура Даничића обележи једном степом, грубо дотераном, која би покривала гроб и носила натпис.“

На овом је састанку још изнесена мисао: да ће лепо бити ако пренос Вуков буде у исто доба кад и браћа Словенци, преко своје „Словенске Матице“, препесу великога научника, Словенцима и Србима подједнако драгога, — Бартоломеја Јернеја Копитара.

Од тада се радило да се и ова лепа жеља оствари тиме што се наскоро ступило у везу са Словенском Матицом у Љубљани.

Помишљајући већ на потребу да се ближе одреди време преноса, Одбор је на своме састанку — на коме су још били Министар Просвете Г. Андра Николић и Председник Матице Српске у Новом Саду

Г. А. Хаџић — 27. марта већао поглавито о томе, заустављајући се на два рока: на почетак јула, како је желела српска бечка омладина, и на јесење септембарске дане, које је препоручивала угодност београдског климатата и прилика. У исти мах Председник Матице Српске лично изјављује, да би жела Матице Српске била да она — по претходном позиву С. К. Академије — прими пренос Вуков од бечке железничке станице до Београда о свом трошку. „После измењаног мишљења — вели се у записнику те седнице — узео је реч Господин Министар. Он скреће пажњу да пренос врши Српска Држава, а Академија је у томе њен орган. И ако се радо прима учешће културних корпорација, па дакле и Матице Српске, не ćме се ни у Бечу при ископу ни у целом даљем преносу изгубити главни карактер посла који *Држава* врши. Пред тим фактом искључена је свака могућна осетљивост како у погледу учешћа тако и у погледу рока... Напослетку он резервише влади одлуку, ако би то потребно било... Одбор одлучује: да се изасланицима Српске Краљевске Академије, који ће допратити из Беча у Београд прах Вуков могу придружити и представници Матице Српске."

Даљи је рад текао у дописивању и измењивању мисли између Одбора и Матице.

У тим припремама затекао је Одбор највиши указ од 2. маја Његовог Величанства Краља Србије Александра I, којим је одређен даљи круг рада и којим је Краљевина ударила печат свој на велику свечаност народну, пренос посмртнога праха бесмртнога Вука.

II

МП

АЛЕКСАНДАР I

по милости Божјој и вољи народној

Краљ Србије

На предлог Нашег министра просвете и црквених послова, а по саслушању Нашег министарског савета, желећи засведочити Наше и Нашега народа истинито признање славних заслуга оца српске нове књижевности, неумрлога Вука Ст. Караџића, решили смо и решавамо:

1. Да се посмртни остаци Вукови пренесу из Беча и сахране у Београду.

2. Да се овај пренос учини месеца септембра ове 1897. године. Потребан за то трошак да се да из државне благајне.

3. Да о овом преносу узме на се старање Српска Краљевска Академија, која се овлашћује, да овом приликом, о државном трошку, подигне и пристојне белеге на гробовима Доситеја Обрадовића и Вука Караџића.

Наш министар просвете и црквених послова нека изврши овај указ.

2 маја 1897. год.
у Београду.

АЛЕКСАНДАР с. р.

Министар
просвете и црквених послова,
Анд. Николић с. р.

III

1.

После знаменитога указа Његовога Величанства Краља Србије Одбор је могао приступити и појединостима у припремању.

Одлучивши да записи на спомен-плочама буду што краћи, Одбор је редакцију тога поверио Г. М. Ђ. Милићевићу и Г. П. П. Ђорђевићу, те је доцније после прегледа Г. Министра Просвете утврђен текст за натписе.

Изјаве „Шабачког Певачког Друштва“ и лозничке певачке дружине „Караџић,“ да желе као културне установе из Вукова завичаја суделовати у свечаности, примљене су за сам спровод, остављајући сваку другу иницијативу самим друштвима.

Словенска Матица у Љубљани јавила је, да је у својој седници од 10. маја (по новом) одлучила приступити припремама за пренос Копитара из Беча у Љубљану. Матица такође изјављује жељу да се свечковине оба преноса изврше у исти мах. А после краће преписке дошло се до потпунога споразума и у питању о времену, те је Одбор већ 5. јуна могао утврдити, да ће се последњих дана септембра (пре половине октобра по новом) извршити братско прослављање двају великих покојника.

Добивши од својих чланова З. Ј. Јовановића и А. Гавриловића нарочито спремљене песме за на-

почетак и завршетак свечаног спровода кроз Београд — Одбор је одлучио да се за компоновање песме А. Гавриловића, којом ће се почети свечаност код железничке станице, умоли Г. Ст. Мокрањац, а за компоновање песме З. Ј. Јовановића, којом ће се спровод завршити над самим гробом, да се умоли Г. Ј. Маринковић.

„Зора“ из Беча јавила је, да ће од новца, који је мислила утрошити вршећи пренос Вуков, положити сребрн венац; даље, да ће узидати спомен-плочу у Бечу на кући где је Вук 1864. године умро, а остатак да ће употребити као основу фонду за подизање споменика Вуку.

Још је Одбор одлучио, да се на време саопшти чин преноса и свечаности свима за које се, по припремљеном списку, држи да им то треба посебно јавити, а других позивница да не буде, осем што ће се, поред редовних и дописних чланова С. К. Академије који су на страни, за сам чин ископавања на бечком гробљу Св. Марка и посебним писмима позвати: Српска Црквена Општина и парох српски у Бечу, свештеник руске цркве у Бечу, Председник Општине бечке и Академија Наука у Бечу, којој је Вук био члан.

Окружница у којој Одбор јавља за ову народну и државну свечаност гласи:

Да би се посведочило истинито признање сјајним заслугама оца нове српске књижевности ***Вука Стеф. Караџића****, превисоким указом од 2. (14.) маја о. г. наређено је да се посмртни остаци његови пренесу у отаџбину. Српска Краљевска Академија, којој је истим превисоким указом поверено да овај пренос изврши, има част известити ..... да ће изношење*

праха Вукова из гробља Светога Марка у Бечу бити 28. септембра (10. октобра; ове године у 2 часа после подне, а сахрана у Београду, код саборне цркве 30. септембра (12. октобра) у 11 часова пре подне.

Кад су већ наступили први дани септембра, Одбор је одлучио, да се за ковчег у коме ће бити посмртни остаци Вукови спреми метална споменица и да се положи у саркофаг поред самих костију. Тако је и урађено.

Споменица гласи:

Вук Стеф. Караџић, рођен 1787. умро 1864.

Старање за видне знаке које ће осим чланова Одбора и Академије добити још и поједини учесници, страни гости и певачи, остављено је члановима Одбора Ђ. С. Ђорђевићу и А. Гавриловићу.

Приближујући се светлом дану велике културне светковине, Одбор је у септембру, поред осталих послова, донео још и ове закључке:

Одлучио је, да се члан Одбора Ж. Живановић споразуме са свима Пештачким Друштвима о реду учешћа њихова, што је и извршено 9. септембра;

Одлучио је, да пети члан Ђ. С. Ђорђевић одмах раније у Беч и са посланством и „Зором“ а у договору с образованим Бечким Одбором за прено, коме је председник дворски саветник Г. Шулц, припреми све што треба за дан ископавања на гробљу Св. Марка;

Даље, да се на гроб Копитарев положи у име Српске Краљевске Академије сребрн венац;

Да се умоли Академик Г. Стојан Новаковић да се у име Српскога Народа поклони праху великога Копитара;

Одредио је изасланство које ће ићи у Беч, извршити ископавање и прах Вуков допратити у Београд;

Утврдио је ред спровода кроз Београд и при укопу;

Одлучио је, да главни управник при томе буде члан Одбора Г. Стев. Ловчевић, Начелник Министарства Просвете;

Изјавио је жељу, да, место говора пред Великом Школом при спроводу, Академијски Савет Велике Школе држи тога дана свечану седницу у којој ће бити предавање у славу Вукову;

Одлучио је, да се дан и час свечаности јаве нарочитим писмима Његовом Величанству Краљу Милану, оснивачу и заштитнику Академије, и Њеном Величанству Краљици Наталији. Председник Одбора и Академије извршио је ту одлуку 14. септембра, на Крстов-дан;

На изјављену жељу „Кола младих Срба“ да се нарочити српски воз, који ће из Београда отићи у Беч и пренети Вука, што дуже задржи у Пешти, како би тамошњи Срби имали могућности поклонити се праху покојникову, Одбор је одлучио да се од те и других таких изјава води рачун колико год прилике саобраћајне допуштају;

О предлогу Г. Паје Марковића Адамова, професора и уредника „Бранкова Кола“ у Карловцима, да ту буде главна станица за најдужи одмор при преносу, а на путу Беч—Београд, из националних осећаја и разлога — одговорено је, да Одбор није власган мењати начин препашања и време, али да ће се радовати ако и оно мало бављење на станици карловачкој ма колико одговори жељама српске омладине и српскога народа;

Матици Српској у Новоме Саду јављен је час поласка и број изасланика београдских, како би се и представници Матичини могли њима придружити и у Бечу заступати српски народ преко Саве и Дунава.

Још су два посла била претходно свршена: обнављање гроба Доситејева и гроба Даничићева.

2.

Његово Величанство Краљ Србије Александар I, указом од 2. маја 1897, наредио је да се обнови гроб великога српског књижевника и народног учитеља Доситеја Обрадовића.

Српска Краљевска Академија, извршујући ову превисоку заповест, спремила је саркофаг од рипањског камена, и наредила да се ископа за укоп покојникових остатака друга рака метар и по на запад од Саборне Цркве.

Септембра 12, у два и по часа по подне, пред Председником Српске Краљевске Академије Г. М. Ђ. Милићевићем, осам стопа на запад од зида Саборне Цркве, отворен је гроб славнога нашега Доситеја и нађене су на гомили његове српске кости. И ковчег и свилени тоболац, где су биле кости, иструлели су, али је међу костима нађено стакло са зејтином у коме је била једна записка.

Стакло је са зејтином однео у Министарство Просвете Г. Милићевић и ту је пред Г. Министром Николићем и Начелником Министарства Г. Ловчевићем стакло разбијено, јер се записка није могла другчије извадити. Записка би развијена и прочитана. Она гласи:

Мили роде србскіи, и потомство! Желям ти, да ова цедуля у овом стаклету, у зеитину, стои у сандуку у средини костию блаженопочившегъ Нашегъ србскогъ Анакарзиса Доситея Обрадовића. Кости су 8.го септемра у 11. сати по немачком сату извађене из землице црне, и у торонь црквени оставлѣне, а 11.го у 11. сати опране и у води и вину црном и у жутту дамашку завиене и у саднукъ поставлѣне све собственим моім рукама, ... (последња се реч не може прочитати).

У Београду
11.го Септемра 837. **Глигорие Возаровићъ**

О овоме је састављен записник који се чува у Архиви Министарства Просвете

Кости су покојникове после овог наласка преливене вином, сабране у нови свилени тоболац, и унесене у цркву. Господа: Д-р Михаило Лазаревић, Д-р М. Јовановић — Батут и Д-р Сима Тројановић вршили су преглед и премер лобање. У нови саркофаг спуштене су 15. септембра у 3 часа по подне рукама Министра Просвете и Председника Академије уз кратак помен и учешће богословене и друге школске омладине, која је гроб и тоболац обасипала цвећем, као и осталих грађана. После тога је саркофаг поклопљен, рака земљом засута и плочом покривена.

Записка Возаровићева предана је на чување Народном Музеју, а у саркофаг је до свиленог тобоца стављено стакло са зејтином и у њему овај запис, у коме се понавља рад и запис Возаровићев па се продужује:

12. септембра извађене су кости великог народног учитеља Доситеја Обрадовића из његова гроба до за-

падших врата саборне цркве у Београду, преливене су опиом и поређане у свилени тоболац, па су данас сахрањене у нову гробницу на овом месту. Нека је слава Диситеју Обрадовићу!

У Београду 15. септембра 1897.

Овај је запис утврђен потписом Председника С. К. Академије.

3.

Његово Величанство Краљ Србије Александар I. указом од 2. маја 1897, наредио је да се обнови гроб великога српског научника Ђура Даничића.

Српска Краљевска Академија, извршујући ову превисоку заповест, спремила је за свети гроб, који се налази у гробљу код цркве Св. Марка у Београду, белег од недовршено израђене стене са записом имена покојникова и потребном сталном оградом.

25. септембра у 3 часа по подне два свештеника са ђаконом окадише гроб, очиташе помен и прозише вином пред Министром Просвете, Председником Академије, Академицима Др. Јов. Тургманом и Љуб. Стојановићем, Државним Саветником у пензији Живаном Живановићем, и професорима Др. Мил. Р. Весићем и Симом Н. Томићем.

За тим је гроб закључан, а кључ предан С. К. Академији на чување.

IV

1.

...Далеко у туђини, у шумном граду Бечу, на гробљу Светога Марка, тамо где, по песнику, леже многи српски и словенски алем закопан, кроз десетине година борављаху вечни сан два велика човека, два светла ума, два добра сина од два онда мање знана братска народа, два добра друга и пријатеља, учитель и ученик: *Словенац Бартоломеј — Јернеј — Копитар* и *Србин Вук Стефановић Караџић*.

Савременици, другови и пријатељи — проживеше заједно многа искушења, многе горке часове, да слава њихова буде слава братска, слава заједничка.

Синови малених народа, дижоше се на рад онда кад велики народи падаху у крвавој међусобној борби. Сумњичени зато, што су проповедали научну истину оптуживани с тога, што су неистину и незнање гонили — они су све пребродили, прешли, раскрчили, и стигли узвишеном циљу своме...

Захвалан народ њихов, поносан с величине таких синова својих, дочекао је од њих нову радост, нову славу своју.

У недељу 28. септембра 1897. у 8 часова пре подне састаше се изасланици српскога народа са изасланицима братскога народа словеначкога на гробљу Св. Марка у Бечу, да у име својих народа приступе гробовима најдичнијег Србина Вука и највећега Сло-

венца Копитара, да прах његов целивају и да их собом понесу тамо где се они одавно жудно изгледају, где срца живље бију при спомену имена њихових, тамо где је небо веселије, а земља лакша — у отаџбине, у народе њихове.

Краљевину Србију заступаху Академици: Стојан Новаковић, Димитрије Нешић и Пера П. Ђорђевић, Декан Велике Школе Ђ. Станојевић, представник Одбора за пренос Вуков проф. Д-р Ђорђе С. Ђорђевић, представник општине града Београда Бран. Рајић, Краљевско-српски посланик у Бечу потпуковник М. Михаиловић, секретар посланства А. З. Јовичић и војни аташе потпуковник А. Машин. Још ту бејаху други представници Српства: изасланици Матице Српске председник А. Хаџић и проф. Ј. Грчић, даље посланици у Царевинском Већу Д-р Душан Бољак и Д-р Радослав Квекић, српско академско друштво „Зора“ и остала српско-хрватска омладина.

Народ словеначки заступаху изасланици Матице Словенске у Љубљани: Потпредседник директор Грасели, проф. Рутар и архивар Коблар; даље, дворски саветник Д-р Фр. Шукље као Председник Бечког Одбора за пренос, доценат у бечком Универзитету Д-р Матија Мурко, словеначки народни посланици на царевинском већу и академска омладина.

Бечко Министарство Просвете заступао је министарски саветник Г. Резек, бечку Академију Наука проф. Д-р В. Јагић, бечки Универзитет проф. Д-р. К. Јиречек, дворску библиотеку Д-р Мантуани.

Још од одличних гостију бејаше ту потпредседник парламента Чех Д-р Карло Крамарж, Председник општине бечке Д-р Карло Лугер, за тим књижевник Фр. Кајиц, гроф Ауерсперг, барон Швегел и други народни заступници у парламенту.

Прво је отворен гроб Вуков. Костур је нађен неповређен у металном сандуку. У пелини је очуван фес с кићанком, чарапе и мањи делови одела, што је све поново са њим сахрањено. Отисак лобање у гипсу израђен је под надзором професора пластике Дила, а извршено је и неколико различних фотографских снимака.

Број гроба поређен је са записком у гробљанском протоколу од 1864. а нарочито позвани чиновник бечке Општине саставио је на месту записник, који констатује потпуну идентичност.

У нов ковчег поред посмртних остатака стављено је стакло са зејтином и у њему на пергаменту запис:

„Извршујући наредбу Његовог Величанства Краља Србије Александра I од 2. маја 1897 г. и Његовог министра просвете и црквених послова г. Андре Николића, ми доле потписани ископали смо посмртне остатке Вука Стефановића Караџића, великога српског књижевника, и однели смо, да се положе код западних врата саборне цркве у Београду. Нека је слава Вуку Караџићу! Беч 28 септембра 1897 г. Изасланици Краљевине Србије: за Српску Академију Науке: Стојан Новаковић, Димитрије Нешић, Пера Ђорђевић. Декан Велике Школе Ђока Станојевић. Кмет општине Београда Бранимир Рајић. Члан одбора за пренос Вукова праха д-р Ђока Ђорђевић. Овоме чину присуствовали су: Секретар краљ. српског посланства Јовичић, изасланици Матице Српске у Новом Саду А. Хаџић и Јован Грчић, председник срп. академског друштва „Зоре“ Сабо Јелић.“

Пошто је отворен и гроб Копитарев и његов прах такође опремљен, остани су оба покојника смештени у беле металне сандуке и стављени у гробљан-

својој црквици на одар који је био украшен цвећем и зеленилом, а на подножју су се његову рељали венци клуба чешких посланика, српских, словеначких и хрватских друштава у Бечу и од других установа и удружења.

Почасну стражу око одра вршило је особље погребнога завода.

У 2 часа по подне изнесени су из црквице ковчези до великога крста на гробљу где су извршена опела.

Опело Вуково извршили су српски православни парох у Бечу Г. Мих. Мишић, руски прота Г. Николајевски и свештеник грчке цркве, а Копитарево словеначки посланик у парламенту опат Ајншпилер, Жичкар, Д-р Житник и Д-р Крек. Словенско Певачко Друштво у Бечу под водством Г. Хубада отпевало је поред осталога православно „Отче наш“ и словеначку посмртницу „Blagor mu.“

По свршеним опелима почели су свечани говори Господе: Шукљета, Луегера, Новаковића и Мурка.

За тим се кренуо спровод од гробља Св. Марка до железничких станица. Напред је ишао херолд на коњу са заставом, за њим Вуков лес на свечаним погребним колима са запрегом од шест коња, па онда така иста кола с лесом Копитаревим, а за њима преко шесет кола. На растанку се спровод поделио: Вуков је отишао на главну државну а Копитарев на јужну железничку станицу, да се 29. септембра изјутра крену својим возовима у Београд и Љубљану.

2.

Први говор на гробљу Св. Марка, који је држао дворски саветник Господин *Др. Фр. Шуклье*, гласи:

„Што је, часна Господо, преостало земнога од Јернеја Копитара и Вука Стефановића Караџића чуване су ове две раке пред нама. Они су добили црквени благослов, а за мало па ће бити дигнути и отправљени у миле им домовине. Ми пак, славна Господо, скупили смо се тога ради да их опремимо на њихово последње путовање.

(немачки:) Један поглед, Господо, на нас окупљене казује да на данашњој светковини не учествују само земљаци, у ужем смислу, обојице великих покојника. Шта више, учествовање се не ограничава ни на саме поштоваоце из сродних братских племена која видимо данас заступљена преко толиких и тако одличних великана. Интересовање је хватало и даље! Пре свега, вршим своју дужност, ако с овога места искажем пуну пуцте захвалност Г. Министру Просвете. Он, уважавајући неувеле заслуге које су Копитар и Вук стекли не само за свој народ, него и за науку у опште, за ту најдрагоценију заједничку својину свега образованога света, одредио је да га на данашњој прослави заступа — јер је сам службеним послом спречен — један од најодличнијих његових службеника. Нека је така иста топла хвала и

бечној Академији Наука која је данас специјално представљена човеком европске славе, најзнаменитијим од данашњих словенских језичара. Одлично је заступљено и бечко Свеучилиште, а Дворска се Библиотека, тај славни завод којим је у своје време руковао наш земљак Копитар, такође сетила овога дана и послала своју депутацију. Тако је исто заступљено Шевченково Друштво Знаности у Лавову преко своја два члана. Свима тим многопоштованим корпорацијама изјављујем искрену захвалност! Ми данас, господо, живимо у доба кад бесни дивља необуздана народносна борба, кад се, жали Боже! не пита шта вреди појединац, већ од куда је и који му је матерњи језик. У таком положају, испуњени смо нарочитим поносом што поздрављамо у својој средини бечкога градског Начелника, праћеног многим месним Одборницима. Г. Начелник може своје учешће објаснити и другим разлозима, али се оно даје разумети и с локалног гледишта. Оба су слављеника провели велики део свога интереснога живота у Бечу, овде су написали а дѣлом ту су и издали велики број својих знаменитих дела, па се топлом симпатијом одазивали своме становишту, дражном месту Бечком.

(словеначки:) А сада после овог кратког поздрава остављам подобнијим говорницима, да вам, часна Господо, у општим потезима опишу знаменито дѣловање Копитарево и Вуково, да вам разјасне оне идеалне лепе односаје који су толико деценија спајали наше великане. Заједно су радили и трудили се за народ и просвету, па ни смрт није могла прекинути њиховога дружења. На једном су гробљу почивали до данас, па се врши и заједничко славље пре но што отпратимо, раставивши њихове остатке,

свакога у домовину му. Захвалним ће срцем примити бела Љубљана тело Копитарево.

(српски:) И ви ћете, мила браћо Срби, однести свога Вука у краљевски Београд. Он вам је излазио из оног великог доба кад се народ српски јуначки борио за крст часни и слободу златну! После, кад се стишао рат, кад се вршио политички препорођај вашега народа, отворио вам је Вук нову књижевност, осладио језик, уредио правопис и граматику, те заједно открио удивљеноме свијету прекрасну дивоту ваше народне епике! —

Час је дошао, Господо, опростити се морамо од земаљских остатака нашега Копитара и нашега Вука, али ће дух ових мужева остати међу нама, нити ће кад у захвалним нашим срцима угаснути своме на та два земљака!«

3.

Други говор на гробљу Св. Марка, који је на немачком језику држао председник Општине града Беча Господин *Др. Карло Луегер*, гласи:

„Промисао Божји хтеде, да се данас приређује заједничка посмртна слава двојици, који су у животу били пријатељи, Копитару и Вуку, који су за живота ишли истим правцем. Ми Бечлије нећемо заборавити, да је Копитар у Дворској Библиотеци славно радио. Њему би намењено да нам врати благо, што су нам га 1809. отеле отмичарске руке. Чудан је случај хтео, да су се он и највећи наш песник Грилпарцер у исти мах надметали за место у тој Библиотеци па, кад га је добио Копитар, Грилпарцер је без злобе признао, да је Копитар с правом добио то место. Копитар је стајао у вези с немачким научницима па и са самим великим маестром Гетом који је прихватио његове заслуге. Вук је човек којим се Срби с правом поносе. Ни од чега узнео се до највишега. На и немачки је народ поносан, јер с Вуком другова̀ху: Грим, Хумболт, Гете и многи други. Они Вуку захваљују, што их је упознао са српским народним песмама које Немци много читају и то у преводима својих великана. Видимо да се Бечлије морају растати са смртним остацима ова два човека,

јер их траже њихови народи да их упокају у својој земљи. Беч се може поносити што је сачувао тако драгоцене кости. А сад нека путују оба леша с остацима да се чувају у својој рођеној земљи, и да сведоче да бар у једној још области влада мир, у области науке. Ја им довикујем: Мирно почивајте у прилу своје рођене земље!«

4.

Трећи говор на гробљу Св. Марка, који је на српском језику држао Академик Господин *Стојан Новаковић* у славу Копитару, гласи:

„Много-заслужни и поштовани душе Копитаров!

Скоро ће се деведесет година напунити од како си оставио вилинске горе и дубраве постојбине словенске, да овде, у великоме средишту рада и мишљења, потражиш одгонетке које су те још на дому мучити почеле. Одгонетке су те скривале у себи лепшу будућност твога народа; оне су биле дужност сваког родољубивог срца. На њих мислећи, у свету лепшем и срећнијем али туђинском, ти си без престанка духом боравио у драгој домовини. Одгонетке те, родољубивом осећају толико драге, тражиле су тишину, сиротињу, борбу не са непријатељима него са противним мишљењима, налагале су ову чудноватy милицу живота повученога, многима неразумљивога, занесена у научна размишљања о васпостављању заборављене прошлости, о стварању и замишљању нове будућности. То што је била твоја сласт, великих покојниче, спољноме је свету изгледало полумучеништво, јер се одмах не види шта у себи носе мисли нове, крепке, снажне, и не зна свак како су у њима темељи просветнога живота толиких лепих земаља, толиких људских створова. При свем том,

мисли те још нису биле кућа и ако су биле темељи; оне још нису биле ни хлад ни плодно дрво и ако су биле семенка. Да оне постану што си ти желео, ваљало је у њих веровати и служити им; и ти си верујући и служећи им и отишао с овога света, не могавши видети све плодове трудова својих. И ево, истом данас, више од педесет година после смрти твоје, где домовина долази да ти прах земаљски потражи и понесе под окриље своје, где и један син Србије, захвалне ти на великом добру које си српском народу учинио, долази да се твом праху овде поклони и да ти каже: хвала и слава ти!

Из туђине су дошле и у словенске жупе и дубраве мисли о слободи, о народности, о општој просвети и о љубави језика свога. Нек је сваг блажен с оним што му је дао Бог, и нека чува, негује и развија те богодане дарове свако створење обдарено разумом, и човек, и племе, и народ. Тако рекоше те мисли из туђине. Не зна се да је ова философска начела великога европског покрета из прошлог века нико тако жарко применио на љубав к језику народноме као ти, велики покојниче! Словенско пастирче од оваца, ти си понео сласт материнског језика заједно са миљем мирисавих дубрава словенских, и понео си неизмерно дубоки богодани ум у радну собу великога научника. Љубећи језик матерински свој, ти си славио језик матерински свачији без разлике, и суревњиво си тражио златну чистоту његову. Досадно ти је било мешање с језицима и обртима туђим у твоме словенском кругу, па си га мрзео и у Срба и у Грка; свуд си тражио чисту горску воду, чисте јасне мисли високопарних висина, не бринући се коликоме су добру, за милионе људи, у таквим мислима извор и основица. И још онда, кад су на то

други мало и помишљали, ти си јасно гледао умом својим историјску заједницу балканских и југословенских народа у просвети и језику једино из смерне тежње да чистије видиш, да јасније разумеш оно што ти је тако драго било — језик народни! Да јасно видиш језик народни својих Словенаца, ти си тражио и Србе и Бугаре, и Румуне и Арбанасе, и Грке и Италијанце.

Кад је, у првим десетинама нашега века, и словенским народима куцнуо час да у лепоме просветном ликовању европских народа своје место заузму, на реду је било да се потражи и објасни заборавом засути заметак и расплод књиге словенске од почетка. Ваљало је разгртати пепео и гар од векова нагомилани; ваљало је по ономе што је дотле живо и по ономе што је од старине којегде записано, васпоставити и саставити слику заборављеног величанственог културног покрета међу Словенима IX—X века. Да би се овога века напред пошло, требало је јасно видети шта је онда било. И ту су оне узвишене неоцењиве мисли, велики покојниче, којима је твој дубоки ум разјашњења давао. Међу првима који су тај велики просветни задатак, за све а нарочито за југословенске народе тако потребан, почели расправљати путем праве истине и науке, блиста се и твоје неумрло име.

Много је којешта на овоме свету двоструко; није чудо што то двојство видимо и у словенској љубави према народности својој.

Једни траже само велику целину, па мисле да за љубав ње не вреди ни мислити на оно што је непосредно своје, из чега се целина склапа. Други мисле да љубав, нега и уздизање својега само собом и непогрешно води у целину и заједницу. И данас

има, и у твоје је време, велики покојниче, било умних Словена који љубав к општему роду словенском овако, на ова два начина, осећају. А ти си још онда мислио да Словени, као и остали свет, морају, само путем истине и науке почети, прво учити и подизати сваки кућу своју, сваки своје домаће особине и дарове, а да ће из тога сам живот развити оно што треба и што је за развијање. Тај пут води поуздано не само к познању заједнице него к општој просвети, к изједначењу с образованим осталим светом. А у почетку овога века Југословенима је нарочито на то живо мислити требало. Поштујући и истражујући створ Божји такав какав је, ти си, велики покојниче, и у народном животу тражио силе природне, мислио си да се ни једна од њих нити може уништити нити предругојачити, и тога ради си и тражио за њих да се чувају како им је Бог дао али да се познаду, да се у светлост упуте, па нека тамо, према снази својој, свака своју стазу тражи.

Из тих погледа истицало је и оно топло заузимање за језике народне које ти је у познанству с Вуком оној ику радост учинило. Мало је ко, тако као ти, осетио велики природни и богодани разум којим је Бог, на срећу Срба, обдарио Вука Ст. Караџића.

Савременици често не распознају одмах своје велике умове, Твоја је непобитна слава, незаборављени покојниче, што си у Вукову уму први јасно распознао силну зубљу која је после оној ику светлост разастрла. Примивши од тебе, тим сигурним познањем, огањ небеске науке, Вук је брзо схватио свој позив у српској књижевности, па је пред Србима стао сликати праву слику народности њихове, ово исте, која је своја права тражила и оружјем на бој-

ним пољима Шумадије и пером Доситијевим у књижевности. Ти си, велики покојниче, подупро и поучио Вука онда када је то неопходно било; ти си посветлио на стази онда а када пут помести није немогућно било. Нека ти је вечна слава што си тако оштро умео спазити наше ненадмашно ђаче самоуче, коме данас ето, напоредо с тобом, ми славу и пошту захвалности приносимо.

Пред нама су овде пепео и прах — кости. Није ту оно што је мисли појило и назívало и што их једнако пои и назива. Али је у оном, данаске за нас светом, пепелу боравио онај дух којему ми пошту чинимо. Тога бесмртнога духа ради, светлости ради којом он светли и данас, ми испраћамо ове његове земаљске трошне остатке у она лепа поља и дубраве драгога му завичаја. Онамо је живот који је он будити помогао; онамо нека пођу и ови поштовани остаци, да у средини тога новог века судњи дан очекују.

Нека вам је срећан пут у мили завичај и нека вас тамо прати захвални помен и српскога народа. Вечна памет теби, покојниче, за твоју жарку љубав к језику народноме; она је већ богато награђена. Ево језика народнога, и српскога и словенскога, пречишћена и обделана, у служби ономе, што си ти желео и пророчким умом у даљини видео, али не дочекао. Мир пепелу твоме, а твоме помену слава неумрла.«

5.

Четврти говор на гробљу Св. Марка, који је на словеначком језику држао доцепат у Бечком Университету Господин *Др. Матија Мурко*, гласи:

„Сабрали смо се на место жалости, где се опомињемо, да је човечје тело прах и пепео. На опет данас се ми, више него пријатељи Копитареви и Вукови год. 1844. и 1864., тешимо уверењем, да је човечји дух бесмртан. Да Копитар и Вук живе међу нама и даље, да вечито сјају као јасне звезде на словенском небу, доказујемо ми сами, испуњујући вољу два народа, који тако високо цене заслуге својих људи, да желе имати њихове земаљске остатке у столицама својега душевнога кретања. Певамо, истина, песме жалости и осећамо своју зависност од воље Божје, али ипак смемо рећи, да славимо достојно и по заслузи два велика мужа. Срећна их је судбина била најуже спојила у животу и раду; по смрти су остали најближи суседи. Лепа је била мисао, да их заједно и пренесемо у домаћу земљу, за чију су срећу и славу неуморно и успешно радили. Нека је од срца хвала вама, браћо Срби, који сте сјајно показали, како вам је поред имена Вукова света успомена и нашег земљака.

Мирне савести тврдимо и ми Словенци, да смо увек високо ценили и поштовали Вука Караџића са

његових огромних заслуга за братски нам српски народ и за све Словенство. Мило нам је, што је с Вуковим именом тесно спојено и име Копитарево, што дубоко ласка народном поносу нашег милог народа, на ипак у првом реду, као искрена браћа, и ми мислимо, што је био Вук Караџић Србима и свима Словенима.

Вуково се име светли и у културној историји свих других словенских народа. О бугарском језику и о бугарским народним песмама добили смо прва извешћа од њега самога; свим другим скупљачима народнога блага на Северу и Југу био је Вук први и класични узор. Побудио је многе Србе и Хрвате, те су почели скупљати народно песништво; наша „Краљска Пчелица“ славила је Вука већ у првој свесци (1830.) и доносила је преводе његових народних песама; прва збирка словенских народних песама, које је издао Ст. Враз 1839. у Загребу, посвећена је Вуку Караџићу; и још 1845. пише Враз Ербену, да би желео цео живот провести крај Вука; код Чеха и Словака је изазвао Шафарика, Палацкога и Колара и друге, те су збирали народне песме; Ханка је већ 1817. издао делце „Porostonardni srbska Muza do Čech prevedena“, Челаковски му је посветио трећу свеску своје збирке „Slavanski narodni pisne“; код Пољака је у „Pamietniku Wrszawskem“ већ K. Брозински доносно преводе српских народних песама; украјински пољски песник Богдан Залески клицао је: „Pesni hej damaj Wuky Karadžiczu!“; у Русији је уживао Вук високо поштоваље код државника, учењака и књижевника.. Тако видимо, да су сунчани зраци Вукове радљивости огревали сва словенска племена. Њега је самога водила увек мисао словенске заједнице, јер се потпуно у духу великога пе-

сника „Slavy Dcere“ Јана Колара, који још почива недалеко одавде, трудио свега свога живота, да на пољу српске литературе служи словенству.

Посебице пак поштује Вука словенска филологија, јер се сви научници, који хоће да се поуче о српском језику, песништву и народном животу, свагда враћају великим делима и најјезгровитијим списима простога, тачнога и истинољубивога мужа, који сам у својој младости није ни видео праве школе.

Велике су Вукове заслуге и пред осталим образованим светом. За српске су се народне песме одушевљавали научници као што су оба Грима и Вилем Хумболт, песници као Гете, а за њима цела врста чувених људи и жена у Јевроии и Америци. То је, разуме се, било понајпре корисно за славу младога српског народа, али се српским именом ширила и слава свега словенскога имена, што је најлепше изнео Јаков Грим у раду и у речи, казавши: „Dieser Lieder wegen, glauben wir, wird man jetzt slavisch lernen.“ Не смемо заборавити ни то, да је једно од најлепших дела немачке историјске литературе, Ранкова „Die serbische Revolutionen,“ потпуно основана на причању и грађи, што је дао Вук. У опште морамо нагласити, да се у свим Вуковим списима о догађајима његова доба, у којима је и сам суделовао, увек јасно истиче, како је љубио правду и истину.

Сваки образован Словенац поштује Вука, који је дао српскоме језику и српској књижевности праву народну подлогу, те издавањем прекрасних народних песама прославио српско и у опште словенско име по свему образованом свету. У доба, кад се српски народ борио за своје ослобођење, дошао је Вук, да га ослободи дуговековног душевног мрака. Писци, који су писали ћирилицом словенско-руско-српском

мешавином, нису могли давати народу добре душевне хране, која би будила његове природне моћи. Како је чудно било, да су православни калуђери опевали римске и грчке богове и богиње кованим језиком, и у неокретном облику — да о недостатку правих појетских мисли и не говоримо! А уметнички тако богато обдарен народ српски још је чувао највишу поезију, која је ишла од уста до уста. Под утицајем Копитара и западних, посебно немачких, романтичких идеја, Вук је почео збирати те богате оставе, које се смеју поредити с Омировим епом. Тако је српски народ добио од једном целу литературу, на којој су му завидели много напреднији народи. Још је Вук збирао и народне пословице и приповетке и описивао народне обичаје и навике. Тако је показао, како српски народ говори, живи, осећа и мисли, те је тиме учио песнике и књижевнике, како да певају и пишу, да би их народ разумео и имао користи од њихова рада. Ипак се Вук морао дуго борити за чисти народни језик и за народност у књижевности, али су дошли филолози као Даничић и песници као Бранко Радичевић, који су већ на крају четрдесетих година за свагда одлучили победу Вукових начела.

Вук је положио темељ даљем душевном развитку свога народа, али је он створио и нешто више, јер је душевно сједињио сав српски народ, који је иначе и даље остао неизмерно расцепкан по разним државама, покрајинама и окрајцима. Посебно пак ми Словенци, као најближи суседи Хрвата, хвалимо Вука за то, што су му увек на уму била „браћа римскога закона.“ Његова је жеља била да Хрвати и Срби имају један књижевни језик тако, да би се свака књига без тешкоће препштампала из ћирилице латиницом и из латинице ћирилицом. Вук није будио

само Загрепске Илире, који су хтели здружити сво Југословене целим својим радом, већ се и сам трудио, да данас на југу имамо један књижевни језик од Јадранскога Мора до Тимока, од Драве до Бојане. Народ, који пребива у тим крајевима, раздељен је, истина, по вери и по старој култури — нова мора бити само заједничка — али се смемо надати, да ће онај здрави народни разум, који је непрестано водио Вука, победити све сметње и створити културну заједницу моћнију и тешњу од данашње. Доћи ће и мора ускоро доћи доба, кад за Србина и Хрвата, у књизи штампаној латиницом или ћирилицом, неће бити друге разлике него што је, на пример, данас код Немаца за књигу штампану латиницом или тако званим немачким писмом.

С великом, дакле, хвалом и с правим поносом преносите, браћо Срби, земаљске остатке Вукове у његову домовину. Већ 1863., кад је Вук славио педесетогодишњицу свога књижевног рада, имао је за собом сав млађи српски свет, а данас га хвали и слави сав српски народ. Не остајемо за тим народом ни ми Словенци ни други Бечки Словени; клања се Вуку преко најодличнијих лица, као што видите и лепа ћесарова престоница, у којој је тако дуго живео и радио; знамо још и то, да наш празник духом светкују многи заступници словенске и светске науке. Заиста леп је био зачетак славља, који је приредио српски народ своме великому сину!

Кличући „С Богом!“ Вуковим остацима, желимо, да његов дух вечно влада у српском народу. После других бојева историја је оправдала његов рад, и ми данас готово не можемо ни замислити, с каквим се тегобама морао Вук борити, да положи темељ свему данашњему напретку свога народа. Ни данас не за-

борављамо, да је Вук имао многих и моћних противника, а то нам казује, како је тешко наићи и ходити новим правим путем. Учимо се од њега, како нам ваља радити, да словенски народи напредују. Вук је био прост, не школован човек, па је опет остао прави Србин од главе до пете, али се није бојао јевропске културе, као што бива више пута код малих и младих народа, те се стално и свесно трудио, јер без темеља и неуморна рада нема напретка. Са славом, коју доноси Вук својој домовини, нека буде удружено и то учење за данашња и будућа покољења, која буду гледала златна писмена његова имена на Београдској Саборној Цркви.

Поштована браћо и драги земљаци! Скоро ћемо раставити посмртне остатке Копитареве и Вукове, али опет не у тој мери како нам изгледа. Силна Сава, која тако лепо веже три најближа племена на Словенском Југу, носиће поред беле Љубљане и зашумиће под Београдом Вуковим остацима поздраве наших снежних планина и других горских великана, зелених хумова и других цветних пољана Копитареве домовине, а Дравом ће му долазити мили гласови Љутомирских горица из домовине двојице других пријатеља му и поштовалаца, Миклошића и Станка Враза.

Наша брига нека буде, да Србе и Словенце у друштву с Хрватима и даље спајају Копитар и Вук у духу душевне заједнице и братске љубави.

У тим топлим жељама праштамо се ми Словенци од Вукових остатака; нека им буде лака домаћа земљица, а Вуку вечна слава!

6.

Железничка кола у којима се мутнога и хладнога јутра 29. септембра кренуше посмртни остаци великога Вука бејаху урешена великим венцем од природна цвећа, који положише на одар чешки посланици у бечком парламенту, сребрним лавор-венцем бечких Словенаца, лавор-венцем словенске академске дружине „Словеније,“ венцем бечке општине, сребрним венцем „Зорином.“

Осем изасланства Краљевине Србије и представника Матице Српске пођоше тим возом још и Господа: Д-р В. Јагић, проф. Луко Зоре, Д-р Душан Бањак, Д-р Радослав Квекић, Ђ. Вутовић и Председник „Зоре“ С. Јелић.

У 1 час и 20 минута по подне стиже вол у Будим-Пешту, где га на станици дочекаше: Краљевски српски генерални консул Господин Ђ. Барловац с особљем конзулатским, изасланик Мађарске Академије Наука Господин Д-р Армин Вамбери, српска певачка дружина „Слога,“ чланови српске општине, „Коло младих Срба,“ српска академска, трговачка и занатлиска омладина, српске породице, многи повинари и одабрано грађанство. Кончет се Вуков окити још венцима: српског конзулата, „Слоге“ и „Кола младих Срба.“ Представници ових двеју дружина придружише се пратњи Вуковој, а вол се уз

жалосне гласе „Со свјатими упокој...“ и уз клицање „Слава Вуку!“ крете даље у 2 часа и 40 мин.

Кад воз стиже у Суботицу, огромна множина грађанства са Г. Средојем Ђорђевићем на челу поздрави великога покојника, а уважена се старина Г. Божидар Вујић у име свога краја опрости веома дирљиво с прахом његовим.

У 8 часова у вече воз стиже у Нови Сад, дочекан непрегледном множином српскога света, стара и млада, мала и велика, богата и сиромашна, који је гологлав у највећем узбуђењу очекивао спровод великога покојника. Дирљиво „Со свјатими упокој,“ које је певало Српско Читаоничко Певачко Друштво, праћено хором српских гимназиста и свега народа, у коме бејаше и Трговачко-занатлиска Задруга и Српски Учитељски Конвикт, а за тим „Господи помилуј“ и „Вјечнаја памјат“ прихватише долазак воза и необичнога путника. Громки узвик „Слава Вуку Караџићу!“ бејаше знак да је воз стао. Све живо снажно пође напред, опколи кола Вукова, а ко могаше ограбити уђе унутра и побожно целиваше свети ковчег. Воз се морао задржати преко обичаја, а кад се крете, величанствено „Свјати Боже“ бејаше дирљив опроштај. Пратњи се придружише Господа: Др. Лаза Станојевић, Председник Друштва за Српско Народно Позориште и проф. Александар Сандић, који су 1864 као ђаци у Бечу имали учешћа при сахрани Вуковој, даље, Сава Петровић, секретар Матице Српске, проф. Ст. Милованов, уредник „Бранника“ Н. Јоксимовић и други. Проф. Сандић и проф. Милованов бејаху и даље заступници Српске Гимназије у Новоме Саду.

Карловци — у очекивању да ће се прах Вуков пронети поред њих око 4—5 часова по подне —

бејаху одавно спремни за свечан дочек. Воз стиже у 8 и по часова у вече, пречекан огромним бројем интелигенције, грађана и школске омладине с упаљеним буктињама и под народном тробојницом. „Вјечнаја памјат“ заталаса се кад се воз појави, а кад стаде ораше се „Слава Вуку!“ Застава се у три маха поклони праху српскога бесмртника. При поласку воза народ запева „Боже правде“ и „Боже братимства“ — химна „Зорина“ — те уз песму пође натраг.

У Земуну је преко три стотине лица дочекало Вука; српска певачка дружина певаше „Вјечнаја памјат,“ а народ је гологлав клицао „Слава Вуку!“

Ту је Вуков прах, на догледу Београда, преноћио са пратњом својом.

V

1.

Једна *овака* светковина бејаше год. 1237. маја 6. кад је у своју српску постојбину преношено тело Светога Саве кога на граници своје краљевине у свему сјају краљевском дочека Краљ Владислав, идући, веселећи се и играјући — по речима стихире — од радости пред прахом Светитељевим као Давид пред Ковчегом.

Пренос тела Светога Јеванђелиста Луке, кога Деспот Ђурађ Бранковић донесе у Смедерево године 1448, био је блистав и велељепан по причању старих летописаца.

Знамо и пренос тела Светитеља Симеона и Мученика Кнеза Лазара.

Али је слави и свечаном спроводу Вука Караџића кроз Београд, дана 30. септембра године 1897. био и остао сведоком васцели српски народ и многи просвећени туђини. Србија, Црна Гора, Босна, Херцеговина, Стара Србија, Маћедонија, Далмација, Хрватска, Славонија, Срем, Банат и Бачка — једног дана и на једном месту поклонише се преко својих многих и одабраних представника слави праха Вукова.

Песник пева како девет Југовића измолише у Бога девет крвавих дана за обнову славе своје. Народ српски тако измоли у Бога најлепши јесењи дан, кад ће се велики Вук пронети у свечаном походу кроз престоницу Краљевине Србије. Такав бејаше уторник, тридесети дан септембра, године 1897.

Београд освану у најсвечанијем руху, искићен венцима и заставама, расположења благе веселости,

пун раздрагана света који се надмеће како ће и чиме ће указати већу пошту овоме дану и ономе за кога је он и освануо. Станица Државне Железнице блиста се у сјају који се одбија од непрегледне и непребројне множине окупљеног народа мушког и женског, старог и младог, малог и великог. Све се, што се уздигло и диже умом и срцем, слегло на то место, вазда пространо и велико, данас мало и препуњено.

Воз са великим покојником и пратњом његовом приближавао се, а кад ступи, прешавши велики мост на Сави, на земљиште Краљевине Србије — сва звона са свих београдских цркава поздравише јединственога путника. Воз се приближаваше и тачно у 9 часова изјутра лагано стаде, а усклици „Слава Вуку!“ измешаше се са гласним јецањем узбуђених срдаца.

На самом унутрашњем дворишту — перону — причекаше воз: Господин Министар Просвете, Господа: Председник С. К. Академије, Председник Општине београдске, Одбор за овај пренос, по један представник Велике Школе, Војне Академије, Главног Просветног Савета, сваке средње школе београдске, три изасланика од наставничког особља основних школа и лица одређена за прихватање и изношење ковчега.

Тада изиђе из воза изасланство београдско са осталом пратњом Вуковом, а Господин Стојан Новаковић, на челу свих, обрати се Господину Министру и Господи Председницима Општине и Академије овим речима:

Господине Министре,
Господине Председниче Општине Београдске,
Господине Председниче Академије!

Депутација, изаслана у Беч да пренесе у отаџбину посмртне остатке незаборављеног Вука Стефа-

новића Караџића, најмарљивије је извршила посвећи јој задатак. У ковчегу пред нама заиста су посмртни остаци пок. Вука Стефановића Караџића. Завршујући овим задатак којим је почаствована, саставивши остатке Вукове са родном земљом српском, депутација их овим предаје родољубивоме старању вашем.

Ковчег Вуков изнеше и даље понеше два члана С. К. Академије, два члана општине београдске, два професора Велике Школе, два професора Војне Академије, два професора средњих школа и два учитеља.

У унутрашњем дворишту железничке станице дочекаше посмртне остатке: Његово Високопреосвештенство Архиепископ Београдски и Митрополит Србије са преосвештеним епископима тимочким и нишким и педесет свештеника у одеждама, чланови Краљевске Владе, државни саветници, генерали, прећашњи министри и пенсионовани саветници и генерали, председници: Главне Контроле, Касације и Апелације, изасланици са стране, чланови С. К. Академије, професори Велике Школе и Војне Академије и начелници министарстава.

Окружен таком пратњом и праћен тихом црквеном песмом ковчег се лагано изнесе пред железничку станицу и постави на спремљено подножје а на доглед свима узбуђеним учесницима светковине. Тада Београдско Певачко Друштво даде спремљену песму Г. Андре Гавриловића по композицији Г. Степ. Мокрањца, а за тим Председник С. К. Академије поздрави посебним говором остатке покојникове при њихову ступању у Отаџбину.

2.

Песма:

Благословен кој' нам дође
Да нам пута каже,
Да нас име, песма, језик
Соколе и снаже!

*

Ој Србијо, домовино драга,
Добра мајко српињскога блага,
Слава давно засјала ти с нова
Без окова челичнога кова.
Просте жртве, крвца нек је проста!
Још ти један завет свети оста:
Ево сада жељенога дана
Песмом тужна, сузом опевана!
Он нам збори — није земље груда —:
„Бог помог'о *Срби сви и свуда!*"

*

Благословен кој' нам дође
Да нас надом спаја,
Да нам слави и имену
Будућност осваја!

*

Ој Србијо, домовино драга,
Добра мајко српињскога блага,
Сунце сјало... а у доба давно
Јоси, мајко, царовала славно,

На мору си огледала лице,
Надсијала звезде преходнице,
Слава паде теби венац свити,
Све си била, још ћеш више бити:
Буди ковчег небеског лика,
Дом вечити Вука бесмртника!

Слава таком бесмртнику,
Ког нам Господ даде —
Благослови, вишњи Боже,
Српске пове наде!

3.

Говор Председника Српске Краљевске Академије Господина *Милана Ђ. Милићевића*:

„Што је ово? Какав је празник данас? Откуда оволика свечана живост у нашем Београду? Што су улице тако окићене? Куд грца толики радознали свет? Рашта су се, с разних страна, стекли тако одабрани гости? Зашто је овако свечано упарађена школска омладина? Кога хоће да прате служитељи олтара Божијега? Кога ли то оглашавају звона са свих цркава у Престоници?

Тако се, од јутрос, питају Београђани; а од уста до уста иде шапат:

— Кости неког Србина, пре 33 године у туђини преминулога, данас се доносе да се спусте у недра Мајци Отаџбини....

— А ко је тај срећни Србин, тај ретки човек, који, и за други свој укоп, оволики свет покреће?

— То је Вук Стеванов Караџић. За име тога човека данас већ зна и најмање српско дете; па то ће име, бој се, и у васељени бити разглашено више него икоје име српско до данас!

Рођен 26 октобра 1787, у селу Тршићу, у Јадру, Вук је, године 1813, оставио Србију, и тумарио у туђину, не би ли се бар чему научио, кад му је

отаџбину онака несрећа снашла, и друге му наде, за онај мах, све разбила!

Од тога доба па све до смрти (која га снађе 26 јануара 1864.), Вук је највише времена провео у Бечу и, борећи се с невољама сваке врсте, он је темељно проучавао српски народни језик; збирао, уређивао, и обелодањивао српске народне песме, приповетке, пословице и загонетке; описивао је српске земље и српски народни живот и обичаје.

Тим радовима својим, рађеним с онако финим осећањем, и с онако јасним разумевањем, каквим је био он обдарен, Вук је Српском Народу учинио голему бесцену услугу: обелоданивши дух и законе правога српскога језика, и показавши битне одлике српскога народнога типа, он је „онако како јесте“ обележио и за свагда утврдио Српску Народност.

Радећи то, Вук је израстао високо изнад свих својих савременика у народу нашем; постао је учитељ свима који хоће перо да држе, и јавио се, ето, слава свега рода нашега!

Кад се је над Србијом небо проведрило, Вук је слазио и у Отаџбину, на дуже или краће време; па се опет враћао у туђину, те настављао радове, који су српско племе обасјали дотле незнаном светлошћу, а реткому Јадранину окитили име неувелом славом.

Боравећи у туђини, на врелу светске науке, и обилате просвете, Вук није за свој народ тражио науку туђу. Ту услугу он је остављао другим, потоњим радницима, а сам се сав одао на проучавање српскога народнога језика, и онога блага које је богатије тога језика дотле већ био створио у неписаној народној књижевности.

Имајући пред очима сво богатство, сву складност, и сву гипкост тога језика у беседи, у песми, у причи

и у другим народним производима, Вук је стао изналазити и проглашавати језичке законе и граматичка правила.

Вукова је вечна слава, а српска голема срећа што је он од природе био опасан таком умном снагом, као нико пре њега, и што се је на тај посао јавио онда кад још није било ни једне писане Граматике за чисти српски језик, те тако је, по Јеванђељу, могао »улевати вино ново у мехове нове!«

Вуков је рад био необично тежак, и обимом својим заватао је врло далеко. Тим радом Вук је задрмао све дотадашње навике својих школованих сународника, и заљуљао готово све дотле већ утврђене научне аксиоме.

Ондашњи научници, ондашњи власници, ондашњи имаћници у Народу Српском запрепастише се кад чуше каквим гласом беседи, и какав наук шири дрски самоук из села Тршића, самоук, који и не таји да није имао кад учитити Латинске Граматике!...

На тога новога, тога незваног књижевника, који се усуђивао писати књиге, како онда подругљиво говораху Вукови противници, »језиком говедарским,« уста све: и ондашња наука, и власт, и важност, и богаство у народу нашем.

Једни осуђиваху његове списе; други се не устезаху подсмевати се његовом простачком пореклу, или се још ругаху његовим телесним манама, а трећи га чак клеветаху да, божем, издајнички ради према својему народу, према православној вери својој!

Даровити дрски Јадранин корачаше смело својим путем, не скрећући ни десно, ни лево; а нападачима својим он враћаше мило за драго, у својим одговорима, често с потежким кусуром!...

За својега дугог борављења ван отаџбине, Вук је чешће одлазио и у свој Тршић, где се је свакад освежавао успоменама из својега детињства, и из своје младости.

Велике тегобе, од сиромаштине, од самога научнога му рада, од силнога противничкога му отпора, и од других ситних мучница и невољица, какве су Вука пратиле кроза сав живот његов, нису новога књижевника ни преплашиле, ни заморише, а ти ли га скренуле с пута којим је ишао.

Тврдо верујући у истинитост својих научних убеђења, Вук је све сметње, на које је у раду наилазио, сматрао као обичан отпор незнања знању! Старајући се увек да ради онако како треба, и одбијајући, гредом, нападе како је кад могао, он је последњу, главну победу очекивао од времена које ће показати и његову правду и његових противника кривду.

И није се преварио!

Погледајте колика је данас промена!

Суверен Србије, Његово Величанство Краљ Александар I, високе цењећи Вукове заслуге, жели и наређује: да се покојникове кости, са сиповљом пепелом, пренесу и сахране у Отаџбини. Ту Краљеву наредбу, преко Српске Академије, извршује влада; њу, сто, у лицу, свога Првосвештеника, благосиља отачаствена црква, а радосно је поздравља сва Србија, сав Народ Српски!

*

У старој једној светој књизи, за једнога овако снажнога радника, пророкује се овако:

Огањ ће ићи пред њим, и спалиће сваки противан ум!

Овакав огањ ишао је и пред нашим Вуком; само што овај огањ није спаљивао него осветљавао умове.

Огањ тај били су ђенијални Вукови радови, који су на српски језик, на његов дух и законе му, пролили толико светлости, да се пред њом никакав мрак више могао дуго одржати.

Београд, Престоница Краљевине, срце земаља српских, у име своје и у име свих тих земаља, овако сјајним и овако многобројним скупом не дочекује данас само заслужнога књижевника српског, него он ово поздравља велики знански напредак, велики преображај, и плодну научну тековину свега народа српскога; данас он слави очишћену српску народну душу, признану и утврђену српску народност. И указујући, макар и доцне, своју захвалност великому творцу тих тековина, овако свечано објављује превагу истине над обманом, победу Науке над заблудом!...

Учитељу, славо наша!

За живота свога, радом својим, светлио си нам као оно пламени Стуб Израиљцима у Пустињи; немој нас ни по смрти остављати! Својим дивним примером подсећај нас, упућуј нас, соколи нас: да језик српски негујемо с онаком марљивошћу и онаком савесношћу, као што си га неговао ти; да књигу српску ценимо и љубимо као што си је ценио и љубио ти; да врело језику нашему никад не заборављамо, него да га свакад паметујемо, да га поштујемо и чешће припитујемо, као што си то чинио ти; те да наш језик и књига, надахнути таким животворним дахом, светле нада сва друга морална блага на крепост Народу Српскому, и на дику великому и заслужному имену твојему, којему нека је сада и вазда хвала и слава!«

4.

После говора Председника С. К. Академије Господин Митрополит са Господом Епископима и свештенством учини кратак помен уз појање Београдског Певачког Друштва, а по том Омладина београдске Велике Школе диже ковчег на свечана погребна кола са запрегом од шест коња, и спровод се креће напред овим редом:

Носиоци: црквенога крста, златних и сребрних венаца, гусала и дела Вукових;

Носиоци венаца од природног цвећа;

Слушаоци Велике Школе и страних универзитета, који су дошли;

Одбор Учитељског Удружења с учитељима и учитељицама;

Управа Професорског Друштва с наставницима и наставницама средњих и стручних школа београдских;

Десно и лево од ових група ученици виших разреда средњих и стручних школа београдских;

Војна музика;

Сва београдска певачка друштва и лозничка певачка дружина „Караџић“ са својим заставама;

Ученици Богословије са својим наставницима;

Ученици са чирацима и рипидама;

Његово Високопреосвештенство Архиепископ београдски и Митрополит Србије с Епископима и свештенством;

Свечана кола с посмртним остацима Вука Стеф. Караџића;

Уз кола с обе стране чланови С. К. Академије, а за колима:

Прва група пратилаца: чланови Краљевске Владе, државни саветници, генерали, прећашњи министри и пенсионовани саветници и генерали, председници: Главне Контроле, Касације и Апелације, изасланици са стране, професори Велике Школе и Одбор за пренос Вуков;

Друга група пратилаца: Управе и представници београдских културних удружења, више чиновништво грађанско и војно;

Трећа група пратилаца: остало чиновништво свих струка и огромна множина грађанства свих редова.

Спровод се кретао ка Саборној Цркви улицама: Немањином, Кнеза Милоша, Краља Милана, Кнеза Михаила и Дубровачком.

Непрекидне и непробојне лесе одушевљенога народа стајаху на обема странама улица од железничке станице до Саборне Цркве; куће, јавне и приватне зграде, кровови — све је било препуњено раздраганим гледаоцима.

Спровод се кретао свечано и лагано; певачка друштва; богословска омладина и свештенство певаху; војна је музика интоновала; сва звона са свих цркава непрестано звоњаху од доласка воза до уласка у Саборну Цркву, а све од реда говором, погледом, мишљу и осећањем живљаше великим Вуком.

Ковчег је приспео пред Саборну Цркву у 11 часова и 10 м.; с кола га скидоше и у цркву унеше професори средњих школа, учитељи основних школа и црквени тутори.

У цркву могаху стати само пратиоци из прве и друге групе са својим госпођама.

Величанствена унутрашњост Саборне Цркве пуњаше се пратиоцима узвишене побожности, а с хора Београдско Певачко Друштво песмом „Свјати Боже" потресаше и душу и срце.

Помен вршаше Господин Митрополит с Епископима и свештенством уз појање Београдског Певачког Друштва.

После помена поче беседити Господин Митрополит, а за тим изнесе ковчег на западна врата: Управник Државне Штампарије, Библиотекар Народне Библиотеке, Управник Народног Позоришта, директори средњих школа београдских, Председник Новинарског Удружења, Управник Београдске Задруге, одређени члан Српске Књижевне Задруге.

Пред Црквом је говорио Господин Министар Просвете са нарочито спремљене говорнице.

5.

Беседа Његовог Високопреосвештенства Архиепископа београдског и Митрополита Србије Господина *Михаила:*

„Боље је име добро него ли велико богатство, и милост је боља него ли сребро и злато, вели премудри Соломун.
(Приче Сол. 22, 1.).

Родољубиви Срби и побожни хришћани

Пред нама су остаци онога трудољубивога радника, многозаслужног Србина, који је својим дугим, неуморним радом, стекао у свету многоуважено име, а у Србству велику славу и значајну љубав, која ће остати кроз векове.

Вук Стефановић Караџић није текао трулежно и пролазно благо — већ у српском језику, који је списао из народног говора и у Српској Књизи, коју и прост народ разуме.

Али и овај неуморни радник, за одбрану својега начела — писи како народ говори — морао је да изврши борбу. Но он уверен у истину и корист својега рада, непрекидно је говорио сѹди Господи обидѧщыѧ мѧ, покори борющыѧ мѧ (Пс. 34. 1.). борбу је он водио онда још и због јоте, која је поражала зебњу за веру и Православље.

Но народне песме и друго благо народне мудрости, што је Вук скупио, на превод Светог Еванђеља и у опште Светог Писма Новог Завета, које је Вук дао народу на српском језику, код потомства му је осигурало признање и он је још за живота могао рећи: да постидѧтсѧ и посрамѧтсѧ ищущи душе мою (Пс. 69. 3.).

И ево му победе, ево му славе, коју је стекао код свога народа, који му данас указује царску почаст, на овом свечаном преносу његових остатака у рођену домовину, коју је он тако ватрено-љубио.

Народ наш данас врши своју родољубиву дужност, кад посведочава своју благодарност заслужном Србину Вуку, творцу нове књижевности наше. Нека се у вечном Божјем царству радује душа Вукова, што му Српство свечано признаје труд и цени рад у корист и духовно ојачање народа српског.

Свршивши у овом светом храму црквене молитве за родољубиву душу Вукову, ми се радујемо, што по изреци Соломуновој: *кад се умножавају праведници весели се њихов народ* (Прем. Сол. 29. 2. 3.), можемо по милости Божјој заједно са српским народом ускликнути: нека је вечна памјат Вуку Караџићу!"

6.

Говор Министра Просвете и Црквених Послова Господина *Андре Николића*:

„Високим Краљевим Указом од 2. маја ове год. наређено је: да се сјајним заслугама Вука Стеф. Караџића ода Краљево и Народно признање тиме што ће се Вукови посмртни остаци пренети из Беча у српску престоницу и сахранити под крилом ове свете цркве. Уједно је наређено да се том приликом обнови и гроб великога Народног Учитеља, првога српскога министра просвете, Доситеја Обрадовића и да се подигне пристојан белег на гробу чувеног српског филолога, Ђура Даничића.

Краљева наредба, коју српско јавно мњење поздравн и радосно и захвално, данас је при крају извршења: 15. септембра обновљен је гроб Доситејев, 25. септембра прекаћен је споменик Ђура Даничића, а још за који час спустиће се у српску земљу и прах славнога Вука.

Слављеника данашњег ми смо као човека изгубили још пре више од 33 год.

Време је, поступним и тихим утицајем својим, већ учинило да се данас овај самртни ковчег може гледати без стравичнога потреса који следи срце и заноми уста. Бол за личним губитком данас није толико силан да раздире груди и угушује говор. А,

тако већ стишана и сталожена туга још се разгаљује патриотском радошћу што је, ево, дошао дан да српска отаџбина прими у своја недра свога славнога сина; што се, ево, на делу посведочује Краљево и Народно признање заслугама; што је Вуков прах у српској земљи и што ће српско цвеће од данас китити његов гроб!

Вук је ову славу заслужио, заслужио је куд и камо више него што ја умем казати и бројати његове сјајне заслуге.

У раној младости својој, у оно време и страшно и славно кад крв из земље поче провирати, Вук се достоја части и среће да херојској Буни послужи као писар код војвода и као изасланик по народним пословима. Наша војска дугује Вуку прве и тако одличне животописе јуначке као и прве описе славнога Устанка, и она ће, крепећи се традицијама онога значајног времена, без сумње сачувати и спомен младићу Вуку који Курчији и Јакову Ненадовићу бејаше писар, који недостижном Хајдук-Вељку бејаше побратим!

Вук је логоровао на Дрини и Лозници, у Кладову, у Неготину и у Брзој Паланци; он виде и ратне мегдане и славу и јунаке; његова примљива душа сачува живе утиске од тога необичнога времена — али његове личне прилике не допустише му војнички посао, његов позив не беше на том пољу рада. Божја воља беше Вуку одредила други посао, и дала му необично јак ум да одмах види и схвати оно што ће му бити задатак свега живота.

У том је Вук доиста ретке среће. Мучно је наћи толико јединства у животу колико се види код Вука. Што је почео радити 1814. то је радио и 1864 — један посао за пуних 50 год.! Један дан и велики

задатак за сав живот! И не само то, што је већ од себе довољно да осветли и усрећи живот човеков, него Вук имаше уз то још задовољство и понос, што се од првих почетака веселио уверењем да тај посао не само што нико не уме радити боље од њега, него, и нико, баш нико, не уме га радити као он!

Тај посао — коме од школованих Срба није то данас већ познато? — беше утврђивање народнога језика, а тиме и народнога правца и народне основе у књижевности српској. Вук је одмах опазио колика међу ондашњим књижевницима бејаше пометња и забуна у том важном послу који је темељ духовном животу и просвети народној, који је најважнија погодба за особитост народну. Он је видео да се згради српске књижевности постављају темељи трошни и неправилни, и одмах је свом необичном снагом ума и срца кренуо да сузбија и прогони рђаве послове, а уједно и да сам што више зида и подиже. Тако се једно за другим непрестано рађаху његова дела: оштре критике и одбране с једне, и израђивања науке о језику — граматике и речника — с друге стране.

Заједно с тим, да не помињем прилоге за историју, превод Новога Завета и друге радове, пшло је и скупљање народних песама, приповедака, пословица, — посао који би сам за себе био довољан да прослави свога послешика, посао који Вук умеде тако урадити, да је његов рад постао углед не само код нас, него у свом словенском свету.

С производима духа народног бива што и с производима природе: највиша лепота коју они могу имати бива често поремећена и ослабљена свакојаким узроцима. Али то не може збунити онога скупљача који потанко зна шта се све у овим пословима догађа и који живо осећа лепоту савршених производа.

Такав скупљач беше Вук, и у том је обиљежје што његове збирке тако много надмашују све друге. Познавши добро радионицу генија народнога, Вуку је лако препирати сам и избирати оно што је најлепше. Ја се намерно не упуштам ни у један детаљ, али не могу оставити неспоменуто, што Вук сам казује да је од дивне песме о Бановићу Страхињи, поред онога што је сам из детињства знао, имао још много преписа од много људи, и опет му све то није било по вољи, и ту песму није хтео штампати, док је не нађе у оном лепом облику у коме је знамо из његове збирке. Овај један пример показује јасно и колико је скупљачки посао тежак, и колико смо ми срећни што тај посао предузе баш Вук. Слободно се сме рећи да без Вука не би било како треба ни прибрано ни сачувано толико неоцењено благо!

*

Савесно и разложно израђена књижевна дела Вукова сведоче величину духа његова. А колико је управо горостасан Вуков духовни лик, видеће се и јасније и на још већу славу његову, кад се прибере и објави његова огромна кореспонденција. Вуков Одбор, коме је министарство просвете поверило старање о издању Вукових дела, има сад преко четири стотине писама писаних Вуку. Њему пишу Кнез Милош и Кнез Михаило, Кнегиња Љубица, Господар Јеврем Обреновић. Њему пише владика црногорски Петар Петровић Његуш. Поред владалачких Вук има и писама војводских и јуначких: од Јакова Ненадовића, од проте Матије, од Хајдук Вељка. Поред јунака Вук је у преписци с најпређим умовима у Европи, с једним Јаковом Гримом, с Гете-ом, с Леополдом Ранке-ом, а

толике друге одличне и чувене и не спомињем. Ова научна преписка беше вођена ради научних послова, али је посредно од ње велика корист долазила и српскому народу чиј један део у то доба почињаше самосталан државни живот. Радњи Кнеза Милоша, који спротиње рају подизаше на степен европске државе, стиже одлична помоћ од Вука, који за српски народ, па следствено и за младу српску државу, освајаше значајне симпатије у Европи. Поред других, велика је Вукова заслуга и та, што он беше одлични заступник Српства пред Иностранством.

* * *

У свако време не може се с успехом радити, зато благо народима који у одсудним данима имају честите посленике. За Србе је велика срећа што се Вук јави баш у најпотребнијем часу, баш онда кад је требало постављати темеље за нову зграду. Али је за самога Вука отуда дошло много личне невоље. Неизбежна борба, коју мораде примити од самога почетка и водити кроза сав живот, није могла дотежати такој снази као што је Вукова, али и најсилнијему не може бити лако кад скоро без престанка види против себе место разлога безумље и место отворених напада палацање писке клевете. Главна невоља, која задржаваше да се јасна истина позна, која и Вука намучи, беше не у том што се саревњиво чувало оно што постоји противу новога што се предлаже, него у том што браниоци стања које је било, што противници Вукови, управо и не знађаху ствар коју бране. Отуда је, на прилику у питању о правописној реформи, дошла и тешкоћа за државну власт, која већ по природи ствари мора чу-

вати оно што постоји, али која не може бити крива за то што је Вуку противна партија непрестано заплетала и замршивала расправу научних питања, те с тога и прекор за дуго противљење Вуковој реформи не може пасти толико на државну власт колико на ову назови научну партију. У осталом, при тужбама да се власти споро одазивају реформаторским покличима врло се често заборавља, да појединци кад уз реформу пристану реформи ништа више не дају до свој појединачки ауторитет, а власт као орган опште воље даје реформи пристанак саме те опште воље, па тиме и општи ауторитет. И ако би власт лако и брзо давала ауторитет воље свакому реформном покрету, онда отуда истина може бити користи за *сваку* реформу, али је питање: хоће ли баш онда бити користи за оне између реформа које су у ствари *добре*. Будући је така била правописна реформа Вукова, зато се с њом и могло догодити, да је за време непризнавања оједрала и ојачала толико, да је сутра дан по признању могла бити широм остварена.

* * *

Вук је пуних 50 година радио за корист и славу српскога народа.

Заслуге његове почињу још од првога му рада, али оне потпуно засјаше тек по смрти његовој, и осетљива срца могу жалити што награде и признања стижу можда доцне.

Ја осећам дужност да утешим осетљива срца додајући на крају говора још једну црту Вукову лику: Вук је израђивао своја узорита дела не мислећи на награду и не чекајући награде. Свако је од тих дела

увеличавало славу српскога народа, али је и свако награђивало Вука духовном радошћу, и та је награда била виша од сваке друге.

Слава је припала Српском Народу, а духовна је награда заслађивала дане Вуку Стефановићу Караџићу.

Бог да га прости!

7.

По свршеном говору Господина Министра покојникове остатке приносе самом гробу: Министар Просвете и Црквених Послова, Председник Српске Краљевске Академије, Ректор Велике Школе, чланови Српске Краљевске Академије и професори Велике Школе.

Мешовити хор удружених певачких друштава „Обилић" и „Станковић" отпева спремљену песму Г. З. Ј. Јовановића по композицији Г. Јос. Марковића, а на гроб се полагаху венци.

8.

Песма:

Мушки хор

Вечна ти памет,
Светли сине отаџбине!
Туђа ј' земља хладна,
Туђа ј' земља тешка рака,
Ова ће ти бити лака, —
Жељан си је, знамо.

Женски хор

Вечна ти памет,
Блажена ти душа!
Српкиње ће венце вити
Да се ово место кити,
Где ће лежат' узорити
Карацићу Вуче.

Дечји хор

Вечна ти памет!
Поју деца мала.
Хвала ти, хвала!
Кличу деца мала.

У аманет свети прима
Твога духа вечни сјај
Најмлађи нараштај

Сва три хора

Вечна ти памет!
Вечна ти памет!
Вечна ти памет!

9.

Венци положени на нови гроб Вука Стефановића Крацића:

1. **Његовог Величанства Краља Александра I.**

Венац је од природног цвећа с траком од танког свиленог платна на којој је натпис: „*Краљ Александар I. оцу нове српске књижевности Вуку Стеф. Караџићу.*“

2. **Његовог Величанства Краља Милана.**

Венац је израђен од природног цвећа са свиленом траком народне тробојке. Натпис: „*Милошевом пријатељу, Милан.*“

3. **Краљевске владе.**

Венац је од природног цвећа с белом свиленом траком. Натпис: „*Краљевска Влада, неумрломе Вуку.*“

4. **Бугарског министарства.**

Венац је од природнога цвећа с три свилене траке (црвена, затворено-зелена и бела). Натпис: „*На отаичнията писатель Вук Ст. Караджичь отъ българското правителство.*“ —

5. **Српског Краљевског Консулата у Б.-Пешти.**

Венац је вештачки са црном свиленом траком. Натпис: „*Бесмртном Вуку, Српски Генерални Консулат и Трговачка Агенција у Пешти.*“ —

6. Југословенске Академије.

Венац је од природног цвећа са тробојном свиленом траком. Натпис: „*Vuku S. Karadžiću, Jugoslovenska Akademija.*“ —

7. Хрватског Свеучилишта.

Венац од природног цвећа с тробојном (црвено-бело-плавом) траком. Натпис: „*Uspomeni Vuka Stef. Karadžića, Hrvatsko Sveučilište.*“ —

8. Уједињене српске омладине у Б.-Пешти.

Венац врло лепо израђен од природног цвећа са свиленом српском тробојном траком. Натпис: „*Уједињена омладина б.-пештанска срп. академска Вуку Караџићу.*“

9. Села Тршића и среза Јадранског.

Венац је од природног цвећа са свиленом тробојном траком. Натпис: „*Село Тршић са срезом Јадранским, Вуку Караџићу „„неумрлом.““* —

10. Пољског часописа „Висла.“

Венац је вештачки с белом свиленом траком. Натпис: „*Redakcja czasopisma Polskiego „„Wisła,““ w hołdzie zasłużonemu mężowi*“ —

11. „Buditeli Národa.“

Венац од природног цвећа са свиленом траком (бела-црвена). Натпис: „*Buditelï národa, Ceški lidovi poslanci.*“ —

12. „Slovenija.“

Венац је од природног цвећа са свиленом тробојном (бела-плава-црвена) траком. Натпис: „*Učenjaku bratskega naroda, „„Slovenija.““* —

13. Прве вечерње занатлијске школе.

Венац је вештачки од сребрнастог лишћа искићен жубичицом с белом свиленом траком. Натпис: „*Вуку Караџићу, прва вечерња занатлијска школа еснафа зидарско-тесачког.*“ —

14. **Београдске Трговачке Омладине.**

Венац је од природног цвећа с белом свиленом траком. Натпис: „*Београдска Трговачка Омладина, Вуку Стеф. Караџићу.*“ —

15. **Певачког Друштва „Слоге.“**

Венац је од природног цвећа с тробојном свиленом траком. Натпис: „*Оцу српске књижевности Вуку Караџићу, б.-пештанско срп. трг. и занат. певач. друштво „„Слога.““* —

16. **Хрватске Омладине.**

Венац је од природног цвећа с тробојном свиленом траком. Напис: „*Hrvatska Omladina, neumrlom duhu Vuka Karadžića.*“ —

17. **Срба Суботичана.**

Венац је од природног цвећа с тробојном свиленом траком. Натпис: „*Срби Суботичани, Вуку Караџићу оцу наше нове књижевности.*“ —

18. **Новинарског Удружења.**

Венац од природног цвећа с белом свиленом траком. Натпис: „*Српско Новинарско Удружење Вуку Ст. Караџићу.*“ —

[19. **Новинарско Удружење Доситеју.**

Венац је од природнг цвећа с белом свиленом траком. Натпис: „*Српско Новинарско Удружење Доситеју Одрадовићу.*“ —]

20. **Збора земунских професора.**

Венац је од природног цвећа с тробојном (плаво-бело-црвена) свиленом траком. Натпис: „„*Oci novije srpske književnosti.*“ *Prof. zbor. kr. real. gimn. i više trg. škole u Zemunu.*“ —

21. **Трговаца града Карловаца.**

Венац је од вештачког цвећа с белом свиленом траком опточеном црном ивицом. Натпис: „*Оцу српске књиге Вуку*

Стефановићу Караџићу трговци града Ср. Карловаца. Глас народа узнео си свог, сад прими хвалу од народа." —

22. Српске гимнасије у Срем. Карловцима

Венац је од вештачког цвећа с белом свиленом траком. Натпис: „*Оцу српске књижевности српска гимназија у Ср. Карловцима.*" —

23. Срп. занатл. удружења у Ср. Карловцима.

Мали венац од вештачког цвећа с црном свиленом траком опточеном белом ивицом. Натпис: „*Српско занатлијско удружење у Ср. Карловцима. Српском Великану Вуку Стеф. Караџићу.*" —

24. Краг. добровољ. пожар. певач. дружине.

Венац је од природног цвећа са жућкастом свиленом траком опточеном узаном ивицом црне каниве. Натпис: „*Праху Вука Ст. Караџића, крагујев. добровољ. пожар. певачка дружина.*" —

25. „Гласника" органа удружених занат. еснафа.

Венац је од природног цвећа с белом свиленом траком. Натпис: „*Вуку Караџићу оцу нове српске књижевности ""Гласник"" орган удружених занатлијских еснафа.*" —

26. Велимира Михаил Теодоровића.

Венац је од природног цвећа са српском тробојном и једном црном траком свиленом. На црној траци натпис: „*Не-умрломе Вуку Стеф. Караџићу 30 септембра 1897. — Велимир Михаил Теодоровић.* —

27. Срп. црквн. певач. земунске задруге.

Венац је од природног цвећа са свиленом руменастом траком. Натпис: „*У спомен преноса кости Вука Ст. Караџића, Српска црквено-певачка задруга земунска.*" —

28. Срп. јевреј. певач. друштва.

Венац од природног цвећа с белом свиленом траком. Натпис: „*Вуковом праху Српско Јеврејско Певачко Друштво.*" —

29.

Безимени венац од природног цвећа с црним велом.

30. **Срба Румљана.**

Венац је од вештачког цвећа с белом свиленом траком.

31. **Срп. јевреј. омлад. „Заједнице“**

Венац од природног цвећа с белом свиленом траком. Натпис: „*Вуковом Праху, Српска Јеврејска Омладинска Заједница.*“ —

32. **Пиротског Певачког Друштва.**

Венац је од природног цвећа с траком од белог српског платна претканог свилом. Ибришимом извезен натпис: „*Пиротско Певачко Друштво Вуку оцу нове српске књижевности.*“ —

33. **Српске Књижевне Задруге.**

Венац је од природног цвећа с белом памучном траком. Натпис: „*Српска Књижевна Задруга Вуку Стеф. Караџићу.*“ —

34. **Округа моравског.**

Венац он природног цвећа с црном памучном траком. Натпис: „*Вуку Стеф. Караџићу, округ моравски.*“ —

35. **Општине пиротске.**

Венац од природног цвећа с црном памучном траком. Натпис: „*Нашем неумрлом књижевнику Вуку Стеф. Караџићу, општина пиротска.*“ —

36. **Срп. правосл. општине у Госпођинцима.**

Венац је од вештачког цвећа с отворено плавом свиленом траком. Натпис: „*Неумрлом Вуку Стеф. Караџићу српска православна општина у Госпођинци.*“ —

37 **Државне Штампарије.**

Венац је од природног цвећа с белом свиленом траком. Натпис: „*Праху Вука Стеф. Караџића Државна Штампарија.*“ —

38. Општине града Ћуприје.

Венац је од природног цвећа с белом траком. Натпис: *„Вуку Стеф. Караџићу општина вароши Ћуприје.“* —

39. Београдског Женског Друштва.

Венац је од природног цвећа с белом траком од српског платна свилом проткиваног. Натпис: *„Оцу српске књижевности Вуку Стеф. Караџићу Београдско Женско Друштво.“* —

40. Српске Бечке општине.

Венац је од природног цвећа с белом свиленом траком. Натпис: *„Вуку Стефановићу Караџићу Српска опћина Бечка.“* —

41. Општине Београдске.

Венац је од природног цвећа с белом свиленом тробојном траком. Натпис: *„Вуку Стеф. Караџићу општина београдска.“* —

42. Велике Школе.

Венац је од природног цвећа с белом свиленом траком. Натпис: *„Великоме Вуку Велика Школа 30 септембра 1897.“* —

43. Министарства Просв. и Црквн. Послова.

Венац је од природног цвећа с белом свиленом траком. Натпис: *„Вуку Стеф. Караџићу министарство просвете и црквених послова.“*

44. Срба са Приморја.

Венац је од племенитих метала уметничан израђен на отворено-плавој атласној подлози оперваженој врвцом народне српске тробојке.

На средини је венца емаљирана позлаћена подлога, која представља приморје: на мору се види лађа „Нада“ с српском народном тробојком. Око ове подлоге с доње стране обавија се позлаћен венац а изнад подлоге је завезана чолична трака с натписом: *„Вуку Срби на Приморју.“*

С доње леве стране венца стоји од сребра котва спасења с обавијеним сребрним ланцем. На котви је сребрн чекић. Котва је дугачка преко 2 дм. у пресеку 1 см. Лук котве је исте дебљине 1 дм. дужине. Поред котве стоји трокрака сребрна стрела дужине 4 дм. а уз стрелу сребрно весло исте дужине.

С доње је десне стране венца виде се сребрне гусле чији је кљун облика »јарца« са сребрним гудалом и челичним струнама. Гусле су дугачке до 2 дм. Гусало је величине 5 : 4 см. Иза гусала је сребрна књига чије корице представљају српску народну тробојку. Преко корица с лева у десно оздо навише иде трака (шир. 2 см.) с натписом: »*Српске Нар. Пјесме.*«

Челична трака има ресе од кованог злата. У свакој реси по 12 снопића а у сваком снопићу по 8 жица дужине 1 дм. дебљине 2 мм.

Овај је венац смештен у стаклену кутију с оквирима од црнога дрвета димензије: 70 : 50 : 20 см.

[Венац је израђен у златарници »Браће Бибица у Дубровнику.«] —

45. „Зоре“ у Бечу.

Венац је смештен на отворено-плавој атласној основи величине 70 : 50 см., која је опточена српском народном тробојном врвцом.

Средину венца чини позлаћен крст (величине 30 : 30 : 1 см.). На сва четири крака при врховима крст има прорезе, кроз које је провучена врло лепо исплетена сребрна трака шир. 4 см.). На средини горњег крака крста налази се челични лист у коме је урезано: „*Трнић 1787.*“ — На средини доњег крака: „*Беч 1864.*“ — Средину крста заузима рељеф Вукова попрсја у златном оквиру. Рељеф је у сребру гравиран. По сребрној траци изнад крста стоје златним словима речи „*Вуку Српски Народ.*“ Слова су масивна, до 3 см. висока.

Око крста се обавија челични венац с позлаћеним бобицама.

Испод крста с леве стране стоје гусле од злата дужине до 3 дм. са златним гудалом. Кожа је на гуслама од сребра а коњиц од злата.

С десне стране крста стоји златна књига величине 12 : 10 : 1 см. на чијим корицама стоји у једној лучној траци: „ђ, ћ, њ, љ, џ, ј.“ Испод овога: „1814.“ Испод овога пак у челичном доле испупченом луку: „Народне умотворине.“ А испод овога у правој траци урезано: „Народно Благо.“ При дну пак корица у једном реду урезани српски акценти: „[illegible]“

Испод књиге и гусала висе о листовима венца грбови четрнаест српских покрајина који су гравирани у златној подлози.

С десне стране књиге иза венца стоји елиптична златна подлога, утврђена за сребрну траку и ерцасто подељена на три дела: горњи, који представља исход сунца, десни, књигу и перо а леви гусле и гудало.

Испод овог знака стоји на златној траци натпис: „*Зора у Бечу 1897.*“

С леве стране испод крста стоји косо у лево положена црвена застава о сребрном копљу. На средини заставе је бео крст.

Леви крај сребрне мрежасте траке урешен је ресама кована злата. Појас ових реса чине три реда тробојног драгог камења: првено (рубин) плаво (сафир) и бело (дијаманат).

На дну венца стоји запис: „Златарница Браће Бибица — Дубровник.“ —

16. Српске Далматинске Омладине.

Венац је израђен од сребрног лаворовог лишћа поређеног по елиптичном сребрном луку величине 50 : 40 см. Између листова виде се златне куглице.

За средину венца с десне стране утврђена је елиптична сребрна подлога на којој је живим бојама емаљирано Вуково попрсје (капут, фес и три ордена).

У истој висини с десне стране увијена је преко венца златна трака величине 60 : 2 см. с натписом: „*Вуку Караџићу Српска Далмат. Омладина 22 сент. 1897.*“

За горњи крај сребрног лука привезана је свијена тробојна трака.

47. „Босанске Виле.“

Овај је венац истог облика као и претходни, а величине је 35 : 25 см.

На дну венца савијена је у завежљај златна трака с натписом: „*Оцу нове српске књиге В. С. Караџићу Босан. Вила 1897.*“ —

Иза овог завежљаја утврђена је српска народна тробојна свилена трака на којој је, пуним златом извезеним, словима написано: „*Босанска Вила — Сарајево 30|IX 1897.*“ —

48. Срба Сарајлија.

Венац је састављен из кружног сребрног лука, који је горе отворен. По луку су поређани лаворови листићи врло лепо и уметнички израђени од танких сребрних жица. Између листића усађене су златне бобице све мање и мање идући врху венца.

При дну овог венца почиње златан венчић којим је уоквирено гравирано попрсје Вуково. При дну овог попрсја урезане су рукописним словима речи: „*Отац нове српске књиге.*“ —

На дну сребрног венца налази се испресавијана масивна сребрна трака с натписом: „*Из српскога перивоја, кога Вуче обр'о није, овим венцем гроб му ките Срби Сарајлије. Оцу српске нове књиге Вуку Ст. Караџићу 1897. 30. септ.*“ —

На средини ове траке стоји масивна сребрна књижица величине 3 : 2 см. преко које су укрштене златне гусле са златним пером.

На овој је књизи урезан натпис: „*Срби сви и свуда — пиши као што говориш.*“ —

За венац оздо привезана је свилена народна тробојна трака с великим, златом извезеним, словима: „*Сарајево 30|IX 1897.*“ —

С наличја Вукова попрсја стоји запис: „*Мићо Б. Авдаловић, кујунџија, Сарајево 1897.*“ —

49. Доње Тузле.

Овај је венац истог облика као и венац „Босанске Виле.“

На дну венца утврђена је масивна златна трака с натписом: „*Оцу српске нове књиге непумрлом Вуку Стеф. Караџићу — Српска православна општина Д. Тузла — Босна 1997.*“ —

50. **Срп. правосл. црквено пјевачко друштво „Гусле“ из Мостара.**

И овај је венац истог облика као и венац „Босанске Виле“ величине 50 : 40 см.

На дну венца утврђена је сребрна позлаћена трака с натписом: „*Бесмртноме Вуку Ст. Караџићу — Срп. прав. црквено пјевачко друштво „Гусле“ Мостар 1897.*“ —

51. **Бечких Словенаца.**

Венац је од сребра и израђен као и претходни величине 40 : 30 см.

На дну венца утврђена је сребрна трака с натписом: „*Dunajski Slowenci Slavnemu Vuku.*“

10.

За тим Председник Српске Краљевске Академије изговори потресеним гласом, држећи у руци врвце за скидање застора са натписних плоча Вуку и Доситеју у зиду црквеном:

„Нека се и одсад Студеница хвали својим сјајним мрамором; нека се Бањска слави силним златом; нека се Призрен поноси чудним патосом; нека се Ресава сија својим ненадмашним живописом; Београдска Аранђеловска црква од данас ће се дичити овим двема студеним плочама, које казују да под крилом овога храма, тако близу великог Милоша и незаборављенога Михаила, бораве вечни санак и друга два славна сина Народа Српскога.

Велики народни учитељ

Доситеј Обрадовић

и

Отац праве народне књижевности српске,

Вук Стеванов Караџић.

Од данас ће ове плоче бити спона између Дунава и Јадрана, између Драве и Вардара. Од сада ће овде бити рочиште за све просвећене Србе, за све пријатеље Науке и поштоватеље Научникâ.

И сви ти путници поклоници на овом ће се месту и састајати и растајати са захвалним узвиком:

Слава Доситеју Обрадовићу!

Слава Вуку Стеванову Караџићу!"

Копрене се спустише, а лево и десно више гробница у зиду црквеном, поздрављене узвицима „Слава им!" заблисташе се спомен плоче.

С лева:

ПОД КРИЛОМ ОВЕ ЦРКВЕ

МЕТАР И ПО НА ЗАПАД

ПОЧИВАЈУ СМРТНИ ОСТАЦИ

ВУКА СТЕФ. КАРАЏИЋА

1787—1864

1897.

Са десна:

ПОД КРИЛОМ ОВЕ ЦРКВЕ

МЕТАР И ПО НА ЗАПАД

ПОЧИВАЈУ СМРТНИ ОСТАЦИ

ДОСИТЕЈА ОБРАДОВИЋА

1744—1811

1897.

Свечаност укопа завршена је у 12 часова и 30 минута.

Ковчег је остао у саркофагу, и сутра дан је поклопљен саркофаг, засут земљом и плочом покривена гробница.

11.

У великој дворишци Велике Школе, окићеној венцима Вуку посвећеним и обогаћеној прегледом књижевних дела Вукових у свима, старим и новим, издањима — била је на дан светковине у 3 и по часа по подне јавна свечана седница Академског Савета Велике Школе.

Замењујући Ректора, Декан Г. Ђока Станојевић отвори седницу, па поздравивши многобројне и најодличније госте из Београда, Србије, Српства и са стране, позва професора Српскога Језика у Великој Школи Г. Љубомира Стојановића да говори у славу Вукову.

Говорник је у својој беседи која је трајала сахат и петнаест минута изнео исцрпно почетак, борбу и победу Вукову и његов значај. (Ова је беседа штампана у LV св. *Гласа* С. К. Академије).

По свршеној беседи Декан закључи седницу, захваливши гостима.

12.

У Народном Позоришту бејаше те вечери свечана представа за госте. Приказан је *Вуков спомен*, две слике извађене из *Стогодишњице* Вукове од Ђ. Малетића. Прва слика приказује сабор пред манастиром Враћевшницом 1812. а друга сцену у манастиру Шишатовцу 1816.

Народни јунаци, војводе: Хајдук Вељко и Јаков Ненадовић, архимандрит Мелентије, гуслар старац Милоје, Филип Филиповић, Мушицки, Магарашевић и Г. Герић, заједно с Вуком приказани — пренеше гледаоце за часак у оно херојско доба с кога је Српски Народ вазда поносан.

13.

Те вечери, после представе у Народном Позоришту, бејаше у гостионици „код Коларца“ у 9 часова *банкет*, приређен у част најодабранијих гостију, за 150 званица.

Председавао је Председник Краљевске Владе Господин Ђорђе С. Симић.

Здравице су биле утврђене; телеграфски и писмени поздрави са разних страна васцелога Српства и свега образованога света читани су на махове, а војна је музика свирала српске и словенске мелодије по утврђеноме реду.

14.

Здравица Председника Краљевске Владе Господина *Ђорђа С. Симића:*

Господо,

И када не би код нас Срба постојао тај лепи обичај: да се на свима народним светковинама и гозбама прва здравица напија у здравље Господара земаљског, ми бисмо за то имали данас нарочити повод.

Појава Вука Караџића и његов епохални рад на српском језику и на стварању нове српске књижевности падају у исто време, када се на историјској позорници јавља и један други великан српски, Милош Обреновић, и ради на стварању нове српске државе.

Зато у тренутку када се трошни остаци великога Вука враћају у недра његове ослобођене, уједињене, независне отаџбине, на чијем Краљевском Престолу седи један потомак великога Милоша, ја мислим да ћу погодити осећања свију вас, ако вас позовем да ову прву чашу испијемо у здравље узвишеног владаоца Србије, ако вас замолим да заједно са мном кликнете: да живи Краљ Србије Александар I!

15.

Здравица Министра Просвете и Црквених Послова Господина *Андре Николића:*

Господо,

Молим вас да пијемо ову другу чашу вина у здравље наших драгих и поштованих гостију. Они су, истина, на Вукову прославу похитали зато што су сами осећали лепу дужност да се поклоне праху Вукову и да одаду хвалу великим заслугама његовим; али дошавши нама данас, они су овој дивној светковини додали сјаја, они су још увеличали њен значај: ми им за то од свог срца захваљујемо!

Ми смо жељни што више задовољити и што боље удворити ове одличне госте и пријатеље, и ми то чинимо колико можемо, а пријатељство њихово неће замерити што у нас нема блага и сјаја колико усрђа у осећањима. С једним сјајем ипак излазимо пред вас, господо и браћо гости наши, са сјајем од радости што смо данас испунили српску дужност према честитоме Вуку Караџићу.

Остала нам је дужност домаћинска према милим гостима, и ја имам част одужити се тој дужности, наздрављајући вама, поштовани и драги гости. Бог вам дао здравља и сваког напретка! Живели!

16.

Здравица професора Универзитета у Загребу, Академика Господина Д-ра *Тома Марешића*:

Господо,

Ми смо се наслушали данас красних говора у славу великана покојника, којега су тјелесни остаци данас свечано сахрањени у његовој отаџбини. Било би врло тешко овијем говорима што ново, а камо ли љепше што додати; али на срећу није то ни потребно, јер ми овдје сада не сједимо за зеленим академичким, већ за бијелим веселим столом. За то ћу ја казати само неколико ријечи, којима ћу се дотаћи данашње славе и знамења Вукова у српској књижевности.

Како се у свијету увијек догађало, тако се и данас често догађа, да народ заслијепљен и завеђен слави људе, који никакве славе не заслужују, јер они народу не само нијесу ништа добра учинили, него су му често управо злотвори. Али таква је слава кратка и пролазна, те брзо иза смрти таковијех људи народ увиђа своју погрјешку и престаје славити их. Друкчије је с људима, који су доиста знатни духом својим и заслугама и радом за народ. Слава таковијех људи иза смрти њихове све више расте, јер народ све више увиђа плодове њиховијех заслуга и

рада. То доказује лијепо и ова данашња Вукова слава, у којој се сјединило читаво Српство те ју је прославило у најљепшој хармонији без икаквога несклада. У томе се Српство за то тако дивно сложило, јер оно увиђа, да поред Саве Немањића и Доситија Обрадовића нема за књигу и за просвјету српску човјека тако заслужна, као што је Вук Стефановић Караџић.

И моја хрватска домовина држала је за своју дужност, да у овој слави братскога српског народа суделује; за то је она преко своје академије и свеучилишта послала овамо своје посланике, т.ј. мене и тројицу мојих другова, да нови гроб Вуков окитимо вијенцима и да се поклонимо праху великога покојника. Друкчије није могло ни бити, јер заводи, који су нас овамо послали, врло добро знаду, да је Вук књижевним својим радом бесмртно заслужан не само за српски, већ такођер за хрватски народ.

Књижевници данас с потпунијем правом Вука зову оцем нове српске књижевности, па тако га зове и српска академија на својим позивницама к овој слави. Ако је икад итко заслужио, да се којој струци људскога знања и умијећа зове оцем, то је јамачно заслужио Вук Стефановић Караџић. При другим гдјекојим славним људима ово часно име „отац“ значи само, да су они ову или ону струку основали, а послије се она развила много даље, него ли су ти оснивачи могли и мислити. У том смислу говори се на пр. за Херодота, да је отац историје. Али Вук није само оснивач нове српске књижевности; он је у љепоти и чистоћи српскога језика први и до сад недостигнути списатељ. Величина Вукова у том погледу мени се приказује овако: од Вука има писаца и замишљенијих и духовитијих и (што се каже) бриљант-

њих. За овијем својствима, која су често само сполашња, Вук у својој природности није иначе знајући, како је истинито оно, што је рекао Гете: Was glänzt, ist für den Augenblick geboren, das Echte bleibt der Nachwelt unverloren. Вук пише тако природно, а опет лијепо, да се на њему обистињује оно, што је Хорације рекао за добра пјесника велећи, да добар пјесник пјева тако, да читатељ мисли: тако бих умио писати и ја, али кад би почео, много би се знојио и узалуд би се мучио, т.ј. видио би да му онога пјесника није могуће достићи. Још ћу само да споменем оштрину и бистрину Вукова суда у различним књижевним и језичним питањима. У тој ствари доиста стоји Вук као какав феномен, његов суд у реченијем питањима не крива ни тамо ни амо, већ је сталан као хрид те је прави тријумф добра укуса и здрава разума.

Захваљујући у име гостију краљевској српској влади и академији на лијепој гостољубивости, с којом смо дочекани, честитам народу српскоме, што је данашњу ову славу овако лијепо прославио, и мени је веома драго, што могу на догађај примијенити стих Петра Петровића Његоша (промијенивши једну ријеч у њему): *Благородством Србство дише, Срби будућност исцрпше.*

Представник Мађарске Академије Наука у Будим-Пешти, Господин Д-р *Армин Вамбери*, отпочео је свој говор српским језиком поздрављајући светковину и молећи да може продужити говор језиком француским. Он спомиње даље, како је у својој младости, као сиромашан ученик, имао срећу да се позна с Вуком који га је вазда лепо примао у својем дому и за своју трпезу, саветовао и учио српском језику. Завршује споменом историских веза између српскога и мађарскога народа и историског Јанка Хуњадског — српскога поетског Сибињанин-Јанка. —

Француски књижевник, Господин *Шарл Лоазо*, наздравио је на француском језику успомени Вуковој и будућности српскога народа чије је величине и генијалности Вук најбољи представник.

Кад је завршен службени део банкета, пријатељи и уважени гости из различитих крајева српских наставише у разговору и песми весеље зачињено таласастим колом српским.

Ту је Господин *Глиша Гершић* здравио српској идеји и српским надањима, Господин Д-р *Фрања Поточњак* духу словенске слободе у Србији, јединству и економском напретку Јужних Словена; Господин *Живојин Симић*, професор, оном племену на Словенском Југу, које да заједничког преподиоца Јужнога Словенства.

18.

Поздрав Његовог Величанства Краља Србије Александра I:

Жалећи што не могу лично бити присутан дирљивом и пијетета пуном чину, којим Србија свечано одаје поштовање Вуку Караџићу, Ја се срцем и душом придружујем осећањима, којима Мој љубљени народ окружује спомен великог Србина који је својим радовима положио темељ нове српске књижевности.

Париз.

АЛЕКСАНДАР с. р.

Министру Председнику

Београд

Поздрав Његовог Величанства Краља Милана:

Благодарим Краљевској Академији на извештају о сутрашњој великој и народној свечаности. У немогућности лично присуствовати: као Србин из дубине душе придружујем се вашој радости, видећи прах великог Вука у отаџбини; као Обреновић клањам се сени врлог пријатеља и сурадника Милошевог.

Париз.

МИЛАН

Господину

Милану Милићевићу

Председнику Српске Краљевске Академије

Београд

Поздрав Великога Кнеза Константина, Председника Царске Руске Академије Наука:

Императорская академія наукъ чествуя славное имя Вука Стефановича Караджича по случаю перенесенія его праха поминаетъ отца новой сербской словесности.

Петербургъ.

Председатель **Константинъ**

1.

Александровац.

Наставници и наставнице школе александровачке сматрају за дужност изјавити своју радост о преношењу посмртних остатака оца нове српске књижевности, Вука Ст. Караџића. Вечан му спомен!

Танасије Радовановић, Живка Поповићева, Милева Врбавчева, Лепосава Вељковићева, Вељко Павловић, Драга Атанацковића.

2.

Александровац.

Дубоко се клањамо праху Вукову, слава имену оца нове српске књижевности! Благодарност покретачима и извршиоцима мисли и жеље целог Српства!

Свештеници:

Светозар, александровачки; **Герасим,** ратајски.

3.

Александровац,

Народ среза жупског, наслађујући се умотворинама несмрлог Вука: песмама. причама, загонеткама и пословицама, захваљује преносиоцима посмртних остатака Вукових, а њему вечни спомен у Српству сада и до века.

У име народа среза жупског,
начелник срески **Н. Стојановић.**

4.

Александровац.

Општина александровачка у Њуши духовно учествује у данашњој свечаности, која се чини у част остатака неумрлог Вука Караџића. Хвала и слава сени Неумрлога.

Председник општине **Новица Минић.**

5.

(писмом)

Александровац.

Вукове кости, Србима су гости.
Вук је рат водио и Србе научио,
Целог века свога Вук се борио.
Зато Сриство сада Вуку благодари,
Његове кости себи доноси, да се њима поноси!
Караџићу Вуче! Добро нам дошо из туђине!
Ти погледај браћу озго са висине,
Како Сриство сада свевишњега моли,
Да Вукове кости у живот претвори.

28. септембра 1897 **Марко Богдановић**
свештеник.

6.

Алексинац.

Слава праху неумрлог Вука! Хвала грудобницима за пренос земних му остатака у милу отаџбину!

Љубомир В. Марковић народни посланик.

7.

Алексинац.

Благо великану чије земне остатке благодарно просвећено потомство данас величанствено у вечну кућу сахрањује! Мир Вукову пепелу!

Слава Академији! Хвала српској интелигенцији!

Наставници

Мата Млинар и Младен Милојковић.

8.

Алексинац.

Слава оцу српске књиге!

„Будућност“, дружина ђака учитељске школе.

9.

Алексинац.

Слава Вуку! Мир праху његовом у слободној Србији.

Наставници Учитељске Школе.

10.

(писмом)

Амстердам.

Je viens vous féliciter du succès tout heureux dont vos efforts patriotiques ont été couronnés le 12 de ce mois.

Bien qu' à une très grande distance de la Serbie, je me suis transporté en esprit auprès de vous Messieurs à qui la patrie doit énormément d' avoir confié à sa protection les cendres d'un grand patriote.

Continuez vos oeuvres de bien, et comptez sur la sincérité de mes voeux pour la Serbie.

Le Consul Général **M. Mereus.**

11.

Аранђеловац.

Општина аранђеловачка, учествујући у свечаном преносу Вукових костију, данас приреди и овде помен у цркви овдашњој неумрлом књижевнику. Слава му!

Председник општине: **К. Јовановић.** чланови: **М. М. Ризнић, Ив. Илећовић, Св. Комненовић.**

12.

Аранђеловац.

Придружујем се душом свечаном извршењу преноса костију неумрлог и првог српског књижевника Вука Караџића. Слава му!

У име Јасеничана посланик народни
Милут. М. Ризнић

13.

Бајина Башта.

Ко цени и поштује великане своје и сам ће велики бити. Слава српском великом књижевнику Вуку Караџићу!

Архимандрит манастира Раче, **Максим.**

14.

Бајина Башта.

Слава и вечити помен Вуку Караџићу, оцу новије српске књижевности!

Василије Лукић, Мирко Митровић, Милорад Алексић, Милка Кречковић наставници.

15.

Бакар.

Слава српском сину, неумрлом Вуку!

Живковић.

16.

Бар.

Данас кад се сахрањују остаци оца српске књижевности у отаџбини, коју је он тако жарко љубио, придружује се данашњој свечаности и кличе: Слава Вуку Караџићу!

Барска Народна Читаеница.

17.

Бањалука.

Не могући данас при тој великој и по цијело Српство знаменитој свечаности особно присуствовати, присуствујемо душевно, те молимо славну Академију, да прими нашу најдубљу братску благодарност, што пренесе у лепу му отаџбину пепео неумрлог оца наше нове књижевности, Вука Стефановића Караџића, — коме нека је слава и вечан спомен у народу српском!

Српска Православна Општина.

18.

Бањалука.

Српска Читаоница у Бањалуци држи за свету дужност да захвали Српској Академији, што нам положи на вечни почивак у српску земљу оца новије наше српске књижевности, Вука Караџића, који је васкрсло Српство, својих и наших дана, препородио упознавањем *Срба свих и свуда* са њима самима и са јединственим народним благом и светињама, а просвијећену Европу са целокупним народом српским. Вукови Срби, без разлике вјере, приступају данас у мислима да се поклоне његовој великој сјени и његовом новом гробу, у којој заједници учествује у духу и ова Читаоница, кличући:

Вјечна слава Вуку! а хвала тебн, Српска Академијо, кад нам не само расвјетљаваш путе у животу него и блажиш и разгониш тугу, јер ти нам пренесе једног Вука у свети храм, а са срца свих Вукових Срба свали терет прекора, што досада у туђини за својијем жељесати морађаше онај Србин Вук, који је сав свој живот и рад посветио био *Србима свима и свуда*, те чијом се успоменом и радом поносимо сви као и ова

Српска Читаоница.

19.

Бела Паланка.

Слава сени твојој, неумрли оче наше књижевности, мили деда-Вуче! Унучад се твоја радују, што свете кости твоје прима сада Отаџбина Србинова.

Наставници бело-паланачких школа
са ученицима и ученицама.

20.

(писмом)

Београд.

Le Ministre de France a l'honneur d'informer Son Excellence Monsieur le Ministre de l'Instruction Publique et des Cultes qu'il se trouve dans l'impossibilité, pour cause de santé, de se rendre á la cérémonie qui aura lieu demain mardi $^{26}/_{13}$ du courant, à la mémoire de l'illustre Vuk Karagitch.

M. Patrimonio prie Monsieur A. Nicolitch de vouloir bien se faire l'interprète de regrets aupres, de l'academie royale et d'agréer les assurances de la très- haute considération.

Le Ministre de France **Patrimonio.**

21.

писмом

Берлин.

Господине Председниче,

Дубоко сам захвалан вама и Краљевској Академији, на пажњи, коју сте ми наволели указати, позивом да присуствујем преносу у Отаџбину праха Вука Караџића. Ја вас молим да ме наволете извинити, што и мени, на моје велико сажаљење, није могуће лично учествовати у овој лепој свечаности одавања народне почасти, за цело Орпство заслужноме сину отаџбине, а оцу нове српске књижевности.

М. М. Богићевић.

22.

Берлин.

Клањамо се у мислима пред смртним остацима бесмртнога Доситеја и Вука, и што се данас за вечита времена полажу у недра Српскога Пијемонта.

Милоје Васић, Живојин Ђорђевић, Милан Шевић, професори; **Цветко Манојловић,** музичар; **Ђорђе Рашић, Јован Андрејевић, Светолик Поповић, Милан Гребенаревић,** техничари; **Антон Михел, Милоје Јовановић, Милош Богићевић, Зоран Марковић,** правници; **Стеван Стојковић,** ветеринар.

23.

Беч.

Onoranze rese Vuk padre muova letteratura Serba s associa circolo accademico italiano.

Secretario **Penso.**

24.

(писмом)

Беч.

Поштовани Господине,

Благодарећи Вам за писмо, којим сте изволели ме известити о свечаном сахрањивању остатака славнога Вука Караџића, могу Вам одговорити да ћу сматрати за особиту част придружити се изасланству наше Академије, које ће овамо доћи да прими посмртне остатке славнога нашега Вука.

Изволите примити, Велештовани Господине Председниче, уверење мог одличног поштовања.

Паја Јовановић.

25.

(писмом)

Беч.

Примио сам од г. председника одбора позив да се дан преноса остатака Вука Стеф. Караџића из Беча у Београд као члан Академије придружим изасланику Академије, који ће у Беч доћи да остатке прими. Витње мени драго да будем код изношења праха Вукова из гробља св. Марка у Бечу, али путовати у Београд жалибоже не могу, јер ме овде задржавају службени послови.

Конст. Јиречек.

26.

Бијељина.

Лично том свечаном чину присуствовати немогућно нам је: осјећајем придружујемо се и честитамо срећно остварење свесрпске жеље. Слава Вуку! Живели покретачи и изградиоци! Поздрав.

Српска Општина.

27.

(писмом

Битољ.

Жалећи што ново отворена српска гимназија у Битољу, у Маћедонији, не може да изашље свога представника, да присуствује сахрани костију неумрлог Вука Стеф. Караџића, наставници ове гимназије хитају да изјаве Српској Краљевској Академији, да су духом својим присутни тој свечаности, и да кличу: Слава неумрлом Вуку!

Директор, **Сава Јакић.**

28.

Бољевац.

Народ среза бољевачког поштујући заслуге оца нове српске књиге, неумлога Вука Стеф. Караџића, сакупљен данас у храму Божјем, шаље топле молитве Свемогућем Творцу да српском великану подари рајско насеље, а испуњен је и радошћу што се свети остаци предају матери земљи коју је пок. Вук истински љубио. Слава Вуку!

Намесник среза бољевачког, **Сима Поповић,** Начелник срески, **И. М. Стојановић,** председник општине бољевачке, **Сава М. Богојевић,** управник основне школе, учитељи **Ј. К. Цветковић, К. Раденковић, Љ. Павловић, Ж. Поповић, Л. Јовановић, Д. Михаиловић, А. Михаиловић. Љ. Костић, М. Пантелић, М. Стојановић, Н. Марић, Ј. Лучић, Р. Костић, Д. Ивановић, Младеновић.**

29.

Босанска Крупа.

Овој значајној свесрпској слави преноса костију бесмртнога Вука Караџића духовно се и ми придружујемо. Намјерни смо били у славу његову и у корист споменика држати забаву, али смо спријечени несрећом пошто нам је српска школа изгорјела. Слава неумрлом Вуку! Живела Српска Краљевска Академија и слава јој!

Српска Општина Крупска.

30.

Босански Шамац.

Слава српској свијести,
А у добри час!
Слава Вуку бесмрнику —
Он нам диже глас!

За Српску Омладину **Васо Кондић.**

31.

Брус.

Радујемо се преносу посмртних остатака нашег неумрлог књижевника Вука у земљу у којој се родио, коју је неизмерно љубио, а за коју је толико много радио и урадио. Слава му!

Наставници бруске основне школе.
Свештеници цркве бруске.

32.

(посетница)

Бриссел.

Léon Cassel
Consul Général du Royaume de Serbie.

Sincères remerciments.

33.

Брод.

(писмом)

Српство у слову и речи
Уједини старина Вук,
И српском народном песмом
Прекину вековни мук.

—

Прекину мук Еуропе,
За Српство што не хте знат',
Присили геније рећи:
Србин је културан брат!

—

Дух српског Вуковог рада
Сав српски је сложио свет,
Да данас пепелу каже:
„Дух Србинства не може мрет'."

Слава, ој, Вуковом духу,
Почив'о у миру му прâ;
Србин је данас пôказ'о
И дуг како враћати зна!

Хвала и слава Кр. Српској Влади, Кр. Српској Академији, свесној Српској Омладини и свој браћи Србима, који помогоше узвеличати данашњу свесрпску културну славу!

У Броду 29. септембра 1897.

Др. **Никола Ђурђевић**
адвокат.

34.

Брод.

Нека је слава блаженој сјени великог препородитеља српске књиге! А пепео његов нека нас данас подсјети, да је дошло доба препороду и на другим пољима нашег народног живота.

Српско Црквено-Пјевачко Друштво.

35.

Брод.

Вечна слава неумрлом Вуку, а хвала вама, који се тако достојно одужујете српским великанима!

Српска Црквена Општина Бродска.

36.

Брчко.

Мисао, достојну Вука, у дело приведену највећим пијететом поздрављамо. Слава неумрлом Вуку!

Српска Општина.

37.

Брчко.

Прожет патриотским осјећајима кличем: Слава и хвала покретачима племените замисли!

Стеван Ковачевић.

38.

Брчко.

Духовно учествујемо при преносу праха оца српске књиге. Слава неумрлом Вуку! Част и слава Краљевској Академији!

Српски Учитељски Збор.

39.

Брчко.

И Вук рече: „Не било вам просто,
„Ако л' прах мој у туђини б' остао!"
Ви га, браћо, српској земљи дасте.
Са сузама српским укопасте.
Поноси се Сриство што га има
Српска земља у својим њедрима.

Српско Пјевачко Друштво „Вијенац"

40.

Брчко.

Духовно присуствујем преносу праха нашег неумрлог Вука. Слава покретачу те идеје!

Саво Келовић.

41.

Бугојно.

Духовно учествујући у данашњем слављу, кличемо: Слава оцу српске књижевности, неумрлом Вуку!

Српска Општина.

42.

(писмом)

Будишин.

Za wysoku česć, kotruž je sławna Serbska Kralowska Akademija z powešću wo swjatočnym pženjesenju posmjertnych powostankow Wašeho najwjetšeho wótčinca a założerja noweho serbskeho pismowstwa, swětoznateho kn. Wuka Šćěpanowiča Karadžiča z Beča do wótcowskeje stolicy Běłohroda mi a mojemu łužisko-serbskemu narodej wopokazała, wuprajam Wam ja z tutym swój a swojich serbskich krajanow najnutruiši najhorcyši dźak a wobžaruju woprawdźe z cyłeje wutroby, zo, njemóžu při tutej tak ważnej swjatočnosći lubych južnoserbskich bratrow po wosobje być přitomny. W duchu pak budu přitomny z mnohimi swojich krajanow. Přetož sym wo tutej wosebnej a wosebitej swjatočnosći do našich łužisko-serbskich nowin a časopisow dał powešće. A mjeno sławneho Wuka je też pola nas Serbow na sewjerje powšitkowuje mjez wadźěłanymi znate a česćene, a z radosću sym ja hižo jako studenta ze swojimi towaršemi jako jich wodźer čitał spisy Wuka a wosebje rad jeho krasne zběrki narodnych pěsni.

Raduju so wulcyšuje nad tutym skutku a wopokazu pietety k swojemu wulkemu wótčincej w južno-serbskim narodźe, za kotryž mam hižo wot młodych lět wasebitu sympathiju a kotrehož duchowne a narodnostne rozwiwanje a rozkćěwanje z najwjetšej zajimawosću pšeco sćěhuju runjež jako swojeho samsneho naroda. Tuž dowolam sebi Wam, wysakowučeni a sławni kujeza, z hłubinow swojeje wutroby přiwołać při tutym Wašim žadnym nojedźenju: Bóh Wjeršny žohnuj a škituj južno-serbski narod, jeho swěrnych synow a wosebje jeho krala

Alexandra! Sława južnoserbskej Kralowskej Akademiji a wšitkim jeje wučenym stawam, sława!

Z najwyššim počesćowanjom

Dr. phil. Karol Ernest Muka, professor,
oficir rjadu Sw. Sawy,
redaktor „Časopisa Mać. Sersk.“ a „Łužicy.“

43.

Валдиноће.

Узиграјте од весеља кости великога Вука, који мртав духом напуња живе, да своје познају, његују и чувају! Кости животворне слава вам!

Дум Андро Мурат.

44.

Ваљево.

Град Ваљево свечано учествује са вама у преносу посмртних остатака из туђине у своје отачаство и сахрани оца новије српске књиге. Хвала одбору на труду а слава сени пок. Караџића!

У име грађана града Ваљева председник
Миленко Драшковић

45.

Ваљево.

Данас када се Српство радује што мајка Србија прима из туђине у своја недра посмртне остатке великога Србина Вука Ст. Караџића, учитељи и учитељице ваљевских основних школа са својим ученицима и ученицама сећају се с благодарношћу његових великих радова у корист Отаџбине и Српске Књиге коју је упутио данашњим путем, и [illegible]

Слава оцу новије српске књижевности Вуку Ст. Караџићу!

Учитељи и учитељице
ваљевских основних школа.

46.

Ваљево.

Хвала Одбору на труду, јер се данас одужисмо сени великога покојника, чија љубав к народу, истрајност, марљивост и савесност у раду прослави име српско.

Слава оцу новије српске књижевности Вуку Караџићу!

Наставници ваљевске гимнасије.

47.

Ваљево.

Узимајући жива учешћа у данашњој свечаности, клањамо се сени неумрлога Вука.

За управу ваљевске штедионице председник
Марјан Н. Бирчанин.

48.

Ваљево.

Са најдубљим признањем клањам се праху бесмртног Вука. Сени оца српске књижевности дато је задовољење самим тим што на челу данашње свечаности стоји Њег. Вел. Крал. Александар I пети владалац из славног дома Обреновића, и што представници Српства и Словенства из свију крајева проливају сузе захвалности над пепелом његовим. Слава Вуку! Хвала Краљу!

Манојло Пањевић.

49.

Варварин.

Слава нека је праху неумрлога Вука!

Варварински учитељи:

Тодоровић, Урошевић, Тодоровићка, Мишићка.

50.

(писмом)

Варшава.

Милостивій Государь Г. Председатель!

Приношу искреннюю благодарность Сербской Королевской Академіи за извѣщеніе о времени переноса праха отца новой сербской словесности Вука Караджича изъ Вѣнѣ въ Бѣлградъ. Понимая высокое значеніе этого событія, я, какъ сдѣлавшій нѣкогда скромную попытку освѣтит дѣятельность и значеніе Вука Караджича, желалъ бы, конечно, присутствовать лично при этомъ торжеству. Но, къ сожаленію, въ виду моихъ обязанностей въ университетѣ, не могу удовлетворити этому моему желанію въ настоящее врема.

Чествуя память и заслуги предковъ, молодыя поколѣнія строятъ народное будущее на прочномъ основаніи. Въ этомъ почтеніи памяти Вука Караджича вижу вѣрной признакъ блестящаго развитія Сербской словесности и славнаго будущаго Сербской народности.

Прошу принятъ увѣренія въ моемъ глубокомъ почтеніи и совершенной преданости.

Орд. проф. Императорскаго Варшавскаго Университета

И. Кулаковскій

51.

Варшава.

Совѣтъ императорскаго варшавскаго университета въ этотъ торжественный день перенесенія въ столицу Сербіи

праха Вука Караџића открывшаго ученому міру Европы богатія сокровища сербскаго народнаго творчества и положившаго начало новой сербской словесности занимающей нынѣпо четное мѣсто въ славянствѣ, привѣствуетъ Сербскую Королевскую Академію желая братскому Сербскому народу великихъ успѣховъ на трудномъ поприщѣ науки и литературы.

Ректоръ Увиверситета **Григоріе Зензеръ.**

52.

(писмом)

Бел. Бечкерек.

Порушеним здрављем препречен да при сахрани остатака блаженопочившег Вука учествујем, придружујем се Вама кличући: слава оцу наше српске књижевности и милог нам српског правописа! Слава народу који својим заслужним синовима поштовање одаје!

Ђока Димитријевић адв.

53.

Вел. Градиште.

Ценећи велика дела Вукова којима је прославио народ српски у образованом свету, кличемо при спуштању његових посмртних остатака, у свету српску земљу: Слава неумрлом Вуку!

Велико-Градишка Штедионица.

54.

Вел. Градиште.

Дивећи се великим делима славнога Вука, којима је уједињио сав српски народ по простору и времену, наставници градиштанске више гимназије побожно се клањају праху

његову. Нека из освећена праха његова узрасте дрво живота које ће својом круном бранити *Србе све и свуда* од ковара туђинскога, културнога и политичкога. Слава Вуку!

Директор **Дим. Јосић.**

55.

Вел. Плана.

Великом Србину и родољубу, неумрломе Вуку Караџићу — слава!

С. Племић.

56.

Власотинци.

Високо ценећи заслуге за српску књигу оца нове наше књижевности, Вука Караџића, и ми као пионери српске књиге, испуњени дубоким поштовањем према великану, присуствујемо духовно свечаној сахрани његових костију, са ускликом: Слава му! Вечан му спомен!

Учитељи и учитељице
власотиначких основних школа.

57.

Врање.

Првостепени врањски суд учествује у данашњем свечаном помену и сахрани праха пок. Вука Караџића, дубоко се клањамо сени Његовој, изјављујући своје поштовање великом и заслужном сину отаџбине и целог српског народа.

Председник суда **М. Бончић**, судије: **С. Туцаковић, Тома Ђурђевић, В. Десић**, секретар **Ђорђе Јовановић**, рачуновођ **Коста Јовановић**, писари: **Т. Микић. Градимир Ђуровић, Младен Г. Рашић**, практиканти. **А. Христић, Ст. Поповић, Тома Цветковић, Влада Димитријевић, Вел. Вукојчић.**

58.

Врање.

Великом и заслужном Србину оцу нове српске књижевности неумрлом Вуку Стеф. Караџићу нека је лака *српска* земља, коју је истински љубио, а светао спомен код потомака! Слава му!

У име окр. врањског окр. начелник
Божо Маршићанин.

59.

Врање.

Учествујемо у данашњој прослави спомена великога Вука. Хвала влади Његовог Величанства, што је омогућила пренос Вукових костију из туђине у престоницу српске краљевине. Слава неумрлом Вуку!

Општинско представништво града Врања.

60.

Врање.

Узимајући учешће у данашњој свечаности и пуни пијетета наспрам оца српске нове књижевности, неумрлог Вука, кличемо: Слава му!

Наставници и наставнице врањских основних школа: **Јосиф Петровић, Божидар Вељковић, Крста Јонић, Риста Стевановић, Илија Стошић, Јелена Станићка, Михаило Ристић, Михаило Стевановић, Стеван Стевановић, Персида Ивковићка, Наста Златановићка, Даница Драгићка, Даница Јоксимовићка, Анђелина Новаковићка, В. К. Петровић, Јањо Илић, Милица Петровићева, Јелисавета Петровићева, Персида Стошићка, Јелена Симићка.**

61.

Врање.

Овим давно жељеним чином Србство одаје пошту своме великану Вуку, и тиме подстиче млађе на љубав и рад према отаџбини.

Мир нека је пепелу Вукову!

Карић.

62.

Врање.

Наставници врањске гимназије духовно учествују у данашњој свечаности целог Српства. Слава Вуку и Доситеју! **Симић, Макић, Антић, Јокимовић, Миленковић, Дачић, Станојловић, Катић, Савић, Стошић, Јанковић, Ношовић, Дробњаковић.**

63.

Врлика.

(писмом)

Благодарим најучтивије на пажњи, којом ме је изволила почастити та славна Академија, извијестивши ме о дану прославе преноса костију оца нове српске књижевности — Вука Стеф. Караџића — из Беча у груди родне му Србије.

Побожно молећи се Богу над његовијем прахом, а за племениту му српску душу, слободан сам овијем дати израза најискренијој и најтоплијој жељи својој: да предстојећа слава буде достојна имена прослављеног научника, дична за ту славну Академију и корисна за велика мисао духовнога јединства васцелога Српства.

У то име: Слава Вуку Стеф. Караџићу!

Floreat Српска Краљевска Академија!

Живио народ српски!

С најдубљим поштовањем

Корнелије Павловић

свештеник.

64.

Врњак.

(писмом)

На цењени позив Српске Краљевске Академије од 6/18. септембра ове год. односно преноса посмртних остатака блаженопочившег књижевника Вука Стеф. Караџића из Беча

у Београд, част ми је изјавити своју благодарност на сећању и изјавити, да ми уз најбољу вољу због нагомиланих послова није могуће том свечаном чину присуствовати.

Гаврил епископ.

65.

Вуковар.

Слава и хвала земљи и народу српском, што прихвати кости сина свога, неумрла Вука, оца начелника народне нам књиге. Слава Вуку Караџићу! На гробу његову нека се снажи и ојачава душа српска за векове.

Александар Панић.

66.

Градишка.

Са српском побожношћу, поштовањем и љубављу придружујући се данашњем свесрпском слављу, клањамо се костима преустројитеља српске азбуке, ненадмашном раднику при купљењу умотворина и идеала Србинових. Српска Краљевска Академија, примајући прах Вуков из туђине и сахрањујући у слободној српској земљи, одужује се великому Вуку а задужује васцијело Српство.

Васо Видовић, Давид Сабљић, Ђорђе Ковачевић, Симо Малић.

67.

Грац.

Свима трудбеницима, који испословаше да кости нашег славног Вука нађу покоја у слободној отаџбини, захваљује најтоплије у име српске ђачке омладине у Грацу —

Српско Академско Друштво
„Србадија“

68.

Грац.

(писмо)

Einer hohen Akademie

erlaubt sich der Unterzeichnete für die Einladung zur Theilnahme an der Exhumigung der sterbliche Überreste Vuk Stef. Karadžić's seinen Dank auszudrücken. Die Beschäftigung mit der serbischen Sprache und Literatur hat ihm ja die Bedeutung des Verstorbenen für seine Landsleute deutlich vor Augen geführt.

Mit vorzüglicher Hochachtung
Dr Johann Kirste.

69.

Грачаница.

У данашњем свесрпском слављу при сахрани костију оснивателя нове српске књижевности духовно учествује и ова општина, кличући: Слава нека је сјени Вука Стефановића Караџића и вјечна успомена у народу српском!

Српска црквено-школска општина.

70.

Голубац.

Молимо да се прими и наше искрено учешће у данашњој свечаности, приређеној у част преноса посмртних остатака оца нове српске књижевности.

Управитељ школе: **Свет. Обрадовић**; Наставници: **Јелена Дамњановићка, Драга Манока, Ружица Младеновићева.**

71.

Голубац.

Желећи се поклонити великим заслугама покојника Вука Караџића, придружујемо се овим путем данашњим свe-

чаностима, приређеним у част преноса његових посмртних остатака.

Д-р **Дашчински**, срески лекар; **Васа Дамњановић**, ср. начелник; **Р. С. Поповић**, трговац; **М. Илић**, ср. писар; **Јован Живковић**, **П. Величковић** поштар.

72.

Горњи Милановац.

Поздрављам сен неумрлог Вука, оца наше књижевности!

Душан Рељић,
књиговођа штедионице.

73.

Горњи Милановац.

Слава оцу наше народне књиге, бесмртном Вуку!

Уредништво **„Такова“.**

74.

Горњи Милановац.

Славне кости свога славног сина
Прима данас српска отаџбина.
Бог би дао да се таки роде,
Да нас славној будућности воде!

Председник општине Г. Милановачке **Сима Мајданац**; чланови: **Тапасије Ковачевић, Тодор Тодоровић**; одборници: **Иван Станимировић, Жив. М. Јоњавић. Влад. Рајичић, Љуб. Ђорђевић, Мил. Илић, Тома Поповић, Јован Давидовић, Милош Тешић, Светислав Боровњак, Тодор М. Пантовић, Милутин Вукосављевић, Стеван Матић, Мијаило Обреновић, Максим Сретеновић**; грађани: **Танасије Милановић, Војислав Коштуњица, Јеремија Матић, Милутин Сретеновић, Милан Андрић, Милосав Крушковић, Матија Мајданац, Илија Јуровић, Нетар Павловић, Јеврем Нејовић, Милан Стековић, Нетар Љутић, Филип Филиповић, Нестор Бојовић, Срета Минић, Божа Царевић.**

75.

Горњи Милановац.

Данас када се прах великана српске књиге спушта у земљу миле нам Србије, особље Горњомилановачког приостепеног суда, сећајући се Вука, приог учитеља српског језика, клања се његовој сени.

Председник **Коста Борисављевић**; судије: **Драг. Рад. Пејић, Влад. Петровић, Урош Ломовић**; секретар: **Мил. М. Пешковић**; катари: **Здр. М. Јоксић, Божо Петровић, Обрен Поповић, Живојин Топаловић.**

76.

Горњи Милановац.

Слава препородиоцу српске књижевности, бесмртноме Вуку! Мир пепелу његовом у слободној Србији!

Свештенство среза таковског.

77.

Горњи Милановац.

Свечаној пошти преноса и сахране праха Вука Стеф. Караџића, оца нове српске књижевности, придружује се и горњомилановачка штедионица.

Управни одбор: председник **Жив. М. Поњавић**, потпредседник **Максим Л. Сретеновић**, чланови **Лука Јакшевац, Тома М. Поповић, Иван Н. Кремић, Матија С. Мајданац.** Контролни Одбор: председник **Петар Павловић**, чланови **Сима С. Мајданац, Владимир Рајичић, Свет. Д. Коњушанин, Ђока Таловић.**

78.

Горњи Милановац.

Нека је слава и хвала трудбеницима око свечаног преноса у отаџбину посмртних остатака славног нам оца српске књижевнасти, Вука Стеф. Фарацића!

Максим Л. Сретеновић
трговац и народни посланик.

79.

Горњи Милановац.

Одајући пошту неумрлом Вуку, придружујем се данашњој свечаности.

Л. Јакшевац апотекар.

80.

Госпић.

Мир пепелу Вукову у отаџбини! Слава бесмртноме књижевнику који раскова вериге српској просвети.

Српска читаоница.

81.

Даљ.

Слава бесмртном Вуку!

Јовановић учитељ.

82.

Дубровник.

Неумрломе српском ујединитељу народног језика слава!

Константин Кнез Војиновић Ужички.

83.

Дубровник.

Праху великога Вука, који ужди најсјајнију зубљу на олтару српске просвијете, клања се —

Дубровачко радничко друштво.

84.

Дубровник.

Придружујући се данашњем слављу, кличем: слава Академији која испуни жељу српскога народа и пренесе међу захвално Српство кости неумрлога Вука.

Бућин парох.

85.

Дубровник.

Данашњој сахрани Вукових костију, што је уједно освјештавање српскога народнога језика на дакле и имена, дужним пијететом придружује се —

Уредништво „Дубровника“.

86.

Дубровник.

Радујем се да Србија добија још и кости оца народне књижевности.

Каноник **Стојановић.**

87.

Дубровник.

Свечани усклици испод Авале вилинске тајанственим одјеком струје кроз свако српско срце под сиједим Срђем и зеленом Петком. Слава великоме Вуку! Част славитељима!

Марко Мурат.

88.

Дубровник.

Дубровачка Народна Штионица, која је од свога постанка у духу бесмртнога Вука радила на пољу народне књиге, придружује се данашњој великој слави и шаље топли поздрав браћи на Дунаву.

Предсједник **Бизаро.**

89.

Дубровник.

Српско пјевачко друштво „Слога“ придружује се данашњем свесрпском слављу, поносно што није захвално Српство допустило да кости великога српског бесмртнога Вука бораве вјечни санак у туђини.

Предсједник **Стефан Бравачић.**

90.

Дубровник.

(писмом)

Како је српски народ својега ученьака Вука Стеф. Караџића срећним поносом сва књижевна начела устојио, право је да и смртне остатке његове из туђине у своје крило пренесе, нека своји у својој кући великану својему јачим чуством радосне захвале и пиетета узмогну заносно кликнути: Вуку слава, а своја земља била лака!

О. А. Павић.

91.

Жагубица.

Општина жагубичка признајући заслуге великог покојника, Вука Стеф. Караџића, оца нове српске књижевности на пољу народне просвете, моли Српску Краљевску Академију да над костима незаборављеног покојника и у име наше рече: мир пепелу његовом у отаџбини његовој, и вечан му спомен у целоме Српству!

Председник општински
Павле Дупић.

92.

Жагубица.

И потписани из кршнога Хомоља учествују духовно при сахрани посмртних остатака у отаџбину Вука Стеф. Караџића. Слава и хвала заслугама његовим, и вечити спомен оцу нове српске књижевности!

Михаило Марковић, свештеник жагубички; **Анта Радосављевић, Павле Јеремић,** народни посланици.

93.

Женева.

У свечаности духовно учествују и

Срби око „Виле.“

94.

Загреб.

Учествовању свега српског народа у свечаности препородитеља српске књижевности и духовног ујединитеља Српства без разлике закона кога у своја њедра данас прима слободна српска земља, придружује се —

Српска Академска Омладина Загрепска.

95.

Загреб.

Слава оцу духовног уједињења Српства, који започе и извојева побједу српском језику и српској књизи, те она данас осваја и несрпски језик и књижевност! Слава великом Вуку! — кличе:

„Србобран“

96.

Загреб.

(писмом)

Zahvaljujući se na odličnom pozivu k prenosu odnosno k sahrani praha neumloga Vuka Stefanovića Karadžića, čast je ujedno ovomu akademičkomu senatu slavnoj srpskoj kralj. akademiji priopćiti, da će hrvatsko sveučilište zastupati kod pogreba u Beogradu kr. javni redoviti ovdašnji profesori Dr Dragutin Zahradnik i Dr Gustav Janeček. —

Akademički senat kr. sveučilišta Franje Josipa I.

Dr Juraj Dočkal
o. g. rektor.

67.

Загреб.

(писмом)

Učtivo sahvaljujući za poziv žalim, što ne mogu ovih dana doći u Biograd, da učinim poštu sjeni Vuka Karadžića, koji je ponos svega slavenskoga svijeta.

S osobitim poštovanjem
Milivoj Šrepel.

98.

Загреб.

Професори хрватске и српске књижевности и језика у реалној гимназији загребској усрдно поздрављају данашњу српску свечаност и довикују: слава великоме Вуку!

Марковић разредник; **Подгоршек, Адамовић, Ројић, Флоршиц, Лохмер, Цисаровић, Скарић.**

99.

Загреб.

Уједињена хрватско-српска гимназијска младеж приклучује се слави свега Словенства а нарочито народа српскога и хрватскога, честитајући српском народу и кличући српском великану: Слава!

100.

Загреб.

Слава духовноме хероју, Вуку! Слава Комитару, највећем пријатељу и добротвору српске књижевности!

професор **Медић.**

101.

Загреб.

„Хрватски Педагошко-књижевни Збор“ у Загребу кличе славному српскому књижевнику и отаџбенику Вуку Караџићу с особитим пијететом: слава!

Управни Одбор.

102.

Загреб.

„Матица Хрватска“ штујући оца новије српске књижевности, славног Вука, поздравља братским саучешћем данашњу вашу народну славу.

У име Одбора „Матице Хрватске“ **Таде Смичиклас,** предсједник,
Иван Констренчић тајник.

103.

Загреб.

Слава сјени неумрлога Вука, ал' слава и онима који не заборављају своје трудбенике!

Петар Николић.

104.

Загреб.

Жалим што сам запријечен, те не могу особно доћи да се поклоним посмртним остацима неумрлог Вука. У духу сам с вама, гдје Србија своју свету дужност врши према највећему Србину нашега вијека. Слава Вуку!

Сличиклас.

105.

Загреб.

Слава Вуку од сад па до века!
Родна груда била њему мека!

Јован Петровић, [illegible]

106.

Загреб.

Слава неумрлом Вуку и част братскому народу који заслуге нашега великана овако признаје!

Отон Кучера.

107.

Загреб.

Преносу земних остатака Вукових у слободну српску земљу, данашњој великој свечаности српској коју слави сав словенски а на челу му српски народ — шаље српска омладина доњоградске велике гимназије у Загребу израз најдубљег свог српског осјећања и великог поштовања према славном препородитељу и Нестору српске књиге и с попосом клаче: слава му!

Срби ђаци
доњоградске велике гимназије загребачке

108.

Загреб.

Срби сви и сауда упиру најчешћим пијететом [illegible] на оно свето мјесто које данас прима земне остатке неумрлог

Вука, оца српскога народословља, који је својим научним радовима створио и српском потомству у аманет оставио тврду основу за необориви аксиом: „Један језик — један народ“. С тога шаљемо и ми захвалан поздрав блаженој сјени великога Вука!

За «Српско Пјевачко Друштво у Загребу“
предсједник д-р **Никола Радивојевић.**

109.

Загреб.

Бесмртном Вуку кличемо: Слава!

Срби ђаци — католици.

110.

Загреб.

Слава Вуку! Покој костима под српском грудом! Хвала и слава преносительици Академији — кличе:

Бабић — Ђалски.

111.

Задар.

Жалећи што не могу да се поклоним новом гробу оца нове српске књижевности у пријестоници Нове Србије, са питомијех обала плавога Јадрана кличем: Слава Вуку! Слава великом препородитељу!

Доктор **Митровић.**

112.

(писмом)

Задар.

Примио сам позив Академије за Вукову славу. Од срца жалим, што ми прилике не допуштају, да се одазовем ко мене ласкавом позиву, и да тијем удовољим моју топлу жељу, да још једном видим Биоград. Хвала на позиву! Живјело Српство! За њ не само слободу, него и главу! Слава Вуку!

Д-р Алек. Љ. Митровић
уред. „Српског Гласа".

113.

Задар.

У знак истинског признања као захвално потомство присуствује духом око помлађене раке најсвијетлијег мужа српске књиге те дубоким поштовањем кличе: Слава великом српском учитељу! Слава оцу нове српске књижевности! Слава Вуку Стефановићу Караџићу!

Српска Читаоница.

114.

Задар.

Као представник српскога народа на убавом и витњастом Приморју поздрављам и клањам се светијем костима старине Вука!

„Српски Глас".

115.

Задар.

Изразом највеће благодарности за позив сутрашње свечаности кличе: Слава успомени неумрломе Вуку, оцу српске књижевности!

Владимир Симић
заступник на далматинском сабору.

116.

Задар.

Учествујем срцем слави српској, приликом свечаности неумрлога Вука Караџића.

Ђуро Обрадовић.

117.

Задар.

Благодарећи на позиву, учествујем душом у српској слави.

Михаило Катурић проф.

118.

Задар.

Благодарим на позиву. Данашњи велики културни дан прославља цијело Српство, које, прелијевајући кости неумрлог Вука, једном душом кличе: Слава оцу нове српске књижевности!

Архимандрит Јовић.

119.

Зајечар.

Учествујући духовно у преносу смртних остатака [illegible] српске књижевности, и ми из Тимочке Крајине клањамо Слава српском ђенију, Вуку Караџићу! Мир његовом пепелу у милој му отаџбини!

Протојереји: **Јован Марковић, Анта Милосављевић Павле Милетић**; свештеници: **Милосав Милојковић, Милан Пантелић, Јосиф Живковић, Вељa Антонијевић, Милутин Јеленић, Михаило Јеврић, Сима Јовановић**; ђакони: **Никола Поповић и Јован Савић.**

120.

Зајечар.

Сећајући се заслуга великога Вука, и цењећи их, узимамо учешће у данашњој свесрпској свечаности, чији сјај најбоље показује какав је велики био Вук и како га се захвални српски народ сећа.

Наставници зајечарске гимназије.

121.

Зајечар.

Узимајући учешће у данашњој културној светковини Србије, изјављујемо наше дубоко поштовање према заслужноме покојнику за књигу и просвету српску, бесмртном Вуку Стефану Караџићу!

Драгољуб Јовановић, Димитр. Смоковић, Никола Јовановић, Најдан Јовановић, Ђорђе Молеровић, М. М. Станојевић, Д-р Лава Илић, Лазар Здравковић, А. Урошевић, Јов. Стојановић, Ан. Милојковић, В. Здравковић, С. Р. Калавић, Ј. Ристић, Љубомир Стојановић, Милоје Лешјанин, Драгомир О. Михаиловић, Саво Букић, Драг. А. Ковачевић, Милиноје В. Савић, Андра Петковић, Гавра Цицић, Атанасије Д. Банковић, Лаза Гаџовановић, Мар. Зајић, Стев. Николић, Драгољуб Ј. Стојановић, Драг. Николић, Мијаило Н. Рашковић.

122.

Зајечар.

Генију, кога векови рађају, венац славе могу оплести само поколења векова; а ми кличемо: Слава, слава српскоме генију! Слава оцу српске књижевности! Слава, слава Карарацићу Вуку, који се роди да довека живи!

У име зајечарског збора учитељског удружења председник,
Милан Смиљанић.

123.

Зајечар.

Оцу наше књиге, неумрломе Вуку Стеф. Карацићу, ми Српчићи мали вечно му захвални, кличемо: „Слава ти, слава!“

Ђаци гамзиградске основне школе.

124.

Зајечар.

Данас када српска земља
Карацића кости прима,
Кад се цело Српство слави
Диже Вуком и делима —
Клањају се и Српчићи
Ђаци велико-изворски
Оном месту и помену
Где Вукове леже кости.

Томира Цакићка.
учитељица велико-изворска.

125.

Ивањица.

Грађани варошице Иваньице имају част овим путем учествовати у свечаности при преносу и сахрани праха ве-

ликог заслужног Србина, оца нове српске књижевности, Вука Стеф. Караџића. Мир и лака српска земља праху Вукову, а вечан и светао спомен у Српству!

Срет. М. Раковић, начел. ср.; **Јаков Јојић,** председник [illegible]; **Јанко Курћубић, Василије Максимовић,** кметови; [illegible]; **Јован Јовановић, Петар С. Поповић, Живорад Пастић; Ј. М. Безуха,** порезник, **Б. М. Марковић,** пор. помоћник; **Бог. Марковић,** практикант; **Ф. Нешковић, Бож. В. Јованчевић,** практ., **Симо Оцокољић,** свешт.; **Радул Перишић,** учитељ; **Кузман Поповић,** свешт., **Саво П. Јокановић, Максим Динамовић, Лазар Верговић,** подзадзорник, **Гаврило Бујошевић,** учитељ; **Божидар Нешковић,** Др. **Недо Нешковић, Иван Николић, Персида Николићка, Миладин Стефановић, Самчо Савић;** Грађани: **Васо Б. Петровић, Дим. А. Милутиновић, Гаврило Бошковић, М. Н. Петаковић, Милутин Довијанић, Милован Сокић, Милоје Пивљак, Цветко Манојловић, Милан Пурић, Грујица Јелић, Бојо Вуловић, Михаило Масловарић, Доброслав Парезан, Периша Јојић, Јулка Лалићева,** учитељица; **Роксанда Салевићева,** учитељица; **Милена Павловићева,** учитељица; **Ј. Д. Кубуровићева,** учитељица; **Миленко Радојевић,** трг.

Ђур. Јеремић, Светозар Јеремић.

126.

Инсбрук.

Слава просветитељима српске књиге!

Српска Омладина.

127.

Ириг.

Слава Вуку Караџићу! Слава Српској Академији!

Стеван Моловић,

парох.

128.

Јагодина.

За покој душе великана Вука, славећи дела његова, моли се Богу —

Пећић.

129.

Јајце.

И ми вам из овога српскога краја кличемо: Слава сјени оцу нове српске књиге Вуку! Српска хвала мајци Србији и Србадији свијесној, која се свога генија сјећа и у отачаство га преноси.

Јован Пећанац, прото варцарски; **Петар Стеванов Иванчевић,** јеромонах; **Стојан Симин Тркуљић,** парох језерски.

130.

Јасика.

(писмом)

Свештенство из среза темнићког, окр. моравског, узимајући учешће у данашој отачаственој свечаности преноса костију заслужног Србина Вука Ст. Караџића — жели: да Српска Краљевска Академија и у будуће буде српској школи и цркви, као и њеној интелигенцији, темељан стожер и обилат расадник духа и рада Вукова, оца нове српске књижевности.

Слава Вуку Ст. Караџићу!

Мир праху његовом!

У име свештенства темнићког
намесник,
Светозар П. Станковић
свештеник јасички.

131.

Jena.

Mit gerechtem Stolze duerfen wir heute erscheinen. Wuk Stefanowitsch Karadschitsch war einer der unsrigen, er war doctor jenensis, darum schliesst sich unsere Fakultaet ehrfurchtsvoll der Feier an, welche im Zentrum der serbischen Intelligenz die Gebeine dessen niederlegt, der durch seine *Pissmenitza srpskoga jezika* sich als genialer Schoepfer der serbischen Philologie erwiesen hat; die Theilnahme von ganz Europa hat er durch seine *Srpske narodne pjesme* erweckt, er hat dem erstaunten Westen die wunderbarste Manifestation der serbischen Volksseele, das Heldenlied, vor Augen gefuehrt, und so das kostbare Kleinod Serbiens zu einem gemeinsamen Besitze des gebildeten Europas Erhoben. Sein Andenken bleibt uns allen ein unvergaengliches u wenigstens in Gedanken weilen auch wir bei der heutigen nationalen Feier.

Im Auftrag der philosophischen Fakultaet
Geheimrath
Heinrich Gelzer
derzeit Dekan — Jena.

132.

Казан.

Покој посмртним остацима славнога Вука Караџића, оца нове српске литературе, у словенској земљи, у равној му Србији! Срдачан поздрав Академији!

Професор **Александров.**

133.

Казан.

Слава Краљевској Академији, срдачни јој поздрав!

Императорски Университет.

134.

Карловци.

Створио си језик и књижевност нову,
Показао свету шта Србином зову,
Умотворе српске ти из заборава
Спасао си, Вуче, и зато ти: Слава!

Српска Карловачка Богословска Омладина.

135.

Карловци.

Осећајима целога Српства придружујем и своје; благодарности целога Српства спајам и своју — са целим Српством кличем: Слава Вуку Караџићу!

Протојереј Јеремић.

136.

Карловци.

Кад се отвара српска земља, да прими натраг у своја недра онога, који је у души народној открио благо језика и песама његових, и приказао их, дотле нечувене, задивљеној Европи, — збор професорски Гимназије Карловачке, заступљен од чести лично при том свечаном чину, и целокупан одовуд придружује се у пијетету свима поклоницима великог покојника са заслуженим: Слава му!

Вујић привремени управитељ.

137.

Карловци.

Са узвишеним осећајима поноса и поштовања кличе сваки Србин: слава Вуку, најумнијем, најзаслужнијем срп-

ском књижевнику! Слава највреднијем прегаоцу за очување српских народних умотворина, народних крјина и прослављање имена српског! Слава неумрлом Србину!

Лазић, директор.

138.

Кијев.

Вечнаја памјат славному Вуку Караџићу! Срдачни поздрав Академији — данас духом с вама!

Флорински.

139.

Кијев.

Императорски Университет Св. Владимира искреносучествује у слављењу успомене незаборављеног Вука Караџића, оца нове српске књижевности, приликом враћања у родну земљу његових посмртних остатака.

Ректор Фортински.

140.

Кијев.

Клањамо се праху оца српске књиге.

Срби ђаци духовне академије.

141.

Кијев.

Кијевско Славјанско Општество придружује се к радости свега српскога народа приликом враћања у родну земљу праха, у свему Словенству драгога, Вука Караџића.

Председник Флорински.

142.

Кистање.

Срби буковички духом учествују у данашњој слави неумрлога и моћнога генија Вука, клањајући се сјени оца нове српске књижевности.

Лазић, Мандарић, Малашевић, Коронија, Мартић.

143.

Кистање.

Мир и покој остацима неумрлог књижевника Вука С. Караџића!

Јово Перић.

144.

Книн.

Преносом Вуковијех костију из туђинске у своју земљу Срби извршише један од најлепшијех завјета. Слава Вуку!

Владимир Јовић.

145.

Книн.

Омладина книнска придружује се великој али тужној слави и кличе: Слава неумрлом Вуку! Живјели академици!

Омладина.

146.

Книн.

Успомени преноса костију у отаџбину оца српске књижевности Вука Караџића, који данас врши благодарно Српство, придружују се —

Срби кнински.

147.

Книн.

Вук је наша оћа слава, његово је име наша оћа дика! Захвални позиву високе Академије, у немогућности да гологлави цјеливамо свете остатке и властитом руком да на њих положимо струк босиљка са далматинског Косова, шаљемо наше срце тамо; оно нека каже да су „Срби сви и свуда“; оно нека од радости пуца ако се радовати моремо; оно нека гине, ако нашега оца достојни нијесмо.

Породица Ђорђа Омчикуса.

148.

Книн.

Опојене мишљу заједнице, придружујемо наше осјећаје осјећањима целога Српства, и кличемо: Слава неумрлом Вуку!

Срикиње книнске.

149.

Књажевац.

Свештенство протопресвитерата књажевачког, молећи се Богу за блажени покој душе многозаслужног књижевника Вука, вапије: нека је вечна слава његовој племенитој сени!

За свештенство прота Никола Вељковић.

150.

Књажевац.

Покојнику је Српство лежало на срцу. Дух му је обухватио све Српство.

Ударивши чврст темељ развићу српског језика и новије књижевности, задужио је потомство на вечито признање и успомену. Слава сени покојниковој! Слава оцу новије књижевности!

Председник општине **Д. Павловић**, Др. **Милан Дамњановић, Јелеленко Стефановић, Лазар Јанковић Клисурац, Петар Симић, Лазар Игњатовић, Аћим Јовановић, Гаврило П. Павловић, Д. Аничић, Љубо Озренац, Никола Швабић, Дим. Сибиновић Врисић.**

151.

Књажевац.

«Да се познаје мудрост наставши, да се разумију ријечи разумне.» (Соломон. 2.)

«Да се прима настава у разуму, у правди, у суду и у свему што је добро.» (Соломон 3.)

«Да се даје разборитост младићима знање и помњивост.» (Соломон).

Мир праху оца новије српске књижевности! Рајско насеље његовој родољубивој души која је Србину књигу омилела, која је народним песмама разбудила српско срце на славу народну и част отаџбине и престола пред светом и потомством.

Наставници књажевачких осн. школа: **Шумкарац, Виторовић, Лазаревићева, Илићка, Поповићка, Шкрњићка, Васиљевићева, Марковићева**; наставници каменичке основне школе: **Петровић и Петровићка.**

152.

Књажевац.

С осећајима највећега пијетета дубоко се клањамо пред прахом великога књижевника и Србина Караџића.

Наставници књажевачке гимназије.

153.

Књажевац.

Нека је вечна слава праху препородиоца српске књижевности и проносиоцу српског имена Вуку Ст. Караџићу!

Драгољуб Божиновић, Маринко Марковић, Димитрије Ристић, Милија Богојевић, народни посланици.

154.

Коњиц.

Душом учествујем у слављу. Слава Караџићу!

Јовановић.

155.

Косово.

Оцу своме и пепелу светом
Са Косова Далматинског лете
Пусте жеље као некад красно
Цару Лази неумрле чете.
Жеље лете, мис'о мис'о стиже,
Вук се спушта ђе се лако дешка,
Аох Вуче, славо наша света,
Не била ти српска земља тешка!
Спавај мирно, тебе гениј' штити,
Све док сине будућност нам боља,
А уз цвеће које гроб ти кити
Прим' и ово са Косова Поља.

Косовљани.

156.

Котор.

Живим саучешћем при данашњој слави неумрлог Вука учествују —

Војвода Ђуро, Сердар Перо, Капетан Спиро, Командир Стефан рођена браћа **Матановићи.**

157.

Котор.

Слава Краљу покретачу! Слава Академији извршитељици! Слава Вуку, оцу српске књижевности! Лака му земља!

Сундечић.

158.

Котор.

Учествујем при данашњој великој слави бесмртног оца нове књиге, Вука Стефановића Караџића. Слава му!

Петар Рамадановић.

159.

Котор.

Са српским поносом учествује у данашњој великој слави бесмртног народног просветитеља, Вука Стефановића Караџића, оца српске нове књижевности!

Српска Читаоница у Котору.

160.

Крагујевац.

Потписани у име особља окр. начелства подносе највеће поштовање и најдубљи поклон бесмртним остацима реформатора, првака и творца српске писмености и књижевности, пок. Вука.

Окр. начелник **Богдановић**, окр. благајник **Цвијановић**, окр. физикус Др. **Коловић**, окр. инжињер **Ивковић**.

161.

Крагујевац.

Придружујемо се осећајима у свечаноме часу, којим се српски народ одужује своме великану Вуку Караџићу, скупљачу народног блага и творцу књижевног језика. Нека му је лака српска земља, коју је толико волео!

Председник првост. суда **Д. Ј. Стојковић**, Судије: **Драгутин Атанасковић, Мих. Вукићевић, Петар Савић, Живко Аћимовић, Милорад Ј. Митровић, Михаило Радивојевић**; секретари: **М. М. Михаиловић, Андра Филиповић**; писари: **И. Јонић, М. Филиповић, Алекса Димитријевић, Михаило Поповић, Петар Вуковић, Божидар Катанић, Мит. Петровић, Вит. Васић, Мил. Ст. Павловић, Бошко Новаковић**; рачуновођа **Љубомир Радосављевић**; практиканти: **Борисав Ристић, Михаило З. Голубовић, Тодор Поповић.**

162.

Крагујевац.

Слава и вечан помен највећем учитељу Срба Вуку Караџићу, а његовим посмртним остацима, што се данас из Беча преносе, нека је вечни мир и покој у милој му земљи српској — кличу данас у школи сакупљене ученице и наставнице Крагујевачке Више Женске Школе.

Круна Аћимовићка
управитељица.

163.

Крагујевац.

Као просветни трудбеници највећма захвални неумрлом Караџићу, духовно учествујемо у преносу тела оца књиге српске из туђе земље. Нека је мир пепелу његовом у земљи коју је ваздан љубио!

Наставници и наставнице основних школа крагујевачких.

164.

Краљево.

И ми учествујемо духовно у преносу и свечаној сахрани костију творца наше писмености. Слава Вуку Караџићу! Мир његовим костима у отаџбини!

Учитељ IV разреда, **Сима Аћимовић**; ученици: **Миодраг Станић, Драгољуб Лукавић, Исак Јоновић, Љубиша Глишић, Крста Петровић, Петар Петровић, Драгољуб Николић, Раденко Петровић, Радомир Милићевић, Бранко Глишић, Љубомир Јовановић, Драгомир Јовановић, Драгутин Ковачевић, Властимир Стаменковић, Милан Маринковић, Војислав Туцаковић, Константин Спасојевић, Милан Китоњић.**

165.

Краљево.

Поздрављамо срећно дело Академије Наука која оствари те се прах оца новије српске књижевности, Вука, донесе и остави потомству да га чува у својој отаџбини за коју је и пером и пушком војевао. Слава сени Вуковој!

Наставници краљевских основних школа: **Димитрије Марковић, Сима М. Аћимовић, Аврам Аћушић, Живојин Поповић, Круна Ковановићка, Леносава Марковићка, Персида Нешићка, Цаја Весићка, Марија Тодоровићева.**

166.

Краљево.

II Ратарска Школа, као просветно-привредна установа, придружује се данашњем позиву целокупног Српства: „Слава неумрлом Вуку Караџићу, оцу нове српске књижевности!“

Новаковић, Ђорђевић, Мирковић, Кушковић, Мајеровић.

167.

Краљево.

Радујемо се што прах оца нове књижевности Вука Стеф Караџића почива у отаџбини Србиновом, и благодаримо свима који дођоше на ову племениту мисао те одаше вечиту захвалност и његовоме праху.

Управа „Краљевске Акционарске Штедионице.“

168.

Краљево.

Одбор школе сирчанске поздравља дело преношења посмртних остатака неумрлог великог Србина Вука Караџића у драгу нам отаџбину са захвалним синовљим осећањем. Слава сени Вуковој! Вечан му помен у потомству!

Председник **Милан Игњатовић**, учитељ **Драг. М. Шибалић**; Одборници: поп **Радивоје Нешић**, **Глиша Трифуновић**, **Владимир Ћировић**, **Радомир Симеуновић**.

169.

Крупањ.

Оцу нове српске књижевности признају његове непролазне заслуге и учествују у свечаном преносу и сахрани посмртних остатака неумрлог Вука —

Наставници: **Лепосава Петровићева, Олга Коларовићева, Владимир Поповић, Сава Ђурић, Војислав Качавенда, Милица Ст. Михајловић.**

170.

Крупањ.

Учествујем у свечаном преносу и сахрани праха оца нове српске књижевности, неумрлога Вука. Слава му!

Тодор Костић, народ. посланик.

171.

Крушевац.

Нека су кости Вукове ближе; нека су ту у центру српскога Пијемонта, да нам казују љубав и пожртвовање за остварење оне идеје на којој је он највећи учитељ наш био и биће. Слава Вуку!

Председник суда, **Мих. Стојадиновић;** судије: **Алекса Давидовић, Јован Исаковић, Станко Цветковић;** секретар суда **Д-р Ђорђе Бошковић;** рачуновођ **Светислав Д. Огњановић;** писари: **Милан М. Урошевић, Јован Д. Симић, Рад. М. Остојић, Илија Милутиновић, Манојло Лазаревић,** адвокати: **Б. Златић, Чед. Јовић, Душан Г. Николић, Т. Љ. Поповић, Т. Станковић, Рад. Ж. Дунић, Нићифор Павловић.**

172.

Крушевац.

Слава посмртним остацима великог Србина, борца за ослобођење Србије и оца нове српске књижевности, Вука Стеф. Караџића! Слава помену преноса његових српских костију у отаџбину! Слава му, слава и вечни помен међу нама!

Наставници и наставнице основних крушевачких школа: **Тома Тодоровић, Михаило Милошевић, Јован Атанацковић, Васа Голубовић, Стевап Живојиновић, Јелена Шурдиловићева, Љубица Чаревићева, Пастасија Петровићка, Марија Јовановићева, Леносава Лозанићева, Персида Ојданићева.**

173.

Крушевац.

Академији хвала а неумрлом Вуку вечита слава!

Арса М. Дреновац.

174.

Крушевац.

Слава Вуку Караџићу!

Колегија крушевачке гимназије.

175.

Крушевац.

Придружујем своје и моје породице молитве пред престолом свевишњег за покој и вечну славу велике душе Вукове.

Кедровић, апотекар.

176.

Крушевац.

Преносу праха нашег великана у његову отаџбину одајемо своју дубоку пошту.

Јанићије Вирчанин, Ђока Радошевић
рачуноиспитачи.

177.

Куршумлија.

Слава Вуку који је труд свој узалуд док је српскоме књизи пут прокрчио! Његовом пепелу ми се клањамо, трудбеницима пошту одајемо.

Захвални учитељи: Јован Н. Тодоровић, Јов. Ивановић, Коста Милосављевић, Персида М. Казас, Софија С. Протићка.

178.

Лесковац.

Када је Србији синуло сунце слободе, онда је Србија дала српској просвети Вука Караџића, да прибере народно умно благо и да народним језиком пронесе име српско широм образованог света. Слободна и проширена Краљевина Србија, примајући данас у своја недра посмртне остатке славнога Вука, захвално се сећа великих заслуга свога неумрлога сина.

И ми, искупљени у храму науке где после усрдне молитве у цркви за покој бесмртне Вукове душе прослависмо дела и заслуге оца наше новије књижевности, најусрдније учествујемо у народној прослави и прожети осећајима највеће захвалности клањамо се великој сени и кличемо: Слава Вуку!

Наставници лесковачке гимназије: директор **Ивковић**; професори: **Татић, Витковић,** предавачи: **Дожудић, Домановић, Гребенаровић**; вероучитељ **Комненовић**; учитељица **Марковићева**; и **Гаврило Витковић,** професор у пензији и почасни члан Српске Краљевске Академије; председник првостеп. суда **Светислав Новаковић**; срески начелник **Сотир Аранђеловић,** инжињер **Емило Краловец**; управник пореског одељења **Стеван Бобић**; шеф поште и телеграфа **Михаило Д. Пујић**; шеф железничке станице **Стеван Аврамовић**; благајник **Ђорђе Гргић**; за певачку дружину „Бранко" **Тодор Наумовић,** адвокат, **Љуба Адамовић,** штудент, **Недељко Гиздавић, Александар Герасимовић, Тапасије Митић,** писар, **Спасоје Ивановић,** писар, **Алекса Трубановић.**

179.

Лесковац.

Данас, кад се трошни остаци славом увенчанога Караџића спајају са земљом у којој је поникао, шаљемо топле молитве Богу да буде милостив души његовој, Његов геније који је открио благо народнога духа и књижевни језик према

потребама народним јесте и биће увек светиње српскога народа и народни понос. Слава му!

Учитељи: **Јосиф Костић, Димитрије Лазаревић, Јован Николаревић, Светозар Кушић, Драгутин Младеновић, Урош Ковачевић, Милорад Грбић, Коста Димитријевић, Даринка Ивановићка, Пандора Ковачевићка, Ленка Лазаревићка, Мариола Лазаревићка, Марија Пилетићева, Костадина Лазићева, Надежда Стевановићева, Персида Грбићка, Љубица Грбићка, Наталија Домановићка, Евгенија Савићева, Јана Вукеановићка, Косара Живковићева, Павле Дробњак, Божа Поповић, ђакон Христодор Тасић, Манасије Стојановић, Тодор Вељковић.**

180.

Лесковац.

На данашњи дан, кад Академија Наука извршује жељу Његовог Величанства Краља и жељу свеколиког Српства преносом посмртних остатака Вука Стеф. Караџића у српску престоницу, свештенство града Лесковца и среза лесковачког, високо цењећи велике заслуге по Српство славом увенчаног Вука Стеф. Караџића, придружује молитве молитвама које се данас у српској престоници уносе небеском Творцу за покој душе Вукове, тврдо верујући да ће прах његов у слободној отаџбини бити снажан духовни стожер, око кога ће се груписати сви просветни радници васколиког Српства и за напредак и величину Србије.

Намесник ср. лесковачког: **Степ. Компенонић**; свештеници: **Ђорђе Игњатовић, Прока Станковић, Ђорђе Камперелић, Милун Стојадиновић, Петар Вељковић, Ђорђе Поповић, Михаило Богдановић, Коста Николић, Спасоје Поповић, Гавра Поповић, Владимир Јосифовић, Рафаел Стојановић, Михаило Тасић, Тодор Поповић, Јанићије Поповић, Димитрије Поповић, Јанићије Калуђеровић, Јевтимије Тодоровић, Јован Димитријевић, Арханђел Станковић, Здравко Поповић, ђакон Христодул Тасић.**

181.

Лесковац.

И ми, грађани града Лесковца, придружујемо се овим путем општој свечаности и радости данашњег дана, дана када се земља српска радује што прима из туђине у свој загрљај, у недра своја, кости чеда милог, кости свога великана, што дуго жуђаху за мајком Србијом, кости неумрлог Вука, коме цео народ благодари за велике заслуге, а вила му је наше народне појезије дивно увенчала генијалну главу венцем вечите славе.

У име грађана града Лесковца, Председник општ. лесковачке
Сотир Томић.

182.

Лесковац.

На дан, кад Академија Наука извршује жељу васколиког Српства преносом Вука Ст. Караџића из туђине у престоницу мпле нам отаџбине, Лесковачка Певачка Дружина »Бранко« узима учешћа у овој културној свечаности народној, и из дубине душе кличе: Слава Вуку Ст. Караџићу! Мир пепелу његовом!

Лесковачка певачка дружина **„Бранко“.**

183.

Лозница.

Посмртним остацима оца нове српске књижевности, неумрлог Вука Караџића, првостепени лознички суд одаје заслужну пошту.

Председник суда **Дим. Карић.**

184.

Лозница.

Данас је Србија извршила велики свој задатак. Она прима у недра остатке свога заслужног сина Вука Караџића. Са оног места, у коме је Вука први врачак сунце огрејао, поздравља потомство овај свечан чин речима: Весела буди, Србијо, јер у себе примаш достојног сина свог! Слава ти, Вуче, оче наше књиге! Нек је сада мир пепелу твоме који ће за Српство светиња бити!

Протојереј лознички **Ивко Поповић**; игуман троношки **Тихон**, **Милан Илијић** свештеник, **Јован Бошковић** свештеник, **Борисав Пантелић** учитељ, **Јован Косовић**, **Милан Савић**, **Филип Гавриловић**, **Милорад Лазић**, **Матија Атанацковић**, **Јефрем Магазаџић**, **Васа Радуловић**, **Ник. Грујичић**, **Младен Станојевић**, **Настић** пенсионар, **Пантелић** пенсионар, **Љуб. Настић** учитељ, **Митар Лукић**, **Станко Васић**, **Љубомир Протић** свештеник, **Михаило Стефановић**, **Л. Аџић** мајор, **Цветко Јездић**, **Лаза Гордић**, **Владимир Радивојевић**, **Лазар Николајевић**, **Ник. Илић**, **Лазар Пантелић**, **Марко Владић**, **Светозар Јефтић**, свештеник, **Поповић**, **Петар Павловић**, **Милан Петровић**, **Владислав Ристић**, **Тодор Недић**, **Ромадановић** валзарник; **Софроније Тодоровић** апотекар, **Петар Горић** инжињер, **Срећко Пеновић** учитељ, **Костадиновић**, **Владо Илић**.

185.

Лозница.

У име свега среза јадранског захваљујемо Академији Наука на мисли и делу, да се кости за Српство најзаслужнијег човека, Вука Караџића, пренесу у његову отаџбину.

У име среза: заступник среског начелника **Лаз. Јевремовић**, писари: **Ник. Јовановић**, **Гвозден Анђелић**, председници судова: **Живан Новаковић**, **Љубомир Поповић**, **Павле Јанковић**, **Михајло Јошић**, **Петар Павловић**, **Васа Мићановић**, **Милош Томић**, **Лазар Карапанџић**, **Никола Васиљевић**, **Андрија Мијајловић**, **П. Радовановић**, **Иван Кузмановић**, **Степан Ђукић**, **Владимир Петровић**, **Милисав Сандовић**, **Пајко М. Љубинковић**, **Мијајло Недељковић**.

186.

Љубиње.

Слава извршиоцима последње жеље народног великана!

Српска Општина.

187.

Љубљана.

Slaveči Kopitarja se klanjamo velikomu duhu Vukovemu. Živela Akademija! Živel narod srbski!

Za «Slovensko Matičo» **Levec.**

188.

Љубовија.

Отворена књига старославна,
Где су дела велика и славна,
И у њојзи, Вуче, твоје име, —
Српски народ што величаш њиме,
А нараштај, омладина мила,
Што се тобом увек поносила,
Опрала је твоје кости вином,
Раставила с мраком и туђином,
Донела их своме милом крају,
Њезиноме и твом завичају.
Па сад орли прелећу по свету,
И казују стени и дрвећу
Како Срнство, што се тобом краси,
Твој пепео радосницом кваси,
А песма се са олтара диже,
Да је небу, да је Богу ближе.

Глигорић, учитељ.

189.

Мионица.

У име наставника и учитеља школе мионичке поздрављамо пренос костију оца наше новије књижевности, бесмртнога Караџића, и кличемо: Слава му и мир пепелу његовом!

Управитељ **Васа Урошевић.**

190.

Мионица.

Слава Вуку Караџићу, књижевнику! Духовно учествујем.

Коста Динић капетан у пензији.

191.

Митровица.

Слава Краљу Александру! Част Српској Краљ. Академији на тако достојној прослави успомене неумрлог најгонијалнијег српског књижевника Вука Караџића!

Радивој Поповић.

163.

Митровица.

Слава Вуку и његовим делима! Част и дика нека је Академији и Одбору!

Др. **Чобанић, Никола Поповић, Ђорђе Петровић, Богдан Милутиновић.**

193.

Митровица.

Српска Читаоница, кличе: Слава неумрломе Вуку!

Др. **Суботић** тајник.

194.

Москва.

Оцу нове српске књижевности, Вуку Стеф. Карацићу, лака српска земља; родољубивој души његовој вечан покој; слава потомцима који достојно цене заслуге својих великих предака!

Архимандрит Кирил.

195.

Москва.

Поздрављам Академију о преносу Вукових костију.

Сперански.

196.

Москва.

Императорско Московско Археолошко Друштво срдачно се придружује радости братског нам српског народа при свечаном преносу праха оца српског препорођаја а и за словенску археологонију заслужног Вука Караџића. Поздравља Академију кличући: Слава Србији и њеним благодарним синовима! Вечна успомена најмилијем Србину и великом Словену Караџићу!

Председник графица **Уварова,** помоћник Академије **Анучин,** секретар **Трутовски.**

197.

Москва.

(писмом)

И ако нас раздваја огромна даљина од наше отаџбине, ипак смо на овај знаменити дан у заједници с Вама. Успомене на труд и рад великога Вука, увенчаног славом по целом свету, одводе нас у мислима у опште коло Срба и Српкиња да са пуним грудима радости будемо сведок свечаног чина, када мајка Шумадија прима у своје крило земни прах давно преминулог Вука Караџића.

Нека би милостиви Бог дао да пренос пепела неумрлог Вука из туђине у домовину буде знамење боље среће и славе

Слава пепелу и блаженој сени неумрлог Вука Стефановића Караџића!

Студенти Московске Духовне Академије: **Јеромонах Платон, Јанко Ј. Спасојевић, Ксенофон Кушевић, Сава Поповић, Лука Јоквић.**

198.

Москва.

Поштовање Академији и свим Србима који данас спуштају у родну земљу драгоцени прах незаборављеног Вука! Слава Србији и народу који уме ценити своје велике синове.

Лавров.

199.

Мостар.

Пренос Вукова праха доказа цијелом образованом свијету да Срби умију поштовати своје великане, а такав народ достојан је велике будућности. Слава српском народу! Вјечан спомен Вуку међу нама! Слава Српској Академији!

Породица Јанишевић.

200.

Мостар.

Слављу оца и препородитеља новије српске књижевности духом се придружујемо. Слава бесмртном Вуку! Слава Српској Краљевској Академији која сврши узвишени задатак! Слава *Србима свима и свуда,* који знају достојно цијенити своје великане.

Лазар Милићевић.

201.

Мостар.

У знак достојног признања великих заслуга оца нове српске књижевности, нашег Караџића, придружујемо се у духу општој свечаности изношења праха Вукова у милу му отаџбину. Српско вам поздравље!

Синови Димитрија Бибиће.

202.

Мостар.

Прославу преноса праха онога који је прославио љепоту српског језика и љепоту српских гусала поздравља најодушевљеније —

Друштво „Гусле.“

263.

Мостар.

Жалимо што лично не можемо учествовати у данашњој великој културној свечаности, но се духовно придружујемо кличући:

Благо томе ко довијек живи,
Имао се рашта и родити!
Слава праху бесмртнога Вука!
Живјела Српска Краљевска Академија.

Владимир Радовић, Ристо Зец, Никола Ђоровић, Перо Шантић.

204.

Мостар.

Из српске Херцеговине, одушевљен данашњим [illegible] шћењем српско поздравље, кличући:

Слава Вуку бесмртнику!

Живјела Академија!

Свет. Ђоровић.

205.

Мостар,

Слава српском праху књижевног великана! Слава онима који га оживљују!

„Зора."

206.

Мостар.

Одајући признање заслугама бесмртном оцу наше новије књижевности, цијело Српство предвођено поносном Српском Краљевском Академијом, у данашњем свечаном тренутку учествује.

Серафим

Митрополит херцеговачки.

207.

Мостар.

Слава праху који сија
Српска земља у се прима!
Он ће бити нама свима
Навор дјела, труда, рада.
Вјекови ће орит' клику:
Слава Вуку бесмртнику!

Алекса Шантић.

208.

Мраморак.

Слава Вуку! Вукова нас мисао уједињава.

Д-р Ненадовић, Болгарчић, Станисављевић, Стакић.

209.

Невесиње.

Чисти српски дух шаљемо,
Да на гробу учествује,
Са в'јенцима в'јенац сплете
И на гроб га Вуков ме'те
За нас Србе Невесиньце.
Слава неумрлом Караџићу!

Поп Марко Поповић, Никола Радић, Илија Милићевић, Браћа Радојичићи.

210.

Неготин.

Свечаној сахрани костију неумрлог Вука придружују се и

Наставници Неготинске Гимназије.

211.

Неготин.

Спречен да лично учествујем при сахрани остатака неумрлог Србина и књижевника Вука, радујем се као Србин што је Академија остатке Вукове из туђине у отаџбину на вечити одмор пренела.

Јован Мишић трговац.

212.

Никшић.

Данашњој светковини, ће је цијело Српство духовно уједињено над гробом прослављеног Вука, придружујем се и молим Бога да убрзо славимо и дан српског ослобођења и уједињења и кличем:

Слава неумрломе Вуку!

Слава Српској Академији!

Војвода Лазар Сочица.

213.

Никшић.

Овдашња херцеговачка емиграција радује се српској свијести која се сјећа својих великана. Радите, браћо, другови! Вас ће наградити Бог а потомство ће признати!

Јово Мрав.

214.

Ниш.

И грађани града Ниша овим учествују у свечаном преносу костију оца нове српске књижевности, Вука. Стеф. Карацића, у домовину, изражавајући тиме своје осећаје благодарности према великоме покојнику. Слава и вечан спомен неумрломе Вуку!

У име ништих грађана председник општине

Т. Миловановић.

215.

Ниш.

Најдостојнијем представнику српске књиге и српске народне мисли, одличноме родољубу, лаје се и видна грађа

признања данашњом свечаношћу у свему Српству. Зажарен ватреним родољубљем пронео је српску књигу на далеко и заслужио да га се вазда потомство с поносом сећа, и да му се раду до века диви. Мир пепелу Вукову!

Директор и наставници нишке гимназије.

216.

Ниш.

Слава оцу новије српске књижевности, неумрлом Вуку Караџићу!

Риста Илић, протопресвитер; **Живко Бранковић,** протопресвитер; **Михаило Поповић,** свештеник; **Јован Стевановић,** свештеник; **Михаило Поповић,** ђакон; **Захарије Константиновић,** ђакон.

217.

Нови Сад.

У тренутку, када слободна Србија прима у своја материнска недра свете кости нашег духовног оца, омладина Новосадске Гимназије, која зна поштовати големе заслуге великога Вука Караџића, из дубине груди кличе: Хвала ти, духовни оче наш! Слава ти Вуче, и вечан ти спомен!

Омладина Српске Велике Гимназије Новосадске.

218.

Нови Сад.

Кад је Србиново што је од Вука несамртно, треба да је његово и што је од Вука смртно било. Слава му!

Д-р Милан Савић.

219.

Обреновац.

При данашњем помену нека је слава оцу нове српске књижевности, неумрлом Буку Стеф. Караџићу!

Благодарна привена [illegible] друштва
„Обреновић“

220.

Обреновац.

Поштујући сени и заслуге Српских великана књижевника Караџића и Обрадовића, при данашњем свечаном помену примите изразе дубоке захвалности.

Општина Обреновачка.

221.

Обреновац.

Неумрломе оцу нове српске књижевности Вуку Стеф. Караџићу и српском философу Доситеју Обрадовићу нека је и при данашњем спомену вечита слава. — Благодарни свештеници намесништва обреновачког

Светозар П. Михајловић, намесник, **Василије Павић, Милош П. Марковић, Срећко Синђелић, Станко Михаиловић, Јеремија Ђорђевић.**

222.

Обреновац.

Нека је слава и част поменима неумрлих српских књижевника Вука и Доситеја.

Обреновачки учитељи.

223.

Обровац.

Светоме пепелу узвишеног апостола Српства тајанственим осјећајем страхопоштовања клањају се

Срби Обровачке Општине.

224.

Одеса.

Са врућом захвалношћу за позив, историско-филолошки факултет Царског Новоруског Свеучилишта у Одеси, духом учествујући у славној свјечаности Српске Науке, шаље дубоко поштовање памјети оца нове књижевности свију Срба.

Декан **Деревицки.**

225.

Одеса.

Je m'associe de tout coeur a la solennité. Je regrette de ne pas pouvoir assister personellement.

Consul Général **Suppicich.**

226.

Одеса.

Дубоко осећајући данашњи тренутак у аналима Срба, Свеучилишно Историјско Друштво мислима учествује у сјајној свечаности народног частвовања оца српске књижевности.

Председник **Кочубински.**

227.

Одеса.

Народу слава, кад великана свог тако сјајно части.

Кочубински.

228.

Осек.

Слава неумрлом Вуку, оцу српске књижевности, кличе

Српска Ђачка Омладина.

229.

Осек.

Старино Вуче!
Из туђа света ти сада стиже
У родну земљу, у српски крај
Остацима ти твој Србин жели:
Сад мирно, Вуче, почивај!

Срби Осијечани.

230.

Падова.

Consiglio accademico universita padova ringrazia partecipacione associasi meritate onoranze memoria Vuck Stefanovic Karagic.

Rettore de **Giovanni.**

231.

(писмом)

Панчево.

Српска земља свога заслужнога сина
данас кости прима,
с тим сте браћо одужили дуг.
А Вукова душа за род српски
као бисер чиста,
у народу српском вечно ће да блиста.

Јанкул учитељ.

232.

Параћин.

Слава и хвала творцима српске књиге и просвете Доситеју и Вуку! Вечна им памјат!

Наставници параћинске ниже гимназије.

233.

Параћин.

Дубоко поштујући свете остатке оца новије српске књижевности, Вука Стеф. Караџића, и Пчеларско-воћарска Задруга са ђацима своје школе и њиховим наставницима учествује у данашњој прослави.

Председник **Драг. Димитријевић.**

234.

Параћин.

Дубоко се клањам сјајним заслугама оца нове српске књижевности, праху неумрлог Вука Стеф. Караџића. Слава му!

Старешина манастира Св. Петке јеромонах
Митрофан.

235.

Парив.

Посетница:

Alfred Rambaud

Ministre de l'Instruction Publique et des Beaux-Arts

236.

(писмом)

Парив.

Danke vielmals für die gütige Einladung, mit welcher die Akademie mich zu beehren die Gewogenheit hatte.

Ich bedauere dass ich nicht in der Lage war bei der Überführung der irdischen Reste des unsterblichen Vuk St. Karadžić durch meine Gegenwart auch meine Huldigung diesem grossen Serben bezeugen zu können.

Meine derzeitige Anwesenheit in Paris hat dies leider unmöglich gemacht.

Ich muss dies in deutscher Sprache ausdrücken da ich es nicht geläufig und verständlich in serbischer Schrift und Sprache thun kann.

Mit dem Ausdrucke vorzüglicher Hochachtung zeichnet sich

ganz ergeben

Michael von Novaković

k. u. k. Garde Major

237.

Парив.

Monsieur le président,

J'arrive d'un voyage en Russie et je regrette bien que nos travaux ne me permettent pas de me joindre à mes Confrères pour rendre hommage à la mémoire de Vuk Stefanović

Karagić. Il a été un des bienfaiteurs de la race Slave et son nom vivra autant que la belle langue serbe,

Вѣчная емоу память!

Лака му српска земљица!

L. Léger.

238.

(писмом)

Париз.

Велика Вам хвала што ме се сјетисте, те ми учинисте част позвати ме на свечаност сахрањења смртних остатака нашега великог Вука!

Изванредно жалим што ми даљина мога садашњег пребивања, стање здравља и навала неодгодних послова не допуштају да лично присуствујем у тој високој патриотској свечаности, тим више што сам ја, за свега ми борављења у Бечу, био у тјешњим личним везама са славним покојником.

Не преостаје ми ипак друго, него се задовољити тим што ћу на дан свечаности бити с Вама у духу.

В. Богишић.

239.

Петроград.

Слава неумрломе Вуку!

Српско Академско Удружење.

240.

Пера.

Слава праху Вукову! Честитамо Академији на достојном признању великих Вукових заслуга.

Лазар Крстић, Коста Групчевић.

141.

Печуј.

Препородитељу књижевности, Вуку Стевану Караџићу, кличе: Слава!

Збор редовничке младежи босанске у Печују.

242.

Пешта.

Impossible de venir. Je transmets mes hommages aux mânes de Vuk Stefanović Karagić.

Nehring.

243.

(писмом)

Пешта.

Monsieur le Président!

C'est avec une vive satisfaction que j'ai appris la nouvelle que Sa Majesté Royale de Serbie a donné l'ordre que les dépouilles mortelles de Vuk St. Karažic, du grand écrivain et savant serbe, soient transportées dans le sol du pays auquel sa plume magistrale a rendu de si grands services.

C'est a l'immortel fondateur de la nouvelle litterature serbe que je dois le peu que je connais de Votre belle et harmonieuse langue. C'était a 1851 que j'avais l'honneur de faire sa connaissance personelle a Vienne dans la maison, qu'il habitait au Heuplatz. Il m'accueillit amicalement, et ayant entendu parler de la facilité, avec lequelle j'apprends les langues étrangères, il m'encouragea d'essayer l'étude de la langue serbe; et plus que cela, comme j'étais pauvre, il m'aidait meme avec les livres nécessaires de sa propre bibliothèque.

Monsieur le Président comprendra aisément avec quels sentiments de piété et de vénération je me souviens de Votre

illustre compatriote et si les circonstances me le permettraient, je me rendrais volontièrement à Belgrade pour assister à l'hommage et au tribut de reconnaisance, avec lequel la nation serbe honore son grand fils et en meme temps soi même.

Agréez, Monsieur le Président, l'assurance de ma considération et de mon respect particulier.

A. Vambery
membre honoraire de l'Académie Royale de Serbie.

244.

Пешта.

Духовно учествујем у данашњој свечаности. Слава неумрлом српском великану Вуку Караџићу, сјајној звезди преодници и оцу нове српске књижевности!

Лукијан Богдановић
архимандрит.

245.

Пирот.

Огласите виле са висине
Свему царству вечитога мира,
Да смо дигли кости из туђине
Караџића, српскога Омира!

Сад их ено прима домовина
У ономе сјајном ковчежићу,
А поздравља српска омладина:
»Слава теби, бане Караџићу!«

Школа бабушничка.

246.

Пирот.

Придружујемо се свечаном помену преноса Вукових костију као културној светковини целога Српства, и изјављујући своју дубоку захвалност творцу леног српског књижевног језика, кличемо:

Слава Вуку Стефановићу Караџићу.

Пиротски учитељи: **Мих. Јовановић, Пет. М. Стојановић, Наталија Зебићка, Персида Ј. Продановићка, Мил. Станојевићка, Христ. Стевановићка, Виден Јанковић, Милан Станојевић, Љуб. Јојић, Славка Ј. Митровићева, Зорка Ковачевићка, С. Ђ. Петровића, Жив. Балтића, Јелисавета Поповићка, Леносава Поповићка, Василија Стојановићка, Драгутин Стојановић, Димитрије С. Младеновић, Влад. Радојичић, Заг. Ст. Стојановића, Милева Ковановића.**

247.

Пирот.

Слава и част имену великог Србина Вука Караџића! Мир пепелу његову!

Станча Виденовић
народни посланик из Чиноглавача.

248.

Подгорица.

Данашњем свечаном слављу преноса и сахране посмртних остатака оца српске нове књиге духом се придружујемо, кличући: Слава неумрлом Вуку!

За општину подгорачку
Стеван Рајковић.

249.

Пожаревац.

Прожети осећајима поштовања и захвалности према великану, који је код туђина стекао признање нашем језику а код нас ударио темељ српској писмености, у тренутку кад му се српске кости кући враћају кличемо: Слава сени великога Вука!

Наставници пожаревачке гимназије.

250.

Пожаревац.

Дубоко се клањам пред посмртним остацима неумрлог Вука, и из захвалних груди кличем: Слава Вуку! Хвала Академији!

Михаило Ковачевић.

251.

Пожаревац.

Слава творцу српског правописа! Слава неумрлом Вуку Караџићу!

Председник суда: **М. Стевановић**; судије: **С. С. Теофиловић, Ник. Младеновић, Пав. М. Петровић, Мил. П. Дескашев, Мил. Гр. Гавриловић, Д. Нешковић, Љ. Кордић,, Лаз. Атанацковић,** писари: **Тодор Петровић, Д. И. Богдановић, Милосав Живковић, Свет. Живчевић, Мих. Огњановић, Ив. Николић, Сотир Јовановић, Мил н Марјановић, Боша Ст. Павловић.**

252.

Пожаревац.

Благо народу који уме да цени дела својих великана! Хвала одбору на заузимању!

Д-р Вукчевић.

253.

Пожаревац.

Слава и вечни спомен сенима великих узор-трудбеника, самоука и оснивача нове српске писмености и књижевности: Вуку Караџићу и Доситеју Обрадовићу, некад гоњеним а данас слављеним!

Васа Пелагић.

354.

Пожега.

Слава генијалном сељачету! Слава оцу српске књижевности! Мир пепелу нигда неумрлога Вука!

Марко Ристивојевић
народни посланик.

255

Пожега.

Никад Србија није већу захвалност показала заслужним својим људима, но што је из туђине кости оца поније наше књижевности и духовног уједињења Вука Ст. Караџића пренела у Отаџбину. — Наставници пожешких основн. школа са преданошћу душе помињу светло име и рад Вука Ст. Караџића.

Наставници пожешких основних школа.

256.

(писмом)

Праг.

Захваљујући Српској Краљевској Академији на њезином позиву, веома жалим, да мени никако није могуће прису-

твовати при народној српској светковини, пренесења праха Вука Стеф. Караџића из Беча у Београд. Жао ми је тим више, да и ја високо ценим велике и сјајне заслуге његове, као оца нове српске књижевности, којој желим највећег напретка за благо и част Српскога Народа.

С дубоким поштовањем понизан слуга

Д-р Ченек Зибрт

доцент при чешком свеучилишту и

скриптор Чешкога Музеја.

257.

(писмом)

Праг.

Zástupcové slovanské filologie na české universitě jsou v duchu přitomni velebnému okamžiku, ve kterém se prach zakladatele nové srbské literatury ukládá do půdy srbské, a přejí z plna srdce srbské vědecké práci soustředěné v král. srbské akademii hojného rozkvětu.

Dr Jan Gebauer

ckr. řádny professor filologie slovanské

Dr Jiří Polívka

c.kr. m. ř. professor slov. filologie

Dr František Pastrnek

c. kr. m. ř. professor slov. filologie.

258.

Праг.

Узвишеној народној прослави при преносу костију Вукових уз најдубље осећаје признања и захвалности придајемо и ми свој глас: Нека је вечна слава бесмртном оцу наше књижевности!

За Сједињену Српско-хрватску Омладину и за уредништво «Хрватске Мисли»

Живан Бертић, Икан Шајковић, Фрањо Хлвачек.

259.

Прат.

Společnost musea kralovstvi českého vitajic radostné vlastenecky čin převezení tělesnich ostatků slavného učence a narodního buditele srbského Vuka Karadžiće do rodné jeho vlasti účastní se duchem této pamatné slavnosti a zasyla k ní svůj pozdrav nejvřelejší.

Praesidium.

260.

Прибој.

Потписана општина придружује се великој радости ријелога Сриства и Академије Наука. Слава пепелу оца српске књижевности Вука Караџића! Српско поздравље!

Прибој-бањска општина.

261.

Прибој.

Потписана општина и ако је одвојена иначе придружује своју велику радост и усхићење целом Сриству и Срп. Крал. Академији. Слава пепелу оца српске књиге, Вуку Караџићу!

Општина новопарошка.

262.

Приједор.

У преносу земнога праха несмрлога Вука у отаџбину учествује у духу и Србадија преко Дрине, кличући: Слава ти, Вуче, творитељу српскога књижевног језика и чувају

народнога блага! Хвала Српској Академији која штује српске великане!

Српска православна општина.

263.

Прокупље.

Сени неумрлога Вука Караџића, оца нове српске књижевности, одају своје дубоко поштовање:

Наставници и наставнице прокупач. осн. школа: **Тодор Костић, Јевта Милошевић, Рајко Мићић, Ламбра Петовић, Алекса Ђерамилац, Зорка Милићевићева, Зорка Мићићка, Марија Милосављевићка, Даринка Вучковићева, Софија Вукајловићка, Косара Богосављевићка, Јелисавета Барбуловићева.**

264.

Прокупље.

Вечан спомен праху оца српске књиге у престоници Пијемонта Српства.

Јова Шаранац.

265.

Рача.

Слава неумрлом Вуку Караџићу!

Свештеници: прота **Милан Вукашиновић, Коста Новаковић,** учитељи: **Гавило Ранковић, Ђурђе Димитријевић;** телеграфиста **Поповић,** лекар срески **Михаиловић,** општински суд: **Лазар Станимировић, Коста Обрадовић, Илија Стојановић,** одборници: **Васа Радовановић, Васа Симић, Никодије Дошатовић, Мијаило Лазић, Љубомир Карић, Стеван Манојловић, Никола Марковић, Илија Јовановић, Антоније Марковић, Милош Дојић.**

266.

Рашка.

Данашњој свечаности преноса и сахране посмртних остатака неумрлога Вука, оца нове српске књижевности, придружујемо наша осећања.

Наставници осн. школе у Рашкој: Милутин Радоњић, Милија Луковић, Леносава Јовановићка, Даница Луковићка.

267.

Рашка.

Преносом посмртних остатака неумрлог српског генија Вука Стеф. Караџића у милу нам отаџбину доказали сте да умете поштовати дела српских књижевника. Хиљадили се такви родољуби!

Лаза Прокић.

268.

Рума.

Слава Вуку, препородитељу наше књижевности! За два дана поклонићу се његовом пепелу.

Д-р Паус [illegible]

269.

Сарајево.

Мужу, који је беспримјерним радом и трудом задужио сав српски народ, одужујете се данас ви, браће, испред свијех нас. Част вам и хвала! Слава Вуку до вијека и со свјатими упокојеније!

Николај

Митрополит Босански.

270.

Сарајево.

Са подножја гордог Требевића а из гнезда славног Милутиновића поздрављамо пренос праха оца нове српске књиљевности Вука Караџића. Честитамо браћи извршиоцима на довољном доказу поштовања народних радника.

Представништво Српске Православно-црквене и школске Општине Сарајевске.

271.

Сарајево.

Сви српски погледи, жеље и наде данас се окрећу и спајају тамо гдје представници свега Српства славе и величају оце и препородитеље српске књиге, Вука и Доситеја. И српска вила поздравља са Требевића тај свети чин и моли се Богу за покој слављеника а за срећу и напредак Српства.

Стоја Кашиковићка
администрат. „Босанске Виле."

272.

Сарајево.

У часовима кад се српска срца препуњују радошћу међу безбројним осјећајима нека је мјеста и изразу наших осјећаја побуђених најплеменитијем дјелом Српске Академије. Данашња је свечаност најбољи доказ вјечне славе зачетника нове српске књиге, Вука Стефановића Караџића.

Усхићени изјављујемо младалачке осјећаје: Вјечна слава оцу српске књижевности, Вуку, којему ће одселе смртни пепео домовинска земља покривати вијенцима непропала спомена и захвалности!

Гимназиска Омладина.

273.

Сарајево.

С Требевића сн'јежна лица
Мутна магла у дô паде.
А на врху гордог виса
Златна арака сунца стаде.
Анђеоским св'јетлим пасом
Чојковића гн'јездо зави —
А јесењим ведрим даном:
Поздрави нас Вук у слави!
Озарена наша душа
У радости гласе слуша,
Да пенео његов свети
Отаџбини милој лети,
На костима од јунака
Ископана чека рака.
Раширила мајка груди
С Доситејем да га пољуби.
А поздравни дух се диже,
На Авалу к вама стиже,
А за сјенком пуно жеља,
Срце српских учитеља.
Духовно га, браћо, прате
Шаљу српски поздрав вама
Аманету ц'јелог Христва!
Вјечни помен међу нама!

Наставнички збор српских основних и Више Дјевојачке Школе.

274.

Сарајево.

Данас, кад благодарно Христво и потомство свечано прима у своја слободна српска њедра земне остатке прегородитеља и оца српске нове књиге бесмртнога Вука С Караџића, придружујемо се лијепим жељама наших народних

изасланика, и срдачно из дубине српске душе поздрављамо то духовно јединство српско.

Срби Сарајлије: **Глигорије М. Јефтановић, Никола Александар М. Бесаровић, Стево Млинаревић, Ристо М. Бесаровић, Песут и Полиц, Видак Авакумовић, Симо Панајотовић, Аћим Бабић, Ристо П. Цековић, Блашко Тасовац, Максим Бабић, Тома Делић, Симо Јовановић, Ристо Сушић, Вуко Старчевић, Ђорђе Табаковић, Риста Обрадовић, Тодо Тупајић, Браћа Делић, Перо Станишић, Ристо Новаковић, Вук Јанковић, Ристо М. Дамјановић, Симо Илија Ђуковић, Стјепо И. Дамјановић, Димитрије Д. Кочовић, Риста И. Шарић, Михаило Р. Живковић, Алекса Михаиловић, Мићо Памучина, Вићо Крецић, Вуко Седмаковић, Ђуро Трнинић, Алекса Југуђија, Павле Вукановић, Лазо Савић, Јово Крсмановић, Браћа Х. Трифковић, Марко Богуновић, Д. Драгићевић, Димшо Свуцуровић, Тасо Обреновић, Митар Станишић, Андрија Трифковић, Душан Куркељић, Јово Јовановић, Спасоје Тубиновић, Гавро Блажевић, Никола Судревић, Алекса Гаћаница, Симо Милошевић, Перо Памучина, Авакум Перинић, Радован Бијелић, Божо Здравковић, Паво Поповић, Саво Митровић, Лазар Новаковић, Јово Маркељић, Алекса Крешталица, Мирко Трифуновић, Илија Бикаљевић, Љубомир Николић, свештеник, Јаков Марић, Милан Станић, Ристо Бандуровић, Драгоје Ћирковић, Сава Савић, Јово Богдановић, Јово Самоуковић, Јово Сударевић, Ристо Бекрељић, Илија Тодоровић, Мића Кораћ, Сава Ајдаровић, Ристо Јокић, Никола Ренић, Марко П. Сангаловић, Ристо Бубало, Јово Р. Јовановић, Стојан Собат, Ристо Краљевић, Браћа Векић, Јован Јефтић, Јефго Ристић, Вукан Ђурић, Симо Драгаш, Митар Јевтовић, Јовица Јефтић, Симо Дошковић, Симо Мићић, Јово Петровић, Никола Божић, Ристо Радовановић, Милош Цвијић, Ристо Крајишник, Станисав Срвеш, Милош Каменић Дамјан Ристић, Вукан Негић, Ристо Бујак, Драго Васковић, Ристо Куршум, Илија Куршумлија, Ђоко Васовић, Јован Јовановић, Јефто Тутумрач, Сава Јовановић, Ристо Мјецић, Коста Блажујевић свештеник, Мићо Авдаловић, Гавро Авдаловић, Симо Митровић, Васо Павловић, Ристо Витковић, Нико Петровић, Илија Пандуревић, Ристо Мачановић, Ђорђе Васковић, Замфир Милићевић свештеник, Никола Илић, Ристо Салицур, Божо Рашевић, Јефто Јовановић, Ристо Петровић, Јово Крешталина, Перо Биљанић, Симо Телан Вуковић, Марко Михаиловић, Илија**

Јовановић, Симо Богдановић, Јово Јеровић, Ристо Радуловић, Светозар Крнјелић, Светозар Курсовић, Васо Васиљевић, Владимир Скарић, Перо Ђурић, Браћа Мајсторовићи, Јово Обућина, Ристо Човић, Перо Будишић, Миљо Митровић, Симо Влајо, Тодор Лубура, Трифко Прагаш, Митар Копривица, Драго Намучина, Коста Новаковић свештеник, Васо Станишић, Ђорђе Х. Дамњановић, Јово Х. Дамњановић, Милош Зеленовић, Јово Шаин, Перо Сандић, Ристо Калезић, Марко Зеленовић, Ђорђе Симић, Стево М., Станиша Савић, Јова Перовић, Ђорђе Петровић, Ристо Богдановић, Јово Веселиновић, Перо Митар Васић, Гавро Црногорчевић, Димшо Бољанић, Саво Радовић, Живко Ивановић, Ђорђе Максимовић, Ђорђе Ивановић, Јово Икшић, Сава Дробац, Милан Илић, Лазар Љубоје, Милош Мајсторовић, Јово Андрић, Ристо Максимовић, Алекса Јосиповић, Максим Пријатовић, Ристо Јовановић, Ристо Нашобовић, Томо Тунајић, Тодор Тунајић, Јован Крнјелић, Илија Петровић, Ивијан Ратковић, Михаило Шешлија, Стеван Марковић, Петар Илић, Ђорђе Митровић, Јово Симић, Стефан Станковић, Миња Никулић, Миња Вулетић, Стево Симић, Стеван Веселиновић, Илија Бошковић, Петар Марић.

275.

Свилајинац.

Свештенство среза ресавског ратује се, што су Коста Вука, оца нове српске књижевности, пренете из туђине у милу отаџбину његову, за коју је живео и радио. Слава му!

Павле Крстић, Аћим Илић, Станоје Јовановић, Владимир Цветковић, Данило Милосављевић, Алекса Радовановић, Владимир Милорадовић, Милосав Бокић, Јован Вечевић, Мајк Павовић, Димитрије Тодоровић.

276.

Свилајинац.

Духовно учествујући у преносу праха Вукова из туђине, и славећи заслуге оца нове књижевности српске, кличемо: Слава му!

Ресавска певачка дружина „Поклич".

277.

Свилајинац.

Свечаним преносом праха неумрлог Вука Караџића из туђине у отаџбину српски народ даје видљива доказа своје поште и признања према његовим великим заслугама за српску школу и просвету.

Нека је хвала иницијаторима свечаности! Слава оцу новије српске књижевности, Вуку Караџићу!

У име свилајиначке основне школе
управитељ **П. Х. Живковић.**

278.

Свилајинац.

Благодаримо Његовом Величанству Краљу на извршењу данашњег чина. Слава неумрлом Вуку!

Наставници гимназије.

279.

Свилајинац.

Потомци див-јунака Синђелића радосно учествују у прослави преноса костију Вука Караџића с узвиком: Слава му!

Новак Тасовац учитељ, са ученицима грабовачке школе.

280.

Свилајинац.

Народи се диче и поносе својим великанима. Српски народ од Адрије до Балкана с поносом учествује данас у прослави свечаног преноса праха генија српске књиге, Вука Караџића, у отаџбину кличући: Слава му!

Наставници свилајиначких основних школа: **Д. Мелентијевић, Драг. Новаковић, Пера Живковић, Светозар Михаиловић, Добросав Митровић, Савина Новаковићка, Зорка Димитријевићка, Персида Лукићка, Аница Митићева.**

281.

Сом.

Признајући заслуге благопокојног Вука Стефановића, оца наше заједничке књижевности, придружујем се духом данашњој прослави код преноса смртних му остатака.

Ив. Радетић, проф.

282.

Сиш.

Клањамо се светом праху Караџића, оца нове српске књижевности, достојанствено сахрањеноме.

Доктори: **Божић, Иван, Негрини.**

283.

(писмом)

Скопље.

Немогући другим путем да дамо израза нашим мислима и осећајима приликом данашње свечаности, ми се овим начином послужујемо да узвикнемо из дубине наше српске и захвалне душе: Слава творцу нашег српског књижевног језика! Слава неуморном скупљачу наших народних умотворина! Слава Вуку Караџићу!

Наставници срп. гимназије: **Коста Ф. Ковачевић, Илија Вучетић, Милан Гајић, Риста Огњановић;** Наставнице В. Жен. Школе **Милева Петровић, Јованка Хрвачекова, Олга Вукојичићева.**

284.

Скрадин.

Метанишем пред пепелом неумрлог Вука, чије дјело достојно продужује наша Академија на корист и понос свега Сриства.

Станислав Вркановић.

285.

Скрадин.

Придружујем се тамошњој нашој слави успомене светих Вукових костију.

Начелник **Спнобад.**

286.

Смедерево.

Наставници и ученици смедеревске гимназије поштујући сјајне заслуге нашег великана Вука Стеф. Караџића, на пољу српске књижевности и просвете, моле Српску Краљевску Академију да данас приликом свечаног преноса и сахране Вукових посмртних остатака буде тумач и њиховог духовног учешћа у тој свечаности науке, школе и целог Српства.

Директор **Светозар Атанацковић,** наставници: **Михаило Бобић, Ахило Калман, Михаило Ивковић, Сава Божић, Јован Ивковић, Љубомир Матић, Васа Димитријевић, Недељко Вукотић, Милан Павловић, Милица Ристићева.**

287.

Солун.

Слава бесамртном Вуку, творцу наше нове књижевности!

Боди.

288.

Солун.

Наставници солунске српске гимназије душевно учествују у свечаном преносу праха оца српске књижевности, и узвикују: Мир пепелу његову у земљи која га је дала!

Ковачић, Јанковић, Обрадовић, прота **Ђурђевић, Вукчевић, Бељић, Бјеловуцић, Ђурковић, Пекић.**

289.

писмом;

Сомбор.

Данас се српска земља на све стране потреса од големе радости и гануте љубављу материнском са светом свима отвара недра своја, да у њих прими опога сина свога, који ју је пред целим светом толико прославио.

Данас брује веселу тужнопојку благодарности сва звона на кулама храмова српских православних, јер дочекују опога великана народног у домовинско крило, који је сакупивши песме и умотворе народа српског чаробном бајком љубави и поезије народне обавио свете задужбине славних Господара српских — омилео их народу нашем тако, да их никада никаква сила из срца му ископати неће.

Данас се и домови српски у круг окупљају, да га у средини својој обгрле и поклоне се оном сину дома српскога, који се у њему тако напојио живодавнога духа породичне светиње Србинове, те прикупљајући и приказујући красне обичаје нам народне омиле и народу своме праг домаћи тако, да му душа, ма куда ишао, вечито за домом својим удиње као и његова ето и с оне стране гроба му.

Данас Његово Величанство, први миропомазани Краљ српски од Косова, на челу првога кола ученьака српских — Краљевске Академије Наука — и народа српског дочекује и утешћује топлим домовинским гробом опога великана српског, који је народ љубљени свој тако силно задужио, када је красном језику српском приказујући га у бисерју и драгом камењу умотворина нам народних а разјаснивши красни склоп саставине његове стекао прво место међу свима словенским, а једно од најугледнијих међу језицима осталих образованих народа.

Зато данас прва најстарија учитељска школа српска дубоко се клања светломе Вам делу пијетета живо осећајући истинитост оне изреке: „Благо народу, који тако поштује великане своје: заслужио је да их има и имаће их —“ те у усхићењу своме повикује:

Нека Вам је слава и хвала!

Слава Димитрију — Доситеју Обрадовићу!

Слава Вуку Стефановићу Караџићу!

Топла му, да Бог да, домовинска рака,
А српска му отаџбинска земљо буди лака!

Из своје ванредне седнице држане у Сомбору 29. септембра 1897 год.

Професорски збор српске учитељске и учитељичке школе: **Никола Ђ. Вукићевић** управитељ, **Јован Живојиновић** професор.

290.

Сомбор.

При свечаном спуштању костију нашега књижевника оца Вука у нову вечну кућу кличем и ја у име своје и српских соколића: Вечна ти слава и хвала, Вуче, дико и поносе народни!

Благојевић уредник «Голуба».

291.

Софија.

Редакція „Български Прѣгледъ“ ся присоединява душевно къмъ торжеството въ честъ и слава на великія сърбски книжовникъ.

Предсѣдатель **Агура.**

292.

Софија.

Българското книжовно дружество дълбоко почита и живо споделя отдалечъ чувствата съ които Сърбія чрезъ уважаемата Академія посрѣща тържествено и приема благоловейно въ родната земя драгоцѣннитѣ останки на многозаслужнія патріархъ на новата Сърбска книжнина Вука Стеф. Караджича. Поклонъ предъ това тържество на което присуствоваме духомъ и поздравъ къмъ Сърбската Кралѣвска

Академія и къмъ всички сърбски родолюбци съчастници въ това тържество съ благопожеланія отъ наша страна за постояното процвѣтаніе на сърбската наука въ истински словенски духъ и при заякчуваніето братскитѣ сврски между Сърбія и Българія.

Предсѣдательствующій **Стоиновъ.**

293.

Спљет.

Духом учествујући у народној културној слави, кличем Слава Вуку! Живио народ српски и хрватски!

Душан Манђер.

294.

Спљет.

Знамениту славу данас Српство слави! Покрај јунака витешки погинулијех за ослобођење Краљевине Србије, дачно мјесто припада великом Вуку, неумрлом ослободитељу српскога збора. Слава Вуку! А Српској Академији, која му је кости из туђинства избавила да у родној слободној земљи почива, хвала и признање!

Д-р Игњат Бакотић, Д-р Лујо Бакотић, Васо Безбраница, Д-р Ђорђе Марић, Илија Косанчић, Стефан Перовић, Јово Матачић, Матано Дум, Јаков Грковић, Никола Тукшић.

295.

Спљет.

Са хрватских жала, из завичаја Марулића, Каварина, Ботића, шаљемо братски поздрав уз поклич: Слава великом просветитељу српском!

Доктор **Аранца,** професор **Безић.**

296.

Станичење.

Одбор основне школе станичењске са својим наставницима и омладином честита вам данашњу свечаност, којом дубље урезасте у српску душу славу и вечност зачетника новије српске књиге. Желимо да из праха генија српског данас по целом Српству искра облагороди жива српска срца идејама Вуковим у књижевности.

Председ. одбора **И. Томић**, деловођ **Илија Мрдаковић** учитељ.

297.

Стара Градишка.

Великоме српскоме генију Вуку Стефановићу Караџићу, који је кроз половину стољећа као сунце на обзорју свијетлио на путу напретка српскому народу, вјечна слава и мир пепелу његову на рођеној груди!

Српска православна црквена општина.

298.

Стари Град.

Слава неумрлом Вуку! Слава Биограду!

Лаврентије Билисков.

299.

Столац.

Оцу новије српске књижевности, бесмртном Вуку Ст. Караџићу, нека је вјечна слава!

Перо Лалић и **Ђорђо Ковачевић.**

300.

Столац.

Нека су благословене свете кости бесмртнога Вука Стефановића Караџића! На оном темељу, који он генијалним својим умом постави, устројени рад српски уродиће дичним плодом, плодом свесрпскога душевнога јединства.

Срби омладници.

301.

Суботица.

Слава и вјечита хвала бесмртном скупљачу најдрагоценијег народног нам блага!

„Суботичке Новине“.

302.

Топола.

Свима трудбеницима хвала што мошти оца ноке српске књижевности из туђине у домовину донеше.

Учитељи тополски: **Миливоје Павловић, Максим Радосављевић, Леносава Јаковљевићева, Милован Јефтић, Зорка Јанићева.**

303.

Топола.

Благо народу који уме да уважава и поштује заслуге својих предака. Њему је будућност сјајна.

Слава Краљу Србије Александру I који наредиј да мила нам мајка Србија из туђине прими и у недрима својим чува посмртне остатке за народ свој заслужна Србина Вука Стефана Караџића.

Вечна хвала и признање свима трудбеницима око тако важног за Српство предузећа.

У име тополске певачке друштве предсјајни

Максим Радосављевић учитељ.

304.

Требиње.

Стизањем земних остатака оца нове српске књижевности у лепу домовину стигла свака срећа и напредак по будућност српску!

Српско друштво „Соко“

305.

Требиње.

Стизање земних остатака великога реформатора српске књижевности у своју домовину било стизање и његове оживотворене идеје!

Јово Андрић, Ђорђе Кобељић, Јово Дучић, Васо Бербић, Ристо Лецић, Ђокан Зомбета.

306.

Трст.

Слава Вуку Караџићу, стожеру Српства, привлачној сили српске државе! Српских државника мисли дела су његова!

Давичо.

307.

Трстеник.

Костима реформатора српске писмености и творца књижевног преображаја у Српству желимо покој и мир у слободној Србиновој земљи.

Трстеничка певачка дружина.

308.

Третених.

Да праху оца српске књижевности буде мир и покој у слободној Србиновој домовини моле пречишћења:

Наставници третеничких основних школа.

309.

Куприја.

Благодарно потомство немогући лично учествовати у данашњој свечаности овим путем даје признање сјајним заслугама оцу наше нове књижевности, неумрлом Вуку. Слава Вуку!

Особље куприског првостеп. суда: **Гргур Станаревић, Мил. Л. Милосављевић, Б. Ж. Јовановић, Велко К. Марковић, Милорад М. Настић, Милош Ђорђевић, Драг. Миленковић, Јосиф Ђ. Поповић, Јован С. Симић, Драг. М. Тимић, Драгомир Савић.**

310.

Куприја.

Поздрављајући свечани пренос посмртних остатака оца српске књиге Вука Ст. Караџића, указујемо овим заслужену пошту његовој сени.

Наставници Основне Купријске Школе.

311.

Куприја.

Захвално Сриство данас искупљује у најмањој мери дуг свој оцу српске књиге. Нека је ова захвалност први камен темељац у споменику вечне славе неумрлог Вука Караџића.

Председник штедионице **Милија Ристић.**

312.

Ћуприја.

Грађанство ове вароши са благодарним сећањем на велике заслуге преминулог оца новије српске књижевности пок. Вука Стеф. Караџића и са осећањима родољубивог признања да ће покојник у истини представљати прву народну величину за српску књигу и српски језик, док год траје наше народно име — даје овим израз свога дубоког учешћа у данашњем акту свечане сахране Вукових костију. Нека је мир пепелу а вечита слава имену његовом!

Милутин А. Поповић, начел. окр. моравског, **Милутин Ф. Поповић** протојереј окр. моравског; **Гргур Станаревић** председник ћуприскога првостеп. суда; **Тимотије Р. Ђорђевић,** помоћник начел. окр. моравског; грађани: **Богдан Марковић.** окр. благајник, **Пет. Т. Тирић, М. М. Ристић, Мата Матић,** подблагајник. **Свет. Марковић,** писар, **Јеврем Станисављевић,** рачуноиспитач, **Танасије М. Бресјанац,** писар, **Вел. С. Марковић,** судија, **Ст. Генчић,** поштар, **М. Д. Симић, Ник. Симић, Д. Д. Дадић, Мил. Л. Милосављевић,** судија, **Б. Ж. Јовановић** судија, **Мил. М. Настић** секретар, **Милисав Манојловић, Мира М. Пешић, Ст. Димитријевић, М. М. Ристић, Жив. А. Пандуровић** адвокат, **Љуб. Момчиловић, Мијаило Тодоровић, К. Г. Нуша, Сотир Костић, Сима Н. Симић** трговац, **Димитрије Трајчевић,** трг., **Мић. Ђ. Миленковић,** трг., **Мита Мишић** и **Лазар Николић.**

313.

Ужицъ.

Придружујем се сјајноме чину полагања драгоценог праха великога Вука Караџића, и управљам Богу топли возглас за вјечни покој српске му душе. Благо њему те довијек живи у спомену захвалнога рода!

Митрополит Сава.

314.

Ужице.

Слава Вуку Караџићу!

Марко Драговић.

315.

Ужице.

Свештенство округа ужичког поштујући велика дела оца нове српске књижевности духовно целива његове српске кости молећи Бога: да српски народ и у будуће има својих великана на свима пољима. Слава покојнику!

Прота Ужички **Ђурић, Захарија Захарић, Новак Милошевић, Мијаило Смиљанић, Јеврем Туцовић, Михаило Л. Поповић, Стеван Поповић, Глигорије Петронијевић,** свештеници: **Радомир Крстковић** ђакон.

318.

Ужице.

Нека је слава оцу српске књижевности — Доситеју и оцу науке о нашем језику — Вуку, а хвала отаџбини која данашњом светковином признаје заслуге својих великих синова и подстиче омладину да се угледа.

Наставници Ужичке Реалке.

317.

Ужице

Оцу српске књиге неумрлом Вуку нека је вечан спомен у Сриству! Слава му!

Наставници ужичких основ. школа: **Ци. Радојичић, Миленко Лешовић, Владимир Глишић, Хр. Војиновићка, Јулка Боковићева, Софија Вошковићева, Јулија Гвозденићева, Милица Марићева, Неделько Игњатовић, Јеврем Чакаревић, Јован Голубовић.**

318.

Ужице.

Грађани града Ужица учествују у свечаности преноса посмртних остатака српског књижевника неумрлог Вука Ст. Караџића и предавању истих отачанској земљи у Београду. — Слава сјени оца српског језика!

За председника суда члан **М. М. Мићовић**, чланови: **Л. Ђ. Тришић**, одборници: **Миладин Радонић, Љ. Чаћевић, Миладин Тодоровић, Стеван Алексић, Мићо Зимићевић, Вук. М. Остојић, Ђуро И. Јојић, Марко Зрњевић, Андрија Буњић, Св. Р. Прљевић-Мих. Ј. Поповић.**

319.

Ужице.

У свесрпској радости приликом преноса посмртних остатака великог Србина Вука Стеф. Караџића из туђине у нашу отаџбину, чијим се делима дичи и поноси свеколико Српство, нека Краљевска Академија изволи примити и наше учешће.

Чиновници првостепеног ужичког суда: **Илија Филиповић, Ј. Николић, Драгутин Гавриловић, Милан Игрошанац, Јос. Јањушевић, Чед. Бошковић, Дим. Војиновић, Ник. Филиповић, Велимир Ристић, Манојло Кулић, Ђорђе Луковић, Лука Секулић.**

320.

(писмом)

Фиоренца.

Monsieur de Président,

Sur le point de quitter la compagne, pour me rendre à Rome, je reçois la participation de la cérèmonie qui va s'accomplir le 12 octobre à la cathédrale de Belgrade, en l'honneur du père de la littérature nationale serbe, Vuk Stefanović Karagić, Regrettant fort, de ne pas pouvoir assister à cette fête religieuse et patriotique de toute la Serbie intelligente, je

vous prie d'être bien persuadé que votre confrère italien s'associe de grand coeur à ce rite pieux, en faisant des voeux pour que la nouvelle génération garde le même feu sacré qui a passionné toute la vie et toute la nouvelle littérature de votre grand iniciateur.

Avec tout mon dévouement

Angelo de Gubernatis.

321.

(письмо)

Франкфурт.

A l'Académie Royale de Serbie

Belgrade.

En vous remerciant vivement de votre gracieuse invitation d'asister à l'inhumation des restes du poète Serbe Vuk Stefanović Karagić, cela va sans dire, que je s'aurais considéré de mon devoir, d'être présent à cet acte solennel, si ne me retiendraient pas des affaires bien importantes à Francfort.

Mais quoique absent, mes pensées resteront avec vous, et le mois de Novembre me voyant probablement dans la ville de Belgrade, il me sera un sacré devoir de visiter alors le tombeau de ce grand mort que l'on appelle le père de la nouvele littérature Serbe.

Veuillez agréer, entretemps avec mes remercîments réitérés l'assurance de ma haute considération

Le Consul Général Royal de Serbie

Ferdinand Beuchsman.

322.

(письмо)

Хамбург.

A l'Académie Royale de Serbie

Belgrade.

Messieurs.

J'ai eu l'honneur de recevoir l'invitation que vous avez bien voulu m'envoyer à la solennité qui aura lieu le 12 Octobre

en honneur du grand Serbe Vuk Stefanović Karagič et dont je vous remercie de cœur. Quoique, malheureusement, il me soit impossible d'être présent, je vous assure que je prends un grand intérêt dans cette solennité

Tout en vous exprimant ma vive satisfaction que les restes de ce grand homme soient inhumés dans la terre de sa patrie, je vous prie, Messieurs, d'agréer mes bien sincères et dévoués salutations

Henri Lion.

323.

Харков.

Благоговѣйно преклоняюсъ предъ священимъ прахомъ безсмертнаго Караджича.

Дриновъ.

324.

Харков.

Харковское историческо-филологическое общество вспоминая заслуги Караджича для развитія самосознанія науки и литературы съ глубочайшимъ сочуствіемъ присоединяется торжественому чествованію его памяти предпринятому его благодарними соотечественниками.

Председатель **Судовъ.**

325.

Харков.

Искрено раздѣлаю благоговѣйныя чувства братѣвъ Сербовъ къ памяти знаменитаго Караджича.

Професоръ **Халански.**

326.

Харков.

Императорской харковскій Университетъ високо цѣнѣ заслуги незабвенаго Караджича принимаетъ живѣйшее участіе въ чествованый его памяти по случаю перенесенія его праха въ родную землю.

Ректоръ **Алексиенко.**

327.

Харков.

Дубоко поштујем велика дела Караџића на пољу народне просвете и знаности. Придружујем се слављењу његовог спомена.

Борис Љапунов.

328.

Харков.

Поштујем спомен неумрлог Вука Караџића, и радујем се заједно са свим српским народом да се њему враћају кости његовог великог радника.

Наталија Љапунова.

329.

(писмом)

Хелсингфорс.

A l'Académie Royale de Serbie!

Permettez moi de participer à Vos sentiments au jour solennel, où la dépouille mortelle du grand Vuk Karagić sera

transportée au sein de sa terre natale! Même dans ma patrie, en Finlande, ce pays écarté du Nord, le père immortel de la nouvelle littérature serbe, est nommé avec une grande admiration. Depuis longtemps des chansons populaires serbes sont connues dans la traduction de notre plus grand poète. Nous s'estimons non seulement les précieux recueils de poésies populaires de Vuk, mais aussi son talent distingué de linguiste et de réformateur de sa langue littéraire. Que le souvenir du grand génie, du grand patriote excite les forces pour la continuation de son œuvre glorieuse, que la littérature serbe s'élève à la perfection et à toute la fleur de sa beauté!

Avec la plus haute et respectueuse considération

Joos. J. Mikkola
professeur de la philologie slave
à l' Université finnoise.

330.

Херцег Нови.

Мој архијерејски благослов земним остацима бесмртног Вука! Благословено васколико Српство које га достојно цијени и поштује!

Владика Петрановић.

331.

Херцег Нови.

Честитам Академији што јој је донала велика част преноса костију неумрлог Вука. Завјетујемо се пред његовим светим пепелом, да ћемо радити за просвјету. Слава великану Вуку! Живјели Срби!

Начелник **Јефто Гојковић.**

332.

Херцег Нови.

Пуним поштовањем и ово се друштво придружује свијетлој свечаности сахране праха бесмртнога Вука.

Предсједник Српске Читаонице
Јово Накићеновић.

333.

Херцег Нови.

Данашњи дан отвара најљепшу перспективу српске будућности, крепећи дух и нашу вјеру у све што је Србину свето, јер данас кроз Српску Краљевску Академију најбоље прозирем у душу Србинову, ако гледам његов огромни напредак на свим пољима човјекова рада, постигнут највећма заслугом онога чије се кости, пренесене из туђине, данас полажу у његову родну земљу на из дна душе велим: да живи Српски Народ који показа да је достојан својих великана! Слава Вуку Ст. Караџићу! Част Српској Краљевској Академији!

Вељко Радојевић.

334.

Херцег Нови.

Овдашња Српска Поморска Школа присуствује духом данашњој тамошњој свесрпској свечаности, кличући: Слава Вуку! Живјело Српство које зна достојно поштовати своје великане!

Томо Крстов Поповић, Милосав Ђурашковић, Александар Живуљић.

335.

(писмом)

Цариград.

Српској Краљевској Академији

Примивши позив да учествује у прослави преноса праха неумрлога Вука Ст. Караџића, Колегија Српске Цариградске Гимназије сматрала је да јој је дужност одазвати се томе родољубивоме позиву телеграфским путем. А како јој депеша није могла бити експедована, ништа јој друго није остало но да се овим путем јави и да се поклони сени великога Вука.

М. С. Динић
управитељ гимназије.

336.

(писмом)

Цариград.

Высокоуважаемый Г. Предсѣдатель

Глубоко сожалѣю, что лишенъ возможности принять личное участіе въ національномъ торжествѣ Сербскаго народа. Мысленно присоединяюсь къ славному празднику науки, и шлю сердечныя поздравленія Сербской Королевской Академіи по случаю пренесенія останковъ знаменитаго Вука Караджича въ столицу королевства.

Торжественная оцѣнка ученыхъ заслугъ Караджича съ высоты трона сербскаго королевства служитъ указаніемъ на высокое положеніе науки въ королевствѣ. Отъ души желаю и вѣрую, что Сербія дастъ славенской наукѣ и еще многихъ достойныхъ продолжителей великаго дѣла В. Караджича.

Извѣщеніе Академіи, къ крайнему сожалѣнію отправленное въ Одессу, получено мной въ Константинополѣ лишь сегодня.

Примите увѣреніе въ совершенномъ почтеніи и преданности.

Ѳ. Успенскій.

Г. Предсѣдателю Сербской Королевской Академіи М. Мяличевичу.

339.

Цетиње.

И Његово Височанство Господар и народ црногорски учествују у данашњој општој народној свечаности преноса костију Вуковијех, и одају поштовање оцу нове српске књижевности.

Војвода Симо Поповић.

340.

Цетиње.

Дубоко пијенећи плодотворну књижевну дјелатељност великог Србина Вука Караџића, душевно учествујемо у данашем свечаном преносу његових земних остатака. Одајући данас такво достојно поштовање његовоме праху, ми придружујемо топле молитве са свима за спасење благородне душе Вукове.

Митрополит Митрофан.

341.

Цетиње.

Спуштање посмртних остатака у утробу свете земље мајке Србије прати и мој глас: Слава и мир пепелу неумрлога Вука!

Велимировић.

342.

Цетиње.

Данас кад се прах оца нове књижевности нашe, неумрлог Вука Караџића, достојном свечаношћу уноси у Пантеон српски у Биограду, и Друштво Цетињске Читаонице уз најживље учешће ђедовине Вукове велича славу његову

свечаним поменом у манастиру Св. Петра а довече приређује Вуково Књижевно Вече, кличући: Слава Вуку Караџићу!

У име друштва: предсједник **Павле Поповић.**

343.

Цетиње.

Придружујемо се срцем и душом свесрпском посмртном слављу великана српске књиге и језика неумрлог Караџића, и клањамо сә блаженој сјени његовој.

Друштво „Горски Вијенац.“

344.

Цетиње.

Вијенац, сплетен од осјећаја благодарности и признања, полажемо на гроб бесмртнога Караџића.

Управа и наставници Богословско-учитељске Школе и Гимназије.

345.

Цетиње.

Придружујемо се пошти коју одаје цијело Српство оцу српске нове књижевности, захвално славној Академији за сахрану његових костију у српској земљи. Слава Вуку Караџићу!

Предсједник општине вароши Цетиња

Вуко Вулетић.

346.

Цетиње.

Дјевојачки Институт Царице Марије на Цетињу и срцем и душом придружује се цјелокупноме Српству које данас

одаје достојну пошту и заслужено признање оцу нове српске књижевности, славном Вуку Стефановићу Караџићу.

Управитељка Института **Мертваго.**

347.

Цетиње.

Јединство народног језика пружа раздробљеноме Српству несавладљиву снагу животну. Вукова је заслуга што је народни језик постао и књижевним. Тако наша књижевност уједињава *Србе све и свуда* за све будуће вијекове. Зато вјечита слава Вуку, а хвала славној Академији што његове кости сахрањује у српску земљу!

Уредништво „Гласа Црногорца."

348.

Цетиње.

Српска Краљевска Академија Наука преношењем Вукових костију у српску земљу одужује српски народ најосетљивијега дуга којијем је био обвезан оцу своје новије књижевности. Учествујемо душевно у тој патриотској прослави. Слава бесмртноме Вуку! Слава Академији!

Управа к. ц. државне Библиотеке и Музеја.

349.

Цетиње.

Рус из Црне Горе, придружујем се срцем Србима у Краљевини и кличем: вјечна слава генију српског народног духа Вуку.

Ровинскій.

350.

Цетиње.

Слава Вуку! Његова успомена надахњивала *Србе свеи свуда!*

Лазар Томановић.

351.

(писмом)

Цетиње.

Господине предсједниче,

Примио сам позив. Кр. Српске Академије на сахрану праха Вукова у Београду 30. о. мј. и хитам да Вам на пре-великој части најтоплије благодарим.

Жалибог службени послови спрјечавају ме да дохрлим у српску пријестоницу и да одам моју слабу личну почаст човјеку који бјеше пријатељ моје куће и који нам мало прије смрти, путујући по Далмацији, бјеше улио високу идејалност нашега племена кроз бесмртне пјесме и приче и обичаје народне. Ја ћу у духу присуствовати томе благдану цјелокупнога народа српскога. Вук је нама повратио изгубљене исправе нашега народнога бића. Сјели смо к трпези просвијећенијих народа јевропских не како сиромаси, него као носиоци једне особите културе у којој бјеше пуно јунаштва, али пуно и миомириса чисте, неискварене благости душе.

Не на пожућелим пергаментима, него у живој буџици пјесме, у младости живота црпасмо ми, након Вука, програм уједињења наше крви. Српски народ, испративши тога бесмртнога изазивача наше прошлости к Саборној Цркви Београдској посвједочава још једном своју жилаву вјеру у славно крунисање својих пространих основа, којима је Вук оправдао постање и поставио циљ.

Са осјећајем мога најдубљега личнога почитања, молим Вас, господине предсједниче, да удружите увјеравање моје одности и благодарности к највећему просвјетному заводу нашега народа.

Вама најоданији **Др. Лујо кнез Војновић.**

352.

Цетиње.

Дубоким пијететом придружујемо се слављу пренесења костију великана српскога Вука Караџића, оца српске књижевности, бесмртној сјени Бранкова учитеља у српском Биограду.

Дворски протођакон **Филип Радичевић.**

353.

Цетиње.

Кад Српска Академија као представник српске књиге и просвјете из туђине полаже у родну земљу кости оца нове српске књиге, неумрлога радника око скупљања српске пјесме и српске ријечи, неумрлог нам земљака Вука, Срби херцеговачки са Цетиња шаљу Академији братско поздравље и кличу: вјечита слава Вуку, хвала и признање Академији!

Херцеговци.

354.

Цетиње.

Сину Сриства, оцу књижевности љуби прах

Ристо Том. Стеченић.

355.

Цетиње.

Душевно учествујемо при свечаности свуштању у недра српске земље смртних остатака неумрлога Вука. Слава му! Слава Академији!

Љешкп.

356.

Цетиње.

Споменик ће Караџића Вука,
Што га диже братска српска рука
Од српскога светога камења
Све то више славит' поколења.

Радоје Црногорац.

357.

Чајетина.

Народ среза златиборског хита да овим путем дâ израза радости своје, што ће земни остаци оца српске књижевности великога Вука почивати у његовој отаџбини, и тиме да даде израза дубоке захвалности на усталаштву свих родољуба српских, а на првом месту узвишеном Господару Краљу Александру I, Његовој влади, и Краљевској Академији.

Благо оном ко довијек живи,
Имао се рашта и родити!

У име народа начелник среског **Петар Ристић**; Народни посланици: **Јован Мићић. Крсман Шуњеварић**; телеграфиста **Рад. Верговић**; Управник Школе **Манојло Поповић**; чиновници: **Радован Вучетић, Новак Марковић, Миливаје Јовановић, Сава Љепчиновић**, председници општина: **Милан Поповић, Милорад Миљковић, Благоје Ивановић, Андрија Ковачевић, Милорад Стојановић, Миладин Мићић, Мићо Стаматовић, Васо Радуловић, Милан Пећинар, Јанко Недић, Ратко Шуљонић, Периша Марјановић, Сава Дибановић, Марко Костић.**

358.

Чачак.

Клањајући се раду и речи неумрлог Вука, поздрављамо његове остатке на српском земљишту са жељом: да Вуковим

и Доситејевим костима српска земље буде лака, и свето помен међу нама!

Чедомир Мајсторовић, Урош Оцокољић, свештеници; **Недељко Миљићевић, Видосав Смиљанић**, учитељи; **Даринка Малешевића**, учитељица.

359.

Чачак.

Слава неумрлом оцу српске милозвучне ријечи, Вуку Караџићу, и велика хвала његовим благодарним ученицама који нека приме и саучешће старог

Фотија Илићића
28-годишњег управитеља
„Српског Путујућег Позоришта."

360.

Чачак.

Слава праху оца српске књижевности, Вуку Караџићу! **Биберовићка, Ранковићка, Стојковићева, Илићић, Ранковић, Голубовић, Конић, Душан Кујунџић, Курчић, Новаша, Чланови** Фотијевог Позоришта.

361.

Шабац.

Наставници шабачке гимназије са школском омладином сећају се са благодарношћу огромног рада Вука Караџића на српској књизи. С тога узимају учешћа у општем слављу народа свога при преносу његових посмртних остатака у отаџбину и поздрављају прах оца српске нове књижевности.

Слава најславнијем скупљачу српских народних умотворина, највећем реформатору српског књижевног језика и

правописа, највећем познавацу живота и обичаја нашег народа! Слава великану који је упознао образовани свет са генијем српског народа! Слава бесмртном Вуку!

Наставници шабачке гимназије.

362.

Шабац.

Имајући вазда пред очима велике заслуге које за правац и развитак српске новије књижевности стече Вук Стеф. Караџић и ми се и срцем и душом придружујемо по све Српство значајној данашњој светковини.

Чланови ђачке дружине „Поука.“

363.

Шабац.

Преносом костију Караџићевих из туђине, Србија одужује дуг своме великану. Слава Вуку!

Јоца Ж. Јовановић.

364.

Шабац.

Посмртном праху неумрлог Вука Караџића, оца српске књиге и правописа, Шабачко Певачко Друштво одаје дубоку пошту; клања се остацима свога великог Подринца, шаљући топле молитве Творцу света, да му костима, које су до сад у туђини почивале, буде лака српска отачаствена земља, коју је тако дивно прославио а која га данас у наручја као свога ваљаног сина нежно прима. Слава му и вечан помен!

Председник Шабачког Певачког Друштва

А. Фотић.

365.

Шавник.

И ми испод високог Дурмитора, из племена Дробњака, као Вукови племеници учествујемо у тој општој свечаности српског народа и кличемо: Слава праху Вука Караџића! Слава Србији која поштује српске великане.

Командир **Јован Ружић**, поткомандир **Мрдеља Живић**, **Ђорђе Кажовић**, **Пеп Томић**, **Стеван Петковић**, барјактар **Ђоко Поленгић**.

366.

Шавник.

Духом учествујемо у преносу земних остатака неумрлога Вука Караџића, нашега рођака. Честитамо вам ту ријетку свесрпску светковину, кличући: Слава Србији која цијени заслуге српскијех великана!

Браћа Караџићи.

367.

Шибеник.

Слава великоме и сјајноме духу Вука Караџића, творца српске нове књиге, који је народном песмом име Србиново обесмртио а књиженим радом уписио нашу књигу над осталијем. Он који је за Српство урадио све а за себе ништа заслужио је да му домовина храни смртне остатке и уз Доситеја да почива у Пантеону великијех Срба. Слава му!

Шибенички Срби.

368.

Шибеник.

Слава оцу српске књиге, Вуку Стефановићу Караџићу који ће најбоље својим гробом у домаћем Пантеону покрај

осталих просветитеља и будилаца народа српског освјежавати нове нараштаје и бодрити их на прави рад.

Д-р **Божо Курајица.**

369.

Шибеник.

При овој културној слави српскога народа овај одбор изражава благодарност и част великому Вуку као научењаку који је попут чешког Коменског увео у наше школе чисти српски језик.

Одбор Српске Женске Школе „Ковачевића.“

370.

Шибеник.

Цијеломе Српству, које данас над пепелом великога генија и учитеља српског излијева осјећаје својега дубоког поштовања и признања великијех заслуга његовијех на пољу српске књиге, придружује се да ускликне: Слава Вуку Стеф. Караџићу! —

Одбор Српске Бованове Школе Шибеничке.

371.

Шибеник.

Што Српству: Душан, Милутин, Стеван — то на књижевном му пољу Вук. Слава му!

Марко Мирковић.

372.

Шибеник.

Имам част поднијети најсрдачнија честитања за славу коју Српство стиче данашњом светковином. Слава неумрлом Вуку Караџићу!

Микола.

373.

Шибених.

У једном од најсвечанијих момената у историји народа нашега, кад се, на име, благодарно Српство бар дјелимице одужује своме великану, када му свете кости из туђине у родну земљу преноси, кличем и ја уз остале Србе: Слава оцу и препородитељу српске књиге, слава Вуку Караџићу!

Ђуро Стефанов Матавуљ.

374.

(накнадно)

Њежин.

Историческо-филологическій Институтъ Князя Безбородко шлетъ сердечный привѣтъ Сербской Королевской Академіи по поводу знаменательнаго событія перенесенія дорогихъ останковъ великаго славянскаго дѣятеля на родину.

Директоръ Института.

375.

(накнадно)

En regrettant beaucoup mon absence involontaire je m'associe de tout mon coeur aux sentiments émus du peuple serbe à l'occasion de cette grande fete nationale.

Jean Bogdan.

19.

Од оног великог броја гостију из крајева ван Краљевине Србије који су на дан Вукова преноса били у Београду, наводи се овде списак онога мањег броја гостију који су се Одбору за пренос Вуков обраћали пријавама или по личној потреби.

Господа:

Авдо Карабеговић из Модрича,
Александар Којановић из Вуковара,
Александар Сандић из Н. Сада,
Антоније Хаџић из Н. Сада,
Аркадије Варађанин из Н. Сада,
Др. Армин Вамбери из Пеште.

Др. Божо Јевтић из Пеште,
Божидар Никашиновић из Мостара,
Др. Бранислав Станојевић из Н. Сада.

Васо Црногорчевић из Доње Тузле,
Др. Ватрослав Јагић из Беча,
Владимир Ковачевић из Брчког,
Војислав Шола из Мостара.

Гавра Плавшић из Новог Сада,
Др. Густав Јанечек из Загреба.

Дамјан Ђ. Омчикус из Беча,
Димитрије — Митко Маринов из Софије,
Др. Душан Бањак из Задра.

Ђока М. Поповић из Новог Сада.
Ђорђе Летић,
Ђуро Вукотић из Далмације,
Ђуро Димовић из Пеште.

Жарко Станић из Вуковара,

Др. Илија Вучетић из Н. Сада.

Јанечек великошколац из Загреба,
Госпођа Јелена Хаџи-Ристића са кћерју Ангелином и синовицом Јованком,
Јован Вацлик из Прага,
Јован Грчић из Н. Сада,
Јован Латинчић из Пеште,
Јово Мијић из Приједора,
Јово Радетић из Приједора,
Јово Радојевић.

Др. Карло Захрадник из Загреба,
Коста Натошевић из Инзбрука,
Коста Савић из Босанске Градишке.

Лаза Обреновић.
Лазо Р. Ковачевић из Доње Тузле.
Лаза Марковић из Пеште,
Лазо Пупић из Сарајева,
Др. Лаза Станојевић из Новог Сада.
Луко Зоре из Дубровника.

Љубо Васиљевић из Доње Тузле.

Марко Цар из Задра,
Мато Шарић из Дубровника,
Др. Милан Давидовац из Новог Сада.
Др. Милан Мандић из Пеште.
Милан Мандровић из Панчева,
Др. Милан Ћирић из Новог Сада,
Миливоје Каракашевић из Сомбора.
Мита Пејић,
Мићо Авдаловић из Сарајева,
Прота Михаило Јовичић из Брчког.

Нико Бесаровић из Сарајева,
Никола Јоксимовић из Н. Сада.

Никола Кашиковић из Сарајева,
Никола Травица.

Павле Гостовић са Госпођом и кћерју,
Паво Кујунџић из Лијевна,
Паја Марковић — Адамов из Карловаца,
Паја Николић,
Паја Поповић из Новог Сада,
Перо Будмани из Загреба,
Перо Јевтановић из Сарајева,
Петар Б. Николић,
Проф. Пјетухов из Дорпата.

Радивоје Врховац из Карловаца,
Др. Радослав Квеквић из Боке,
Ристо Васиљевић из Доње Тузле,
Ристо Пичета из Мостара.

Сабо Јелић из Беча,
Сава Петровић из Н. Сада,
отац Сергије Попић из Срем. Раванице,
Станоје Станојевић из Н. Сада,
Стеван Милованов из Н. Сада,
Стеван В. Поповић из Пеште,
Стева Поповић — Вацки,
Симо Дакић из Шамца,
Симо Николић из Модрича,
Стјепо Сршкић из Сарајева,
Поп Стево Трифковић из Сарајева,

Др. Томо Маретић из Загреба,
Тошо Зељковић из Бањалуке,

Др. Франко Поточњак из Загреба.

Шарл Лоазо из Париза.

20.

Београд — Беч

Председнику Бечке Општине Г. Др. Лугеру

У трепутку кад се посмртни остаци великога српског књижевника, Вука Ст. Караџића, износе из Бечкога гробља ради преноса у отаџбину, ја осећам пријатну дужност у име српске краљевске владе изразити преко Вас, господине председниче, захвалност гостопримном славном граду Бечу, у ком је Вук нашао толико много помоћи за свој научни рад, у ком је дуго времена живео и умро.

Крал. српски Министар
просвете и црквених послова,
Анд. Николић

Беч — Београд.

„Преседник општине, Др. Лугер, претходно изјављује своју личну захвалност за јучерашњи телеграм који ће поднети на знање Бечком Општинском Одбору.“

VI

Историски дан тридесети месеца септембра 1897 одјекнуо је славом Вуковом по свему Сриству. Осем представника из свих крајева и поред толиких честитака још је у многим местима а у различитим крајевима Сриства тога дана било омладинских, народних или школских скупова на којима су се поновређале заслуге и величина духа Вукова.

У Краљевини Србији тај дан бејаше *у свима* школама свечани празник. У свима се градовима ишаше у цркву а после свете службе у школску дворишце где је школска омладина подсећана на величину споменика Вукова и где су ученици и ученице сриском песмом прослављали најумнијег Србина.

На Цетињу је приређен помен у катедралној цркви. Служио је Високопреосвештени Митрополит Господин Митрофан са месним свештенством. На помену су били сви чланови Књажеске Владе и чланови Великога Суда, посланик Њ. В. Краља Србије Г. генерал Велимировић, цареско-руски отправник послова Г. Шчербина, књажеско-бугарски дипломатски агенат Г. Константиновић. Госпођа Начелница Маријског Института са старијим ученицама, ученице богословско-учитељске школе и гимназије, ученици и ученици основних школа с учитељским особљем и

одабрано грађанство. Увече је био у Читаоници свечани скуп на коме је Г. проф. Калуђеровић држао беседу о животу и раду прослављеног Србина. Ту су били: Његово Високопреосвештенство Господин Митрополит Митрофан, Г. генерал Велимировић, Г. Војвода Божо Петровић, Министар Просвете Г. Симо Поповић, Г. Војвода Ђуро Церовић, Г. командир Јанко Вуковић, професори, чиновници и одабрано грађанство.

У Мостару је српско певачко друштво „Гусле“ приредило увече забаву на којој је певана „Химна Вуку“, песма Г. А. Шантића по композицији Г. Исидора Бајића, даље: „Хај нек бруји“, „Ори ми се“ и „Венац чешких песама.“ Позоришни дилетанти представљали су позоришну игру од Ламберта „Она је луда“, а по свршетку је приказана жива слика „Апотеоза Вука Стеф. Караџића“: Срби из разних крајева окупили су се око слепога гуслара а старина Вук седи и бележи што гуслар пева. На крају је весело друштво заиграло српске народне игре.

У Загребу је српска православна црквена општина приредила у недељу 28 септембра у својој цркви Вуку помен на коме је служио парох пречасни Г. Амвросије Павловић са загрепским српским катихетама. На кору је певао мешовити збор Српског Певачког Друштва, а црква је била пуна побожног народа. Земаљску је владу заступао Предстојник за унутарње послове преузвишени Г. О. пл. Крајчевић, од универзитетских професора бејаше Г. Д-р Пливерић а од професора средњих школа Г. Г. Мојо Медић, Нежић, Шкарић, Понгоршак и Томић. По црквеном обеду изговорио је отац Амвросије беседу у част и славу Вукову.

У Пакрацу је прослава била у дворишти Српске Учитељ. Школе. Пошто су ученици отпевали „Царју небесни“, говорио је наставник Г. Јован Ј. Княжевић о Вуку. За тим је Управитељ Г. Н. Шумоња истицао ученицима узорит пример Вукове вредноће и рада. Приправник Л. Томић певао је уз тиху пратњу песму „Деда и Унук“ а Ђорђе Петровић народну песму „Предраг и Непад“. После песме „Со сијатими“ служено је кољивом које је спремила Госпођа управитељева.

У Броду приредише Срби у својој православној цркви свечан помен недељу дана после преноса Вукова у Београд. Поред Срба бејаше на помену и леп број Хрвата, а адвокат Г. Д-р Н. Ђурђевић говорио је у спомен Вуку, сећајући се и великога пријатеља Вукова пок. Т. Брлића који је, живећи ту у Броду, неуморно проповедао идеју слоге између Срба и Хрвата.

У Будим-Пешти је српска академска омладина приредила, опет доцније, у цркви свечан помен, певајући под управом свога коровођа Г. Исидора Бајића. Служио је данашњи будимски епископ Господин Лукијан Богдановић. За тим је држана свечана седница „Кола младих Срба“ у „Текелијануму“, где је велика дворана била пуна препуна. Госте је поздравио Председник Г. М. Бокшан. Члан Г. Петар Стојковић читао је песму у славу Вукову, а члан Лазар Марковић говорио је о књижевном раду Вукову. Члан Ђуро Ј. Димовић, као представник друштвени из самом преносу у Београду говорио је о тој свечаности. На крају је Академско певачко српско друштво „Коо“ отпевало Г. А. Шантића „Химну Ву-

кову“ коју је у ноте сложио Г. П. Бајић (певана и у Мостару). На седници је била најодличнија публика а особито женски свет.

У Сомбору је Српска Учитељска Школа приредила на дан преноса свечаност у славу Вукову. Из мушке нове препарандије, на којој бејаше истакнута црна застава, кренула се под својом заставом српска омладина учитељске иконе са управитељем и професорима у пространу дворану женске препарандије. У дворани испод школе Св. Саве бејаху у црно увијене слике Вукова и Доситејева, пред којима горијаху воштанице у великим сребрним светњацима, а између њихових слика стајаше лавором окићен лик Мушицкога. Светковину је отворио Управитељ Г. Н. Ђ. Вукићевић лепом импровизацијом у којој помену како је Вук, кад је походио препарандију, био задовољан предавањем Српскога Језика у њој. Ђаци отпеваше у мешовитом збору „Свјати Боже“, а приправник IV год. Г. Душан Живић држаше говор у славу Вукову. Мешовити збор отпева „Песмо моја“, а приправник IV год. Г. Коста Златанов запева уз гусле народну песму „Старина Новак и Кнез Богосав“. Збор је певачки још отпевао песму „За род мили“, па је онда, у црну руху, ученица IV године, Госпођица Даша Круљева, из Мостара, дирљиво декламовала пригодну песму „Вук, Лукијан и Филип Вишњић.“ Светковину завршише: „Со свјатими упокој“ и „Вјечнаја памјат.“ Сви ђаци, и мушки и женски, пошаху цео дан на грудима црне жалосне траке.

У Новом Саду су тога дана биле две свечаности. У 10 часова пре подне био је у великој српској гим-

назији свечан састанак професора и ученика. Управитељ Г. Васа Пушибрк отворио је свечаност, а гимназиски је збор отпевао „Господи помилуј“ и „Вјечнаја памјат.“ За тим је Г. проф. Тих. Остојић држао парочити говор у славу Вукову. — Друга је светковина била у исти мах у Српској Вишој Девојачкој Школи. Учитељ Српскога Језика Г. Мита Ђорђевић говорио је о животу и раду Вукову. Једна старија ученица декламовала је народну песму „Смрт војводе Кајице“, а збор ученица је отпевао „Со свјатими упокој“ и „Вјечнаја памјат.“ Усклицима „Слава Вуку!“ завршена је светковина.

У Карловцима је на дан преноса био у Саборној Цркви свечан помен, на коме је служио Његова Светлост Патријарах Господин Георгије Бранковић са свим свештенством, а гимназиски професор Господин Ђорђе Магарашевић је држао говор у славу Вукову.

У Земуну на домак Београда, није било предавања у средњим школама на дан светковине у Београду, а раније и дућани бејаху затворени.

У Цариграду је у српској школи био тога дана пре подне свечан помен Вуку. Служили су Г. Г. јеромонаси: Валеријан, Мирон и Хрисант. Професор Г. Д. Стојићевић говорио је о делима и заслугама Вуковим, један је ученик декламовао народну песму из збирке Вукове, а ђачки је збор отпевао неколико песама. Међу многим одличним гостима бејаше и епископ Жички Господин Сава.

У Кијеву је, поводом преноса Вукова праха, Словенско Друштво држало 26. новембра седницу на којој

је пред многобројним слушаоцима читао своју расправу *о значају Вукова рада у препорођају српскога народа* Господин А. Е. Глоке.

А. као најлепши завршетак ових светковина биће одлука донесена 22. септембра 1897. на заједничкој седници Управе Професорскога Друштва и Главнога Одбора Учитељскога Удружења у Београду, да се средствима и заузимањем ових друштава подигне у месту Вукова рођења, у Тршићу, угледна основна школа као успомена на свечани пренос посмртнога праха незаборављенога Вука Стефановића Караџића.

VII

1.

Свечано изношење праха Вукова из гробља Св. Марка из Беча било је нераздвојно од таке исте свечаности Копитареве. Онога дана кад је прах Вуков положен у престоници Краљевине Србије, и посмртни су остаци Копитареви свечано погребени у главном граду духовног и народног живота словеначког, у Љубљани. А врх свега братска узајамност српска и словеначка добиште тога дана, у тим двема светињинама, нову спону за своју нераздвојност.

Зато се овде прилаже кратак нацрт Копитареве свечаности у Љубљани дана 30. септембра — 12. Октобра — 1897.

Тачно у 4 часа по подне дигнут је с воза на љубљанској јужној железничкој станици и у вестабул пренесен био, са три бечка венца украшен, ковчег. Ту је кнез — бискуп Г. Др. Мусија с многобројним свештенством извршио свети црквени обред, а потом је доцената бечкога универзитета Г. Др. М. Мурко говором предао жупану — председнику општине љубљанске — у аманет ковчег с посмртним остацима великога Копитара, на што је одговорио жупан Г. Иван Хрибар.

По свршеним говорима мушки збор „Глазбене Матице“ са преко седамдесет певача под водством Г. Јос. Черина запевао је Менделсоново „Beati mortui“, па се онда спровод кренуо улицама ка гробљу Св. Христифора.

2.

Говор Г. др. *М. Мурка*:

„Благородни Господине Жупане! У име Бечког Одбора за пренос Копитарових остатака предајем вам што је остало телесног по смрти нашега великога земљака. Сачувале су се још његове кости а пре свега глава у којој је пребивао његов бистри и неуморни дух. Скоро ће бити деведесет година од како је Копитар оставио своју домовину. Овде је написао знану, и данас још високо цењену, граматику која је била прва права знанствена граматика у словенском свету у опште, јер је Добровскога „Lehrgetände der böhm. Sprache.“ изашло тек 1809. Кад је тако положио темељ свему даљем развитку нашега језика, отишао је у свет, да рашири своје знање, да посвети све своје моћи словенској старини у свима словенским језицима. У царској престоници, у Бечу, нашао је жељено средиште, где су се стицали заступници свих словенских племена и њихових суседа, Грка, Румуна и Албанеза, чије је језике такође изучавао. У Бечу је Копитар постао један од стубова ондашњега научнога и књижевнога света; био је у вези с највећим духовним великанима немачкога и других народа; основао је бечку славистичку школу која је преко њега и његових великога ученика Миклошића прославила наш сло-

веначки народ и све наше царство. И ако није био ни ђак у филозофском факултету, ипак се блиста његово име међу именима на почасној плочи филозофскога факултета у прекрасном излогу бечкога свеучилишта. Бечка Академија Наука пак поштује у Копитару једнога од оних дванаест мужева који су јој 1838 г. положили темељ. У свему ученом свету Копитар је био тада врло поштован. Ипак мора још свакога Словенца посебно веселити и одушевљењем испуњавати, што су Копитаревим остацима, кад смо их дигли из гроба, пришли поклонити се заступници Министарства Просвете, Академије, Свеучилишта, Дворске Књижнице и што је посебно важно, жупан града Беча. Растанак са Бечем је био још нарочито дирљив, што су и други Словени показали како високо цене велике заслуге нашега земљака. Као такав знак доносимо прекрасан венац посланика чешких, а врх свега драг сребрн венац Српскога Народа, који ће још дуго причати како Срби у Копитару поштују човека који им је нашао, учио, водио и помагао Вука Караџића. Како је Вук положио темељ данашњем књижевном језику српском и српској народној књижевности — спомиње се поред његовога имена увек и Копитарево. Прекрасне српске народне песме помагао је Копитар Вуку скупити и издати. Заједно су с нама и Срби узели из Беча свога Вука, и њихов цењени научник, прећашњи Министар — Председник Г. Стојан Новаковић дошао је у Беч да слави заслуге Копитареве. С великом чашћу враћамо сада Копитара домовини коју је увек верно и неизмерно љубио. — Хвала „Словенској Матици“, која је вазда достојно славила његов спомен; хвала граду Љубљани и области Крањској, који су помогли те ће наш земљак, с кога смемо бити поносни, почи-

вати у домаћој земљи поред првих наших будитеља, посебице поред свога мецена барона Цојса! — Поред части, коју нам доноси Копитар, нека се наш народ, а нарочито омладина, учи да се правоме знању и истинскоме делу клања и пријатељ и непријатељ. То је поука која се не може никад довољно нагласити, а посебице маломе народу, као што је наш. У то име предајем вам, Господине Жупане столице крањске области, средишта свих Словенаца, која је главни ослонац нашему словеначком народу — драге остатке Копитареве, да место њихова одмора буде од сада једна од светиња беле Љубљане!"

3.

Говор Г. *Ивана Хрибара:*

„Господо! Кад би било да се на мерила полажу таленти, готово би мали словеначки народ претегао многе друге који живе у срећнијим приликама. Људи светске славе рођени су на словеначкоме тлу. На жалост, многи су од њих, занесени туђинским сјајем, наскоро заборављали да словенски гласи бејаху они што су им у нежној младости шумели на уху. Сви су ти помагали ширити вредност туђинства; нису се више сећали народа — патника који им није могао дати славе и блага. Ко ће нам замерити што нас то боли?! Јер и оцу је тешко, ако му син пошто је прошао нешто света, почне занемаривати домаћу кућу и клонити је се.

Зато нам сад посебно задовољство и осећање захвалности испуњава срце кад се сетимо људи, који су — и у туђини живећи — остали верни своме народу и дому и чији нам сав рад прича да их је вазда водила искрена жеља користити му. Један је од тих био и Јернеј Копитар. Обдарен великим умом, какав добијају само они над чијим се главама разлива посебна милост Божја; поштован и уважаван од свих с којима је долазио у додир; одликован од миропомазаних глава и првака науке, није ипак нигда заборавио да је син словенске мајке. И како се за-

хвалан показао тој мајци! Удубивши се у најдубље тајности слатког говора који је првом чуо из њених уста, настао је — ослоњен на истиниске доказе, које је захватао из неусахлога вира дубоке своје учености — поставити га на прво место међ' сродним му језицима. Моја задаћа не може бити — а и моје су силе преслабе за то — да излажем, колико је ученога нашега земљака послужила срећа доказати да је говор, који се чује из наших уста, мати словенских језика; једно пак знам и осећам: да нико пре њега и нико по њему није словеначкога имена у ученом свету тако прославио као Јернеј Копитар!

Бела Љубљана, мати словеначких места, за трајни спомен захвалности, назвала је Копитаревим именом једну од својих улица. Данас је пак добила дужност, да телесне остатке славнога земљака прими на почивак у рођеној земљи, јер им тога није могла дати туђа земља. И то се сада догађа на свечанији начин него што је могло бити дана 28. августа 1844. године. Она Љубљана, онда у народно мртвило огрезла, осећа данас, да није само главно место краљске војводине већ да је душевно средиште словеначкога народа. Чини ми се као да је Провиђење хтело, да се последња почаст, коју су Копитару дужни његови сународници, одложи до наших дана. У име беле Љубљане примам сада од велеученога господина заступника Бечкога Одбора посмртне остатке неумрлога покојника да их к вечном одмору положимо

V zemlji slovenskej, v predragej deželi,
Katero pristčno je ljubil ves čas.

И тако ће човек, кога су духовни великани његових дана називали »monstrum scientiarum«, на скромном нашем гробљу мирно спавати самртнички санак недалеко од места где лежи његов пријатељ Водник. Духови пак обојице нека у јасним висинама лебде над нама и благосиљају свој род да му по сложном раду свих доброжељних синова заруди зора бољих дана!«

4.

Свечани спровод који је пролазио кроз лисе народа с обе стране ишао је овим редом:

За крстом је ступао Ветеринарски Кор, духовништво, ученици средњих школа љубљанских с великим лавор-венцем, Католичко Друштво, Друштво католичких помоћника са заставом, певачка друштва „Љубљана“ и „Славуј“ и витешко друштво „Сокол“ са заставама и венцима, Госпођице с венцем женске подружине, Друштво Св. Кирила и Методија у Љубљани, венац града Љубљане, а непосредно пред мртвачким колима сребрни венац С. К. Академије с натписом у ћирилици;

Мртвачка свечана кола с почасном стражом;

Заступник покрајинскога Председника, Покрајински Главар, покрајински Одборници, једини још жив знанац Конитарев нотар Др. Јернеј Жупанић, црквени, судски, финанциски и управни виши чиновници, заступник Бечке Дворске Књижнице, заступници загребске Југословенске Академије и „Матице Хрватске“, градска управа, разна просветна друштва, „Словенска Матица“, „Главбена Матица“, „Књижевно Друштво“, изасланици из разних словеначких места, грађанство оба пола.

На гробљу је жупник Г. Маленшек благословио гроб, а проф. Г. Фр. Левац, председник „Словенске

Матице“ држао је говор, после чега се заступник бечке Дворске Књижнице Г. Др. Мантуани у неколико речи опростио с покојником, па песма „Blagor mu“ од збора „Глазбене Матице“ завршн погребно славље, а гроб прекрилише небројени венци.

Доцне у мрак враћао се народ са гробља, а на новом гробу Копитареву остадоше занети у молитве само још троје: старица једна са својим кћерима — Копитареви ближи сродници, рођени управо у кући у којој је угледао света прослављени Јернеј Копитар.

5.

Говор Г. *Фр. Левца:*

„Сина европске славе, који је педесет и три лета почивао у далеком туђем свету, примила је сада предрага земља словенска у своје наручје.

„Велики громовник“ — звао га је генијални Прешерен; „eine europäische Celebrität“ — називао га је духовити Чоп; „sagacissimus philologus, vir celeberimus“ — расудни Миклошић; „der grösste slavische Kritiker unseres Jahrhunderts“ — бистроумни Хануш. Највећи пак германист свога доба, Јаков Грим, дао му је часни надимак „morstrum scientiarum.“

Па и ако се историк и језичар Копитар као звезда Даница сја на јасном обзорју ученога света, и ако се и његово име са чашћу и славом помиње широм по свој Европи — ипак је томе великом сину свом у првој врсти највећу захвалност дужан наш народ словеначки.

Прежалосне су биле прилике у нашој домовини кад је пре деведесет лета ступио Копитар у јавно живљење.

Наш је народ био без икакве научности без праве књижевности и интелигенције; наш је језик био одбациван као говор послужительског реда; по школама и у служби је господовала туђинштина;

сваки се образованији, и ако син домаће земље, срамио словеначког имена. Наглим се корацима и нашем народу ближила неумитна судбина која је у средњем веку подавила Полапске Словене.

Међу племенитим људима, који су се у тој беди нашли запуштеном и одрицаном народу, ваља поред Цојса и Јапља, поред Линхарта и Водника у првој врсти именовати и Копитара. Бистрим умом, крепком вољом и младалачким одушевљењем почео је Копитар истраживати језик и историју словеначкога народа, и двадесет-деветогодишњи младић издао је прву критичку *граматику* словенску, пуну генијалних идеја и нових назора. У тој је књизи Копитар неустрашно указао на писце XVI века као главни извор нашега језика; у тој је књизи положио темељ научном истраживању нашега домаћега говора; у тој је књизи Копитар моћно дигао свој глас: „Отворите словенском језику јавне школе!“ И правом горењском жилавошћу и доцније је понављао свој захтев, подупирао га је необоривим разлозима нити је мировао докле се није установила катедра словенскога језика.

Па и кад је оставио своју домовину; кад се у царском Бечу пео од части к части; кад је слава његовога ученога имена одјекнула по Европи; кад је највеће духове онога доба, Гета и Хумболта, Грима, Волфа и Шлегла, бројао у своје пријатеље — остао је Копитар веран син свога народа; у духовитим је списима славио даровитост својих земљака, разлагао лепоту свога матерњег језика и у красним пријатељским писмима Равникара и Метелка, Зупана и Чопа одушевљавао за књижевно деловање.

Истом љубављу као и за свој словеначки интересовао се Копитар и за братски народ *српски*. Срп-

ски су писци у Копитарево доба писали ученом мешавином, обазирући се посебно на мртви црквени језик. Копитар је знао да је мртва свака књижевност која не захвата своју животну снагу из самога народа, која се не наслања на народни говор. Добра га је срећа намерила на младога, даровитога Вука кога је Копитар знао придобити за своје велике идеје. Његовом је помоћу Вук написао српску граматику; његовом је помоћу саставио српски речник; његовом је помоћу превео Свето Писмо на српски језик; његовом је помоћу отворио огромне ризнице златнога српскога народнога песништва. И ма да су се Вуку и Копитару тврдоглаво противили световни и духовни власници, ипак су њих двојица победили својим здравим назорима, и данданас сав српски народ захвално слави Вука и Копитара као установитеље нове српске књижевности.

Кад је месно заступништво царске престонице најпре обећало па за тим из политичких разлога одрекло Копитару почасни гроб на средњем гробљу бечком, поручили су Срби у Љубљану: Ми ћемо пренети свога Вука у домовину; ако ви не пренесете свога Копитара у Љубљану, ми ћемо га узети са собом у Београд, јер нам је Копитар исто тако мио и драг као и Вук.

Оно што је Копитар створио за народ словенски и што је урадио за народ српски — доста би било да му спреми неумрлу славу.

Али бистри ум Копитарев, удружен с неугаслом жељом за вечну правицу и са жарком љубављу према свему словенском — латио се и већих, тежих налога. У својој епохалној књизи „Glagolita Clozianus“ и у својој духовитој расправи „Prolegomena historica“ Копитар је бистро разјаснио славну историју

панонских Словена IX века, деловање словенских апостола и салцбуршких мисионара. Тако је исто духовито разбистрио најстарије споменике карантанских и панонских Словена, те тим и другим својим списима поставио камен темељац старој словенштини и са Добровским остварио нову науку — Славистику, за коју је придобио и одгајио исто толико даровитога ученика и земљака — Миклошића.

Што се данас по свима аустриским и словенским свеучилиштима марљиво гаји словенско језикословље и словенска историја; што слатки, пуни гласови поштоване старе словенштене одјекују са учених катедара и у туђим државама, по свеучилишним дворанама у Берлину као и у Паризу; што се с коренитим знањем словенских језика зближују и словенска срца — то је у првој врсти Копитарева заслуга!

Деведесет ће година минути како се првом огласио Копитар, а педесет и три године је прошло како је умукнула његова силна реч. И од тога доба — каква величанствена, весела промена не само у нашој домовини већ по свему словенском свету! „Patriotische Phantasien eines Slaven“, какве је за напредак свега Словенства снивао одушевљени Копитар 1810. године, у ово су доба, и баш с Копитаревих великих дела, постале стварна истина.

Свемогући Бог, који је тако обилно благословио делање Копитарево на срећу и славу нашег народа и свега словенства, нека дâ посмртним његовим остацима сладак мир и покој у домаћој земљи, а духу његову нека је неувела слава!

6.

Увече, после представе у позоришту, био је у част гостију свечани банкет који је у гостионици „код слона“ приредио градски љубљански жупан, и на коме је било више лепих и родољубивих здравица.

*

Тога су дана послате из Београда у Љубљану ове честитке:

Ученици Вукови, захвални учитељу учитеља свога, кличу: „Слава Копитару!“

Председник Академије,
Миличевић.

Клањамо се успомени великога Копитара. Живео словенски народ!

Професори Треће Гимназије.

Професорско Друштво захвално се сећа славнога Копитара, и радује се, што је удес хтео да огранци једнога истога народа истога дана великом љубављу и захвалношћу славе своје велике Копитара и Вука.

Председник Друштва,
Ђ. Анђелковић.

Са новога гроба Вука Караџића не могу пропустити, да не кликнем: „Слава Копитару!“

Др. **Јовановић — Змај.**

Колегија Прве Београдске Гимназије, проникнута дубоким поштовањем према великом сину словенскога народа, братски поздравља прославу захвалног му народа.

Директор гимназије,
Анђелковић.

Духовно учествујемо у прослави сени великога Копитара.

Уредништво „Дела.“

Преставници Босне и Херцеговине, сакупљени око новога гроба Вука Караџића, истим одушевљењем поздрављају славу Вукова учитеља дичнога Словенца Копитара.

Војислав Шола, Лазо Јовановић, поп **Стево Трифковић,** поп **Михаило Јовичић, Никола Кашиковић, Васо Црногорчевић, Стјепо Сршкић, Мићо Авдаловић, Павле Кујунџић, Ристо Васиљевић, Петар Глигорија Јефтановић, Авди-бег, Кара-бег Нуһи, Влајко Ковачевић, Никола Уљаревић, Лазар Пупић, Алекса Поповић, Љубо Васиљевић, Ристо Пичета.**

VIII

Великој народној свечковини преношења посмртнога праха Вука Стеф. Караџића одазвала се васцела српска штампа љубављу и топлином каква и заслужује чин који је у културној историји српској догађај.

Прикази тога одзива и изводи из онога што је тада речено у српским, словенским и другим листовима наводе се на овом месту, подељени у три дела: у првом су чланци који у облику малих студија или белешака расправљају по неко научно питање, у другом су кратки новинарски поздрави посвећени томе дану, а у трећем је заједничко прослављање нераздвојних слављеника Вука и Копитара, или су одзиви српске штампе о великом пријатељу славнога Вука.

I.

1. У славу првог и најбољег скупљача српских народних умотворина

Када хтеде показати српском и страном свету где је чисти народни језик српски, Вук Караџић уђе у ризницу народнога умног блага и изнесе на видело скривену а божанствену поезију српску, испевану најзвучнијим и најлепшим језиком словенским. Народне умотворине у рукама Вуковим бејаху за велику књижевну борбу оружје много јаче него ли његове граматичке и полемичке расправе. С њим у руци, Вук је народном језику извојевао славну победу. Лепота језика у народним умотворинама засењавала је очи и окорелим противницима народнога језика. Вукове мисли морадоше победити, кад се осниваху на темељу народног језика у народним умотворинама.

Посао око прикупљања народнога блага тражио је баш таквога скупљача какав беше неумрли Караџић. Даровит од природе, одушевљен пријатељ српскога народа и његова напретка, спреман и упућен у велики, нов и тежак посао, — Вук је првом збирчицом народних песама показао све особине скупљача првога реда, и такав је остао до смрти. Вукове збирке народних песама нису одличне само по тачном бележењу гусларева певања: оне су узорите и по градиву, које је Вук одабирао и уносио. То је дошло отуда што се Вук сав посветио том узвишеном послу и што је имао чист, природни укус, којим је увек могао проницати у вредност сваке народне умотворине, те издвојити оно што има трајне вредности од онога што је обично и просто.

Вук је путовао по свима српским странама, које је могао походити у оно доба. Тако је Вук попуњавао своју

збирку народних умотворина све лепшим прилозима. Из књижице *Мала простонародна славеносрпска пјесмарица* од 1814. постала је већ 1815 године *Народна српска пјесмарица*, а ова је за осам година тако нарасла да је морала бити подељена на три књига (1823., 4. и 5 године под општим именом *Српске народне пјесме*. За овим дошло је потпуно издање у шест књига, од 1841. па до 1866. године. Тако није остало много земаља српских — тужна Стара Србија и измучена Маћедонија и овде су изостале — из којих Вук није побрао најлепше цветове народнога песништва. Где није могао стићи он, били су његови вредни и поуздани помагачи — Вук Врчевић, Вук Поповић и многи други. Народне песме из Старе Србије и Маћедоније покупио је после много година добар пријатељ српскога народа Рус Јастребов.

Вук Караџић није предао потомству само народне песме старијега времена. Он је сачувао од заборава и уздигнуту поезију последњег великог гуслара српског Филипа Вишњића, и творевине савремених гуслара црногорских. Таквим радом Вук је изнео српском свету целу народну прошлост, коју је сам народ оневао, — од Немање, цара Душана и боја косовског па до првог и другог устанка и до смрти кнеза Данила.

Присебним одабирањем народнога блага Вукова збирка постала је златна књига српскога племена. Из ње ће српски род вековечито учити да љуби свој народ, који је себе, свој живот и своје јунаке умео нацртати тако песнички и тако дивно у својим узоритим песмама.

Народно историјско и обичајно песништво сведочи о даровитости српскога племена и о осетљивости српскога срца, а народне гатке и приповетке казују нам да народ српски није могао заборавити ни старе, лепе и фантастичне приче. И ове је народне умотворене скупљао Вук с обичном стрпљивошћу својом. Тако су сачуване од пропасти те дивне умотворине, које страном свету приказују српски народ као најдаровитије словенско племе, коме је одређено важно место међу индо-јевропским народима.

Вук је још почео купити народне загонетке, народне шаљиве приче, народне питалице, па и ако није успео

збирке ових народних умотворина, он је на њих обратио пажњу потоњих скупљача.

*

Народне умотворине прославиле су српски народ у свету више него његови дивовски радови на ослобођењу. Лепота се у свету правилније цени и више поштује него ли храброст. Јунаштво изводи дела, која се не морају свидети баш свакоме, а лепота је општа човечанска својина. Што је српско племе прослављено у целом свету са свога дивног песништва, заслуга је марљивога, вредногa и неумрлога Караџића.

Слава првом и најбољем скупљачу народнога блага! Лака му била српска земља, у коју тек данас леже!

Београд. *„Одјек“*

---

2. О речнику и граматици Вуковој.

Чим је узео перо у руке Вук је осетио да две битне сваки не достају српској књижевности: граматика и речник. То су осећали и други *учени* Срби, али је *неуком* Вуку који никад никакве граматике није учио, пало у дело да ту празнину попуни. Он је врло добро осећао како теготу овога посла тако и недостатак својих сила, али га „је истинита ревност к роду ободрила и принудила га да зажмури и да једанпут тумари главом кроз ово трње макар на ону страну сав подеран изашао; само нека се зна стаза којом би се други могао лакше усудити да пође“, и изда *писменицу сербског језика по говору простога народа* 1814 године.

У њој су први пут облици српскога језика, деклинације и конјугације, изнесени у граматичкој системи, и положен је темељ даљем изучавању. Она по спољном облику није ништа друго до копија Мразовићеве словенске граматике где су место словенских облика уметнути српски, у колико је то Вук онда знао и додате су појединим обрасцима деклинације конјугације још доста несређене и довољно несистематисане напомене и одступања у променама од узетих за образац речи.

Ново је што се у њој говори о српским акцентима и о српским дијалектима.

И ако је Вук мислио да ће недостацима и погрешкама у њој побудити каквога способнијег од њега Србина, који је из туђих језика веће искуство к овоме делу добио, да нам напише бољу и колико је могуће савршену граматику, таква се Србин не нађе, и четири године доцније изда је он у другом издању у предговору к Речнику (1818).

То већ није била Мразовићева граматика са српским облицима већ права српска граматика I и II део науке о гласовима и наука о облицима, и била је најбоља српска граматика све до Даничићеве 1850. године. Читајући је данас ми се сећамо врло многих правила која смо у школи учили, и која је често пута од речи до речи он овде при пут изнео. Њу није писао више самоук, већ човек који потпуно влада предметом о коме пише.

Сада (1818 г.) попунио је он и другу празнину у нашој књижевности издавши *Српски Рјечник*, то монументално дело којим је уведен народни говор у српску књижевност и потпуно уређена ортографија према гласовима српског језика.

У овај је речник скупљено преко 26.000 речи из самога народног говора. Таквога речника, са само народним речима, други словенски народи не само што нису имали тада, већ и много доцније. Све су речи обележене акцентима, како се изговарају а написане су биле таком ортографијом да није могло бити никакве сумње треба ли читати овако или онако. Обележене су — ако је било — и дијалектичке разлике, у колико је народни говор у то доба њему познат био. Све су речи преведене на немачки и на латински, а турске речи обележене су звездицом. Осим тога код многих речи описани су и народни обичаји, веровања и предања, тако да је у тој књизи не само описан српски *језик*, већ и живот и обичај народа српскога.

Овим својим речником и граматиком Вук је задао смртни удар словеносрбском језику који је дотле владао у књижевности и извојевао то право народном говору, тако да врло брзо после појаве речника готово сви књижевници хтели су и трудили су се да пишу колико је могуће чистим народним језиком. Али је он овим својим делом и усталио српску буквицу, тако да је она и данас најсавршенија. И док је

са језиком брзо извојевао победу, око правописа се водила дуга борба док на послетку и он није био примљен у потпуној целини како га је он удесио.

Он је то питање додирнуо још у првој својој књизи *Малој простонародној јесначици*, говорећи да и граматику и речник саставе договорно сви учени Срби и да то објаве па онда „црн му образ који не буде умео, или не буде хтео владати се по ономе“, а дотле ће сваки писати како му је воља. Он је већ тада изоставио ъ, ы и ѣ а у писмености је усвојио Мркаљеву азбуку, само је место ть писао ћ, које је још Доситије почео употребљавати. У место ђ, љ и њ писао је ту дь, ль, нь али још тад предлаже да се ь слепи са д л и н па ето готове буквице. Сам пак тих својих нових слова није употребљавао. Пишући речник поново се вратио на то питање и избацио је из словенске азбуке сва непотребна за српске гласове слова, а унео *ћ* и *џ* које је већ раније било у употреби; за *љ* и *њ* унео је исте знаке које је у писмености предлагао, само је *ђ* узео по нацрту Мушицког и из латинске азбуке узео је *ј*, место чега је у писмености писао *ї*. Сада је избацио *х* које је у писмености употребљавао, али чим се уверио (1836) да има крајева у народу нашему који га изговарају, вратио га је опет. Тако је саставио буквицу од 30 слова, за тридесет српских гласова, да се свака реч може онако записати како се изговара. Педесет година борбе требало је да прође док ова овако савршена буквица стече потпуно право грађанства у нашој књижевности. Како се добре ствари код нас тешко, и споро примају.

На буквици доцније Вук није имао шта више радити. На речнику је радио целога века и 1852 издао га у другом издању које је било скоро удвојено бројем речи према првом и са сваке стране поправљено проширено. После смрти му нађено је у рукопису још 5—600 речи које ће све бити унете у треће издање речника што је већ у штампи и биће готово до краја ове године.

Системске граматике после оне од 1818 год. није више писао, само је 1828 год. у *Даници* написао науку о основама именица и придева: *Главна свршивања суштаствителни и прилагателни имена у српском језику*, где је за постајање

именица израђено 77 и за постајање придева 25 наставака. Наставци би ти данас, кад се више зна о старословенском језику, разуме се друкчије изгледали, али значење именица и придева које су тим наставцима добили ни данас се не може боље одредити.

1827 год. издао је *први српски буквар*, којим је увео да се одмах после познања гласовне вредности појединих слова прелази на читање што је једва тек после тридестину година усвојено у нашим школама.

Много је писао о српским дијалектима. Тако он о томе мало говори још у *ијеснарици*, па у *писменици* и у *речнику*. Затим још на неколико места доцније, исправљајући и допуњујући што је о томе раније био рекао према новостеченом знању свом. Последњи чланак о томе је главна правила за јужно наречје 1850 год. Од тих чланака му је веома важан предговор *народним* пословицама (1836) где су побележене многе дијалектичке и акцентне особине нарочито далматинског приморја, Дубровника, Боке и Црне Горе. За тим чланак у *Ковчежићу*, где је објавио главне разлике између хрватског (чакавског) и српског (штокавског) говора.

Он је први изнео међу научни свет и бугарски језик, о коме се дотле готово ништа није знало, у књижици: *Додатак к санктпетербургским сравнительним рјечницима свију језика и народа* (1822) у коме бугарског језика није било. У тој књижици поред речи додао је нешто превода јеванђеља на бугарски и неколико бугарских народних песама, и саставио као малу бугарску граматику.

Како су тадашњи књижевници, готово сви држали да је рускословенски језик прави старословенски језик, а многи су мислили да је прави стари српски он је о томе питању посветио неколико радњи. Тако између осталога 1826 год. написао је *главне разлике између данашњега славенског и српског језика*, у коме је показао шта је старословенско шта рускословенско, а шта српско. О старословенском и српскословенском језику и о томе како је у старој књижевности мало по мало све више отимао маха народни говор нарочито говори у *примјерима српскословенског језика* 1857.

Осим овога много драгоцених прилога за језик налази се расуто у његовим критикама и полемичким списима којих

у изобиљу има почињући од критике на *усамљеног јуношу* (1815) па до одговора Б. Шулеку на чланак *Срби и Хрвати* 1861 год.

Београд. „*Одјек*“.

---

3. Вукови радови на историји.

Ни један одсек српске прошлости није био срећан да га така пера опишу као што је био срећан устанак почетком овога века. Одмах, док се још крв пушила по разбојиштима, стао је Вишњић, превлачећи по струнама својих гусала, извијати песму која полете к висини на којој су најлепши створови народних вила, па у брзо затим прихвати сарајлина „Србијанка“ — најбољи песнички рад наше новије књиге до 1847 године. Што ови почеше песмом, наставише говором сам велики Вук и прота Матија Ненадовић, чији ће „Мемоари“ остати у српској књижевности докле год се у читалаца буде чувало осећање за лепотом, простотом и истинитошћу. А у доцније време, после малога прекида, узима исте догађаје за главни предмет свога писања М. Ђ. Миличевић, један од најглавнијих књижевника појаса који наста после Вука. А поврх свега тога треба запамтити да је једино овај део историје српске стекао међу великим јевропским историчарима свога радника у лицу Вукова пријатеља и сатрудника — Леополда Ранка.

Међу свим тим писцима ипак стоји, кад узмемо на ум: величину онога што нам је он урадио, количину и врсту онога што је бирао за писање, снагу ума с којом је господарио пред метом, и начин како га је исприповедао — Караџић као највећи за нас радник, као најдрагоценији сведок онога славнога чина.

Вук је мислио о свему томе написати целокупно дело: „Грађу за српску историју новијега времена“ и уз то као допуну биографски зборник: „Животе најзнатнијих поглавица тога времена“. Мислио је управо наставити онде где Јован Рајић прекида своју историју, а то је код укидања пећке патријархије. У његовим хартијама има више бележака за увод или, како он зове, „улазак“ у ту „новију“ историју.

План целога рада огледа се мање или више и у свим делима која је објавио; а и у предговору к издању своја „Правитељствујушчег совјета“ каже како има, без мала, готова оба споменута списа: „Грађу“ и „Животе“. Ипак ми имамо пред собом само оно што је Вук за живота стигао да изда, а то су у ствари одломци тих радова, спремљени за штампу и заокругљени онако, како му је требало у часу кад их је издавао.

Да се уставимо најпре на тим одломцима из „Грађе“. Најпре је спремио за штампу онај о кнезу Милошу; то је захтевала практична потреба крагујевачкога двора; ваљало је пред руским светом приказати новога Србијина владаоца, његов рад на подизању земље и стање какво је тада у њој под његовом руком. С тога је Вук пред самим правим предметом те књиге унео повећи увод у коме се, све опширније што се више примиче таковском устанку и Милошу, излажу значајнији моменти из српске историје, од почетка VII века па даље. Ту су књигу превели најпре на немачки, па са текога рукописа на руски и штампали 1825 године у Петрограду. На скоро за тим спремио је Вук за штампу, с допунама, и српско издање истога списа, те га је штампао 1828 године у Будиму, али су у уводу изостављени догађаји од 1791 до краја 1804 године. Вук се за њих позива на своју „Даницу“ (за 1828) у којој су, те год., изашли описани у чланку „Прва година српскога војевања на даије“. А после шест година, изашло је у „Даници“ (за 1834) и продужење: „Друга година српскога војевања на Дахије“. Тек после двадесет и шест година излази и последњи, четврти, одломак „Правителствующи Совѣтъ Сербскій“ (у Бечу, 1860), у коме су узети из „Прве“ и „Друге године српскога војевања на даије“ подаци који говоре о савету и још читаво једно место па се онда у главном излаже цела историја догађаја до пропасти (1813 године), те је испуњена сва празнина до места где почиње опширан говор о радњи кнеза Милоша.

Али је Вукова „Грађа“ излазила и у још једном облику: у обради Л. Ранка, јер је познато да је Вук њему дао сав потребан материјал о догађајима у Србији. Ово нарочито вреди за прво издање „Српске Револуције“. Ну Вук је и за даља издања давао грађе, те је нешто од тога излазило

и засебно штампано, као „Über die letzten Unruhen in Bosnien“. а тако је и „Die Christen in Bosnien“.

Красна су допуна „Грађи“ оних једанаест биографија, штампаних у „Даницама“ (за 1826, 29 и 34 годину) и у додатку уз „Правитељствујушчи Совјет“. Ту су животи: Хајдук Вељка, архимандрита троношкога Стевана Јовановића и боговађскога Хаџи-Рувима, Станка Арамбашића, Радича Петровића, Теодора Боиновића, Милоја Петровића, Милоша Стојићевића, Миленка Стојковића, Петра „Добрњца“ и Ивана Југовића. Њима треба додати, дванаести, живот знаменитога Србина, ђенерала у руској војсци: Ђорђа Арсенијевића Емануела. За ове је биографије на једном месту Вук рекао да су „као српски Плутарх“ и доиста то су не само по времену прве оригиналне биографије у нашој новој књижевности, него и красан почетак српскога биографскога речника, који нам је после, за новије време, дао Милићевић у свом „Поменику“.

Али, да нам овај поглед буде потпун, треба нам споменути као радове ове врсте: сачувани рукописни почетак аутобиографије и повећу белешку о доласку кнеза Данила у Црну Гору и о његову примању владе (јер је и Вук дош'о на Цетиње у пратњи књежевој).

Као савременик, Вук је, по суштини свога приповедања, аналиста. То се види не само по облику она два најлепша одломка „Прве“ и „Друге године српскога војевања на дахије“, него и по начину излагања и везивања догађаја. Као и у Тацитовим „Аналима“, и овде се на врло многоместа прекида причање о једном па просто прелази на други догађај, али тако некако природно и вешто, да се прекид не осећа. Иначе Вук није сух регистратор факта. Он их тако одабира тако разређује и скупља, да се добија слика тако потпуна и тако осветљена, да она речитије говори него икаке моралне сентенције или прагматичка разматрања.

Поред летописачке јавља се у Вуковим историским радовима и мемоарска црта. С једне стране он је много од онога што прича видео сам, за тим чуо је од самих очевидаца, на послетку толико је знао у опште ондашње људе и прилике, да се у целом његову приповедању осећа непосредност реалности, као из правих мемоара. У том погледу пада у очи разлика између самога Вукова рада и Ранкове

прераде („Српске Револуције“); кад се обе упореде читају, осећа се по општем утиску и по ситним детаљима да је Ранков спис створ из друге а не из прве руке.

Како јако избија реалност у Вукову приповедању, лако је замислити по ономе како је у питањима о правопису и језику и у многобројним полемикама, спасити стварност истину, и изнети их очигледно пред читаоце. Тај млаз истине бије, као бујна река, целим овим делом; а тако је сигурно да не зна за слабе ограде које би му стављали на пут тешњини обзири лични, политички или васпитни. За то ни најодушевљенији патриота не би смео Вуков опис живота побратима му Хајдук-Вељка дати као васпитну књигу у руке поличаркама, али се та слика Вељкова може слободно по рељефности мерити са сликама „Илијадиних ерој[а]“.

Са овим до сад реченим у вези је још једна црта. Вук је рођен и одрастао је у Подрињу. Тамо се и он умешао у устанак и после је, по личним и породичним везама најбоље знао тамошње људе, догађаје и прилике. Зато су догађаји и људи између Дрине и Колубаре, и ако тамо није био главни центар ни главна позорница догађајима, у његовим списима много више места добили и много јаче изнесени него они у Шумадији, Морави и источној Србији. И, збиља, чудан је стицај: да и Вишњић и прота Матија и Вук буду сви из оних крајева. Па и Сима Милутиновић највише је, осем у Београду, провео опет на тој страни. А како су према њиховим ситни и бледи послови које о грађаницима у Шумадији оставише Анта Протић или Јанићије Ђурић. Тек Милићевићево бележење причања Јокићево уноси више књижевне вредности, али и мало идеализава у причање шумадијских догађаја. Али, Вука није потребно подизати упоређивањем са ситним радницима од пера. Он је и на овом, историјском, пољу онако исто сијао, као је и на другима. Његово ће име стојати на челу имена радника на историји српској деветнаестога века, као што ће стајати на челу целокупнога новога књижевнога покрета.

Београд.

„Мајск[а]“.

4. О преписци Вуковој.

Потпуне, онаке каква је потребна, биографије великога нам оца нове књижевности, на жалост, још немамо. Многе године из доста дугога живота Вукова забележене су поглавито само тим, што је у њима изишао на свет који књижевни посао његов, али има и година, из којих нити има каквих књижевних му радова нити забележених каквих података о животу његову. И, док се много више зна о животу и раду Вукову ранијих година с тога што је то време и сам Вук доста опширно испричао руском филологу Срезњевском. кад је овај писао познату биографију Вукову, штампану у „Московск. литерат. и учен. сборнику“ за 1846. г. (тога ради је писана и Вукова аутобиографија, нађена међу његовим посмртним хартијама, али, на жалост, само до 1804. године); — дотле нам је за време после четрдесетих година, време последњих напора у борби за победу народнога језика и новога правописа сачувано много мање података. Док из онога ранијега времена имамо и више биографских извештаја и више у тој борби јавно просутих речи и његових и противничких; дотле нам ова, тако да кажемо, друга половина Вукова живота, — исто тако обилата, а на овој нашој страни готово и обилатија подземном, закулисном борбом противу Вукових „злих умишљаја“, — стоји готово празна, или само општим фразама испуњена. Из „Историје српске књижевности“ зна се нпр. какве је судбине било прво издање Вукова речника, или како је текла прва борба Вукова с Милованом Видаковићем, друга с Јоакимом Вујићем и Гл. Гешићем, и трећа с Јованом Хаџићем; — али се много мање зна како је прошао у Србији превод Новога Завета, како је овде било примљено друго издање „Српскога Рјечника“, кроз какве је перипетије пролазило у Србији питање о правопису од како је Друштво Српске Словесности 1848 године почело радити да се укине она забрана Вукова правописа од године 1832.

Нема сумње да ће се и поменуте и друге празнине из биографије Вукове и историје његове велике реформе у многом моћи попунити архивалним истраживањима у нашем министарству просвете и Државном Савету овога времена али

највише светлости мора просути на то време и [illegible] драгоцених података пружити како о животу Вуковом тако и о карактеру његова рада — обилата *преписка* његова. Кад кажем „обилата", још довољно не обележавам колика је она. Још пре смрти Вукове кћери Мине, дакле пре [illegible] су посмртни списи Вукови пренети у Београд, знало се, нпр., да у самој архиви Српског Ученог Друштва има на 70 Вукових писама Л. Мушицком. Сем тога је овда онда објављено у нашим књижевним листовима и доста писама Вукових другим нашим и туђим књижевницима његова времена. Да се обилатост Вукова дописивања најбоље видела кад је у поменутој посмртници избројено више од *четири* *тисуће* писама с разних страна Вуку писатих. Да је само на петнаестину од тога броја Вук одговорио, број *његових* писама изнео би преко *две тисуће;* међу тим познато је да ће и други толико чешће човеку писати, колико се он буде на њихова писма одазивао.

Нека се мисли како се хоће, али ја држим да је покрај свих других узрока, сам Бог највише помогао Вуковој победи, подаривши му дуг живот и добро здравље, јер буди здравље оних органа који су умноме раду потребни. Јер заиста, претпоставимо да Вук није дочекао г. 1847. кад му је Даничић прискочио у помоћ; да није стигао ни да приреди и друго издање речника 1852. г. и да се управо на лаворикама овога величанственога монумента језику и животу српскога народа одмара и мирно земаљску смрт очекује, уверен у бесамртан живот духовни; другим речима, да Вук није живео пуних 77 година и у том, за велику већину смртних доста дугом животу одржао се духовно крепак и бодар и непрестано јуначки држао високо уздигнуту заставу радикалне обнове целокупне књижевности наше и језика њеног: ко зна, велим, како би се завршила започета борба, и каква би био резултат предузете правописне реформе? И покрај све њене јасности, и покрај свих паметних разлога који су говорили за њу, покрај све неодољиве и неумитне критике Вукове, најбоље и најјаче показане још крајем друге и почетком треће деценије овога века — велико је питање: би ли и та јасност предложене реформе, и ти паметни разлози за њу и сва оштрина критике Вукове, и апсурдност онога што је требало оборити, би ли, велим, све то и за три до

ценије доцније, само, без Вука, могло савладати традиције, сломити отпор у ствари која је код свих културних народа најконсервативнија, срушити стару и учврстити нову правописну систему нашу. Нарочито помињем правописну реформу с тога што је *она* управо била трн у оку, камен спотицања и свима пријатељима а главно оружје свима противницима Вуковим у обесном насртању на Вука и све што је Вуково. Народни језик је победио, може се рећи, с појавом првих књижевних послова Вукових: земљиште је за ту победу почео спремати још претеча Вуков, Доситије, на пуних тридесет година пре Вука. И бранноци „славјанскога“ и „славеносрпскога“ писања морали су брзо подлећи под оштрим ударцима чистога српског пера Вукова. Све још слабо копрцање противничко долазило је само да спасе „заставину част“, да прикрије незнање аутора својих.

Да Бог није Вуку, покрај необичне, превелике ђенијалности му, подарио и дуг живот и у том дугом животу онолику вредноћу и издржљивост у борби и раду — српска би се књижевност данас можда опет писала чистим, лепим српским језиком али без овога јој сјајнога духа, фонетичког, новог правописа Вукова. У крајњем случају и кад би победио — свака нова паметна мисао, ако падне у време за њу подесно, мора победити — мучно да би нови правопис био овакав какав је *у свему Вуков,* без икаква компромиса, без попуштања и једном од оних обзира које противници његови свесно и несвесно изношаху!

Навлаш се овако мало уклоних од предмета ових врста, да бих што боље истакао значај преписке Вукове — писама његових а у вези с њима и писама која су њему писана. Јест, и писма, која је Вук примао и која је он писао, казују да је он и дуго живео и много радио! И она сама, да нам ништа друго од Вука није остало, могла би дивно приказати, сјајно посведочити сву величину и сав значај Вукова живота и рада.

Али, да идемо редом. Рекох да у посмртнини Вуковој има преко 4000 писама њему писатих. А да је морао бити и велики број писама које је он писао — покрај онога што рекох мало час — поуздано можемо тврдити и по једној драгоцености, сачуваној међу осталим хартијама његовим. То је одломак из дневника (или, боље рећи, неколико запи-

сака) у ком је Вуковом руком записано: кога је дана и месеца он писао писма у годинама 1841 и 1842., 1847., 1848., 1849., 1850., 1851., 1852. Сем године 1841., из које су забележени само дани од 25 јула до 30 децембра, за тим г. 1842. из које само од 23 јануара до 3 марта, а г. 1850., која има забележених десет месеца (дневник се прекида 10 октобра), — све су ове друге године потпуне. И Вук је тих година написао: 1847.—106, 1848.—81, 1849.—111, 1851.—112 и г. 1852.—120 писама. А за оних 9 месеца г. 1850 имају забележена 83 писма. Просечно дакле узевши, писао је преко 100 писама годишње. Немамо разлога сумњати да је ни за многе године пре 1847. ни за много после 1852. Вук писао мања писама својим пријатељима, било одговарајући на њихова писма, било сам тражећи од њих каква обавештења. А из ових цифара лако је наслутити колики је био кореспондентски број за пуних педесет година Вукова књижевног рада (1814 до 1864 г.) баш и кад одбијемо коју годину на крају тога великог периода.

Али, није све речено самим тим цифрама. Још је важније: *коме* је Вук писао и од кога писма добијао. Овај број од четири тисуће написао је Вуку преко седам стотина људи, а у Вуковим списковима за поменутих шест година (1847.—1852.) имамо мноштво разних имена. И што важних и чијих имена! Мало казују речи: „Вук је био стожер свега српскога“ у времену од краја друге до почетка седме деветине овога века. Пису ту само књижевници српски и хрватски. Није ту само књижевничка Србија и само српска књижевност. Из писама ових видимо јаке и пријатељске везе Вукове како с књижевницима и просветним радницима онога времена тако и с трговцима и великашима, грађанима и великодостојницима световним и црквеним. С Вуком се дописују и словенски, па и јевропски учени људи. Једном речју: цела Србија и све Српство од простих учитеља па до крунисаних глава дописници су Вукови. Каква мултикултурна слика! Почевши од Јакова Ненадовића и Хајдук-Вељка па завршујући Кнезом Михаилом и владиком Петром Његошем, сваки је готово знатнији и политички и културни радник имао за по штогод да се писмом обраћа Вуку. Чуда ради да изређамо нека имена, најпре српска и хрватска затим словенска и туђинска. Да јачина везе између пар-

диного лица и Вука буде јаснија, поменућемо поред свачијега имена, бројем у загради колико има његових писама Вуку. Нарочито је велики број ондашњих људи од пера, међу којима има много сарадника Вукових; има их старијих који завршаваху свој рад кад је Вук почињао, млађих — вршњака Вукових и најмлађих — омладине која је прихватила Вука. Ту су *Димитрије Давидовић* (22), Герасим Зелић (1), *Богобој Атанацковић* (3), Игњат Брлић (46) *Вук В. чевић* (64), Димитрије Владисављевић (142) Алекса Вукомановић (41), *Ђуро Даничић* (25), Адам Драгосављевић (30) Вјекослав Бабукић (27), Иван Брчић (19), *Станко Враз* (1), Славко Златојевић (6), Севастијан Илић (48), Димитрије Исаиловић (4), *Јован Јовановић Змај* (2), Емануел Кенгелац (2), П. Кенгелац 3). *Фрања Курелац* (6), *Ђорђе Магарашевић* (35). *Дан. Медаковић* (3), *Димитрије Милаковић* (38), *Ј. Миловук* (55), *Сима М. Сарајлија* (26), Јустин Михаиловић (31), *Сава Мркаљ* (2), *Лукијан Мушицки* (82), *Ђорђе Николајевић* потоњи митрополит дабро-босански (13), Јоксим Новић Оточанин (14), *П. П. Његош* (12), *Ј. Панчић* (1), *Герасим* и *Божидар Петрановић* (6 и 5), Вуко Поповић Рпшњанин (135), *Јов. Стер. Поповић* (4), *Петар Прерадовић* (2), *Медо Пуцић* (1), *Бранко Радичевић* (1), Тодор Радичевић, (5), *Јован Ристић* (4), *Милош Светић* (5), *Павле Соларић* (12), *др. Јов. Стејић* (22), *Милица Стојадиновићева* (98), Исидор Стојановић (8), *др. Јован Суботић* (5), др. Иван Ткалац (18), Огњеслав Утјешеновић (1), Димитрије Фрушић (65). Од црквених великодостојника, поред Мушицкога и Његоша треба споменути *Платона Атанацковића* (63), Краљевића (14), *Јосифа Рајачића* (3), *Штросмајера* 3). Од државника и људи високога друштвеног положаја налазе се заступљени: *Јован Гавриловић* (155), руски косуо у Дубровнику Јеремија Гагић (40), *Илија Гарашанин* (5), *Јаков Ненадовић* (8), *Тома Вучић* (1), *кнез Васа Поповић* (28), Цветко Рајовић (4), Алекса Симић (17), *Сава Текелија* (8), Коста Цукић 4), а од *Обреновића: кнез Милош* (51), и *Михаило* (30), *господар Јеврем* (12), *кнегиња Љубица* (6), и *г-ђа Анка* (2). Ту су, са по једним писмом и јунаци: *Хајдук-Вељко* (од 2. Јуна 1813 из Неготина у Брзу Паланку), *Новица Церовић* (1), ту је и *Миша Анастасијевић* (1), и толики други.

Од имена знатних словенских и туђих савременика споменућемо: *Бобанскога* (3), В. Глигоровића (3), Капера (2), П.

Кепена (13), *Јана Колара* (6), *В. Копитара* (139), *Л. Штура* (2), *П. Ј. Шафарика* (60), М. Хомуљака (13), В. Хаке (11), *Изм. Срезњевскога* (6), *Погодина* (14), *В. А. Мајковскога* (1), *Ф. Миклошића* (5), Надеждина (6), Палаузова (2), Аделунга (9), Бауринга (5), Брокхауза (6), *Ами Буе* (10), В. Герхарда (1), *Гета* (1), *Јакова Грима* (26), Иде von Durmgsfeld (1), Августа Дозона (1), Куниберта (2), *Леополда Ранка* (7), Талвијеве (7), Фатера (7), Хона (7).

Кака се богата грађа за историју пуних педесет година нашега књижевнога, културнога и политичкога живота налази у овим писмима, не треба истицати. Кад се изладу, неће бити осветљен само Вуков живот него и толике друге стране рада ондашњега. Али, на жалост, то су само писма Вуку, а Вукових писама, која су их изазвала, или жигових одговора нема. У покојниковој заоставштини нађен је само повећи број његових писама породици, а на другим местима има их још нешто, свега свуда: 255 породичних и 312 других Вукових, што чини: 567 писама. Шта је то према четири тисуће оних упућених Вуку!! А да би се могло присупити сређивању па затим издавању овога знаменитога епистолара, потребно је да помоћ свакога родољуба прискочи одбору који се брине о издањима Вуковим. С тога, и овом приликом најтоплије молимо свакога Србина или српскога пријатеља, у кога би се нашло какво Вуково писмо или би за које дознао да га има гдегод: нека их или објави или достави одбору. То ће бити и с њихове стране исплаћен један део дуга који сви дугујемо великоме покојнику! Кад се и то изврши и изда зборник Вукове преписке, поред зборника песама и осталих умотворина народних, поред граматичких и полемичких списа и речника, поред историјских и географских радова, поред превода његових, — не само што ће се Караџићу открити пред целим народом онај величанствени споменик који је они сам себи подигао, него ће се и Сроству дати у руке једно од најмоћнијих оруђа за јачање душе и свести народне против свих искушења. *П.*

Београд. „Одјек."

5. Вук Стефановић Караџић.

Данас имамо да прославимо спомен једнога ретког човека, човека по пореклу проста, из српске сеоске куће, човека, који је прихватио само почетке науке, да у њој буде велики, да за њу учини много, да у њој нађе славу за се, а корист за цео народ један, за народ наш. Идући уз ковчег његов наређимо заслуге његове; јер је дан доласка костију његових у нашу средину, дан у коме се, поред Вука Караџића, одаје пошта и признање и самоникломе генију свега народа нашег, одаје се признање раси српској, из које је изашао и Вук и многи други за нас велики и славни...

Шта је дубљи узрок ових дела? То је једно питање, чијим се одговором, даје једино објаснити Вукова истрајност у тако огромном послу, којег се подухватио; она упорност у борби противу целе ондашње интелигенције, која сва стојаше на једној, и он, у прво доба, само сам на другој страни.

Рођен у једном од најлепших предела српских, где се говорило и говори лепим и чистим говором, запојен још из малена духом српских народних песама, које је кроз цело младо доба слушао, он, већ у двадесетој години, чим је прву књигу узео у руке *видео је супротност између тих књига и живога говора народна.* Оно време, које је провео Вук за стоком, пре одласка у Карловце, са чисто психошковаспитног гледишта, веома је важно по сав начин и правац мишљења Вукова. Да је Вук по данашњем обичају у шестој или седмој години упао у добро организован сплет мисли и науке, какву је представљала и сва тадашња литература, ко зна, те не би и он ударио баш супротним правцем, и био исто тако поборник старе школе, као и његови противници. Али, то није могло бити. Кад је се он мало ближе опријатељио са књигом, он је већ био душевно толико јак, да га ондашњи правац није могао више сломити. И што је више учио, што је дубље ишао, *он је све више упознавао ону провалу, која је све више делила народ од књиге,* и претила да овековечи у литератури једно наказно стање, каква је већ била мешавина српско-руско-словенског књижевног језика из тога доба.... са исто тако збрканим правописом.

Вук је уочио опасност и стао је на браник за Српски *Језик и Правопис*. Пре но што је и сам могао теоризати о језику, он је сву своју велику радну моћ управио да скупи, и пред свет изнесе лепоту, богаство и величину Српскога Језика, а за тим да му, у свом поправљеном и *упрошћеном правопису*, даде и лако средство за учење и распростирање, довикујући свуда: „Пиши како говориш“! Где је могао лепшега језика наћи, ако не у *Народним Песмама*? Ушао једном у суштину његову, како га је могао, и својим ученим земљацима и страноме свету, изнети до у своме *Речнику*? Како га је могао боље распространити но пишући њиме — новим правописом — свуда и на свакоме месту, истичући га у речи и у делу, у полемици и у преводу Св. Писма?

Ови погледи на дела његова, објашњавају их, и, обратно *Дела Вукова* потврђују ове погледе.

Радећи на свом великом делу препорођаја српске књижевности, он је и за време писаровања и други поклона у првоме Устанку, прибирао песме, све до 1813. Тако је већ идуће 1814. могао штампати „*Малу простонародну словено-српску песмарицу*“, и исте године — опет у Бечу — и „*Писменицу српског језика, по говору простога народа написану*“.

Као што смо напред већ казали; један поглед на сам низ Дела Вукових, и за мање посвећене у њихову посебну садржину, даје доказа о плодности и величини рада његовога. *Он је Српски Народи Језик узвисио на степен литературног језика, супрот тврђењу противника да је то језик „козарски“, за разлику од некаква привилегована, којим се наука једино неоскврњена могла исказивати.* Упоредо са истицањем чистог језика народног, Вук је изнео и основе свога правописа, пречистив дотадашњу азбуку, из које је изнео извесна више историјска писмена, а унео нека нова, или их ј. позајмио из латинских писама, из којих је и сам Цар Петар Велики, стварајући руску грађанску азбуку, унео више њих у данашњи руски правопис а да за то није ни мало могао бити некакав „пионир католицизма“, како се у осталом и Вуку пребацивало. Наравно, истицање и обрађивање северног српског дијалекта могло би пред каквим вишим сматрањем изаћи као запостављање другог, историјски старијег, као што је српско-македонски. Али, воља људска ту није била власна

То је донео собом сам историјски развој. У северном пределу српских крајева, у Шумадији у ужем смислу, зачела се политичка слобода, духови су се ту пробудили прво и литерарни живот *морао* је узети свој правац, и, благодарећи трудовима Вуковим, и узео га је. Принцип: „пиши како говориш“! потиснуо је донекле и самога проповедника његовог. Вука, јер, док је он истакао *Јужно Наречје* (херцеговачко) као тип за књижевни језик, отела су се остала два: *Источно* (у Србији) и *Западно* (у Хрватској), и сад допста „пише свак како говори“, и у Србији и у Босни и у Херцеговини, у Приморју и у Црној Гори, као и у Војводству. И остали крајеви српски, имаће се прилагодити постављеном стожеру, како је историјска судба решила то питање. А школи је остављено да *све разлике нивелише*, изједначава, док се с временом не дође до неоспорне једнакости. Не ваља при оцени *ових* питања сметати с ума, да је наша књижевност још и сувише млада, да би могла допрти до најдубљих слојева, као што ваља бити уверен да ће она тамо ипак доспети. Идуће столеће, ако је Богу у вољи, поред јединства Српскога Народа — са којом нам се мишљу ваља и рађати и умирати — имаће већ свршен процес и распрострањености књижевног језика.

Предеоне мале разлике не ремете ни данас ону грандиозну слику, *коју даје целина Српског Језика у свему пространству нашег народа и нашег језика*. Вуку припада заслуга, да је помогао да се створи духовно јединство у литератури српској, коју видимо свуда једну, у свима књижевним производима, па били они пореклом из Београда, Сарајева, Цетиња, Мостара, Дубровника, Задра, Загреба, Карловаца, Новог Сада, Ниша, Призрена, Скопља или Битоља — од Сент Андреје до Свете Горе и од Витоша до Боке Которске. Да творевина Вукова постане тако општа и да се тако брзо утемељи, има се благодарити *прво њеној простоти, а за тим њеној истинитости, јер је из душе народне, па је с тога олако и брзо нашла улаз у душу народну*.

Данас, дабогме, кад се све то „по себи разуме“, изгледају све оне тековине као обична ствар. онако исто као што „обично“ изгледају и сви други технички проналасци, почев од телеграфа и телефона па до електричних кола. Али тако није било, кад је Вук почео своју херојску борбу за

права српског народног језика, борбу, у чије је стазе ушао нешто и Доситеј Обрадовић, али, како историја књижевности учи, није је схватио у свима консеквенцијама — није био моћан да јој он *сам* даде и следства. За њим излази Вук и води за собом у индат цео народ српски, његове дивне песме, умотворине, и прокламује свему свету, ово је наш језик, ово је српски језик, њиме ваља писати и књиге.

По столећа проповедао је Вук своју веру. Од 1814. када је изашла његова прва књига у Бечу, до 1864., када је умро, има пуних 50 година. То је све био век упорне, често огорчене борбе два правца.

Вук је победио.

А какав је карактер имала та борба нек кажу и прилошци за културну историју, и оно што се тамо износи није било тако давно. А како ли је то било у ранијим деценијама!!!

Требало је бити онолико силно убеђен у своју замисао, као што је то Вук био; требало је имати гвоздену вољу као што је његова; требало је имати, најзад, и оно несаломљиво здравље, па по столећа, често у оскудици, војевати за своју ствар, и то не све у соби и на једном месту. Мрежа путова, куда је Вук прошао све по књижевном и другом послу, показује да је он обишао врло много света, више, но што то чине данас људи од књиге, који све имају тако рећи на домашају руке.

Идући тако, Вук је добио, сем с *Копитаром*, додира са људима голема гласа, као што су: *Гете*, немачки песник, *Л. Ранке* историк, литератори *Фатер* и *Грим*, и учинио је, те су се и ови велики аутори загрејали који за српску народну мисао, који за његову песму, који за наш језик. *Доситеј је доносио мудрост страних народа у земљу нашу, а Вук је проносио по страним народима српско име и лепоту његових песама и језика.*

Са два разна правца идући, они су се ипак срели у оном великом позиву, који им је обојици дао име *Народних Учитеља*. Суђено је било, после толиких изукрштаних путова њихових, да им утруђене кости буду, једне уз друге, положене у Престонини народа и државе за који живљаху, пађаху, бораху се и учише, овде у Београду.

Спуштајући, уз обновљени гроб Доситијев, на вечни одморак кости Вука Стефановића Караџића, ми, са свима просвећеним синовима народа нашег имамо данас само једну реч захвалности на њиховим даровима, које нам из мучне борбе оставише; реч поштовања, према њихових трудовима, и дивљења према њиховим успесима, који се стапају у једну велику целину.

Понаособ живот, рад и успех *Вука Стефановић-Караџића*, сина наше уже отаџбине нека својом величином и неодољивошћу улије наде свакоме Србину, да ће народ његов и на другом пољу, морати постићи јединство, какво већ има у духовној заједници српске речи, српске књиге, и српске науке, којем је јединству толико допринео — онај, коме у почаст данас звоне звона са свију цркава и чије кости сав народ у представницима својим, допраћа и полаже у нови гроб!

Слава Вуку Караџићу!

Слава му, из векова у векове!

Ж. Живановић.

Београд. „*Српска Застава*“.

---

6. Три светла бегунца

При крају дванајестог века у дому српскога великога жупана Немање стицаше се госпоство и сјај ондашње српске државе; текла су весеља; синове Немањине чекала је власт и светска слава; лаштио се пурпурни плашт: све је ту било што годи младоме срцу, што привлачи бујну амбицију. Колико ли је жудних погледа управљано на то све, колико ли је срдаца уздахнуло што нису срца рода Немањина, колико ли их је зажелело и да су пажеви у том дому госпоства и сјаја! Али сину великога жупана Немање, Растиславу, у томе дому не беше топло око срца. Весеља која су ту текла нису била пиће, које његову душу напаја. Господство, власт и слава светска нису имали дражи за њега. Пурпурни плашт није мамио очи његове. Његова је душа тражила другог пића; његово је срце тражило друге топлоте; његове су очи тражиле друге светлости. И он је **побегао** из родитељскога дома. побегао је из богаства, из господства, из

сјаја да тражи — светлости. Побегао је из отворена пра-
љевскога двора у затворени манастир.

А каква је то светлост, коју он не имађаше у двору оца свога, а коју нађе у манастиру? Та светлост и пре, и онда, и данас јесте, и до века ће бити — наука, — знање. И он је ту свелост нашао. Он је просветио ум свој, па је просветио и народ свој, јер је он велико сунце српско, које је Србину светлило знањем и просветом и истинитом вером за време силе и величине државе српске. Он је оно велико српско сунце, које је загревало срца и осветљавало ум јадног Србина за доба његова живота у мраку ропства и сиротовања. Он је велико сунце српско, које и данас загрева благим својим зрацима нежна срдашца дечице српске, које се и данас прво показује живим очицама дечице наше када први пут ступе у школу, да у њој под благословом Св. Саве беру и саде у своје српске груди клице родољубља, у своју душу клице правдољубља, у своје срце благост, у свој ум знање — којима је св. Сава блистао. — *То беше прав светли бегунац.*

Око половине 18 века, у малену граду Чакову, у српском Банату, у смерном дому Ђорђа и Круне одпихало се детенце Димитрије. Димитрије остаде сироче иза свога доброга оца још у оном добу узраста, у ком је оца једва и запамтио. Његова блага и безбрижна мајка наставила је старање о своме синчићу. Она га је дала у школу и старала се да му је омили. Њој је то лако било, јер је и Димитрије брзо заволео књигу. Он и своју добру мајку у брзо изгуби и остаде потпуно сироче. Но добро срце, тетка његова прихвати га и обасне очинском милошћу. Али та милост, ма колико да се дотицала младога срца Димитријева, не могоше Димитрија одржати у дому добротвора његова. Душа малога Димитрија летела је некуда у незнане даљине, у којима је налазила слике и прилике какве Димитрије није могао видети у свету у ком је он живео. Он се осе осећао као на месту које није за њега, у друштву које друкчије треба да је. Он је тежио нечему, нечему вишем и светлијем. А како његова млада и неискусна душа није могла још тада угледати праву стазу којом треба да кође и којом је после кроза цео свој живот ишао, она је нашла идеал свој у животу старих исповедника и мученика, који су се удостојили

да постану светитељи. И он је **побегао** из дома добротвора свога. Побегао је у манастир, да у њему нађе светлост светитељску. Он ту не нађе светлост светитељску. Али он ту под упутом блага и очинскога срца његова игумана Милутиновића нађе светлост која му показа стазе којима треба да пође, ако жели прославити род свој, а своје име учинити вечним, као што су вечна и имена светитељска. Он ту унесе у прси своје жар љубави ка **науци — знању.** Жар се тај разгореваше све више и племенити *Доситије* проведе сав свој век идући од места до места, тражећи новога и новога знања, а дајући своме љубљеноме народу она знања, ону просвету, ону светлост, до које беше дошао. У доба највеће замршености и застрањености у умноме животу народном, у доба мрака, Доситије се појави као велико сунце које показа стазе и богазе, које обасја умове и загреја срца, које изведе дух српског народа на пут праве просвете, правога образовања, на пут истине. Тај велики учитељ српски јесте *други светли борац.*

На крају 18. века, у мирну селу Тршићу у Јадру у Србији однеговано је у дому Стефана и Јегде детенце **Вук.** И родитељи Вукови желели су, а и сам је Вук желео да се школује. Али у ондашњим приликама у Србији није могло бити школе. Вук се учио више сам, него од учитеља. Али је доцније Вук дознао да тамо преко Саве, у Срему, има школа, па и таквих у којима се и велике науке и страни језици могу научити. Срце његово гораше од жудње за науком, он мољаше родитеље да га пусте да иде тамо где има школа. Њима то не беше по вољи. У другом каснијем времену, кад и он беше поодјачио, истаче он са већом збиљом свој захтев.

Родитељи опет затегоше. Он им најзад даде на знање да ће **побећи у хајдуке,** ако га неће пустити. Сад је био крај устезању, и Вук је отишао у Сремске Карловце. Али редовно учење не допусте му, што је био прешао прописане године. Вук је покушао и касније у београдској Великој Школи да се учи. Али је и то школовање морао напустити. Он се учио сам и служио држави. А када несрећне по Србију 1813 године Србија опет пропаде, **побеже** Вук из ње. Али Вук не побеже од беде и опасности за живот свој да нађе заклона. Он побеже да нађе **науке — знања.** И он

просвети ум свој. Он се ухвати јуначки у коштац са заблудама у којима је тонула и грцала сва ондашња интелигенција српска која је у мраку ума свога, противу лепога и милозвучнога народнога језика на силу увлачила и народу натурала туђи језик, која је у правопису силом власти држала једну страшну збрку и мешавину. И за читаво пола века Вук истраја у неравној борби, и наоружан дивним српским народним песмама, приповеткама, пословицама, загонеткама, изрекама и свакога миља пуним језиком народним, он одржа победу на славу народа свога. Он постави правила језику којим се данас пише у Србији, Старој Србији, Македонији, Црној Гори, Херцеговини, Босни, Далмацији, Хрватској, Славонији, Срему, Бачкој, Банату и Барањи. Он постави и утврди темеље новој књижевности српској и — за векове. То је треће сунце које силном светлошћу сјаје свему Српству и коме се сјај никад угасити неће. То је **трећи светли бегунац.**

Три српска велика сунца јесу три светла бегунца. Слава им на веки веков. *Ж. П. Симић*

Београд. „Послед"

7. Слава Вуку Стеф. Караџићу!

Српски народ имао је и имаће великих, славних људи.

Имао је српски народ синова, који јунаштвом и издржљивошћу својом задивљују туђина, а нама, потомцима својим, служе за понос и за углед. Било је у Срба мудрих политичара, великих родољуба, правих пријатеља народне просвете. А није српски народ остајао ни без вредних посленика на књизи и на науци.

Међу ове што их у последњем реду поменусмо, и по обилатости рада и по значају његову, на прво место долази Вук Стеф. Караџић.

Вук је рођен у селу Тршићу, у Јадру, окр. подринском, 26. октобра 1787. год.

Син простих, сиромашних родитеља, нешколована, једва писмен, Вук се још у младости својој истиче између свих вршњака својих, светли својим умом, узива поштовања ста-

њем својим, јер он беше најученији међу њима. Своје знање проширивао је Вук, учећи се у свакој прилици, хитајући и да као одрастан ђаком уђе у школу.

Али није Вука школа начинила великим. Из школе је он тако мало знања изнео, да тим не би стао ни у ред обичних књижевника. Даровит човек, дошав у повољне прилике, неуки Вук постаде не књижевник него књижевни великан.

Кад Србија 1813. год. потпаде опет под Турке, и Вук оде за осталима из Србије; оде у Беч. Ту дође у додир са славним сином братскога нам словеначког народа, с Копитаром. Овај учени човек уочи таленат Вуков, па га упућиваше и подстицаше на књижевни рад. Не само искрена пријатеља, него вредна и одлична учитеља нађе Вук у Копитару.

Да није било Копитара, не бисмо ми имали Вука.

Управљајући се по саветима Копитаревим, Вук брзо напредоваше, учећи се и радећи, те за 4—5 година једва писмени сељак јавља се као знаменит лексикограф. У Бечу, уз сарадњу Копитареву, изиђе, у првом издању, Вуков рјечник, 1818. год.

Рад овај беше од толике вредности, да се Вуково име пронесе и далеко изван земаља у којима Срби живе.

Али, поред великога броја пријатеља, Вук стече радом својим и не мали број противника. Уз њега беху учени људи и, доцније, удушевљена омладина школска; против Вука дигоше се сви књижевни ауторитети српски.

Ваљало је продужити рад и ући у борбу с противницима. Знањем наоружан, сталан и издржљив, Вук је успешно и снажно одбивао све нападе.

Тешко је данас веровати с како су мало знања, с како слабим разлозима, а са колико су дрскости нападали Вука противници његови! Он је потамнео књижевничку славу њихову, он их је позбацивао са висине на коју се беху попели, па, огорчени, не презаху ни од којекаквих измишљотина.

Вук је увео српски народни језик у књижевност, изричући начело: пиши, како говориш. Поправио је и за српски језик удесио буквицу; избацивши из ње сва непотребна слова, увео је шест потребних слова. Покупио је најлепше

народне умотворине. Израдио је српски речник и [illegible] српску.

Нису ово радови ситни, ни пролазне вредности; не застаревају никад истине које Вук откри. Сваки од радова Вукових посебице толике је вредности, да би Вуку могао придобити име „велики."

Противницима његовим не поможе ни измишљотина да је Вук туђ агент, да својим радом потајно служи непријатељу народа нашег и вере православне. Ни онај аргумент, употребљен у борби, да Вук увођењем писменя ј ну латинице, иде на то да Србе пошокчи, не послужи противницима његовим на корист.

Књижевни радови Вукови низаху се један за другим. Добивајући помоћ од појединих племенитих људи (најобилатије га помагаху Кнез Милош и Кнез Михаило), Вук објављиваше своје радове.

Неуморан радник, Вук је стизао и да се одужује појединим противницима својим. О њима Вук овако говори: „Пишући било ма шта, свагда гледам шта ће о том рећи Копитар, или Шафарик или Грим; а за друге не марим. Нека вичу како му драго: свему свијету нико не угоди". А другом једном приликом, Вук вели овако: „С Тевелијом и митрополитом Стратимировићем није се било шалити. Та су била господа, а били су и доста учевни. Знали су каздан туђих језика, само је штета што српски ни један није тако, а баш то им ниси смео казати... на сам гледао да ми гдјеле што не натруне, а на репове нисам се освртао. Ко ти се ту није мешао у правопис? Ко ти се не одера вичући да ће нас *јота* пошокчити? На зар да губим време удивајући сваком лудаку памет у главу? Ако узмеш неколицину, којима је вредно нешто доказивати, за све друго можемо слободно рећи: понесено, на упуштено!"

Противници Вукови, потучени, један по један помицаху се из борбе. Али како беху на високим положајима и људи од утицаја, Вукови противници имаћаху и могућности и воље да сметају растурачу Вукових списа, мислећи да ће на тај начин спречити ширење оних истина које Вук објављиваше. У Србији се нису смеле штампати, ни га страно уносити књиге штампане Вуковим правописом. Та је забрана пооштрена неколико пута, док 1860, год не [illegible]

којим се та забрана укида за све књиге осим школских, осим службених новина и списа. По смрти Вуковој, 1868. год., дигнута је у Србији сасвим та забрана.

И ако је Вук био само књижевник, он је и на политичке прилике у својој отаџбини имао одређено гледиште. Чедо демократског народа српскога, очевидац и учесник народних напора за ослобођење, није Вук одобравао никоме да буде самовластан или неправедан. Писмо његово писано из Земуна 12. марта 1832. год., Кнезу Милошу сведочи како је Вук имао здравих погледа на политичке потребе своје Отаџбине: види се како је он био искрен пријатељ владаоцу, кад му набраја радње које га могу завадити с народом, молећи га да тај сукоб избегава; види се из тога писма поштен и несебичан човек, који има куражи да човеку окаквог ауторитета какав је био Кнез Милош, владаоцу који има сву силу и власт у рукама, па још у *оно време*, износи пред очи погрешке његове и прекорава га због њих.

Вук се оженио Немицом из Беча, и због ње се настанио у Бечу.

Оставши у младим годинама сакат у ногу, Вук је свега века свога ишао на штаци.

Сам Вук вели, да су поред Копитара, његова жена и штула његова највише утицали да постане књижевником. Да је био доброга здравља, можда би, и врло је вероватно, и Вук ушао у круг рада и мисли осталих првака народних и прошао онако као и они. Ко би се, здрав и за борбу способан, још у оном времену одавао књизи и науци!... Да није по жељи своје жене остао да живи у Бечу, у питању је да ли би на другом месту биле тако повољне прилике за књижевни рад Вуков, којим од нешколованога сељака поста славан књижевник.

Вук је умро у Бечу 26. Јануара 1864. год., и сахрањен је у Бечкоме гробљу.

Кад се Вук родио, село Тршић, Јадар, сва Шумадија, све српске земље на југ од Саве и Дунава биле су саставни део турске царевине. Кад је први књижевни рад Вуков угледао света, завршен је био први период витешке борбе српскога народа за ослобођење од Турака, опет су српске земље биле потпале под Турке. У време кад је умро Вук, била је Србија вазална кнежевина, у којој су још и тада школске

књиге и службени списи штампани старим правописом. По наредби Краља српскога, о трошку српске државе, пренесене су кости Вукове из Бечкога гробља у Отаџбини и сарањене с великом народном свечаношћу у престолици независне Србије, српске Краљевине.

По смрти Вуковој, 1865. год., три пријатеља његова: Огњеслав Утјешеновић, д-р Фрањо Миклошић и д-р Јован Суботић одлучише да предузму издавање Вукових списа. Из „Позива", који је тај одбор упутио тада на српски народ, вадимо неколико речи, којима је изречен о Вуку суд онако угледних сувременика његових.

„...Вук разави барјак душевнога напретка, и угледа нову стазу, којом ће народ наш стигнути у коло просвештенијих народа; и као други Мојсије, отвори народному духу нашему у жедној пустињи незнанства бистро врело живота народнога.

Он порони снагу своју течајем половице вијека, у непрестаној ревној радњи на корист, славу и дику рода свога.

Он засегну сретном руком у дубљину народнога живота, те изнесе на видик, на дивно чудно изображеного свијета, све само сухо злато и камење драго, што је дух народни и у несвјестици својој као нехотице дивно створио, и оставио као градиво сретнијех руку, сретнијех кољена.

Он разабра и принесе драгоцјено то градиво, којим би се поносити могао сваки народ на овоме свијету, за узвишење сјајнога храма просвјете наше.

Он положи већ свјестном руком чврсте темеље храму тому, и ужеже у њем свијетлу лучу знанствена рада, на радост и дику читава словенства, на корист свега учена свијета; а омладина настави веселом руком дјело славно.

Он пробуди нехотице, више него итко други, поспи народни у словенству јужном... У истину голем културно-хисторичан и политичан последак Вукова рада заћекати се не да.

Бит' ће још борбе и напора за народност нашу. Ала сад већ, послије Вука — није нам, ље, бојати се народно пропасти..."

Вук је најсветлија звезда на књижевном небу српском. Он је стао у ред бесмртника. Он је слава наша.

Слава Вуку Стеф. Караџићу!

Слава бесмртнику!

Београд „*Наставник.*“

---

8. Две звезде сјајне — два гроба светла.

У својем свету сунце милује; у својем роду гроб благословен и земља лакша!

Две звезде сјајне ви̏нуле се небом српским — у загрљај вечни: Зорњача наша и Вечерњача, обе Данице, преходнице српске.

Око сунца нашег обадве колом шестаре: блиста једна пред сунцем, сјаје друга за сунцем — све́тле оне нама без прекида; и зве́здâ јато сјатими се за њима око̑ њих!... И сија сунце видиком српским, све јаче и јаче; и сјају звезде обзорјем српским, све више их и више: просветљују народу умље и разумље, све шире и шире!...

И *реч* гласилица, слуга свести и обавести — дар човеку духа божјег — разгра̀на се *народна*, у вис ви̏сом, у шир ши̏ром: казујућ' народу српском *добре гласе* сунчеве, чатећ' из зве́здâ свету српском *благе вести*, анђелске, апостолске...

И слава српска, сунце српско, огреја нас опет, иза дуге, тамне ноћи мучне; и просвета народна, видело српско озори нас опет: небо наше, зве́здâ пуно, ведри нам се сасвим, ето мал-не пуно столеће!...

Две сјајне звезде засјале ено сад, већма нег икад, одсвечер-досвета и обдан поваздан — над Авалом, среди̏ града Београда, врх' бе̑лих двора, зановљених Немањићких:

преходница, сјајна звезда *старца Доситеја* и преходница, сјајна звезда *старине Вука*.

Све су звезде ви̏сом надвисиле, све су звезде сјајем надсјале!...

* * *

Шта с' оно чује с оне стране Саве жу̏рне, Дунава плаха; шта с' ено све́тли, нама на поглед, са Југа!

Ил' грмљава бојна тутњи страшно; ил' [illegible] тужно; ил' ромор гусала ромори сѐтно?!...

И то није машта — и то је јава сушта!

Грмљава бојна, врх куле Небојше, дочекује у [illegible] ху̂ком грмљавним — великога покојника [illegible], [illegible], *остатке земљине.*

Звôн звóнâ разлеже се отуд, [illegible], од [illegible] до Фрушке Горе амо; и с једне им и с друге им стране — [illegible], светом српским.

Воштанице припаљене свéтле одонуд, далеко, далеко — са видика српског, на све стране.

Тамјан-исмирна мил'-мирише [illegible], од [illegible] српске, цркве арханђелске. Дим се кадилни у облаке [illegible] — до неба се диже:

зажареној уобразиљи људској саставља пред очима прилике дивне, божанствене; чини ти се: са висина [illegible] арханђ'о, шири крила висолетна на крилих му [illegible] светле — дуси невидовни.

Слетиле с њиме из насеља рајских, [illegible], невидовне, над народом, тамо, пред црквом арханђелском — Белом Граду цркви саборнај.

И народ им се клања и поклања — њима [illegible] ним, недогледним!...

*

Два гроба свéтла — у свом крилу хоће да сахране, сачувају, прах и пепео *Горостаса* својих [illegible] да прими земља *српска*, мајка рођена!...

На, де, принесите, књиготворци-[illegible] ковчег мртвачки с прахом, с пепелом [illegible], *Доситеја* старца;

и поставите уза-њ и ковчег други, [illegible] земљани вековечника, старине *Вука*;

да им црква арханђелска [illegible], да им народ за-амина, побожан, [illegible] —

да им црква арханђелска [illegible] вином причесним —

да им народ приступи на [illegible], [illegible] с њима до века!

* * *

Прибер'те се мало, стишајте страсти и жêсти, ухватите за часак веру мира; *аримирени, арибрани* приступите кâмену ковчегу, једном и другом, завапите свак од срца:

— *Бог да прости Доситеја и Вука!*

— *Светао им помен у Сриству свем и свуд!*

— *Лака им земља српска, своја рођена!...*

Хвалите их — хваљени *са њих* на све стране учевне;

величајте их — величани *са њих* у свету просветљеном;

славите их — слављени *с њима* свуд широм света књижевног!

*

Јер, што књига српска прихвати милу *реч* материну, како је чедо посиса с млеком мајчиним;

што књига српска народу се *понароди* у добри час и омиле;

што светлост просвете кресну и сред народа српског;

мука је и заслуга арва Доситеја старца.

И што књига српска збори народу *народном* речи, *својом рођеном — језик се народни* подиже у достојање књижевно и постаде *светлоноша* народни;

што с' у свету великом знаде за Милошк и Марка — и блиста к'о сунце алем-камење, благо народно, умотвори срца и душе српске;

што Геније народни лебди, крепи, храбри народ српски — *аripравља за дела велика*;

мука је и заслуга арва старине Вука.

Са њих двојице књизи српској видик се разведри:

са њих двојице просвете сунце јаче осија путе нам књизи у разгран:

са њих се небо српско осу звездама — —

Звездама су преходнице њих *две звезде сјајне*!...

*

И винуле се небом српским две звезде сјајне — у загрљај вечни: да свéтле са висинâ књизи српској, докле год јој суђено цвêтâ и процвета и расцвета:

звезда сјајна *Доситеја* старца; и звезда сјајна старине *Вука*!

И пред црквом архаиђеловом, Бѣлу Граду на вѣсу, два гроба светла — споменик им дичан, дуговечан — у вожди *сриској, својој рођеној...*

знамен почасти *краља од Србије*, знамен признања *кмо-жевних светлоноша сриских*, знамен захвалности *омладине сриске — знамен-помен свенародни сриски*:

да казују параштајима потоњим, с колена колену: како *Срби испунише завет свој*, пред светом, *Горостасима кмите своје народне* — заповљене, *понарођене*; препорођене, *народне сриске*!

Слава старцу Доситеју!

Слава старини Вуку!... и сад и досад и одсад и довека!...

Александар Сандић.

Карловци. *„Бранково Коло“*

---

9. Бесамртником — Вуку и Доситеју.

од вилâ певаљâ венци
од народа Хвала!

...благородством Србство завет —
...завѣть Срби испуниша!
П. П. Н.

Састале се *вйле-певаље*, горског света сриског, на састан у поноћ: вила Босанка, вила Херцеговка, вила Ловћенка, вила Дубравка, Вила Призренка, вила Косовка, вила Урвинка, вила Стражиловка, вила Авалка... та, пре би звезде небом избројао, него-л' виле све, поименце! Саскала их у то доба на збориште, на вилинско игралиште, вила Босанка. Свака вила понела собом свој адиђар драгоцени: бисер дробни, сићано алемље; свака вила набрала горочвета за гором — неувелка виленских, што не вену низад, мил' миришу довека!

У коло се ухватиле, али коло не воде. Песме поју виле, ал' се не веселе. Плету виле *венце-неувелке*: два од цвећа а два звездана. Које венце вију од цвећа, бисер уплећу, испуњују алем-камењем. За два венца поскидале с неба звездице, нанизале један и други, као зрно до зрна у броји-ницу.

Миришу *венци-неувелици* мирисом рајским, трепери бисер к'о сузе народне, сија драго камење, к'о васкрсла *слобода народна*. Блистају се *венци звездани*, к'о зраке сунчеве, мил' миришу к'о у цркви тамјан-исмирна!...

Па се виле на гробљу створиле, у туђини тамо далеко, далеко; од Авале далеко, од Ловћена још даље. Дигле из мртвих *старину Вука*, венцем неувелком окитиле старцу главу милу. У руке му дале *бројанице звездане* — — кад ће старац, из туђине к цркви арханђелској, да му се нађу при руци, те на њима молитвице моли за народ свој: арханђелу и зборима анђелским, невидовним.

Па се виле преоделе у *краљице Духовске*, долетеле цркви арханђелској, Белу Граду, под Авалом. Дигле с одра мртвачког, из ковчега — *старца Доситеја*, овенчале венцем-неувелком богомољцу главу милу. У десницу пружиле му бројанице звездане, да на њима пред Богом, на служби муке српске изброји, страданија небројена!...

Испред цркве затекле — *отворена два гроба*. Жалостивно коло повеле, нарицале тужбалице тужне... у два гроба отворена, вргла свака с врата свој ђердан звездани!

Зори на уранку сазвале, с оног света, гусларе-песмаре — свака свога побратима. Срочиле им песме жалованке, срочиле им песме славопојке. П'онда виле у крила уд'риле, разлетиле свака своме завичају: да *соколе народ за дела витешка, за дела велика*...

И гуслари загудише, зароморише гусле јаворове, сетно невесело. Сјатиле се око њих уоколо светле сенке Косовске... међу њима старина Вук; прибрале се светле сенке богомољке, часног крста светиоци старци... међу њима старац Доситеј.

Старац Вишњић, и старац Милија — к'о и некад овог света — уз гусле пју: Милоша и Марка, Југ-Богдана, девет Југовића, Страхиња-бана, Пивљанина Баја, Кара-Ђорђа, Хајдук Вељка... и све ине Јунаке Косовске, и све ине јунаке потоње: војевања *за крст часни и слободу златну*!

Хаџи-Ђера и Хаџи-Рувим — у руку им ситне бројанице под пазухом књиге од светиње — зашли старци и обишли бојна поља; прекадили и прелили гробове јуначке; знане и незнане и неопојане — потегли сад цркви арханђелској...

помен мртвима да учине, за покој душа да се помоле, и прекāде отворена гроба два, и прелију кости Доситеја старца и старине Вука...

За-њима се дигли гуслари с гусли јаворови; за гуслари пристале свѣтле сенке с Косова, и свѣтле сенке са Тополе, са Такова и са Грахова... и све ине, мученика и јунака српских.

И сложише гласе слаткопевне дуси невидовни; запојаше анђелски: *Са светима у покој, слуге Твоје Доситеја и Вука...*

и допојаше херуфимски: *Вјечнаја памет — вечна им спомен!*

И на сионо свенародно: *Амин!...* загрми, заквони, замириса тамјан-немирна мирисом рајским!

На сну се снило — на јáви збило!...

* * *

Кад вила Босанка пође разносити милу књигу оду по свету српском: Бѣлу Граду с платна градских грмеће зубарде бојне у поздрав:

у дочек, из туђине, земљаних остатака старине Вука, —

на прихват, из гроба, костију Доситеја старца.

Грмљава убојна јéкнуће јéком, Дунавом тихим, до Фрушке Горе; одјек се одзиваће гором и долом, и Савом и Дунавом, до воде Миљацке и воде Неретве и — чак тамо до мора Јадранског!

*

Звоне звона, ено, сва тешка, с куле цркве архангелске, и спасовске, и Маркове, и светосавске, и старославне Ружице цркве.

на *оглашеније*, на скупштину побожника света света српског — поклоника праху бесмртника српских;

на *погреб други* старине Вука,

на *са'рану трећу* Доситеја старца!..

И првосвештеник од Србије — земље робаче, страдалника-мученика, за четири века; првосвештеник од Србије — земље *слободе*, васкреле из крви јуначке и пепела Кара-Ђорђа и Милоша...

помен чини мр̂твима, молитве моли за спас ду́ша̂ им, кадилним мирисом исмирне прекађује кости им, прелива уљем свештеним и капљом-сузом вина причесног.

Зла̂тна грана Милошева и Михаилова, младен-краљу од Србије — с госпоштином сјајном — над краљем застава Кара-Ђорђа и Милоша, на застави арханђео-чувар, на крсташкопољу орао Душанов...

клања се краљ од Србије земљаним остацима Горостас-књижевника — *Доситеју и Вуку*!

И светлоноше српске, краљевске академије, с воштаницама у руку, прихватају два ковчега са костима бесмртнйка̂. да спусте у два гроба опојана, окађена — арханђелској цркви с прочеља...

та два гроба свѐтла, ту пред црквом, да казују народу — и свем свету — *знамен захвалности народне, и почасти краљевске: испуњени завет* омладине српске и светлоно̂ша српских, и васцелог народа српског;

та два гроба, ту пред црквом — да осијава ја̂рко сунце, дан-на-дан, на заласку свом; зрацима залазним да их целива... *целовом последњим*;

та два гроба, ту под крилих цркве — да свѐтле с лица цркви арханђелској;

гроб старца Доситеја, оца књизи српској, *зановљеној*; *гроб старине Вука* оца књизи српској *народној*!

*

И од год до год, ноћи Духовске, да долећу на та дја гроба свѐтла *вйле-невиље*, горског света српског; преодете у *краљице Духовске*, по адету краљичком да поведу коло испред цркве, да запоју песме слаткопевне, славословне — *добру раде срећи српској и напретку*...

и с њима да слѐћу свѐтле сенке Косовске, и све ине свѐтле, јуначке;

и с њима пристану свѐтле сенке гуслара, пророка горских — на саборих крај манастира̂, по збегових сред го́ра̂;

и с њима се сјатиме свѐтле сенке песмара народних, књиготвораца народних, стараца богомољаца, сапатника народних —

јутру на уранку, духовски да се поклоне свѐтле сенке невидовне: гробу старца Доситеја и гробу старине Вука!

*

И *жива црква — народ* — кад приступи тој цркви арханђелској, и у цркву уилази, ил' из цркве изилази: да завапи свик, побожан, захвалан:

— *Бог да прости Доситеја и Вука!*

А покликне јуначки, поносан, слободан:

— *Благо њима, довека живеће; имали се рашта и родити!...*

Александар Сандић.

Сарајево.

„Босанска Вила“.

10. Педесетогодишњица четрдесетседме, у српској књижевности, Вуку од подушја

Стара српска књижевност, која настаје са св. Савом и траје до у 18. вијек, никла је из старе словенске књижевности која је опет синула међу јужним Словенима радом св. браће Ћирила и Методија. Као што је на Западу ушао латински језик кроз цркву у књижевност, тако је и у нас словенски постао књижевним, па и књижевност је наша стара претежно црквена књижевност или је већи дио њезин задахнут црквеним духом, који је дабогме владао у средњем вијеку, а и главни су јој писци калуђери — свештена лица. Та књижевност није била народна, ако не речемо ни по језику ни по садржини, оно дај по начину како се она ширила или боље одржавала само у једној ученој класи књижевних људи. Тако је онда било, а није могло бити друкчије, јер је тако вријеме било. Народна књижевност живјела је у у самом народу, али усмено и сасвијем одвојено од оне књижевности. То је била народна пјесма, на коју се учени људи нијесу освртали, а која је нарочито напредовала од онога дана чемернога, кад је српско пропануло царство. Србин је опјевао важније догађаје и јунаке своје историје, па су се те пјесме преносиле с кољена на кољено, одржавајући везу историјску и кријепећи дух народни до бољих дана. Осим јуначке пјесме живјеле су у народу од кајкада и друге умотворине, плодови његова разборита и пјесничкога духа. Њеким женским пјесмама и приповијеткама, које су тек у новије доба забиљежене, не може се ни одредити

старина: има ту трагова што домаћих што туђих још из претхришћанског доба нашега народа; има таких трагова и у јуначким пјесмама, пословице и загонетке и друге ситније ствари да и не спомињемо. Тек у најновије вријеме почела се свртати пажња на народну књижевност, откако се и човјек и народ као јединица почели цијенити и проматрати, па се то начело пренијело на књижевност уопће, стављајући народну просвјету на природну основу самосвојна развијања. Ако се у њеких народа и много раније јављају оваки знаци у књижевности, то се може рећи да их је и у нас било, али се и овдје и ондје губе уз оно јаче а погрешно увјерење да књижевност једнога народа треба да буде умовање и забава одређене класе људи те чим је даље од народа а ближе можда којем угледу из туђине, тијем да је ближе и својој сврси.

Послије пропасти српске државе у 15. вијеку, кад је наша српскословенска књижевност и поред штампарија почела пропадати, отимље нам се пажња на западни дио нашега народа у Дубровнику, који под крај тога вијека постаје свијетлом тачком просвјете и књижевности српске. Под утјецајем талијанске књиге пропјеваше наши пјесници тамо народним језиком својега краја; тако је то било прије тога у Италији: велики пјесник Петрарка, који је оживио и зановио дух римске старине у књижевности и просвјети, те писао одабраним латинским језиком, пјева крај тога своје најљепше пјесме талијански и у духу народне пјесме провансалске (јужно-француске), која је по својем почетку народно-изворна. Тако су се могли и наши први пјесници у Дубровнику, Менчетић и Држић, лако одвојити од латинскога језика, којим се прије њих тамо пјевало; тако је и Држић заволио своју народну пјесму и спјевао њеколико пјесмица живих, једрих и лаких, даха народнога. Почевши од овијех првије пјесника нашега Дубровика па кроза сву дубровачко-далматинскуњижевност налази се једнако трагова народне пјесме, за свједочанство да су познавали наши пјесници, али и да су само припадом црпли на том свјежем и природном извору. Највећи наш пјесник (17. вијека) Џиво Гундулић које је по осјећању у својем најбољем дјелу „*Осману*“ велик Србин и Словенин, по крају и облику своје пјеваније романтик је талијански и пошљедник римске старине, за-

новљене у Италији. Он знаде за народне пјесме, што пјевају о Стјепану, Урошу и осталим Немањићима, о Мизошу, Марку, Вукојевићу, краљу Матији, Ђорђу Скендербегу, — али се то слабо показује у његовом пјесничком стварању. Гундулић је снажан пјеснички дух и образован човјек свога доба; он је без сумње велик у свем оном, што је ово вријеме могло укрстити у српском Дубровнику, али нада све стоји основна мисао у његовој пјеванији: ослобођење Хришћанства испод турског јарма, или боље: ослобођење јужнога Словенства са средиштем српске државе, како посматраше у том претеча његов историк Мавро Орбини. У тој мисли нема ништа туђе него се на њој огледају осјећаји времена као на бистру студенцу, и по томе је Гундулић највећи и до данас велик. Кад српске државе није више било, па ни српских владалаца, Гундулић позива пољскога краљевића Владислава, узданицу словенску, да буде наслједник нашем Стјепану Душану Силном. „Немањићу да Стјепану намјесник си круне царске, чим под тобом земље остану српске, рашке и бугарске" — вели на једном мјесту. Гундулић дакле није помјесни пјесник, какових је тада било у нашој западној књижевности, него пјесник народне мисли, која се само још није јавила у својем правом облику. Али кад знадемо како се и ова књижевност одржавала само у уском кругу књижевних читалаца, па како је „Осман" све до нашега вијека остао не издан, онда можемо слободно рећи да ни та књижевност није била народна својина. Тек Андрија Качић-Миошић, пјесник далматински прошлога вијека († 1770.) одсијеца онамо, куда треба, и даје нашем народу књигу, писану његовим језиком, његовим стихом и у његовим мислима. Он је ваљда први схватио задатак народне књиге кад је свој „*Разговор угодни*" сложио у „словински језик за тежаке и чобане, који латински не знаду". Његова омиљена „*Пјесмарица*", у којој је на народну опјевао знамените догађаје од најстаријег доба и дао народу његову историју у пјесми, претеча је новог доба српске књижевности. Кроза њ су нас и други познали, кроза њ је учени талијански опат Фортис (1774.) упознао Талијане и друге образоване народе са духом нашег народног пјесништ-ва. Кроз Фортиса и затијем кроз ученог њемачког књижевника и пјесника Хердера (1778.) огласила се љепота наше

народне пјесме и загрејала и највећег њемачког пјесника и мислиоца Гете-а. Али све су то били незнатни, и ако вриједни, почеци. Друга половина прошлога вијека, напредна иначе по духу и по мислима, кад велики умови устају и за права дјеце, дала је поклич и за народним пјесмама, што их је игдје у народима. Свијет се био заситио извјештачености и калупљења у царству пјесништва, па потегао чисту и непомућену извору народног осјећања. Тако у Енглеској, одакле и дође овај преокрет, а нарочито кад књижевник Мекферсн (1760.) изнесе на видјело старе шкотске пјесме народне, познате под имено Осијанске. Љепота њихова задивила је учени свијет, духови се узбунише, и сад су се на све стране тражили извори народне пјесме. Нико дабогме није знао да најдрагоцјеније благо лежи у српском народу, коме ће се касније пронијети слава и ван граница јевропских. Посао око тога чекао је одабранога сина нашега народа **Вука Стефановића Караџића,** оца наше новије књижевности.

Докле о тој појави говоримо, поглед нам се заустављa на нашем народу с ону страну Саве и Дунава, који је послије велике сеобе у аустроугарске крајеве тек прогледавао у књижевности, угледајући се на своје образоване сусједе. Књижевност наша у старој постојбини малаксала је за зулума турскога, а и на западу се послије Качића гасила. Иза велике сеобе (1690.) у аустроугарске крајеве настаје овамо ново просвјетно и књижевно средиште. Прва и најпреча брига била је око цркве и око школе, и први наши архијереји трудише се и Бог зна како, али се није дало. Већ је Арсеније Чарнојевић двапут слао молбу у Беч ради школа и ради штампарије, али му се молбе не испунише. За његова нашљедника Исаије Ђаковића дижу се до душе школе, али гдје су књиге? Нема сумње да би у другим приликама, а нарочито поред српске штампарије у средини народа оживјела и напредовала српско-словенска књижевност са језиком, који се кроз вијекове чистио од словенштине и био се готово изједначио са народним; тако би народ у школи добио разумљиве књиге, и само још један корак па би се догодило оно, што се тек након стотину и више година мучно извојевало. Али кад није могло бити друкчије, тада поможе братска, словенска Русија, и одонуд нам дођоше

прве књиге што за цркву што за школу, књиге словенске руског изговора, да замијене књигу словенску српског изговора и језика, како смо га мало прије означили. Рускословенски језик остаде до данас у српској православној цркви, и нека му је част, али тада се поновн исто што бјеше у почетку наше књижевности за св. Саве: црквени језик оде из цркве и у књижевност, да ова опет буде забава опредјељене класе људи, који су којекако могли научити тај језик, а колико га нијесу знали толико надометаху из народнога говора; тако настаде славеносрпска мјешавина и књижевност туђа и неразумљива народу, којој се свјесно одупро књижевник Доситије Обрадовић, Банаћанин из Чакова († 1811). Како је Доситије иначе био просвијетљен ум без предрасуда, а живио је у вријеме кад су и други народи пријели да унесу свој језик у књижевност ради просвјете народне (реформе цара Јосифа II.), то је морао доћи и на питање о језику. Доситија иде голема заслуга што је то питање у нас начелно и савремено ријешио, ма да га није могао до краја извести, највише за то што је наука о језицима кренула тек овога вијека, те није имао средстава ни ни иначе спреме за то; њему је било стало до просвјете: да научи свој народ слободно о свему размишљати, а да га могу разумјети, трудио се да пише што разумнијим језиком. Тек је Доситије просјекао пут, и то је опазио својим оштрим оком сав словенског нам словенског племена, у своје вријеме свијетао ум у словенској науци — Јернеј Копитар, који је од 1808. до 1844. (кад је умро) живио и радио у Бечу. Али је исти тај Копитар, који ће 1813. дочекати нашега Вука и упутити га камо треба, захваћен кретњом у њемачкој књижевности, која се зове романтичном школом, а која је поред тежње да њемачку књигу ослободи старинских окова и да је стави на народне основе, дала њемачком народу и највећега човјека у науци о језику — Јакова Грима. Вук је постао српски Грим. Исти ће тај J. Грим касније издати на њемачком прву српску ваљану граматику (Вукову, 1824.) и бити међу онима, који ће разнијети глас српске народне пјесме и њености српскога језика по свем образованом свијету. Све су се те прилике могле састати: и дух времена, који је вијао са Запада, и покрет међу Њемцима, и напредак словенске науке, који је настао међу Чесима, — да није било Вука у тијем сре-

ликама, ко зна да ли би и данас испловили из славеносрпске књижевности. Прилике су земљиште, које рађа људе, али ако сјеме није здраво, која нам корист и од земљишта? Вук је био то одабрано сјеме, које је српски народ дао и посијао у оне напредне прилике на почетку овога вијека.

Сјећање и осјећање нас наше за часак задржава на оној најсвјетлијој години у српској историји, **1804.** Чему да казујемо српском читаоцу шта је те године било, и како се Србин вјековни мученик, дигао, жедан слободе, и стресао јарам турски с ону страну Саве и Дунава, кад о томе цио свијет са удивљењем чита и разбира из књиге највећег њемачког историка Ранке-а? Вук Стефановић Караџић, старином Херцеговац а по рођењу Србијанац из Тршића код Лознице, извио се такође из доба српскога устанка за ослобођење, а кад Србија пострада 1813. (да се 1815. поново дигне), оде Вук у Беч, да ли да учи њемачи или да опише и оне велике догађаје своје домовине? Тамо се намјери на словенскога учењака Копитара, који га, како је вријеме било, покрену да штампа српске народне пјесме. Још год. 1806., кад је Вук био у Карловцима, захтијевао је учени Лукијан Мушицки, да му напише народпих пјесама; Вук је мислио да се Лукијан подсмијева, али кад се затијем врати у Србију и кад наидје тамо негдје на Качићеву „Пјесмарицу“ и видје да су то тако исте пјесме, сазнаде да се мудри Лукијан није шалио. Сад му, у Бечу, није требало много наговора, и 1814. године почиње се његов благодатни рад, којим се бавио до смрти (1864.). Па шта је Вук учинио? Док се прије писало неразумљивим језиком и свакојаким и неодређеним правописом, Вук је утврдио правопис српски. најсавршенији ваљда у свијету, како данас свако српско ђаче у школи пише, и борећи се за народни и сваком разумљиви језик у књизи српској, показао и нами и свему ученом свијету какав је то језик по народним умотворима, које је сабрао, одабрао и штампао са ненадмашеном умјешношћу, па и сам пишући и преводећи оставио нам ненадмашене угледе *правога српскога* писања. Без утврђена правописа и књижевнога језика нема ни једном народу напретка у књижевности, па ни просвјете, а Вук нам ето даде и једно и друго: најприроднији правопис и најприроднији језик за књижевност, народни језик. Што се име српско разгласило

по свијету највише је учинио Вук; у вијеку народности издигао је он српски народ и показао га је пред свијетом као важну кулурну јединицу по разноликим особинама његова велика духа. Кад је тај народ уза своје „вожде“ стресао са себе физично ропство, Вук је дошао да са духа његова уклони вјековну таму, па да и овај просине у слободи пред просвијетљеном Европом. Српске народне пјесме из Вукове збирке преводише се на словенске језике, на њемачки, француски, енглески, талијански и др., а кад би се све сабрало, што се писало о љепоти њиховој и што се расправљало до данас, изашао би грдан зборник. Што је данас наука српскога језика, српске историје и живота народнога најснажнија грана српске књижевности, заслуга је Вукова, његових помагача и пошљедника. Тијем је духовно уједињење српскога народа данас мал' не свршена ствар. Под утјецајем народне пјесме пропјевао је први наш велики пјесник Симо Милутиновић Сарајлија, син Босне поносне, докле је прије њега Мушицки трошио свој дар на туђе облике стиха и језика. Симу је такође донијело вријеме српскога устанка, и он је пјесник тога величанственог покрета у српском народу, али ма колико да је својом пјесмом захватио у савремене догађаје и у живот народни, једва се може казати да је његова „*Србијанка*“ постала својином народном; колико је Мушицки остао непознат народу са туђега руха својих родољубних пјесама, мал' не толико и Сима, у борби са собом и са народним језиком, *који је тек ваљало обрадити за књижевност*, — и то ће тако све донде бити, докле се српска књига сасвијем не ослободи туђинских веза. Прије године 1847. има читаво коло пјесника, који се тек приближавају чистом народном језику и духу народне пјесме; зато ни један не достиже висине, на којој ће се указати пјесник године 1847., којега је српска вила научила пјесми српској. То је Бранко Радичевић дједовином Сријемац (Бољевчанин), а по рођењу Славонац (Брођанин). Ето нам досјеле вјекине српских крајева, што кроз своје синове објављују духовно јединство српскога народа, јер у то коло поносно ступа, и прије 1847. године, и српска јуначка Црна Гора. Година четрдесетседма донијела је зреде плодове Вукова настојања: једно су биле Бранкове пјесме, а друго „*Горски Вијенац*“ владике Петра II. Петдовића Његоша, и једно и друго до

данас ненадмашени узори народно-умјетнога пјесништва. Владика црногорски Петар П. Његош истина није још тијех година писао Вуковим правописом, јер као свештено лице није могао лако раскрстити са старим, да речемо црквеним, правописом, али даровити ученик Симе Милутиновића, ако је хтио испредњачити пред учитељем својим, није могао друкчије опремити своје најврсније дјело но што га је, према времену, опремио. Та Његош је још као младић схватао вриједност народнога језика у књизи, како нам свједочи једно писмо Вуково Мушицкоме из године 1833.; из тога писма видимо Његоша већ тада свјесним присталицом новога правца. Вук пише Мушицкоме како је био у Бечу архимантрит П. Петровић, коме још нема пуних двадесет година; „Глас народољупца“ (поучна пјесма Мушицкога) зна наизуст, а жао му је само што Мушицки још простије српски не пише, јер мисли да у свијету нема љепшега језика од нашега народнога. — Па то је Његош и доказао, нарочито „*Горским Вијенцем*“, јер је то овапућена снага и љепота српскога језика и са незнатним изузетком огледало народнога осјећања и мисли, па зато и српска пјесма над пјесмама. Заман је све, пјесничка дјела имају своју вриједност тијем већу чим више у њима било човјек уопће било народ себе гледа и препознаје. За млађе народе главно је оно *народно, и у нашој књижевности су таква дјела до данас најбоља дјела,* а међу тима је на првом мјесту „*Горски Вијенац*“. Бранко је у нечем ширега погледа од Његоша, јер је његов језик искићен прилозима из свију крајева српских; али треба имати на уму да је Бранко ученик Вуков, да је своју књижевну свијест развио поред Вука и Даничића; Бранко је даровит пјесник, који је дјелом изводио Вукове мисли о језику и књижевности.

Све су то, како видимо, плодови Вукова настајања, уз које није могло бити без борбе. Година 1847. није сванула онако тек олако; та је година важна баш по томе што се у њој био одлучан бој за Вукова начела. Нове мисли наилазе увијек на противнике, каквих је у сваком народу и који се не воле узнемиривати у старом стању. Тако је и Вук морао поднијети много неправедних удараца од људи, који су волели старо а нијесу разумијевали ново. Матица Српска, српско свештенство и калуђерство, званични и књи-

жевни кругови у Србији, све је то било противно Вуковим новинама а највише се викало на *јоту* (знак „ј“, који је Вук био узео из латинице, као да ће нас тијем знаком ополатинити, пошокчити и т. д. Допуштајући да је било и оправдана страха међу старјешинама овостране српске браће, али не због *јоте* него због тога да нам аустријске власти не наметну уопће латиницу. Видећи како у Славонији исти тај језик пишу латиницом, — велика већина нападала је Вука из оне урођене тежње да се одржи старо, и из незнања. У чем је било то незнање, није овдје мјесто да говоримо, али да се то незнање осивијетли лучом истине, требало је нешто спреме, која ће науку о српском језику високо дићи изнад свакидашње назови-науке и нагађања. Године 1847. свиће и српској науци ново доба: јавља се Новосађанин Ђуро Поповић Даничић са својом књигом „*Рат за српски језик и правопис*“, дивним огледалом савјесности и спреме у словенској науци. Ова је књига пресјекла борбу; Вуков највећи противник Јован Хаџић (Милош Светић) морао је упиздјети своју слабост, а с њим и остали противници Вукови. Други велики противник Вуков Др. Јов. Стејић уздахнуо је и рекао: „Е овако још ни један Србин није писао!“ — и то је било најбоље свједочанство да је настало ново доба и да су се стари преживјели. Рјешило се и свануло је; дошло је доба да српска књига буде својином народном, а година 1847. сјајно је доказала животну снагу новога покрета.

Бранко је сјем тога што је показао како треба српски пјесник да пјева, како то рече Ђуро Даничић, и сам завитлао копљем у борби за Вука, и својом пјесмом „Пут“ врло одбио противнике Вукове. Стоји високо брдо, вели Бранко, до врха красно и зелено, а по врху красно окићено, све златним и руменим облацима, а уз брдо силан свијет крви, свако хоће да је горе први и т. д. То брдо значи српску просвјету, и видје пјесник гдје се народи са свих страна пењу на то брдо, јер ништа не брани, само с наше стране не можеш на то брдо, крш и шума на путу, камењак до камењака, грм до грма, трнак до трнака и т. д. Тако је било наше књижевно стање, докле не освоји народна књига; те године (1847) доиста је освојила, а колико је од то доба напредовала, не може се укратко обиљежити, па ћемо то оставити за други пут. Исте је године изашао и Вуков пре-

јевод *Новога Завјета*, који и ако је постао приједмет нових нападаја, *био је и остао је најсвјетлији доказ о подобности народнога језика за књижевност.* Велики духови знају увијек шта раде, и што раде виде да је за будућност. С таким погледом и с том вјером радио је и Вук, и смијао се противницима побједне мисли своје, тако Бранко, тако Његош, сви увјерени да добро раде, а Даничић је сврх тога и изријеком означио годину 1847. као *спомен-годину* српске књиге. Зато се и иначе, а данас нарочито, кад се навршило пола вијека, с поносом сјећамо и славимо ту годину гледајући за собом чив низ српских пјесника, књижевника и научника, који су стекли имена себи и роду својему, а зидајући на оном темељу, што га ударише умници српски, чија имена помињемо с највећом поштом и признањем.

Имена Вука и Даничића, Његоша и Бранка остаће за вазда свијетла у спомену нашем, али што их се више сјећамо тијем више знадемо своје дужности и према њима и према себи, најбоље речи према роду своме милом и његовој просвјети.

Година 1847. донијела је српској књизи и друге плодове и основе просвјетне, али ми их не истичемо само зато што нијесу тијесно везани за онај покрет, којему је неумрли Вук стао на чело првом својом појавом. Ма да се и на другим књижевницима и књижевним плодовима тога доба увелике опажа утјецај Вукове школе, треба нарочито да се сјетимо „*Лазарице*“ Јоксима Новића Оточанина, која је такође те године угледала свијета (и то у два издања), и у којој је сасвијем на народну опјевана пропаст српска на Косову. Новић је други Качић, јер је његову „Лазарицу“ слушао народ о зборовима као своју пјесму, а Новић је дао српском народу читав низ таких пјеванија о догађајима из српске историје; био је он у прво доба знатан помоћник Вуков у Бечу, али што помрачи славу своју, те након смрти Вукове (1864) уђе у коло Вукових противника и писаше против Вука, мртва али жива, не ћемо данас расправљати. Ваља нешто и праштати, и сјећајући се онога, што се учини на народној књизи, кака је и њему слава и свима, што прије а послије изидоше на чистину и потпомогоше или освешташе радом својим Вукову муку и науку, а све зарад среће и напретка народа својега.

Вукове кости почивају већ у рођеној грўди, у слободној и просвијетљеној домовини његовој, *којој је он на просвјетном цољу највећи син.* Српски се народ до данас прилично ўспео онијем брдом, куда му Вук пута прокрчио, па зато не заборављајмо ни часа што нам је Вук био, и не остављајмо стопа његових, ако смо ради себе и својему

Ноћ вам дође са Вука једнога.
Данак бели, браћо, са другога,
. . . . . .

па треба да учимо живот, дух и језик народа својега, и само тијем путем да га водимо у напријед, не смећући с ума да је то и једини пут, којим ћемо народ свој као *српски* народ одвести на врхове оног брда, камо су други срећнији народи приспјели, а нијесу изгубили имена својега ни протратили аманетā својих народних. ***Рад. Врх.***

Карловци *„Бранково Коло"*

11. Државна и народна слава.

I. Краљев указ 2 маја.

Краљ Александар потписао је 2 маја указ којим одлучује да се овога септембра, о државном трошку Србијину, пренесу и сахране у Београду посмртни остаци Вука Стефанова Караџића и да се том приликом подигну пристојни белези и на гробовима његова претече Доситеја Обрадовића и наследника Ђура Даничића. Старање се о том поверило Српској Краљевској Академији.

Срби су за последњих стотину година извршили два велика дела историска, која оба у својој врсти немају по величини ни близу сличних у XIX веку, а мало их има и у целој човечанској прошлости. Сељачком револуцијом против туђина извојеван је између Дрине и Тимока слободан политички живот и обновљена стара држава. Демократско-националним препорођајем књижевности створена је тако широка и тако плодна подлога за просветни и књижевни развитак народни, каку мало који народ има у Јевропи, и већ су до сад побрани красни плодови тога стања. Али што је нарочито дивно — то је тесна и солидарна заједница ис-

међу два велика дела народна: између политичкога ослобођења и књижевнога препорођаја. Обоје их везује заједнички народни живот српски, јер су оба поникла, узајамно се потпомажући, из истих народних тежња и потреба.

Данас Србија, понављајући што је пре девет година урадила при прослави стогодишњице Вукова рођења и узимајући у своје руке апотеосу његову, оглашава сложно с целим српским народом и са свом јевропском науком Вука „оцем нове српске књижевности". И, кад би се запитало: која су два радника, уз њега, најзаслужнија за оваки напредак српске књиге, — опет би се са свих страна једнако сложно одговорило и споменула имена Доситеја и Даничића, два имена која и краљевски указ везује за Вуково.

Вредно је погледати колико се на ова три умника може применити оно што рекосмо о солидарној заједници српскога државнога и књижевнога покрета у XIX веку. Имена би сама од себе довољно говорила, да их само поређамо и тако споменемо: уз Доситеја — Караџорђа, уз Вука — Милоша и Михаила. уз Даничића — Михаила и Милана.

II. Поглед у старину.

Србија нема ни пуних сто година, а српска књига броји седам векова: јаснија ће бити веза између њих, кад видимо кака је била књига док није било садашње Србије и како се она развијала у ондашњим политичким приликама. Свакојако не мислимо дирати појаве покрајинскога књижевнога рада у нашем народу, и тако нам отпада говор о Гундулићу, Качићу, Рељковићу, као год и о Гају и Вразу. Уставићемо се само на главном књижевном току, који је писан и читан у главнини српскога народа.

После многога неуспешнога огледања старих великих жупана и кнезова, има од тад већ седам стотина година, удари Стеван Немања сталан облик државном бићу ондашњега Српства, и одмах сустопице за тим српска књижевност долази до свога утврђенога оруђа — књижевнога језика, и Немањин Растко, први српски књижевник, удара својим списима и другим просветним радом основу и одређује за много година правац књижевном раду свега народа. Само сродство оба ова усудска оснивача старе државе и старе књижевности довољно би говорило за солидарност њи-

хових творевина, и кад их не би потврђивали други појави. Немања и Сава, средствима својима и свога сина и брата Стевана Првовенчаног, оснивају Хилендар, најзнатније средиште старе наше књижевности, као што је пре тога сам Немања подигао други знатни центар — Студеницу, и као што ће после Стеван Високи подићи Ресаву, а многобројни други владаоци Србинови још многе друге „красне славне себи задужбине“ а огњишта српској просвећености.

Исто тако: ако споменемо Савина ученика и животописца Доментијана, не смемо заборавити ни Савина синовца краља Уроша I и његов двор, који са захвалношћу примају радове које им онај Светогорац саставља у испосничкој самоћи; једнака је с писцем „Родослова“ Данилом и са савремена му три владалачка колена — Милутином, Дечанским и Душаном који на њега гледају сваки с истом пажњом; па тако стоје на једној страни и Стеван Високи и Ђурађ Смедеревац, а на другој Константин и сва ресавска школа.

Још је значајнији сведок тој заједници сам тип и правац у једнога и другога од та два чиниоца. Од кад је Стеван Немања, још као члан великожупанске породице и управник у свом делу земље, навлачио на се завист и мржњу браће своје, што је подизањем топличких манастира стао задобивати за себе црквене представнике: од тога се доба стално сусретамо са заједницом између немањићске династије и српске православне цркве па, разуме се, ондашњега чеда — српске књиге. Стеван Првовенчани добива краљевину, Сава автоћефалну архијепископију, Душан царство, Јанићије патријархство. Владаоци цркви сипљу блага и каном и шаком — црква их проглашава за светитеље, а књижевност им пише хвална житија и службе. Па то, што се под Немањићима уради, настави се после под другима све до опште државне пропасти. Пред оним двема савесним друштвено-политичким силама, монархијом и јерархијом, узбијају се, готово са свим, све остале. Услед тога стара српска књига служи цркви и њеној савезници: немањићској па осталим династијама.

А као што су црква и држава хитале да стигну, како би их најпосле замениле, своје узоре у Византији, тако исто и српски књижевници напрежу у том правцу све своје трудове.

Али краљеви, кнезови, деспоти и цареви „цареваше па и преминуше“, а наста оно „последње време“. Место срп-

ског господовања наста од краја XV века српско робовање. Из опште пропасти проби се и оживе једино црква. Она чува наслеђе из срећнијих времена народних; она одржава и наставља своја и књижевна предања кака се држаху још од светог Саве; она привређује и понеким новим радом. А поврх свега тога, сећајући се без престанка своје старе дру́ге — српске царевине, она непрестано негује њену мисао у души народној, те јој се ова сва предаје и живи готово једино за њено остварење.

III. Буђење — Доситеј и Србија.

Минуше два века у робовању, кад се (крајем XVII века) учини и цркви и народу е је дошао час да се понове стари слободни дани. Бурни догађаји завитлаше се преко српске отаџбине. Тај вихор понесе собом и цркву и велики део народа на угарско земљиште. Не доби се оно о чем се сањало, али се одахну: да се може живети. А најмање се власт новога господара осећаше; најобилатије српски живот у новим приликама струјаше; понајшире беше српском народу, цркви, књизи, онда, кад им се (4718—1737) намести огњиште у Београду. У њему се одмах јаче осети цео јавни живот народни, па и црква, просвета и књига: као код своје куће. Прегну се да се поправи што се онако дуго страдало и накнади што се, робујући, заостало за околним срећнијим светом, а уједно да се стече оружје за нове борбе које већ настајаху. Бригу о томе примаше на себе црква, наследница државних и просветних предања српских. Она узе на себе поред свога и задатак некадашње дру́ге — народне монархије, а народ стави под своје окриље, под своју власт.

Српски књижевно-просветни покрет, заснован у Београду почетком прошлога века, наставља се, са слабијом и ужом политичком подлогом, у истом правцу педесет година на северној страни Саве и Дунава: књижевност служи црквеним потребама народним и оним од других његових, за које црква нађе да јој се треба бринути.

Народ се у почетку с радошћу склањао под окриље које му је и у новој домовини нудила црква. Али мало по мало јавља се у њему засебна свест; под новим приликама јављају му се и нове потребе, за тим тежња да их себи подмири. Као све стан тумач тих „мирјанских“ тежња и потреба,

као примерак на ком се највише види како је нов, западно-јевропски, живот захватио српске друштвене редове, а уједно као борац који врши цео преврат у српској просвети и књизи, начинивши је од црквено-сталешке грађанском, јавља се Доситеј Обрадовић.

Добро, напредак, просвета, књига, језик српског „рода“ — једини су циљ Доситејевим радовима. Огроман беше успех који он одмах постиже. То се види и по писцима, који окренуше стопама његовим, и по читаоцима, како прихватише његове списе. Док су противници његов „Живот и прикљученија“ огњем горели, читаоци су тежину књигине хартије плаћали тежином сухога злата. То не беху обичне књиге. Ево више од сто година како је та први пут штампана, и она је сад онако исто свежа као и онда. Седам је пута прештампана. Два последња издања растурена су већ до сад у осам хиљада примерака. Осем песмарица народних или црквених књига, нема ни једне друге таке на читаком словенском југу.

Али ни сам Доситеј није умео ни могао отрести са свога пера сву манастирску прашину, па тако ни његова околина не може примити целу његову мисао. Осећајући непрестано на себи туђу руку, српски народ не сме у Угарској себе слабити одвајајући се од своје цркве. Бојаљљив за свој опстанак, он погледа на моћнога православнога брата на северу и чува саревњимо све оно, што сматра да га везује с њим. Уз то се, с помоћу друштвених утецаја из остале царевине, израђује у грађанском делу српскога становиштва у Угарској свест о његовој засебности и претежности над „простотом“ осталога народа. Као последица целога прелома, подстакнутога под импулсом Доситијевим а остварсног у оној мери у којој су га савременици могли схватити и примити, јавља се „славеносерпски“ правац.

Друго је место, друкчије су прилике биле потребне па да се оснује чиста српска народна струја. Сам се Доситеј при крају свога живота лично упутио на тај крај.

Од онога што је српски народ преко сто година радио, од тачке до које је стигао уз ћесарско оружје у раду за своје ослобођење од Османлија, пошао је он у једном делу Србије почетком XIX века даље. Он тада ради самостатио, сам себи, старајући се да уклони све што би га спаља могло

скренути са тога пута, пазећи да се сачува од онога што би му се у земљу наместило туђе, противно његовој мисли. На челу тога покрета нема никаке јерархије, нема никакога „средњега сталежа“; сам је сељак. Да томе раду свога рода помогне, прелази духовити Чаковац 1807 године у ослобођени Београд.

Какво ли се чудно „знаменије“ указује пред човека кад се само замисли над тим поступком. Обишао је већи део високе културне Јевропе, својим образовањем попео се међу пробрани број највише јевропске интелигенције, својим умом успео је да проникне у суштину напретка људскога и народнога као мало ко други у његово, онако напредно, доба. И тај се умник и филантроп састаје на заједнички рад с оним сировим природама у људи које је за време првога устанка створила шумска дивљина хајдучка и још дивљачнија борба с диндушманима. Па није толико чудно за њега, човека који „је свој род љубио“ с онолико свести. Али треба с дивљењам застати пред оним поштовањем, пуним страха, с којим тога представника јевропске књиге XVIII века предусретају они снажни дивови који лагано перо једва могу и осетити својим жуљавим рукама, а камо да њиме књиге пишу.

Па ипак стоји: Србија се још није ни била родила, српска књига није још честито ни проговорила, а оне трче у наручје једна другој. Доситеј Србију назива својим „отачеством“, она њега „попечитељем“ свога „просвешченија“. Сву своју мудрост залаже „сребровласи старац“ за Србију, а њена опет земља прима у себе „његове српске кости“, Њена се државна власт ево, и на краја века, стара о њима, како ће им што часније место бити у сенци богомоље у којој почивају и кнежеви који саму Србију дизаху.

IV. Караџић према Србији.

Вук је сав Србијин: рођењем, духом, радом, личним везама, па ће ето и гробом бити. Са свим онако као што је Србија 1804—1815 стресла са себе политички јарам туђинскога освајача а с њим заједно друштвени притисак старога средовечнога спахискога и читлук-сахибискога реда: и Вук, испуњен истим начелима националнога ослобођења и демократскога изједначавања, опрашта српску књигу од

свега што јој — на језику, облику и садржини — бету наметнути туђински утецаји, па било да је штогод истецало из класичнога Рима и Јеладе, било из православне Византије и Русије, а уједно уклања све што се у правопису, у речима, у облицима им, у слагању реченичном задржало од преживеле прошлости. Све што више не живи у устима и души народној, већ се вештачким начином у употреби одржава, исто као што у друштву трају али не живе разне простареле установе. И ако се на њих троши много свежих сокова друштвенога бића, све то Вук почупа немилице, радикалисмом беспримерним у историји светске културе. Али је још беспримерније што је та, тако радикална реформа, по једном ретком правилу друштвено-историјскога развића, цела целцата продрла и победила без опортунистичкога попуштања и то још за живота свога зачетника.

Још је значајније што Вук на том послу беше сам. Јест имао за по нешто помоћника и људи који су га прихватили: Давидовића, Мушицкога, Сарајлију итд., али, кад странце — Копитара, Добровскога, Грима итд. — оставимо на страну, немаше никога ко би се с њим слагао у свом послу, делио све погледе његове на оно што је радио. Који су међу њи́ма у понечему били и сами пошли куд и Вук или у понечему пристали за њим, трзаху се, часто зачуђени од своје смелосли: Мркаљ брани оно „сало дебелога јера“ које је сам нападао; др. Ј. Стејић, у почетку присталица Вуков, налази после да се против њега диже велики отпор, да пред тим треба бити опортунист и попуштати, па најпосле и у питањима о правопису излази као један од најглавнијих Вукових противника. Највише му хоћаху бити од помоћи, да их је било и могло бити, књижевници рођени и одрасли у Србији; они би природно били његови другови. Али Србија још не беше стигла, и још ће јој доста требати па да рађа и подиже српске књижевнике. У то време, поиме Вука, немаде ни једнога. Требало је дакле Вуку своја мачела, ресултат онога национално-демократскога покрета који је Србију створио, просто Србијин дух књижевни, наметнути оној друштвеној средини и оним књижевницима, у којих се и створило оно „Славеносерпство“ против кога је он и појевао.

Разуме се да се то могло постићи само буђењем и подржавањем оних чистих националних и демократских елемената који су већ били, и ако пријатни, у животу угарских Срба: могло се успети што је ту било људи спремних свешћу и умом да приме и подрже Вукове мисли. А све то будили су колико сам рад Вуков толико непосредни утецаји из новога живота Србијина. Многи књижевници, и ако су били противни новом правцу, ипак, долазећи и живећи у Србији или имајући веза с њеним људима, подлежу њеним утецајима. То је бивало споро, али поуздано: дуг је пут од ситних уступака које у свом певању чини Мушицки свом пријатељу Вуку па до потпуне победе коју је народна вила прославила Бранком. Поступност је јасна; што је који писац по времену доцнији, он је уједно народнији; треба само читати: после Трлајића — Мушицкога, после овога Јована Ст. Поповића, па најпосле Јована Хаџића (Светића). Овај, најистакнутији противник Вуков, зато што је најмлађи, најближи је, у својим позњијим песмама, новом песничком добу.

И не треба мислити да све ово што говоримо вреди само за језик и правопис. Још је главнија садржина, како је и њу Вук преобразио, јер је од њега српски народ добио у руке књигу, по свему том, једнако подесну за зидара и научника, за ратара и државника. Данас Фрушкогорске берачице певају, као своје, Змајеве песме; Милићевићеву реч чита сваки писмени Србин; а пола Црне Горе и Приморја зна на изуст више од половине стихова „Горскога Вијенца“. Колико је то стање дубоко и свестрано, види се по трајашности појединих књижевних дела и по ширини кругова у које продиру још и данас. Нека се то цени по једном примеру: напунило се шездесет година како је у Будиму изишла Ј. Ст. Поповића „Невиност или Светислав и Милева“, и тај се драмат за све ово време игра на српским позорницама и то колико на оним којима је стављен задатак и зато дана обилата помоћ да негују боље производе српске књиге. толико онде где избор чини или дилетантско одушевљење или прост разлог благајничке корисности. И сва нам је драматургија така. Та књижевност већ не оставља ни људске ни друштвене, ни патриотске ни националне, ни саме политичке појаве савременога живота неопажене, него их износи пред гледаоце у публику, за који су они дорасли. Продукцију

националне књижевности није више потреба подржавати нештачким средствима: она се у главном сама од себе развија, јер се наслања на стварне потребе широкога читачкога реда, управ целога народа. Демократска Србија, са свим Српством, добила је потпуну демократску књижевност.

Па да ли се Србија тек сад или тек пре десетину година сетила Вука који јој све то даде? Или је она, држава, својим средствима, знала за Вука, сећала га се и онда, кад је и њему требало у раду? Је ли се под таковским прегаоцем и његовим наследницима обистинило оно што се сдутило „знаменијем" које запазисмо у сусрету Доситијеву са Србијом? — Кад се зна да ни „славеносрпски литератор" Јоаким Вујић ни М. Видаковић нису остали неопажени и остављени, није могао ни Вук остати. Одмах после његових почетака прихватио је Вука кнез Милош, па многи његови доглавници, па, нарочито, кнез Михаило. И олакшице при научном пословању његову, и средства за издање списа, и редовна помоћ за живљење пружени су њему чак и онда кад су му противници успели затворити књигама државну границу српску.

Вук се за то одуживао са своје стране Србији целим својим радом, а особено: уносио је њу и сав њен дух у српску књижевност, и тим јој спремао могућност да доцније у српском књижевном покрету заузме место које ће одговарати свем осталом значају који буде имала у Српству, осем тога подизао је на ступањ књижевнога језика говор једнога од крајева; у песмама и умотворинама, које је издавао, највише се она износила и опевала међу свим другим областима наше отаџбине: њен је народ и њену природу, њену дивску борбу и њено политичко рођење приповедао, славио и котомству за спомен и углед бележио. Преко свега тога он је својим личним везама и настојавањем код савремених научника и писаца светскога гласа успео да они, у својим књигама, разнесу по целом образованом свету славу о лепоти српских народних песама, о даровитости народа који их је спевао и достојном праву његову на бољу будућност, о његову јунаштву и прегнућу, о богаству његова језика и његове отаџбине. Тим Вукови пријатељи стекоше Србији и Српству у јевропском јавном мњењу симпатије, од којих су биле јаче само оне које је у то доба изазвао за Грке филјелински

покрет на Западу Вук се одуживао и својим заштитницима захвалношћу и похвалом, од кратких посвета на једном листићу до опширних „Жизни“ у целим књигама. Али Вук никад није био ласкавац, никад он није истину знајући прикрио и место ње лаж записао. Нити се може назвати ниском улизицом човек који је написао познато писмо кнезу Милошу, нити се за оне који су могли таку реч саслушати, и ако је нису послушали, може рећи да су ширили кварež око себе. Широки су погледи били у тих људи, те су они оставили другима иза себе јадну славу да угушују оно што је с Вуком писао знаменити Ранке.

Ну то је већ било време када људи на крми државног брода Србијина „за правило лудост изабраше“. Обележавати бројевима година границу таком времену није потреба а било би и подуже, јер се она на махове наврати и зацари над Србијом. То су махови кад се Србија одриче себе саме, своје мисли, јер јој ову привремено савладају туђински правци, па се онда, у кобном бунилу, не зна управо ни шта ће се ни како ће се. И Вук је доживљавао таке часове, испијао по неку чашицу жучи. Сиромашна бројем спремних домаћих синова, Србија је, у лицу својих службених представника, подлегла струјама противним и Вуку и оном што је Србијина било у његову раду. И представници тих струја, добри Срби „свој су род љубили“ као и сам Вук; али, одрасли и васпитани у друкчијој душевно-политичкој средини, не могаху се шљубити с оним што ново и необично им налажаху у књежевини. Од туд оне борбе, које много снага прогуташе, али које беху последица а уједно знак самога живота. Свак зна како је наследник старца Вука писао у Београд: „Тамо је живот.“

V. Даничић и Србија.

Србија није дала наследника Вукова: Даничић је Новосађанин. Ипак она у његово време има већ непосредно, својим књижевницима, учешће у књижевном покрету њих још нема велики број, али су међу друговима угледни. Друге, из земаља под круном светога Стевана, привлачи Србија у своје границе на рад. С многима, од осталих, има такође везâ. Омладина њена већ пристиже и брзо заузима лепо

место поред признатих радника на перу. На иван Србија још није најјаче огњиште народној књизи: она још стоји иза Војводине и Бановине.

Сам Даничић тражи за неко време рада себи, тамо, такође на народном имању, али не на Србијиној њиви: нешто је дуго био под окриљем кнеза Михаила иде браћи у Загреб. Он ће се опет после вратити Београду, па да затим по други пут, али не раскидајући више са престоницом Србијином, притече у помоћ пословима загребачким.

Место је да се запитамо каки је смисао овога самоодрицања Србијина: да она, којој је онда била тако потребна свака обична просветна снага, даје другоме огњишту народном тако драговаљно, толику своју снагу. Јер, не треба заборавити, није дала само Даничића, и ако би већ то било много, него је дала још врло много помоћи роду у Загребу. Или су се људи тим унапред одрицали, у име Србијино, њена културнога задатка у нашему народу? Да се на то одговори правилно, довољно се сетити целокупне мисли која је шездесетих година водила те људе у Србији: нека се имају на уму и њихови поступци на осталим пољима; нека се уз то замисли Сарајево, Призрен, Цетиње, Дубровник, Нови Сад место Загреба; још нека се не заборави да је у овом требало сачувати широки народни покрет, који се с Илирством зачео, да не пропадне у покрајинском „Хорватству". У опште, кад се само памти како се у оно време сматрао и бројио Загреб у Београду, све ће бити јасно...

Нови кнез Милан настави у првој половини своје владе према књижевности и свој просвети предања свога дома. При тадашњем развијенијем културном и политичком животу српском, књижевницима већ није требало притецати с дарежљивом руком; довољно је било да на њихов рад с пажњом гледа она државна власт којој је кнез глава. Даничић обиља поста угледна друштвена величина, а кад га смрт затече далеко од Београда, службена Србија бива тумачем просвећених српских душа и преноси са славом Даничића на Марково Гробље.

Ради паралелисма српскога државнога и књижевнога развића за једно четрдесет година, можда је згодно истаћи једну, и ако нешто подалеку, страну у једном и другом. Србију, какву су устанци ослободили, требало је уредити као

државу; језик, који је Вук изнео, требало је научно обрадити. То и бива.

Револуционарна и демократска Милошева Србија меће се у то доба мало по мало у калупе бирократскога и легитимистичкога апсолутисма. Препочеци за те туђинске калупе бирани су према тадашњим појмовима службене Јевропе, која још не могаше да се растане са већ минулом прошлошћу. Врло се често истицало како је такомераду у нас симпатисао и Ђура Даничић. Мишљења, која и знатан човек има о послу који није његов и који он мало зна, са свим су безначајна према факту да ли је сам тај умник на својој струци радио у духу сагласном или противном оном што он на другом пољу хвали. Како се Даничић држи према превратy који је Вук извео?

И он гледа на савремену Јевропу, те примењује резултате њене науке на ту самониклу реформу, разређује сва питања методски, па дивно допуњује Вука, и то осврћући се на прошлост као и они државници Србијини. Не само стари језик српски косовскога и светосавскога времена, него и овај којим Ћирило и Методије објавише Словенима реч Христову, мерило су при процени садашњега стања у језику, при утврђивању каки ће се начин изабрати за књижевно писање. Али кака разлика у раду оних државника и овога научника! Нигде Диничић не проноси из туђине у српски језик ни добро зрнце, нигде он не уноси у њ из прошлости ни два гласа у каквом наставку, ако их нема сад живих у народа. Колико боље зна туђину, толико поузданије распознаје своје и чува га од ње; а прошлост му служи само за то, да, по даљини до које се пружа која појава садашњега језика, јасније види колико је у њој животне снаге: сталности или пролазности. И док оне људе на управи државној воле кратковиде тежње, њега прати светла наука; док њихов рад прожимају пролазни посебични интереси, Даничићево дело пробија вечни живот српскога језика од Кулина бана и цара Стевана до Џива Гундулића и Филипа Вишњића. Па и последице су према роду.

Данас Даничићев наставак Вукова дела стоји као трајна тековина свим Србима и Хрватима где год их има, стоји као углед у Словенству, као понос наш међу образованим народима.

Завршна.

Свакојако, Србија, коју њени политичари тако често померају с основа које јој ударише њени револуционарни оснивачи, има тако много тесних веза са свим значајнијим појавама просветнога живота српскога, да се то овде не може побројати ни претрести. Овим се више хтело указати на непрекидност у личним везама између главних носилаца српске културне мисли и Србијиних државних представника, непрекидност која се започе доласком Доситејевим у Београд, и што добива нову копчу у преносу Вукових костију.

Србији су љуто замерали пре неколико година што је пустила да се у сред Београда заборави гроб знаменитог песника. Колико су ти прекори били неоправдани, она најбоље показује, кад не заборавља гробове оних који не оставише после себе свога, да им се о њима брине. Вук је био оставио порода, али су нови смртни ударци и његову лозу пресекли. Сад ни он, као ни калуђер Доситеј, као ни нежењени Даничић немају наследника који ће им на вечну кућу изнети „пуње и свијеће“. Место њихових праунука, унука или синова чува им прах Србија, а њој на чезу потомак оних чији су преци и преходници њих живе палили.

Далеко је од нас мисао да ропским величањем славимо спомен силних овога света. Ми смо само дубоко уверени да нема среће онде где поједини чиниоци бића народнога, просветни или привредни, политички или уметнички, беже један од другога, сваки за неким засебним циљем. Где је случај као са Србијом и Вуком, ту се указна заповест преображава у народно славље.

Љ. Ј.

Београд.

„Бранково Коло“.

---

12. Вук Стефановић Караџић

Спечаност, која ће се ових дана свршити у свечано искићеној престоници Србије, није искључно српска. Име

човека, кога се посмртни остаци преносе, после 33 године из царске вароши на плавом Дунаву у отаџбину, и које ће се сахранити у саборној цркви у Београду, подобна је да покрене све Словене. И европски филолози мисле данас на српску престоницу, где ће се сени једног великана одати дужна пошта захвалности пуне пијетета.

Вук Стефановић-Караџић, чије се кости данас враћају из туђе земље, може се сматрати као основатељ модерне српске књижевности. Његова многобројна дела дуго још биће неисцрпи извор за идућа покољења, за песнике, књижевнике и филологе. Уз бесмртна имена као што су: Добровски, Востоков, Копитар, Шафарик, Миклошић, биће спомињано име и Вука Караџића, кад се буде радило о томе, да се поброје оснивачи и створитељи словенске филологије и да им се ода почаст. Нарочито српској књижевности био је Вук први творац. Он је онако, као што је то учинио Мартин Лутер, очистио језик свога народа, створио нови правопис и уједнио књижевни језик са језиком народним.

Као што је то било и код других народа, тако се код Срба уз језик васпитних, научних и песничких кругова одржао и развио потпуно самостално и језик народни. До краја прошлог столећа Срби нису имали ни једно дело, које је било написано народним језиком, јер су у вишим круговима употребљавали црквени т. ј. старо-словенски језик, који је самовољним изменама приближаван језику народном. Превод библије, који потиче из деветог века, написан је старословенским језиком, који су свештенство и сви они, који су се одавали науци, узимали себи за узор. Тај језик употребљавао се у говору, писању и разним расправама и на тај начин удаљавала се интелигенција све више и више од језика народног, тврдећи да је овај потекао од оног и да је то искварено наречје старословенског језика.

У доба од 9. до 16. века развила су се само помесна средишта, као н. пр. оно у Србији, Босни, Дубровнику и Далмацији, која су била карактерисана са различношћу у говору и писму па су местимице једно другом противуречила. А кад је у 16. веку државна самосталност Србијна савршено пропала, наступило је и за српску књижевност жалосно доба застоја и назатка. Народна машта повукла се

у народну песму, у српске певаније и баладе, које су у томе више столећа ишле од уста до уста и тако се одржале.

Тек после Карловачког мира (г. 1699.) сишао је и духовном животу Срба зрачак наде у бољу будућност. Многобројне српске породице исељиле се са балканског полуострва под заштиту хабзбуршке силе, и на тај начин развио се мало по мало први рад, који је своју снагу црпао из душевног живота европских културних народа. Но то зближавање ишло је врло полако. Тако је митрополит Исаија Ђаковић измолио у Бечу подизање српских основних школа, у којима се, у почетку, у оскудици чега бољега, употребљавале руске школске књиге.

Пуних 50 година морало се, како тако, испомагати са туђом душевном имаовином и онда се појаве људи, који се, као сви реформатори, морао целог свог века борити против непријатељских елемената, али, који је, увиђајући правилно што народу треба, Србима дао у руке праву књигу, која је била написана народним језиком.

Тај човек био је *Доситије Обрадовић* (1739—1811). Он је био први, који се поклонио пред светињом народног језика. Васпитан у манастиру, и његова дела — Езопове басне, приче и дидактични списи — показују још трагове чешћег старословенског идиома. Он сам признаје у својој биографији, да његов пр вопис још није добар, али се теши надом, да ће га његови последници дотерати до савршенства. И Обрадовић се није преварио.

Нашло се људи који су пошли трагом Доситејевим, а између њих силно се издиже *Вук Караџић*. Рођен 26 октобра (7. новембра) г. 1787. у српском селу Тршићу, на Дрини, не далеко од Лознице, а он је добио прво своје васпитање у једном манастиру. Може се сматрати као чудновато промишљење судбине, да значење имена, које је добио Караџић при крштењу, има свој корен у оној области српских гатања, које је он после толиком ревношћу целом свету изнео пред очи. Петоро његове браће и сестара умрли су пре њега. По мишљењу очајних родитеља задавиле су их вештице. Но пошто по народној причи вештице не могу да нападну вуцима, дадоше свом последњем и једином детету име „Вук". И заиста вештице га оставише на миру.

Озебао је у војној служби и био је приморан да целог свог века иде на штакама; но свежост свога духа задржао је до последњег свог издисаја, у пркос разној борби, коју му је наметао живот пун искушења. Жестоке унутрашње и спољашње буре потресале су душу тога човека до најскривеније њезине дубљине. Дугу и тешку борбу морао је поднети, док је доспео у себи до потпуне равнотеже свог духа, а с поља до осигуране егзистенције. Али Вук никад се није плашио неприлика, које доноси собом живот људски, он се умео издигнути над њима и подићи се из невоља дневних. Против најжешћих нападаја, који су били скопчани са све већим теретом рада, против жестоких нападаја и грдња са стране својих књижевних противника, није никад употребио друго оружје него оно које употребљује сваки човек од самосвести, против неразумевања и клевете, т. ј. стрпљење и презрење.

У Србији није живео дуго. Чести устанци против Турака учинили су му немогућим да живи у отаџбини и тако га видимо најпре у Ср. Карловцима, па у Будим-Пешти, у Петрињи и доцније у Бечу, и то баш у оно време, кад је научни свет, подстакнут Ф. А. Волфовом „Prolemogena ad Homerum“, почео показивати живљи интерес за народну поезију у опште, а нарочито за српске народне песме. И данас још не уважава се доста заслуга Хердерова, што је остао веран својој изреци: „Поезија је матерњи језик рода људскога“, коју је после прихватио Хаман. Хердер је прислушкивао тај матерински језик у свима народима и уврстио много примера у своју скупоцену збирку.

Нико дакле мањи него Хердер, а за њим и песник великан Гете, учинили су пажљивом немачку читалачку публику на српске народне песме. Он је извадио из књиге „Viaggio in Dalmazia“ (пут по Далмацији, 1774.) чувеног полихистора, свештеника *Фортиса*, која је књига у својој врсти класична, онај „жалопој о племенитој жени Хасан аге“, и узео га у своју збирку „Глас народа у песмама“. Та песма, са додатком Гетеовим сада је једна од највећих драгоцености немочке лирике.

То интересовање у научним круговима западне Европе за српску поезију, још је знатно постало веће кад се појавио Вук Караџић, који је себи поставио као задатак свог

живота, да богато благо песама свог народа скупи, сачува и преда потомству. Вук Караџић, коме су били пријатељи Копитар, Јакоб Грим, Хумболт, Ранке и књижар Кохл, као издавач његових дела, и који је [Вук] стекао титулу почасног доктора универзитета у Јени, постигао је тај свој циљ. Он је те народне песме штампао у више свезака (књига). У интимном саобраћају са Копитаром, који је много допринео Вуковом хуманистичком васпитању и његовом разумевању словенских старина, научио је како се има систематски радити на пољу лингвистике, па да тако дође до позитивног и трајног темеља.

Што је Вуку фалило на методичној филозофској спреми — он је чак неко време био писар, а после општински председник — то је он надокнадио великом савесношћу, сигурним погледом на све народне елементе и неуморним радом око скупљања народних песама, а при том је остављао све песме онако како их је од народа чуо и није апсолутно ништа мењао ни додавао.

И онда је цео свет видео да је језик српског народа са својим изворним особинама сасвим различит од старословенскога црквеног језика, а да је уз то напредан жив и да је способан за сваку форму поетског приказивања. И тако тек са Вуком Караџићем почиње нова епоха за историју књижевности у Срба. Његовим радом постала је књижевност заједничка својина не само појединих научењака, него целог народа. Оригиналност и генијалност Вукова показује се у њему својственом схватању, да су најчистији извор језику једнога народа његове песме и то у оној форми у којој излази из народних уста и како их певају гуслари. Проникнут исправношћу свога схватања, против кога су, истина, српски научењаци жестоко устајали, бацио се Вук са великом ревношћу на изучавање чистог народног језика. Средства за то била су му осигурана: за њим је стајао цео народ, а где није био сигуран, помагао су га његов дух и геније.

Његово је прво дело било „Мала српска песмарица" (Беч, 1814.), а за тим је следовао низ расправа о језику и правопису. Год. 1823. издао је Вук у Лајпциг у Брајткопф-Хертеловој штампарији три свеске „Српских народних песама", уз које је додао граматику и речник. Тиме је сва

поље љубитељима и зналцима у многом постало приступније, а то тим више, пошто је *Грим* превео Вукову граматику на немачки језик. Он Грим обогатио је немачку литературу знатним преводима и у опште се много тога преводило у овом правцу. Ту је учествовао и професор Фатер, но треба нарочито споменути и немачке преводе Сигфрида *Капера* и једну госпођу ванредних способности и талента, именом *Талфи*, која се, услед ранијег подужег бављења у Русији, упознала са словенским језицима. Она се великом пажњом одала ширењу српских народних песама, које износе предмете за народно певање у току многих векова и отварају свету српску народну душу, у којој се спаја изворна снага са дивном благошћу.

На нај начин стекао је Вук Караџић себи неизбрисиву заслугу као први и најревнији преноситељ српске књижевности у Немачку, износећи на ширу јавност народне песме у чистом непоквареном руву народног језика и осигуравши им тако право грађанства у светској књижевности.

Но са својим главним делом, са „Речником српског језика“ (Беч, 1818., проширен и поправљен 1852.), поставио је себи Вук споменик, који се никад порушити неће. Стари српски правопис, који је Вук нашао, састојао се из неправилно, седиментарно скрпљеног система. Он је тај правопис преобразио и поставио га на безобзиран темељ фонетике, а тиме је следовао примеру грчког језика, што је, разуме се, изазвало жестоке приговоре ондашњих језикословаца. Најзгодније помоћно средство за то, био је његов речник, оријашко дело марљивости и истрајности, који, састојећи се из 48.000 речи, мора се сматрати као јединствено у светској литератури. Тај речник није проста збирка речи, које су скупљене по шаблони, него је он огледало живог народног говора у његовим гласовима, акцентима и словкама. А уз то је све објашњено реченицама (пословицама), гаткама, загонеткама и стиховима из народне поезије. И то монументално дело, које је и данас још мајдан, који се никад исцрпсти неће, за словенску филологију, испрва је свом творцу донело читаво море грдња, већином са стране свештенства и стручних научењака, који су највише осетили смртни ударац, који је Вук задао дотадашњој граматици и правопису. Вук није могао издржати нападаје,

који су на њега падали као киша, и отишао је за неко време у Русију, где је са великим почастима био примљен у свима научњачким круговима.

Вративши се у отаџбину, основао је г. 1826. часопис „Даницу“, који је у кратком времену постао богата ризница за српску филологију и историју. Једна размирица са кнезом Милошем Обреновићем, по чијем је налогу удесио збирку српских закона, приморала га је те се вратио у Беч, где је остао до своје смрти (г. 1864.). Г. 1849. превео је у савршеној форми *Нови Завет* и тако су Срби добили у руке прву народну библију. Од не мање вредности су његови многобројни радови о историји, животу и обичајима српског народа. У својој историји описује Вук оне бурне дане, које је лично проживео, а у својем раду о обичајима српског народа пише о држању народа спрам Бога и матере природе, о поштовању старих светиња и о народном певању и борби, животу, тежњама, раду и његовим радостима и жалостима.

Истина, и благо, које је Вук скупио, није потпуно, јер културне појаве расту из дана у дан и неће никад имати краја док у опште буде напретка човечанства. Грешке наћи ће се у будућности и у његовим радовима. Но основни правац његових мисли остаће увек, и посећи плодове и даље дејствовати.

Пуним правом зову дакле Вука оцем нове српске а тиме и хрватске књижевности, јер тиме, што је народни језик подигао на књижевни језик, удесио је народној књижевности пут до угледа и успеха. Под непосредним утицајем начела Вукових подигли су се јужнословенски душевни вешњаци Ђуро Даничић, Бранко Радичевић, Људевит Гај, Петар Петровић-Његуш, Иван Мажуранић, Петар Прерадовић и други. Сви су они чеда духа Вукова, а они су после постали светли узори новој генерацији у српској и хрватској књижевности.

Тек мало по мало увидели су и у Србији како су се рђаво понели спрам човека, који је у Немачкој изазвао највеће дивљење и поштовање. С временом је многи Савле после постао Павле, и данас свако живи признаје Вуку књижевну једне историјске појаве у српској књижевности. И потпуно

име увек ће живети, јер га је он сам трајним потезима написао на странама историје свога народа.

Мавро Шаицер.

Будим-Пешта.

„*Pester Lloyd*“ бр. 243.

---

13. Вук Стефановић Караџић.

Из Беча се данас износи један мртвачки сандук, који је преко 30. година лежао у гробљу Св. Марка. У сандуку почива Вук Караџић, који је био српски Франц Казинци. Њему, његовом великом родољубљу, има да се благодари за данашњи српски књижевни језик; његовој великој љубави према своме племену, његовом неуморном труду и дару има да се благодари за славу коју је у почетку столећа издањем српских народних песама, гатки и прича пред образованом Евроном извојевао себи и своме народу.

Он је скупио и у неколико европских језика издао тако рећи цело југо-словенско народно песништво. Осим тога уредио је и велики народни речник, који се с правом може назвати каменом темељцем српске и хрватске књижевности.

Вук Караџић био је чедо из пука, и само као такав, који је своје године детињства провео у средини пука, могао је научити се народним обичајима, песмама и причама. Родитељи су му се доселили из Херцеговине ка Лозници, подринској малој варошици, где му се колевка њихала.

Вук Караџић научио је читати и писати од попе, и од њега је позајмљивао старословенско Св. Писмо. Па кад би се уморио у читању Св. Писма, тада би слушао и учио песме својих чобанских другова, а вечером пажљиво би слушао приче својих родитеља или суседа што се у родитељској кући скупљаху, и то му се неодољиво урезиваше у памет.

Жудња за сазнањем не даваше му мира. Као чобанче направио је себи перо од трске и мастило од пушчанога праха, те по артији добивеној од попе и по корицама старих књига исписиваше народне песме, приче и гатке, па би их вечером читао у кругу родитељском на њихову велику сласт.

Устанак 1804, године позва и њега на оружје, те похита у логор устаничког вође Карађорђа.

Караџић је после многих борби у јесен 1813 године дошао у Беч, где одлични Словенац *Копитар* позна велику даровитост његову. Копитар му даде начина, да све своје време посвети књижевности, и већ прве године 1814-те, ступи пред јавност са једном свеском српских народних песама.

И кнез Милош Обреновић позва га у Београд, да састави први српски законик. Вук Караџић оде у Београд и састави законик српски. Кнез Милош хтео је да осигура Караџићу стално занимање и хтео му је наредити да напише неколико мањих-већих законика, али Караџић зажели натраг у Беч, где скоро за тим умре, 7. Фебруара 1864.

Будим-Пешта. „*Magyarország*" бр. 183.

---

14. Вук Караџић

основалац новије српске књижевности.

Велику је свечаност славила Србија и с њоме цео српски народ овог 10-ог октобра. Слављу даде прилике околност, што су сад у Бечу из гроба ископали земне остатке Вука Караџића основаоца новије српске књижевности, који су преко Будимпеште однесени у Београд, да их у Београду положе у отачаствену земљу на вечно боравиште.

Књижевну прославу приредила је по налогу Краља Александра а о трошку Српске Државе Српска Академија Наука уз припомоћ свију српских културних удружења и књижевних друштава. Приликом ове прославе скупио се у Београду, у средишту српске књижевне делатности цвет српских образованих слојева почев од Беча до Пирота а одавде ка до албанских планина из свих покрајина где Срби живе.

Вук Стефановић Караџић творац је нове, народне и националне књижевности, највећи је филолог српски и основалац је српске народословне књижевности. Он је скупио и издао цветове *српског народног песништва*, он је у српску књижевност унео прави *национални дух*; такође он је скупио и издао *пословице* српског народа, он је описао српске на-

родне обичаје, пишући како народ мисли и говори. Он је превео на српски језик и *Свето Писмо*, његов велики *Речник* је међутим и данас још камен темељац српског и хрватског књижевног језика.

Чудновата је то појава, да су две главне појаве српске књижевности два човека, који су једва нешто мало посећивали школу, већ су се самообразовањем, својом снагом узвинули на највиши степен националног образовања и својом генијалношћу обележили су српскоме народу нови правац духовног напретка.

Ова су два човека: *Доситије Обрадовић*, а други је *Вук Караџић*. Обрадовића је жудња за науком склонила, да као младић побегне из средине хладних зидова Манастира Хопова, па је после учећи сâм и учећи друге обишао целу Европу. Обрадовић се као савршен и одличан научењак вратио у Србију, где је у почетку овог столећа постао првим министром просвете и као такав довршио је свој вредни живот у Београду. Доситије *Обрадовић* је већ 1783. године нагласио, да за народ треба писати народним језиком, а *Вук Караџић* је показао како ваља задовољити душевне потребе народне.

Колики је напредан био проналазак и остварење ових двају простих начела у српској књижевности, то само онај може разумети, ко зна, у какве је окове био везан српски књижевни и у опште душевни рад у прошлом столећу употребом мртвог *црквено-словенског језика*, којим су српски научењаци и писци писали своје књиге не за народ већ за себе саме. *Вук Караџић*, као што смо споменули, скупио је и издао српске народне песме, приче и гатке, пословице и народне обичаје; он је написао први систематски речник; он је дао Србима прву српску граматику; он је створио такав правопис који ће одговарати особинама српског језика и који својом простотом може да послужи као пример и другом језику.

Вук Караџић издао је збирку српских народних песама уједно са српском граматиком и примерима за читање 1814-те и 1815-те храбрен и упућен ученим чуварем бечке дворске књижнице Копитарем, чувеним словенским филологом.

Српске народне песме у своје доба издавало су велику пажњу; и преведене су на немачки, енглески и француски језик. Учени свет, између осталих и Јакоб Грим, није се могао довољно нахвалити лепотом српских народних песама. Мађарском је свету поглавито *Јосиф Секач* приказао српске народне песме у прошлим десетинама година.

Књижевни рад *Вука Караџића* обухвата целу половину столећа, за које је у Бечу становао; — ма да је био хром — обишао је све покрајине где Срби живе, скуда изучавајући живот народни и марљиво прибирајући душевне производе његове. Број оваких његових издања износи преко осамдесет. Међу овима на првом је месту издање српских народних песама и велики српско-немачко-латински речник. Ова дела његова и остале филолошке радове му сада прештампава српска влада о државном трошку. Поред тога, долазећи у додир са научењацима западно-европским својега доба, између осталога давао је податке чувеном немачком историку Леополду Ранкеу кад је овај писао своју књигу „Die serbische Revolution" (1829), која је 1879-те у Лајпцигу изишла у другом издању под насловом: „Die Serben und die Turkei im XIX Jahrhundert." Такође по подацима Караџићевим написао је Ами Буе француски књижевник у Паризу 1840-те своје по целом свету чувено дело „La Turquie de l'Europe" у четири свеске.

Вук Караџић рођен је 1787-ме у селу Тршићу у Подримљу у Србији онда када је то село било још у турским рукама; читати и писати учио је у манастиру Трапоши; али пошто у оном крају у оно време још не беше мастила, морао је у води да растопи пушчани прах па с тим да пише. 1804 војевао је противу Турака. А када су му ови поседи и запалили кућу, склонио се у Карловце, где је две године учио латински и немачки. Одавде оде у Петрижу, а одавде у Србију, где је од 1807-ме најпре писаровао, а доцније постао судијом и среским старешином.

1813-те, када Србија под јуначким Карађорђем не могаде одупрети се Турској, Вук Караџић побеже у Беч, где се даље образова.

1834-те Вук Караџић пропутовао је Далмацију и Црну Гору; 1837—1838-ме Угарску, Славонију и Хрватску и 1844 разне покрајине насељене Србима.

Вук Караџић морао је да издржи велику борбу док је његов правац на пољу српске књижевности победио. Нарочито се велика борба повела око правописа који је он поставио и који је у Србији некада сматран као толико противан вери и држави, да су тамо од 1832 до 1860 књиге писане тим правописом биле полициски забрањене. Тек се у 1868-мој години може утврдити потпуна победа књижевнога језика и правописа Вука Караџића у Србији.

Вука Караџића је универзитет у Јени изабрао за почасног доктора; за свога спољнег члана изабрали су га берлинска и петроградска Академија наука, гетингенско и краковско учено друштво, московско и одеско историско и археолошко друштво. Предузећа његова потпомагали су новчано Милош Обреновић српски и Петар Петровић црногорски владалац. Цар Никола и мађарски краљ Франц Јосиф, одликовали су га златном колајном. Доцније доби крст Франца Јосифа III реда, и пруско одличије Црвенога Орла III реда, а био је још сопственик и средњег крста руског реда Св. Ане.

Али нада све највише је седи научењак био срећан с тога, што је доживео општу и потпуну победу својега књижевнога правца. Превасходни овај научењак и књижевник српски умро је 1864. године у Бечу, одакле сада однеше кући на онакав свечани начин прах његов што је од онда тамо почивао.

Чика Стева Васин Поповић.

Будим-Пешта.

„*Vasarnapi Ujság*“ бр. 42.

У истом броју истог листа а на 686 страни налази се народна песма из збирке Вукове „Браћа и Сестра“ у врло добром преводу Павла Деметера (Dömötör Pál).

---

15. Слава Вуку Стефановићу Караџићу!

У недељу, 28. септембра (10. окт.), и у уторак, 30. (12. окт.), прославиће се у Бечу и у Београду ријетка светковина у животу српскога народа; светковина која ће да

буде уједно потврда његове народносне свијести и доказ његовог културног полета у овом вијеку оиште просвијете и напретка.

Тијех дана изнијеће се из гробља Светога Марка у Бечу, и свечано ће се сахранити у српској пријестоници, у родној српској земљи, благословене кости Вука Стеф. Караџића, најзаслужнијег српског сина и најнапреднијег апостола српске народности у новије доба; онога човјека, који је сам више урадио за српску просвјету, него ли је урадити могла читава једна академија.

Књижевника, као што је Вук био, нема да покаже ни један словенски народ. Он је, у пуном смислу, отац нове *српске књижевности*, велики тумач и прослављач нашијех народнијех умотворина пред културнијем свијетом.

Док су други обнављали српску државу оружјем у руци, дотле је он обраћао пажњу Европе и задобивао њене симпатије за ствар народнога препорођења. Он је прва изнио цјелокупну слику Српства у његовијем етнографскијем границама; он је први показао сву љепоту и природност народног говора и дао Србима и Хрватима толике ученике своје, који опет створише лијепу киту стручнијег филолога, те високо подигоше у нас науку о језику.

Европски народи и мали и велики упиљу се у садашње доба, да унаприједе свој народни живот и своју будућност на основи уставности и слободе, на основи једнаког права и једнаке политичке слободе за све грађане. Тијем се шири просвјета и благостање, тијем се најосудданије сваки члан народа веже и одушевљује за своју земљу и отаџбину и за њене удесе. Што се нас Срба тиче, ми смо у сваком погледу заостали били иза осталог напредног свијета. Јер док се наши стари са жутијем душманином борише, одбијајући својијем грудима варварску најезду из Азије, дотле су други народи могли мирно и слободно да гледају и унапређују своју кућу, своју просвјету. Па ако смо ипак, покрај свега тога, за око кратко вријеме дали толико сјајнијех доказа да ћемо временом стићи велике просвјећене народе, у променитој утакмици са осталијем једнаке судбе народима стећи части и угледа пред свијетом — за то имамо највише да захвалимо моћноме ђенију Вука Караџића, чија љубав к народу своме свијетли из свега рада његова. Од

колике је пак замашности тај рад био у животу српскога народа, то је најбоље истакао најславнији ђак Вуков, омиљени народни песник Бранко Радичевић, кад је у свом *Путу* упоредио два чувена српска Вука — Бранковића и Караџића — и пресудност њихове појаве у историји српскога народа:

Ноћ нам дође са Вука једнога,
Данак бели, браћо, са другога:
Онај мишцу у гвожђе нам скова,
Овај души вериге раскова;
А ко вели: он то није био,
Бог је тога давно већ убио.

Јест, Вук је био онај, који је новијем нараштајима српскијем растворио душевне очи; он је свијем млађијем људима свога доба био наставник и добри вођ. Они, који живљаху далеко од њега, налажаху у његовијем дјелима побудну ријеч, а који му се приближише разумјеше, за што га ученици његови зваху „добрим учитељем“.

Па с тога и ми, Срби на Приморју, данас, кад се сва штампа наша клања имену његову, захвални поздрављамо великог учитеља нашега Врчевића и нашега Љубише, нашег Бана и нашег Пуцића, те придружујућ' се општем хору хвалâ, кличемо и ми једнакијем признањем и једнакијем дивљењем: слава Вуку Стеф. Караџићу, слава великом просвјетитељу српском!

Вук ће дуго бити за углед не само Србима и Хрватима, но другијем народима словенскога рода и племена. Рекосмо већ, како књижевника те врсте нема да покаже ниједан словенски народ. Он је нашао у хаосу и на ступањ књижевни подигао народни језик тек у почетку овога вијека. Он је завео разумнији правопис и нагласке. Он је досле најбољи издавач народних умотворина. Учествовав од младости у промјенама, које покретаху и оживљаваху Србију, он даде ученијем странцима најбоље прилоге за познавање Србије новијега времена. *Историја Сриске Револуције* чувеног Ранке-а, то знаменито дјело, које оцима Србије и свему српском народу на част служи, написано је највише заслугом Вуковом. Његова је неумрла слава, што је знао да за српске

народне умотворине заинтересује једног Грима, једног Хумболта, једног Гете-а, једну Талви-у.

Вукова љубав к народу и свему што је народно, нека нам је за углед, а тако исто и његова радиност и истрајност, савјесност и објективност. Наши књижевни кругови нека се постарају да што прије угледају свијета његова класична дјела, она тврда основа, на којој је Ђуро Даничић, достојни ученик Вуков, подигао колосалну зграду својијех научнијех радова.

Давно је већ и врло згодно казао Србин Прерадовић, е народи који своје великане штују, сами себи част чине. Велики су људи, заиста, најљепши украс роду своме. Њихов спомен диже цијену, снажи и облагорађава позније нараштаје: слава коју су ти нараштаји од њих у наслеђе примили, јесте њихова рођена слава. Тиме, што извјесном племену припадају, умију народи да се поносе, као и поједини дуди са својијем племенскијем титулама. Благо народу који нема у своје одличне синове претом да упире, се који је морално принуђен да им наставља традиције.

Вук је био дика српска, али дика — као што згодно рече један наш књижевник — „која јако свијетли и која се из далека величанствена показује, а слабе очи на близу око себе свјетлошћу својом хоће да заслијепи“, за то многи аршњаци Вукови не схватише величине његове. Али је схватило захвално потомство, схваћамо је ево ми, уживаоци трудова његовијех, који се данас окупљамо око помјаћене раке његове. Несугласице, које нас међу собом тару, предузело су себи да умукну пред оном плодном гробницом, којој Срби приступају дубокијем поштовањем и пијететом.

С тога шаљемо и ми, на име свог дијела српскога народа, са питомијех обала плавога Јадрана, захвални поздрав великој сјени сиједог учитеља нашег.

Слава Вуку Стеф. Караџићу!

Задар „Српски Глас“.

16. Вук Стеф. Караџић

Боже мили! Чуда великога!
Кад се ћаше по земљи Србији,
По Србији земљи да преврне
И да друга настане судија.
Срп. нар. пјесма.

У оно крваво доба великог дијела српскога народа, кад је вјековни мученик стењао под турскијем копитом; када су још у ушима зујали пошљедњи уздаси јуначког Коче и његовијех другова, који су своју племениту душу испуштали на оштријем коцима, као претече великијех догађаја; у оно доба, кад су се још разлијегали одјеци топова са Бастиље, који су оглашавали свијету једнакост, братство и слободу; у оно невјеројатно доба почетка буне против дахија у Србији, живео је у Српству непознати Србин, скромни писарчић, који је крвавијем знојем својега лица зарађивао толико колико му је било довољно, да се ками прерани.

У другој половини прошлога вијека појавио се у српској књижевности нови, необични појав. Појавио се Доситије Обрадовић са књигом, у којој је описао и свој живот. Пошто је много путовао и учио, Доситије је у тој књизи нацртао и стање нашега народа и прилике, које су изазвале књижевност и правац оновремене просвјете. Прошавши сам — пише један угледни српски књижевник — све главне сталеже народа и највећи дио крајева српскијех; претуривши у својем умном развитку све перијоде, кроз које је мишљење народа нашег у својој историји прелазило, од религијозне занесености до суврименијех новијех идеја; и осјетивши сам на себи све зле стране начина васпитања, мишљења и живота, који је до њега владао — он је био потпуно у стању, да изрече вјеран суд и да покаже истинит правац, па то је и учинио. Доситије је први почео да руши ону стару, али тврду кулу словено-српског језика, који је нашему народу био са свијем стран. Он је први упутио српски језик онијем правцем, којијем је морао да пође, па да српска књига буде корисна и ономе дијелу нашега народа, који једва умије да чита.

Правац и науку Доситијеву први је прихватио, својски загрлио и на највећи врхунац подигао онај онда непознати Србин, скромни писарчић, који је крвавијем знојем својега

лица зарађивао толико, колико му је било доказано, да се ками прерани — Вук Стефановић Караџић.

Вук Стеф. Караџић родио се у Србији у Јадру, у селу Тршићу (26. октобра 1787.). Старином је био из Херцеговине. Изучи књигу од својег једног рођака и у манастиру Тронеши. У српском устанку од год. 1804. био је писар код Турчије који је побунио Јадар. Кад Турци опет покоре Јадар, Вук отиде у Карловце на науке, гдје је тешко се бијући са сиротињом, учио и њемачки језик. Касније се опет повратио у Србију, гдје је био као писар код српскијех војвода. А кад се у Биограду 1808. год. отворила велика школа, Вук остава службу и поче да учи у новој школи, али је не доврши, јер занемогне и падне у болест, од које је до смрти остао хром у једну ногу.

Кад је 1813. год. Карађорђе страдао и Србија по ново потпала под неограничену турску власт, Вук оде у Бечу. У Бечу се позна са Давидовићем и са Фрушићем, који су онда почели издавати *Српске Новине*, а послије са ученијем Словенцем Копитаром, првијем словенскијем филологом овога времена. То познанство пробуди у Вуку вољу за књижевном радњом на познању српскога језика, које је, у оно вријеме, била највећа потреба.

Тада почиње онај огромни рад Вуков на српској књизи. Почео је најприје књижицом *Мала простонародна словено-србска песнарица*, коју је 1814. год. издао у Бечу. Књига је штампана старијем правописом, а већ годину касније издао је и друго издање. Исте прве године својег књижевног рада издао је и друго врло почетничко дјело *Српску пјесменицу*. Та је граматика данас важна једино за то, што је Вук у њој први пут у заметку исказао своје мисли о правопису и о језику. За тијем је Вук издао *Српске народне пјесме* у Липисци у три књиге г. 1823., 1824., и 1833. Ово је издање много потпуније и далеко лепше уређено од онога првога. Ово је издање у кратко вријеме разграбљено и ово је по свијету разнијело славу и љепоту српскијех народнијех пјесама.

Не може бити задатак једног политичког листа, да и у најтањијем потезима оцрта велике заслуге Вукове за српску књижевност. То није ни могуће у њекилико редака, који за то могу бити одређени у оваквом листу. Није могуће ни

набројити сва Вукова дјела и све његове мање и веће списе, али би овај преглед био са свијем празан, кад се не би барем споменуо Вуков *Сриски рјечник* од год. 1818., пред којијем се налази прерађена *Сриска писменица*.

Овај је рјечник прво и најзнатније дјело за језик. Овај је рјечник постао основа чистог и непокваренога српског језика. Он је и самом Вуку много ваљао, јер је, радећи онај рјечник, видио и упознао силу и снагу српског језика. Вјерни помагач Вуков у овом послу био је Копитар, који је преводио српске ријечи на латински и њемачки језик. Граматика пред рјечником била је све до Даничићеве граматике (1850.) највјернија граматика народнога језика у српској књижевности. Године 1852. изашло је друго издање Рјечника, удвојено веће, а сада жељно изгледамо из Биограда, да добијемо треће потпуно издање.

Сва Вукова дјела имају један исти правац. У свијема виде се главније мисли Вукове. Вук је хтио да одреди: шта је то српски народни језик, како он стоји према старом словенском и колико се с њим мијешати може, те како га ваља писати.

Већ нам је познато, — прича Новаковић у својој *Историји сриске књижевности* — како је Вук одговорио на прво питање. Као јаснија одредба истом народном српском језику, онакоме какав се говори и какав се види из народнијех умотворина, долази одговор Вуков на друго питање, по коме се на стари словенски језик треба обзирати само онда кад је у научном изучавању и граматичком поређењу потреба, да се старијим облицима новији потврде и протумаче. У одговору на треће питање ваљало му је изрећи најтежу промјену, сударити се и са привидном старином и ауторитетом и са предрасудама народа, који се једва почео колебати у својијем традицијама. А то је било управо најважније питање, по томе, што се без њега није могло ни прво двоје као што треба показати. Имајући још са села из Србије више осјећања за природност и за њезине законе, него за педантерију основану на манастирскијем традицијама и мутном знању средњега вијека, којом се код Срба, код Бугара и код Руса мало по мало из Ћириловог чисто гласовног словенског писма створило историјско негласовно писање — Вук је уочио сву нелогичност и незгоду овог пошљедњег. Како

никакве утврђена правописа ни дотле било није. Вуку је стајао отворец пут, да њеке плашљиве и непотпуне [illegible] до краја изведе, и на питање како треба писати српски језик, стави у чист одговор начело гласовнога писања, као једини логичан излазак из тадашње забуне. Да ово изврши, [illegible] му је из дотадашње буквице избацити све што је [illegible], а додати што недостаје, које и учина, уведавши шест слова: *ђ*, *ћ*, *љ*, *њ*, *џ*, *ј*, — првијех пет из књижевнијех старина, а *ј* из латинице. Пошто је тако из збрканог правописа, у којем су разни историјски уплиди, знање или незнање, и [illegible] многијех свачијем одвојенијех времена помијешани били, стао на природно и просто начело гласовнога писма, Вук је мало по мало крочио и још један корак даље против тако [illegible] „корјенитости“, удесивши, да се правописом поштују и сви гласовни закони језика, па да се и претварамо увијек пише. Тијем је створио српској књижевности правопис, којијем се она, према најновијем стању науке о језику, може поносити као најнаучнијим, најпростијим и најприроднијим. С друге стране дат је народу у руке начин писања, којијем лакше него и један у Европи може присвојити вјештину читања и писања, кључ и пут свакој просвјети.

Ради ове нове науке Вукове, подигла се на њ силна хајка и јаки отпор. Као вођ свеколиког отпора против Вука појављује се Јован Хаџић, у књижевности прозван Милош Светић, а с њиме велика чета књижевника.

У узроке овога отпора помијешало се много ствари.

У људима тадашњег времена, ради рђаве школске наставе и традиција, било је слабо развијено осјећање књижевне природности, него се од књижевности очекивало увијек нешто особито и као из другог свијета. Пређашња [illegible] ција Доситију, затекавши се овдје пред реформом [illegible] озбиљнијом, и нашавши се међу двије ватре, подметну себе Доситија као основу и устаде жешће против Вука, придобивши тијем за се највећу гомилу људи, који су се бавили књигом. Најпослије се подигоше и с овијем се људима удружише свештеници у име старијех својијех пресвијех традиција и православља, којега се тобож највише тицало латинско *јота*, држећи да ће се народ новом науком са свијем одбити од цркве.

Борба је била велика и очајна. Вук је из почетка био сам на једној страни, а сви остали тадашњи српски књижевници на другој. Касније се ријетко која књига, осим његовијех, јављала новијем правописом, а поједини књижевници, мислећи да сваки од њих може да буде други Вук, почеше измишљати нове правописе.

Ову дугу борбу прекинуо је 1847. год. најбољи Вуков ученик Ђуро Даничић својом књигом *Рат за српски језик и правопис.* У њој је дубока научност железном логиком својом дала тој распри нови окрет на Вукову страну. Одмах за тијем насташе и политички покрети од 1848. и 1849. год., који су имали знатна уплива на српски живот и с једне и с друге стране Саве и Дунава. У књижевности почеше се јављати нове снаге, одгојене у друкчијем духу и без личнијех обзира тадашњијех корифеја.

Вукова је наука најпослије побиједила. Вук је пунијех педесет година једном руком радио, а другом се бранио од својијех непријатеља. Вук изађе из борбе свијетла образа, као оно злато жежено кроз жестоки огањ. Он виде противничко расуло и опадање. На крају својијех дана, са својег високог гледишта, као оно Мојсије, видје и *обећану земљу*, али не уђе у њу, јер умре 1864. године у туђини, у Бечу, изван народа својега.

* * *

Ово је био Вук народу својему. Оно што је он привриједио српскоме народу, не може се исказати у њеколико потеза пера. Па ипак тај и такав син српскога народа писао је 29. декембра 1825. из Беча својем пријатељу, митроносном српском пјеснику Лукијану Мушицкому: „Ја не знам, или се шалите, или од збиље велите, да ће те ми давати годишњу плату; али ја сам се заиста накањивао да вам о том сам пишем. Не могу вам казати, у каквој сам ја сад невољи. *Вјерујте ми, да на Божић нијесам имао за што купити фунте меса, а камо ли печенице! Мислећи, који је онда дан, и гледајући на ђецу моју, плакао сам као лудо дијете! Све, што се могло продати или заложити, заложио сам или распродао. сад незнам, шта ћу чинити с женом и с троје нејаке ђеце. Зимно доба, а дрва нема, љеба нема, а новаца нема! Ја једнако мислим, да сам боље што заслужио, и да ће срамота*

бити народу српскоме, што ја овако живим. — — Дајте помозите ми сада да зимус не умрем од глада и од зиме, па ћу вам на прољеће навијек бјежати из Беча. Кад бих сам имао на мјесец 50 фор. сребра, онда би сам могао (сиротињски) у Бечу живити (с оним, што би сам ја од књига још заслужио). *Дај помозите, ја сад, ја никад*".

Српски је народ, и ако доцкан, упознао велико заслугу својег великог сина. Србија се сјетила старе жеље сиротог српског научењака; сјетила се пјесниковијех ријечи

Туђа рака, ледена је рака,
Туђа земља никад није лака,
У даљини мучно ли се лешка,
Туђина је и мртвацу тешка
— — — — — — — — — —
Српски доли, пуни рајска чара,
Српске горе, жељо моја стара,
И потоци што жуборе туда,
Мртво срце још за вама жуди,

па ће ево до мало дана, да прими у своја њедра својег највећег и најзаслужнијег сина на књижевном пољу, да му трошне земне остатке положи тамо, гдје је и Даничић желио да почива вјечни санак, „јер је овдје књижевно мртвило, а ту је живот", како је Даничић, велики ученик великог учитеља, писао из Загреба 14. октобра 1882. у Београд својем пријатељу М. Ђ. Милићевићу.

Задар *„Српски Глас"*.

---

17. Apoteoza pobjede srpskoga jezika.

[illegible]

[illegible]

Kao gimnazijalni učenici slušali smo od profesora srpskoga jezika i srpske književnosti riječ koju tada u svoj nje-

zinoj zamašitosti nijesmo mogli razumeti. Taj profesor običavaše govoriti: *Vuk je samac uradio, što ne bi mitijun bajoneta.* Ova riječ u prvi mah mogla bi se komu zbog uporegjenja učiniti nezgodnom, ali kad se dobro prouči krije u sebi jednu nepobitnu istinu i jedno ostvareno veliko djelo. Ova u prvi mah tobože nezgodna riječ, veoma zgodno karakteriše veličinu djela Vukova.

Komu su poznate prilike u zemljama gdje Srbin živi od vremena kad je svijeta ugledalo prvo skromno djelo Vukovo: *Mala prostonarodna srpska pjesmarica,* godine 1814, do danas te isporedi one sa današnjim prilikama, što se tiče prosvjetnog stanja gotovo i ne može biti uporegjenja, tolika je ogromna razlika.

Onda nije bilo srpskog književnog jesika t. j. srpski narodni jezik nije bio još podignut na čast općeg književnog jezika, već se je pisalo što slavenski i srpsko-slavenski što pokrajinskim narječjima; kod ovakog stanja nije moglo biti ni srpskih narodnih škola ni prave srpske književnosti; posljedica je pak svega bila da Srpstvo nije poznavalo sebe.

Danas, kad se u Beču iskopavaju smrtni ostaci Vukovi i prenose u Srbiju, Srbin nalazi svega onoga čega prije nije bilo; nalazi srpski narodni jesik podignut na čast književnog jezika i postavljen u red jezikâ izobraženih naroda; nalazi srpske narodne škole od Zagreba do Soluna, u kojima Srpče, ako samo gruba sila ne priječi, uči srpski jezik i srpsku povest; nalazi naprednu srpsku književnost; nalazi svuda budan i razvijen srpski duh; nalazi u jednu riječ narod svijesan sebe i svoje zadaće.

Ko je ovomu velikomu djelu, koja se dva-tri vijeka prije u Dubrovniku onako *zabave radi* pokučavalo pokrenuti, zdrave temelje udario? Vuk — koji je ostavio Mušickoga da leti za grčkim i rimskim pjesnicima, koji je pustio Solarića da istražuje rimske starine, koji je sažaljevanjem pogledao na one što se drznuše popravljati srpski jezik. On uze na prvi mah skromnu ali za vijekove presudnu zadaću: *samo skupljati ono što je srpski narod izmislio.* Skupio je pjesme, pripovijetke, poslovice, zagonetke, ali da na temeiju istijeh narodnijeh umotvorina povrati narodu knjigu pisanu srpskim narodnim jezikom, iz koje će učiti sebe poznavati i štovati. Kad to narod nauči, neka sinovi njegovi lete za Pindarom i Horacijem, neka istra-

zuju rimske i grčke starine, jer će stoprvo tada tako izpčavanje biti njima i narodu korisno. Prvo treba udariti zdravo temelje narodnoj prosvjeti, pa za tim uzimati sa strane šta je zdravo i na svoje navrtati.

Vuk je udario temelje srpskoj prosvjeti i kojizi izvoj *skupljanjem* narodnijeh umotvorina, iz kojijeh je sjela ljepota srpskoga jezika i pokazivala se sposobnost srpskoga naroda za *svoj* život. Evropa je tu činjenicu priznala preko svojijeh pravijeh sinova i tijem uvela srpski narod u svoje kolo.

To je djelo Vukovo.

Pošto je Vuk proputovao zemije gdje Srbin živi i dobro ih proučio izusti onu veliku riječ: Srbi sci i svuda gdje se srpski govori. Nije on té riječi izustio da koga zanijeće ili uvrijedi, jer to nije običaj velikih ljudi kao što je bio Vuk. Veliki ljudi svojijem pronicavijem pogledom prozire daleko u budućnost, a patuljcima je sugjeno da podižu viku koja do njih ne dopire i njihova djela ne obara.

Danas se srpskim jezikom uči dijelom u Istriji, u Hrvatskoj i Slavoniji, u bivšoj Vojvodini, u Dalmaciji, u Bosni i Hercegovini, u Crnoj Gori, u Srbiji, u Staroj Srbiji i dijelom u Maćedoniji. I danas se još u nekijem krajevima vodi borba negdje o srpski jezik a negdje o srpsko ime. Ovo su ovaknje bitke. Veliki rat za srpski jezik svršio je pobjedom srpskoga jezika i srpskoga imena. Nema više te sile koja bi srpski narod vratila u stanje prije Vuka.

Vijesti, koje danomice stižu o uspjesima borbe što se još vodi o srpski jezik ili o srpsko ime, uveličavaju sjaj glavne pobjede, koju je Vuk Stef. Karadžić izvojevao na kulturnom polju, u slavu Srpstva.

Današnji prenos kostiju Vukovih iz Beča u Beograd jest *apoteoza pobjede srpskoga jezika.*

Дубровник. „Дубровник".

---

18. Славље Вука Караџића.

Име Вука Караџића заузимље прво мјесто у збору српских књижевника, а међу пропјема у Пантеону [illegible]

великана. Самоук, као Десшеј, упућује се његовијем путем, и бистријем својијем умом, непомућенијем утицајем постојећих српских школа, обилази српске покрајине у накрст раздробљенога народа, и са његовијех уста проучава српски језик.

То је било Вуково школовање, у раздробљеном народу на три вјере, које су школовање у три различита правца развијале, али им је свеђе остао заједнички језик говора и народнијех умотворина. И Вук стаде купити народне умотворине, и штампати их у књигама, као образац језика српскога, као класичка дјела српске књижевности; стаде купити са народнијех уста чисте ријечи српске, и пружи књижевницима рјечник српскога језика.

У православном дијелу српскога народа, под утицајем православне цркве, био се укорјенио у књижевности славено-српски језик, и тадашњи књижевници називали су Вуков језик говедарскијем. Требало је дуге и љуте борбе док је чисти народни језик савладао књижевни славеносрпски, и ако је Доситеј много прије Вука писао: „Која је нами корист од једнога језика, којега у цијелом народу, од десет хиљада једва један, како ваља разумије, и који је тућ матери мојој и сестрама? — Језик има своју цијену од ползе, коју узрокује. А који може више ползовати, него општи цијелога народа језик?“

Побједа Вукова на књижевном пољу у овом питању језика није само растворила врата сјајнијој будућности српске књижевности и лакшем продирању просвјете у народ, него је имала огромнијех неоцјењивијех последица и на нашем политичком пољу. Већ је Доситеј писао: „Ко не зна, да житељи црногорски, далматински, србијски, хорватски (кромје мужа) славонијски, сремски, бачки и банатски осим Влаа једнијем истијем језиком говоре? Говорећи за народе, који у овим Краљевствима и провинцијама живе, разумјевам, колико грчке цркве, толико и латинске сљедоватеље, не искључујући ни саме Турке Бошњаке и Црногорце, и Ерцеговце, будући да закон и вјера може се промијенити, а род и језик никада“. И Вук је књижевнијем јединством језика положио основ душевноме јединству свију Срба без разлике вјере и покрајина.

У тешкијем политичкијем приликама, у којијема се Српство налази, то му је најаче јемство његове боље будућности; то му је најпоузданија снага противу суседнијех насртаја; то му је најчвршћа котва спасења у ово доба начела народности.

Српски народ, пошто је изгубио своју државну самосталност, проводио је вјекове под влашћу Турака, Млечића, Њемаца и Мађара, али ма како да је ћио политички раздробљен, он је у говору сачувао један језик од Шар-планине до Велебита, од Јадранског мора до Дунава, и даље преко тијех граница. На толиком простору ниједан народ не говори једнијем истокјетнијем језиком, да се лако може разумјети, као што се Срби сви и свуда разумију, хвала њиховијем народнијем умотворинама, које су ишле од уста до уста, те тако сачуваше чистоту и јединство српскога језика.

Вукова је заслуга што је тај говорни језик закладао у нашој књижевности, те данас једна књижевност спаја разновјерне Србе, па и Хрвати већ са Србима ступише у једну књижевну заједницу.

Овај наш говорни језик дијели се само на икавштину, екавштину и ијекавштину. Да уведе потпуно јединство у књижевном језику, Вук је прихватио ијекавштину, као најчистије и најслађе српско наречје, с југа српскога. Његов славни ученик и највиши учитељ српскога језика Даничић, то је исто учинио. Али се ми још дијелимо и у књижевности на екавце и ијекавце, док је икавштина сасвијем ишчезла. А било би жељети, да и ту малу разлику изгладимо, да остваримо потпуно јединство књижевног језика по Вуковој науци.

У једном новинарском чланку не могу се истакнути све заслуге једног великана, као што је Вук Караџић. Ми смо само главну напоменули, да се о мој разишљи о предстојећим свечанијем данима Вуковијем.

У овијем мислима и осјећајима ми ћемо душевно учествовати у пошти, коју ће ближи Срби одати праху оца наше нове књижевности, радујући се, што ће једном српска земља из туђине у своја њедра загрлити кости великога свога сина, ди његов гроб буде у Српству, да га благодарно по-

томство благосиља и да се на њему надахњива осјећајима љубави и дужности према раскомаданом народу.

Цетиње. „*Глас Црногорца*“.

---

19. У Славу Вуку.

Искуписмо се, у име Божје, да на овом мјесту одамо достојну пошту једном великом мужу, који је за пуних педесет година неуморно радио на културном и просвјетном напретку народа свог; искуписмо се, да учинимо спомен једном научнику, који је цио вијек свој посветио српској књизи и просвјети српској: да учинимо спомен бесмртном оцу новије књижевности српске, знаменитом *Вуку Стефановићу Караџићу*.

Слава и хвала, коју данас благодарно потомство одаје овом великом мужу, при преносу смртних му остатака из туђине, туђег завичаја, то је само мала награда за његов епохални рад у нашем народу.

При данашњој слави одводи нас мисао у прошлост; данашња светковина износи нам пред очи културне подвиге нашега народа; данашњи дан опоминье нас на узвишени позив, који имамо у будућности да извршимо.

То управо и јесте оно што данашњој слави даје узвишен значај. И када цио наш народ увиђа културни и просвјетни значај данашњега дана, ко је онда позванији у овом гњијезду српских соколова, који су за толико вјекова високо носили заставу српске слободе, као најмоћнију гаранцију за сваки људски напредак, ко је, понављам, више позван, да прослави овај културни моменат наш, него ово најстарије просвјетно друштво наше.

Цетињска читаоница, схваћајући потпуно своју мисију, коју има да изведе у средини просвјетног и политичког живота српског народа у овим крајевима, умјела је и овом приликом схватити и разумјети културно-национални значај данашње светковине, зато вас је ево и позвала, да заједнички укажемо хвалу и признање данашњем слављенику.

Мени је пало у дио, да ја овом приликом подигнем свој слаби глас у славу данашњега дана и да изиметем вијенац славе данашњем слављенику.

Да приступим, дакле свом предмету.

Ма колико да је велик значај Доситеја Обрадовића, као првог српског учитеља и реформатора српске књиге и просвјете, још му је већи значај као првога српскога књижевника, који је први међу Србима објавио и бранио право народног језика у књижевности. Ну да ова срећна и генијална мисао Доситијева не би остала на милост и немилост тадашњих славено-српских списатеља, требало је да се роди бољи зналац српског језика, који ће изнијети и средити језично благо народно; тај обећани Месија српске књиге и просвјете био је бесмртни *Вук Стефановић Караџић*.

Караџић је угледао свијета у Србији, у маленом селу Тршићу. Родио се 1787 год., а умро у Бечу 1864 год. Кад свога рођака Јевта Савића научио је нешто мало читати и писати. Како у то вријеме бјеху у Србији ријетки писмени људи, то се Вук брзо разгласи, као учен човјек. У то некако букне устанак у Србији и Вук се прими за писара код Војводе Ђорђа Ћурчије. Но кад Ћурчија погине и Турци поробе Тршић, Вук остави Србију и пријеђе у Сријемске Карловце, да на тамошњој гимназији настави своје учење. Ту је Вук њеко вријеме учио, да пријеђе у гимназију, али га у гимназију не примише, јер је имао пуних деветнаест година. Године 1807 врати се Вук опет у Србију, гдје постане писар у „Совјету". И то баш вријеме отвори се у Београду „Велика Школа", те Вук поново навали на књигу, али се некако разбоље и оста сакат у једну ногу. За тим постане учитељ у биоградској основној школи, а иза тога налазимо га као судију у Брзој Паланци. Ну 1813 год., кад Србија поново пало у турске руке, Вук је остави свеким и настани се у Бечу. Ту се упозна са чувеним тада словенским филологом Бартоломијем Копитаром. Ово познанство било је од велике важности за Вуков књижевни рад. Одмах за тим Вук нам се јавља са првом својом „Пјеснарицом". То је било знамените 1814 год. Од те године рачунамо исподоба у нашој књижевности.

Према свему овоме Караџић је био самоук. Он се вакредним даром и неуморним трудом попео на ону висину, са

које је у прах претворио онај скроз погрјешни правац тадашње књижевности, и својим књижевним радом учинио епоху у нашој народној просвјети.

Цијелим својим радом Вук је ишао на то, да српску књижевност и по облику и по садржини учини правом народном књижевношћу. Како је све то било скопчано са огромним трудом и великим радом, Вук је заиста неуморно радио на свему ономе, што је могло показати ученом свијету и књижевницима српским прави и чисти народни језик.

Ну најглавнија и најзначајнија страна Вукова рада била је: *скупљање и издавање народних умотворина*, а ту су, разумије се, на првом мјесту Српске народне пјесме. Одмах иза прве пјесмарице издао је Вук и другу књигу народних пјесама. Пошље овог издавања српских народних пјесама приреди Вук и друго много потпуније издање. Кад се и ово издање разграбило, а слава српских народних пјесама разгласила по цијелом образованом свијету, спреми Вук још једно издање у шест књига, од којих су му двије пошље смрти изашле. Скупљање и издавање народних пјесама бјеше најсрећнији посао Вуков, кога је он са најбољим успјехом извршио. Он нас је тим упознао са цијелим образованим свијетом, те се данас наше народне пјесме мећу на прво мјесто иза чувених Омирових пјесама.

Али издавање народних умотворина није било довољно, да би се народни језик утврдио као књижевни језик, за то је требало рада друге врсте — требало је дакле, нарочитог рада на: рјечнику, граматици и правопису.

Све те најпрече граматичке потребе праве народне књижевности, Вук је према ондашњим приликама сјајно подмирио својим граматичким, лексикографским, дијалектолошким и историјским радом.

У томе му је свакојако најзнатнији рад на рјечнику. Послије првог издања рјечника од 1818 год. приреди Вук још једно издање, које је изишло у Бечу 1852 год. У њему се најсјајније појавило лексикално благо српског језика. Тај је рјечник знатан како богаством ријечи тако и тачношћу унесене грађе и правилним превођењем ријечи на латински и њемачки језик. Но Вук није се задовољио самим превођењем појединих ријечи, јер се често налазе уз превод опширна објашњења из живота и обичаја народних. То је управо

најбоља страна овога рјечника; с њиме се ми с правом можемо поносити, јер ни један словенски народ нема данас оваког рјечника. Уз ово издање Вукова рјечника иђаше је и друго издање његове „Писменице“. Све до Даничића „Писменица“ је била најпоузданија књига из које су се могли сазнати и научити граматички закони српског језика. Ни овог издања није никако приступао цјелокупној изради српске граматике, него је поједина граматичка питања обрађивао у чланцима, нарочито у својим полемичким списима.

Оваван рад Вуков морао је за собом изазвати описивање обичаја и осталих особина народних — и у томе послу Вук је недостижан. Најзнатније дјело његово ове врсте јесте: „*Ковчежић за историју, језик и обичаје Срба сва три закона*“, у којему је од особите важности чланак: „*Срби сви и свуда*“.

Као савременик знатних људи и догађаја из првог и другог устанка српског Вук нам остави неколико занимљивих биографија знаменитих људи из тога времена.

Ну осим ових радова и многих других, које овом приликом не спомењух, Вук је велики дио своје снаге утрошио у мучној и тешкој борби са својим противницима.

Његов рад своди се управо на три предмета: језик, правопис и правац књижевни.

Што се тиче самог питања о језику, Вук је имао ту двије врло важне препреке. Прва је била тотално непознање српског језика, а друга бјеше остатак традиционалних предрасуда, да се књижевност одвоји од простог свијета. С првом се Вук борио с најљепшим успјехом и ако та препрека није ни данас још сасвим уклоњена; с другом је већ много теже ишло.

Како у оно вријеме владаше права збрка у правопису тадашњих српских књижевника, требало је једном за свагда пречистити и уредити тадашњу непрактичну *азбуку* према духу и природи нашег језика. Ту генијалну мисао своју имао је Вук са најљепшим успјехом. *Како говоримо онако пишемо. Колико гласова у језику толико да буде и слова у азбуци.* То му бјеше главно начело, с којим је Вук утврдио свој нови правопис.

Али у оном онда најпросвјетнијем дијелу нашег народа — у личној Српској Војводини, биваше онда свакојаких школа и малих и великих. У малим школама учаше се тада сло-

венски и њемачки језик, а у вишим латински и грчки; а лијепог српског језика нијеси нигдје у школи могао чути. Он је тада живио само у простом народу. Латински и њемачки језик пробуди жељу за класицизмом — за туђим правцем. Књижевници, који изађоше из тих школа, стадоше тежити за неком високоученошћу; ту се разви погрјешан појам о задатку књижевности у народу; ту се појави нека антипатија према народном језику: изађоше на глас велики „стихотворци“ и учени „списатељи“, који један другом придјеваху свакојаке атрибуте: једног зваху Виргилијем, другог Хорацијем, трећег Цицероном и т. д. Уз то не заборавише ни на књижевни језик свој: стадоше га прекрајати и дотјеривати према укусу и најбољем разумијевању свом, те од негдашњег србуљског језика појави се неки нови језик, који није био ни словенски, ни црквени, ни народни.

Према свему томе је ли онда чудо да наш лијепи народни језик са најсавршенијим правописом између свих правописа образованих народа наиђе на онако јак отпор од стране тадашњих српских књижевника. Истина, ово нам мало чудновато данас изгледа, али кад боље загледамо међу тадашње српске књижевнике, увјерићемо се, да је међу њима било: и ватрених родољуба, и мудрих глава, и великих умова: али заведени погрјешним васпитањем оног времена ударaше мало странпутицом; и у мало што не укочише точак Доситијеву правцу у књижевности, да их не заустави знаменити Вук.

И започе се љута битка и плану страшан рат за српски језик и правопис.

Ну како се у то вријеме цио свијет одушевљава демократским начелима, Вуку је кад тад била осигурана побједа, јер је и он ишао истим путем, те је најпошље постигао сјајан успјех у начелном питању за књижевни језик. Ондашњи књижевници и против своје воље подлијегли су у томе његовом утицају. Са правописом ишло је, као што рекох, много теже. Ту је Вук имао, да издржи много тешку борбу. Све се је најзад могло опростити, али оно несрећно латинско јота подијели ондашњи књижевни свијет на два непријатељска табора. Борба је била јака и упорна. На једној страни био је Вук и два његова велика ученика Бранко и Даничић, а на другој сви ондашњи књижевници осим великог Његуша,

који је први међу српским пјесницима залјевао својим народним језком.

Дође најзад знаменита 1847 год. коју у књижевности биљежимо као свршетак Вукове борбе за језик и правопис, а као почетак љепших дана у нашој умјетничкој пјесији. Те године изађоше на свијет три знаменита дјела: Његушев *Горски вијенац*, Бранкове *Пјесме* и Даничићев *Рат за српски језик и правопис*.

Тим је битка била добивена, ал' побједа не извојевана, јер Вук није доживио, да Српска Влада свине знатему за његова правописа: то се десило тек на двије године послје смрти његове.

То вам је био бесмртни Вук, чију успомену дачас ставимо. Ја му ево исплетох вијенац славе, како најбоље знадох и умједох, ал' још не споменух његово највише дјело к томе — духовно јединство наше. Што нијесмо били срећни да на бојном пољу извојујемо, то је Вук извојевао својим златним пером. Живјела, дао Бог његова мисао и на политичком пољу нашег живота.

Наши стари цијенећи и уважавајући дјела својих великана, знали су им се заиста достојно и одужити. Ну њихова пошта не огледаше се у подизању величанствених споменика, као у других срећнијих и образованијих народа. Они им подизаху споменике у црквама својим — у најзећем благу народном; у срцима својим — у пјесми народној!

То нам је најсветији аманет, што нам стари оставише.

Испунисмо и ми тај лијепи обичај наших старих; учинисмо ево спомен једном своме великану. Ускликнимо сад заједнички:

Слава бесмртном *Вуку Стефановићу Караџићу!*

Слава благодарном потомству!

Слава им!

[illegible]

Ј. Калуђеровић.

Цетиње

„Глас Црногорца“.

20. Година 1864. жалосна по Србство

Година 1864. беше по српски народ веома жалосна. Те године покосила је неумитна смрт многу српску дику и понос и то не само из старијега кола него и многу узданицу српску у младим годинама. Осим *Вука Стеф. Караџића* — као што један сувремени лист рече — „седога патријарха српске књижевности, који је красио врх пирамиде књижевника српских“, изгубисмо те кобне године међу осталим још и ове наше знамените људе: *Косту Руварца, д-ра Јована Андрејевића, Владимира Васића* (млађаног песника, од којега имамо и песму „Што ћутиш Србине тужни“), *Косту (Станоја) Бошковића* историка, *Павла Стаматовића*, уредника „Летописа“ и „Српске пчеле“, *Јована С. Ђорђевића* писца приповедака у „Даници“, *Максима Здравковића*, који је врло лепо писао у „Лицејци“, и који је превео с оригинала Русовљевог „Емила“, *Манојла Коларовића*, који је у „Летопису“ написао више важнијих чланака, *Стевана Марковића*, преводиоца „Возарске девице“, која се некад врло радо читала у широј публици.

Те године преминуше и два епископа српска: пакрачки *Стеван Крагујевић* и горњо-карловачки *Петар Јовановић*, бивши митрополит београдски; два управитеља српских позоришта: *Јован Кнежевић*, чији су чланови ушли као први чланови у српско народно позориште, и *Стеван Чекић*, управитељ једне позоришне дружине у Банату; исте године умреше и два сликара уметника *Мита Сакић* у Новом Саду и *Јован Поповић* у Панчеву; те године преминуше и два добротвора српска: парох новосадски *Ђорђе Вуковић* добротвор гимназије новосадске и *Никола Павловић*, руски државни саветник, који је био Србин родом из Сегедина, те је сегединској српској цркви оставио 2000 комада холандских дуката; у Новом Саду покоси смрт два млађана и интелигентна Србина *Ђорђа Секулића*, даровита медецинара и *Току Пасковића*, који је свршио правне науке у Бечу и у Прагу, и економску школу у Алтенбургу, па онда отпшао на тибингенски универзитот, желећи још и даље учити се, а био је у науци темељит, као ретко који и као што „Даница“ пише, давао је најлепше наде за будућност.

Исте те црне 1864. године умрло је и *Божидар Рајачевић*, отац нашега *Бранка*, који је и сам нешто на књижевности радио (превео је Шилеровог „Виљема Тела“) и *Василије Стојадиновић*, парох у Врднику, отац Милице Стојагиновићеве Српкиње и Светозара Стојадиновића књижевника српског. — Те године су и код других народа умрли многи знаменити људи, од којих ћемо навести Александра *Христифоровића Востокова*, рускога Вука Караџића; те године умре и руски романописац и публициста *Достојевски*. Чесима јо умрло *Прононије Хохолоушек*, приповедач, романсијер и журналиста; путовао је по Црној Гори и Далмацији, те у својим историјским романима узимао предмете из оних земаља; многи од његових романа преведени су и на српски језик, као „Црногорци“, „Хајдуци“, „Змај од Ноћаја“, „Јарина“, „Поље Косово“, „Последњи краљ босански“, „Крвина“, „Харамбаша“ и др.

Мађари су изгубили исте године *Владислава Салајију*, познатог историчара, *Имру Мадача*, писца „Човечије трагедије“ и *Андрију Фаја*, Нестора мађарске књижевности, који је највише радио, да Мађари добију народно позориште. — На неколико месеца пре Вука Караџића умрло је *Јакоб Грим*, с којим је Вук 50 година у пријатељству живео и у књижевној свези стајао.

О.

Нови Сад

„*Бранчић*“.

II.

1. Вук у домовини

Распоред о преносу, дочеку и спроводу Вукових костију до гроба, извршен је дословце и са свечаношћу тако сјајном какву Београд није досле видео: јер је народ, сам собом, показао сва своја осећања душе и срца према своме великану.

Пред нама лебди сјајна слика свечаности, која је трепером својим, горе у небеским зрачним просторијама, зарадовала Вукову душу, својим оличењем народне свести о дужности...

А народ српски, овим свечаним чином, посведочио је ту свест, и тиме овеселио патриотска срца о његовој будућности, и ако је он за сад мали, јер у природи ствари влада закон да на здравој основи расту, јачају, напредују мали... И зрно бисера мало је, и на дну морске пучине, али се оно тражи и цени као драгоцен украс. И Србија је мала и на дну великих, силних јевропских држава, али ће она сваком потврдом свести о својој дужности, бити поштована и уважавана као драгоцено зрно бисера...

Београд. *„Српске Новине“.*

---

2. Вуков дан

Сва историја човечанства састоји се у тежњи и борби да *све дође на своје место.* Кад год у развоју светских догађаја, на успешним ступњевима народнога живота нешто лоше на своје место, онда историја бележи таке дане, а на-

роди их осећају као дане народнога утврђивања, као савладане етапе на путу напретка.

И данас је у српском народу нешто дошло на своје место: *Земни остаци Вука Стеф. Караџића дошли су у српску земљу.*

Историјски значај данашњега дана није у материјалном факту преноса костију једнога народнога великана из гуђинске гробнице у српску земљу; није само ни у испуњеној дужности народне захвалности према заслугама једнога од највећих српских синова. Значај је овог свечаног дана што се баш сада у српском народу осетила инстиктивна потреба да се преносом Вукових костију појача у Србији и Српству онај народни дух, из кога је Вукова величина поникла; што је осећању те потребе дао израза српски подмладак; што се том изразу одазвао цео српски народ; што се српска држава том осећању одазвала и данас га свечано подмирила.

Не преносе се данас само Вукове кости у Србију, него с тим костима уноси се у Србију појачање онога српскога духа, који је те кости оживљавао.

Та се потреба осећала и она је данас подмирена.

Српски народни дух у почетку овога века из себе је произвео спонтаном генерацијом стратега првога реда, државника првога реда. Они нису плодови културнога заливања, ни вештачкога гајења; нису постали у школској клупи, у војним академијама, у стручним заводима. Они су непосредан производ српске сељачке колибе.

Та је непосредност с народним врелом учинила, да је Вук Стеф. Караџић једна оригинална појава, један сјајан изузетак у научњачком свету.

Али наш орган није намењен научним задацима. О значају и замашају научнога Вукова рада није наш посао да стручно говоримо. Има их много позванијих за то.

Према нашем позиву ми хоћемо да овде овом свечаном приликом истакнемо политички замашај Вукова рада.

Вук и политика!

Знамо да ће многи с осмехом сажаљења овако узвикнути, понављајући стари прекор, да ми све и сва уплачимо у политику па ево чак и Вукове кости.

Нимало нас тај прекор неће уплашити, па ми задржати од исказа свога уверења, да народно политички замашај

Вукова рада ништа мањи није од онога у филолошкој науци и у српској лингвистици и књижевности.

Нико дубље није загледао у дубине Србинове душе; нико чистије ни силније није схватао националне и демократске особине српскога духа.

Великан, који из малена српскога села полази, да по раскомаданом Српству прикупи и уједини благо српских спеваних предања и живога народнога језика, тај за цело више но ико други ради на делу народнога уједињења. Првенствено је Вукова заслуга, што је данас од Барање до Зете, од Лике до Маћедоније Србин свестан свога јединства у језику — свога народнога јединства. Вуков српски речник и скупљење народне умотворине, то је остварење духовнога уједињења српског; то је стамена основа, на којој се природно развија и политичко народно јединство.

Уз тај свој велики рад на српском јединству Вук је одредио и правац, којим се оно једино може успешно развијати и културно и политички, а то је чист демократски правац.

Вук је унео демократско изједначење у писању и говору између српскога сељака и његових образованих и ученних синова; Вук је из српске књиге истребио све што су туђински утицаји у њу увукли били несрпскога у изразима, у облицима, у садржини; Вук је победоносно извео начело: говори како народ говори, пиши онако како говориш и с онолико гласовних знакова колико их изговараш; Вук је тим примакао своме народу писменост ближе, него што је у ма ког народа на свету.

Таким горостасним радом Вук је извршио не само најрадикалнију реформу, каквој примера нема у историји светске књижевности, него је тим очистио народни дух од свих туђинских примеса, положио је културни развој српски на основу чистих народних предања и особина, поравнао је све једнакости у осећању и изражавању између народа и његових образованих изданака.

Без сумње, према свему овоме нико не може порећи и големи политички замашај Вуковим заслугама, који је својим радом у пробуђеној српској свести уједињио свој народ и који му је за даљи развој обележио чисти демократски правац.

Камо лепе среће, да је Вук нашао на потпуно разумевање и угледање код свих чиновника који су као вредни вршиоци радили на новој згради српске државе!

Замислимо само, колико би српском позету олакшано било, да је Јован Хаџић, у свом послу на писању закона за Србију био Вуков духа, место што му је био највећи противник?

Ево и данас преносом Вукових костију ми се боримо против онога духа и правца, из кога је проистицао онај Хаџићев рад.

Али Вук није само довде поменутим радом стекао и политичких неумрлих заслуга за свој народ, него је баш и непосредним својим утицањем у том духу на одлазећи политички рад у младој српској држави својски настојавао, да се Србија у националном демократском духу политички развија.

Са свих страна Србства похитали су одушевљени српски синови, да се поклоне Вукову гробу у српској престоници, свест српскога јединства, коју је Вук онако снажно пробудио, данас преноси његове кости у српску земљу; плод његова генијалнога рада данас се посведочава над његовим гробом.

Београд. „Одјек."

3. Мир пепелу Вука Стефанова Караџића.

Мало треба, па да се навирши пуних четрдесет година од како је године 1859 Вук Ст. Караџић, проживевши овде време у Београду, оставио Србију, да се у њу из Беча више жив не врати.

Све што је он радио, тада је било, истина, признато, али још једнако под неким знаком сумње, не сагласно са сним, не раширено свуда; јавни и књижевни живот у Београду беше тада истом у зачетку, и Београд онда још ни из далека не бејаше срце српскога књижевног и просветног рада као што је данас.

И тада, када је Вук оставио Србију, па још и године 1864, када је (26 јануара) оставио овај свет, није се могло видети колика је корист од његова рада. Његову здравље-

писну реформу још не беше државна власт у Србији са свим усвојила и одобрила; просветни и књижевни живот српски беше, осим тога, у то време још веома слаб. Јачи развитак и полет били су још у будућности — плодови Вукових труда били су такође још у будућности!

Млађи данашњи нараштај већ је одрастао у времену када је Вукова правописна реформа са свим усвојена, и он треба да се мало напрегне, па да замисли како је то било 1859, кад је Вук последњи пут растао се са Србијом, и у јануару 1864 када је очи склопио. Његовим правописом се, истина, писало све више, али је још био у снази онај стари правопис, против којега је Вук, свега века својега, војевао; његов правопис није био службено признат; није се, што је најглавније, још нигде учио у школама, и ако је за њих баш најподеснији био; просветна и црквена власт још је у свему српском народу против њега војевала свима својим средствима; и огромна већина писмених људи још се непрестано служила *старим правописом*, како се онда звала она ружна правописна мешавина, која, у ствари, није била ни стара ни нова.

С Вуковим, онда званим *новим* правописом пшао је упоредо још читав ред мисли. Ко је писао Вуковим правописом — тај се тим самим уписивао у групу људи који су желели да књижевни језик српски буде чисто народни, без икакве мешавине која би опомињала на црквено-словенски, а пошто то није ништа друго но руски изговор језика словенскога — желело се да се барем речи, словенске ако се уносе, уносе по изговору српском а не руском. *Част* (поштовање) онда се по томе руском начину изговарала *чест* (макар да је свак говорио *часни крст*, *часни пост*, *часно дрво* и *част* у смислу гозбе — а *чест* (део) звала се онда *част*, ма да се колач божићни звао *чесница*, а део главице белога лука — *чесно* итд. С тим је у реду ишло *началник* (покрај *чело*), *жертва* (покрај *жрвањ*), *отечество* (покрај *сведочанство*), *родољубије* (покрај *безумље*) итд.

Заступајући истинито начело чувања традиције, Вукови су противници рђаво знали *шта је права традиција*, па су мислили да везе са старим књижевним језиком (словенским) ишту непрестано мешање с тим језиком, и у томе су се служили садашњим изговором црквених књига, а Вук

је знао боље да садашњи изговор црквених књига није у српском језику старији од сто педесет година, па је све тражио повратак на старински прави српски изговор, којим се до пре сто педесет година и у цркви читало. Несподразум око тога, који је истицао из недовољног познавања, највише је муке и горчине изазивао.

С друге стране Вук је у свему тежио да се у српском књижевном језику све удеси и изједначи по правилима *народног језика* — а за та правила народног језика говорио је да их треба *вадити* из језика самог. Противници су пак мислили да се правила и *постављају* и да се не да мислити да су у томе могли грешити из непознавања (као што су грешили и они сами) људи иначе и учени и поштовани и родољубиви.

У правопису, додатак нових слова и *јоте* (ма да је Доситије раније увођењем руске грађанске азбуке у српску књижевност унео тим самим целу буквицу, дотерану спрам облика латинских слова) и писање по изговору и у променама речи изазивало је ново незадовољство, али сва противност није износила на место тога ништа готово, ништа организовано, смишљено, ништа ни налик на оно што је Вук пред Србе изнео. Борбу је касније и пресудила управо смишљена складност читаве системе коју је истицао Вук са својом школом и одсуство каквога год организованог предлога његових противника. Сви су говорили да не каже што ради Вук, а нико се не нађе да *уради боље од њега*, па да то на избор изнесе.

Уз то је још ишло и политике и клеветања као у сваком послу.

Говорило се да Вук *јотом* ради за католичку пропаганду, а против православља у Срба. А ми данас видимо како се спрам светлости Вукове реформе више католички Срби ближе нама, и да смо ми, наказавши Вуковом реформом снагу народности своје и кренећи осећаје и мисли народносних, тиме само уздигли глас свој међу пољским племенима нашим, без обзира на веру, и јаче истакли српску народност.

Говорило се да Вукова реформа тјера Србе од Руса и одваја их од осталих Словена, као да неколико ругичама у сред српских речи не изгледају ружно и Србима и Русима.

и као да *така средства* могу у томе послу помоћи. Данас Вуковим правописом јединим пише и чита цео српски народ. И данас свак може собом измерити колико је неоснована била она клевета.

И мисао је, складна, дубока, следствена, истрајна и стварна, победила све.

Ваљало је знати шта се хоће; ваљало је веровати у своје знање и процену; ваљало је имати храбрости у борби интелектуалној, па издржати све, не клизнувши нигде, не порекавши свога начела никад! Ако је само било права истина оно што се хоће, победа изостати не може.

Живот је народни као река; он ваља пред собом таласе нараштаја једне за другим. Ако истину проповедамо; ако прâво добро хоћемо; ако умемо на своје мисли праву светлост да пролијемо; ако се не претварамо и не двостручимо — доћи ће нараштаји који ће познати истину и оценити врлину по заслузи. Једни гледају човека — а други дођу па гледају дела. И то пресуђује.

Вуче Караџићу, Бог да те прости, и мир пепелу твоме! Ми ти се одужити не можемо за оно што си препатио, али ти знаш како је певао твој велики пријатељ, владика П. П. Његош:

Ко вјечито хоће да живује,
Мученик је овога свијета!

Београд. „*Поглед*“.

---

4. Слава Вуку Стефановићу Караџићу.

Прије сто и десет година родила се на небу Српства једна велика, сјајна звијезда. — И та звијезда још није утрнула, још јој није сјај потамњео, а и неће никада! — — — Док је Срба никада!:

* * *

Родитељи су Вуку дали то име зато, да им син буде јак као вук, „да му уроци и чини не науде“, пошто су им иначе дјеца умирала. —

И каква срећа по Српство, што је Вук заиста и био вук! Вук није био вук само спрам „урока и чина“, неђ и спрам многијех и многијех неприлика у животу.

Колико би њих клонуло и оканило се рада испред такијех и толикијех неприлика, које су Вуку на путу стајале?!...

Колико би „тица кукавица“ баталила и рад и мјеју при првом неуспјеху?!...

Али Вук није био кукавица. Вук је био вук. Вук је био побратим див-јунака Хајдук-Вељка. — — Јунак овај, јунак онај, сваки на своме пољу. —

Вук је био јунак!

* * *

Језик, вјера и обичаји су главне особине једнога народа. — Док један народ чува своју *вјеру*, поштује своје *обичаје* и говори својим чистим, непоквареним *језиком*, дотле је он силан, јак. — Дотле је он *свој*, и туђин му не море ништа!...

Језик једнога народа огледа се у његовој књижевности, а и шта ми видимо у нашој књижевности у првој половини овога вијека?...

Видимо велику борбу пуну страха и опасности, док најпосле не побиједи Вуков идеал: народни језик.

Вук нам је открио благо народнога језика. — Вук није дао Србину, да буде друго што већ Србин! — Вук је научио Србина, да љуби оно, што је његово! —

Како вели Бранко:

„Глете, браћо, ту рукотворину,
„Глете, браћо, чудо и мелину,
„Глете, браћо, пута тог згодноста,
„Глете тамо цвећа народнога
„Амо живо цвећу повтајте,
„На га с' млада пуно накидајте,
„Да вам путем дивно замирише!
„Да вам срце за куком уздише!

Шта је Срба очувало под петовјековним ланцима!

То нам Змај лијепо каже:

„Под столетним храстом седи
„Гуслар стари,
„Прошлост враћа, душе крени,
„Срца жари!

»Хај! што Србин још се држи
»Крај свих зала;
»*Пјесма* га је одржала,
»Њојзи хвала!

Пјесма, дакле, наша лијепа, народна пјесма је одржала Србина Србином кроз петвјековно робовање.

Такву моћ народна пјесма има!..

И данас, ми, Срби, потомци онијех славнијех Срба, који су под притиском туђинства поред слијепог гуслара могли очувати своју народност, — не бисмо имали ни једнога зрнцета тог српског бисера — народну пјесму, — да није било Вука!...

Ми данас не бисмо били Срби, не бисмо били оно, што су нам ђедови били, — да није било Вука!

Вук нас је и страном свијету приказао као Србе, као народ, који нешто *има* и нешто *вриједи!* —

Вук је био Србин!

* * *

Сваки патриота жели своме народу оно што му треба, чега нема. — Наше патриоте жеље и жељеле су своме народу *цјелину*. Да ли су, и у колико су те њихове жеље могле поћи к остварењу, то је друга ствар. —

И Вук је жељео своме народу цјелину, али он није само *жељео*, већ и *радио*, и његов рад је крунисан успјехом: *Срби су се на књижевном пољу ујединили.* —

Зар то није патриотизам?!...

Вук је био патриота!

* * *

Многи ће, Вуче, прићи твоме гробу с вјенцом у руци! — Многи ће китњастијем ријечима изнијети твој велики рад! — Али ће бити мало њих, који ће у срцу осјећати оно исто, што си ти осјећао, а још мање који би хтјели и смјели учинити оно, што си ти учинио!

Многи ће са заносом говорити о твоме великом дјелу: књижевном јединству, а у срцу ће жељети потпун распад Срспства на стотине партаја! Теби је, Вуче, сваки Србин био *само Србин*, а њему је тек: или Србин, или Хрват, или Турчин; даље: Шумадинац, Бошњо, Ера, Влах, и нај-

најпослије још друго што. У твоме рјечнику било је мјесто и за *и*, и *е*, па и за *ије*, и нијесу се те три разлике покрвиле, а данас нам је тијесан свијет!

Хоће ли ти се, Вуче, преметнути кости, кад ти такве Србин пробесједи?!...

Хоће ли ти црна земља бити тешка, кад ти твоја руса положи вијенац на гроб?!...

* * *

Нијесам члан ни једне корпорације, које ће ти вијенац на гроб положити. — Прилике ми не допуштају, да лично будем при свечаном преносу твојијех костију. — Али ипак хоћу одавдје, из даљине и тишине, да ти пружим ма и један цвијетак!

Овај је цвијетак мален, ситан, али има бодља, те ће можда кога уз пут и убости, — али нека!

Ја га приносим теби, велики Вуче!

Слава јунаку, Србину и патриоти Вуку!

А.

Нови Сад. „*Наше Доба*“.

5. Вук Стефановић Караџић

30. септембар 1897. године био је празник за сваког Србина где год га има у лепој земљи српској. Тога дана престоница наша доживела је једну од оних великих и ретких свечаности, које цео народ светкује и слави. На тај дан, на најсвечанији дан, пренесене су кости неумрлог Вука — оца новије књижевности наше, из Беча у Београд. 30. септембра сакупио се беше цвет интелигенције, не само из Србије, него и полога Српства, да присуством својим увелича ову величанствену и ретку свечаност целога српског народа, да ода дубоку и заслужну пошту једноме од најславнијих и најзаслужнијих синова наше земље, да се поздрави светој сени великога мужа — неумрлога Вука Стеф. Караџића.

И „Домаћица“ сматра за своју дужност, да после овога свечаног дана, одајући на овоме месту највећу славу и хвалу великоме Вуку, изнесе у најкраћим потезима живот, продовити рад и заслуге Вукове за српску књигу, за српски народ.

кога је овај великан тако љубио и за чије је добро толико урадио...

1863. год. на Митов дан славио је Вук 50-то годишњицу свога књижевнога рада, за тим је по налогу кнеза Михаила пшао у Црну Гору, и по повратку с тога пута разболи се и умре 26. јануара 1864. год. у Бечу. Све до ове године Вук је лежао у туђини, у Бечком Марковом гробљу, а 28. септембра ове године његове су кости ископане из Марковог гробља и у присуству изасланикâ и многог одличног света, 30. септембра Вукове су кости пренете у Београд и на најсвечанији начин сахрањене код Саборне Цркве. покрај великог српског учитеља — Доситеја. Велике су и неизмерне заслуге Вукове за српску књигу. Он је начинио епоху, створивши оно што нико пре њега не беше у стању учинити.

Прва је Вукова заслуга што је извео српски народни језик пред српски народ, пред цео образован свет, и што је извојевао владу у књижевности најблагогласнијем језику међу свима европским језицима.

Друга је његова заслуга, што је за свој народ удесио најпростији и најсавршенији правопис на свету.

Трећа му је заслуга сазнање о целокупности и јединству српскога језика и народа.

И четврта је заслуга Вукова, што је прикупио народне умотворине: песме, приповетке, загонетке и пословице, то неоцењиво благо нашега народа, које је српски народ прославило у образованом свету целе Европе, па славу његову пронело и с оне стране Океана.

Изнев у најкраћој слици живот и заслуге човека, који је својим делима подигао најдостојнији и најлепши споменик у срцу целога свога великога народа, одајући и на овоме месту заслужну хвалу и признање овоме великом сину и ђенијалном уму, који ће вечно бити слава и понос Србинови ми се клањамо сени великога Вука Стеф. Караџића и кличемо: нека је оцу новије књижевности наше вечна слава и хвала!

Београд. *„Домаћица“*.

III.

1. Копитар

Бела Љубљана, средиште духовног и народног живота браће нам Словенаца, западне страже Словенскога Југа, данас се заодева свечаним рухом да дочека необична госта, првог од првих синова крепког народа словенског који је у првој половини овога века, кад се народ на дому будио, својим умом обасјавао тамна питања Словенске Науке.

Посмртни остаци *Јернеја Копитара*, добротвора и учитеља нашега великога Вука, данас се проносе словенском Љубљаном да се овом главном граду предаду у аманет.

* * *

Крањска је дала многе будноце словенскога духа народног — Крањска је дала Словенцима и Словенима и Копитара 1780. године. Он је био из сеоске земљорадничке породице.

Кад је Копитар био већ прилично одрастао, понуди га отац, да га да у школу. Јернеј не само пристане, већ и даље наваљиваше, док га отац 1790. год. није послао у Љубљану у школу.

С почетка му је било тешко, сећајући се живота сеоског и својих на селу. Али му је била у толико већа милина, кад су га његови земљаци зачуђено гледали, како о школском распусту помаже сеоском свештенику у његовим пословима при служби.

Копитар је, као одличан ђак, не само био ослобођен плаћања школарине, већ је примао награде у новцу, те се тим и новцем добијеним за поучавање својих слабијих дру-

гова могао издржавати, не ослањајући се на малену помоћ, коју је дотле од куће добијао. А кад је ступио у кућу богатог и образованог барона Цојса као учитељ његовог нећака, могао је рећи, да је обезбеђен и ослобођен од бриге за подмирење првих потреба. Барон је био здрављем врло слаб, али је његова бистрина брзо и лако запазила у Копитару знаке јаче душевне снаге, те га, кад му нећак а Копитарев ученик сврши школе у Љубљани и оде у Беч, задржи у својој кући за свог тајника и књижничара.

Ту је Копитар провео још пуних осам година. То му беху дани, којих се целог века свог најрадије сећао.

Барон, сам један од најчувенијих и најбогатијих својих савременика у Љубљани, помагаше већ одавно књижевнике и научнике. Његова кућа беше средиште духовног живота словеначког за оно доба.

Ослобођен од дневних брига, доведе у додир с носиоцима оног малог пламена народне свести у Словенаца, који се доцније почео претварати у живљи огањ — Копитар је и сам осетио у души својој прелом, окретање ка бољем.

Са мишљу, да се ода духовничком реду — као што су његови сродници јако желели — беше већ раскрстио, и све то време од осам година (1800—1808) употреби Копитар на учење и своје усавршавање. Стараше се, да накнади оно, што се у школи пропустило.

Барон је особито волео природне науке — посебице минзралогију — те се и Копитар због њега доста бавио о природњачким студијама. Сам је већ био осетио позив свој, и озбиљније читао старе класике.

Прво је своје дело написао са свим случајно.

Кад се једна лепа госпођица потужи барону, како јој је тешко остати у Љубљани, јер не зна словеначки, он позове Копитара и понуди га да је почне учити, те да тако ма колико допринесе ширењу свог матерњег језика.

Копитар пристане.

Пошто није имало подесних књига за учење словеначког језика, Копитар седне и напише малени оглед словеначке граматике за своју ученицу. Она је после два месеца већ могла прилично говорити словеначки.

Али тај малени оглед удари основ за први и значајан рад Копитарев — *граматику словеначку.*

Док се тај рад штампао, Копитар науми да у Бечу продужи школовање, обиђе још једном свој родни крај, и при свршетку се године 1808. крене Бечу.

Ту се упише, да слуша права. После двогодишњег слушања био је овај резултат: Копитар је лежао до уверења, да правне науке нису за њега, а у историјским је и филолошким студијама далеко одмакнуо. Он се свом снагом и великом вредноћом ода изучавању искључно ове групе науке.

Тада је већ био постао прегледач за словенске и новогрчке књиге. Са тог је места развићу словенистике могао доста користити и он је збиља то учинио.

После неког времена Копитар добије стадну службу у дворској књижници, где је и остао до смрти, напредујући поступно до првог чувара билиотеке и дворског саветника.

Године 1814. Копитар буде послан у Париз, да поврати све рукописе и споменике, које су Французи однели кад је Наполеон у свом походу покорио и Беч. Копитарево је посланство већим делом срећно свршено. Тада је походио и Енглеску, па се преко Италије, где је такође тражио старе рукописе бечке дворске књижнице, врати у Беч.

1837. год. се крене, и пропутује Италију ради својих научних истраживања.

Кад је 1842 год. папа хтео основати у Риму русински завод са катедром за старословенски језик, буде Копитар по препоруци Тајнеровој позван за наставника. Он се по одобрењу из Беча крене за Рим, где је мислио остати две године, за које је време хтео да спреми једног од својих ученика као наследника на тој катедри.

После шестомесечног бављења у Риму врати се у Беч 1843. године. Тада је са собом донео и суху болест, од које није могао наћи лека.

А кад је већ видео, да болест сваког дана узима маха, пређе у стан и негу своме земљаку проф. Јецку.

Ту је 11. августа (по новом) 1844. године испустио своју душу Копитар, један од првих посилаца науке и жених истина.

Није се никада женио, веле, с тога што није могао узети ону, коју је волео.

Копитар је био — као што га описује Миклошић — средњега раста, бео, модрих очију, бистрог вазда пријатног погледа.

Спромашнима је врло радо помагао. Своју је једну зараду целу разделио Шафарику и Вуку.

Копитар је иначе био строг, у пуном смислу те речи.

Као многи научници и Копитар је у научним испитивањима и претресањима био нетрпљив. Уверен је био у тачност свога истраживања, и то је доста доприносило његовој нетрпљивости. У осталом и сам је мењао кад што своје уверење о појединим научним питањима, али и то само онда, кад је сам до нових закључака дошао.

Године 1880. кад се навршило сто година од рођења Копитарева, словеначки је народ свечано прославио ту успомену. „Матица Словенска“ је у дом, где се родио Копитар, узидала мраморну плочу са натписом.

Главнија су Копитарева дела, писана немачки или латински, ова: *Граматика словенског језика у Крањској, Корушкој и Штајерској* 1808. Љубљана. — *Клочев глагољаш* 1836. Беч. — *Разгледање и тумачење грчког рукописа* 12. или 13. века с расправама књижевним, историјским и филолошким 1840. Беч. — *Prolegomena historica* 1843. Париз. И још до *седамдесет* мањих расправа, чланака, приказа и критика. Један је део тих радова сабрао и издао у Бечу 1857. Миклошић под именом: *Омањи списи Копитареви.*

* * *

Копитар је био снага, која је у свом кретању равнала неравне стазе, чистила неуређено земљиште, кидала старе и сејала нове усеве.

У служби је научне истине био сила, која се није могла застрашити ни с пута уклонти.

Он је теорију из практике изводио онако јасно, као што ју је опет несумњиво на практику примењивао.

Дизао је на своме дому и у туђини, помагао је да се и други подигну, учио је: како, зашто и када.

Он је темељито и исцрпно расправљао питања филолошка, историјска, етнографска и правно-историска.

Израдио је граматику свога материнског језика.

Њом је отпочео пречишћање словеначког језика.

Године 1837. изречен је о њој суд: „Граматика нам Копитарева, дело једнога од најзнаменитијих словениста, отвара засебно доба, епоху, и то не само у историји словеначког језика, већ због научног увода и темељитих коментара, и у словенској књижевности“.

Кад је свршио тај посао, и кад је већ био дубоко заишао у научна испитивања, Копитар је хтео да својим радом да и практичних користи. Видећи муку, коју имају Словени — који се служе латиницом — због непотпуности њене, Копитар је хтео за њих удесити буквицу, умноживши латиницу новим словима за неке у словенским језицима. Он се за тај посао лагано спремао, јер је хтео да нови знаци не буду начињени састављањем латинских слова нити дометањем црта и тачака.

Кад је дошло на ред, да Копитар каже своју у питању о старости глаголице и ћирилице, он је, идући за својим учитељем Добровским, држао — па тако и учио — да је ћирилица старија. Али је Копитару било стало до истине, и он је доцније за љубав њој своје мишљење — променио. Кад је добио у руке старословенски, глаголицом писани, рукопис, који је по грофу Клоцу, чија је својина био, назван *Клочов глагољаш*, Копитар је, разгледавши га, изишао с уверењем, да глаголица није млађа од ћирилице, ако није и старија. Он је уз издање тога споменика изнио и своје ново мишљење, које доцније не само да није напустио, већ га је и потврдио, уверавајући, да је глаголица старија од ћирилице.

У жељи да немачке научнике увозна с источно-словенским црквеним правом а и на молбу професора бечког и Копитарева земљака Т. Долинара, Копитар је израдио етвод „кормчије књиге“.

Ту су Немци први пут добили оглед црквеног права у Словена.

Копитар је тврдио, да је стари словенски језик био прави црквени језик код Словена, и да је Панонија била домовина тога језика.

У том су старословенском језику — вели Копитар — Ћирило и Методије радили а не у бугарском, као што су тада тврдили Востоков, Палацки, Шафарик и други, којима се доцније придружио и сам Добровски.

У питању о крштењу Словена Копитар је тврдио, да су прво почели радити свештеници западне цркве из Баварске. Тек кад су они напустили тај посао, што — као што вели Копитар — нису хтели учити народнога словенског језика, били су позвани Ћирило и Методије, те су отпочели рад на *народном* језику.

Ћирилу је био главни рад на буквици и књигама, а Методију на увођењу службе, што је било отпочето већ пре њега само *ненародним* путем.

А да је такав рад био започет још *пре* Ћирила и Методија тврди Копитар, ослањајући се поглавито на сам језик и на остатке у њему, који су се сачували заједно са речима чисто словенским.

Таква је Копитарева тврђења доцније потврдио и разгранао његов ученик и први филолог словенски Ф. Миклошић.

Тако је дакле научно истраживање потврдило мисли, због којих је Копитар био сумњичен и осуђен.

1819. год. је штампан и по свету разнесен чувени „краљодворски рукопис“.

То је било доба патриотског заноса код Словена, доба изненађења код осталог света.

Копитар се, сам одушевљен Словен, одржа у границама критике, савлађујући своје патриотске осећаје.

Научник је победио патриоту и Словена.

За „Љубушин суд“ Копитар је, заједно са Добровским, одмах тврдио да није истинит споменик.

После је неколико година Копитар јавно устао и против „краљодворског рукописа“.

Кад се по ученом свету разнео радостан глас да се опет нашло старо *ремско јеванђеље*, које је раније било изгубљено — Копитар се заузме свом снагом, да оно што пре угледа света. Био је уверен, и друге је уверавао, да ће се оно морати наћи. Оно се заиста нашло.

Кад се Копитар 1842. год. бавио у Риму, познао се са Французом Силвестром, који је ради палеографских истраживања ишао с Копитарем у ватиканску књижницу. Они се договоре, и Силвестар изда у Паризу *ремско јеванђеље* са знаменитим предговором од Копитара, који је ту поново потврдио скоро све, што је дотле као научник радио на старој словенистици.

То беше његов — као што је назван — „научни тестаменат или последња воља“.

Копитар је преписао из ватиканске књижнице и *Асманово јеванђеље* ради кога је и путовао 1837. год. у Италију о свом трошку.

Ту је доцније преписао и *јеванђеље св. Јована*.

Кад је већ био на болесничкој постељи са које се није више дигао, добио је 1844. год. од Востокова издано старо *Остромирово јеванђеље*. Радујући се таквом ненаучном добитку, Копитар је писао Востокову, и послао му неке своје напомене.

То беху последње врсте, што их је Копитар написао.

* * *

У школама, где се ни сенка духа народног није могла опазити, учећи науку, која је одрођавала — и Копитара је почео остављати дух народни, и њему је стала претити опасност, да ће се изгубити. Он је већ био на свом рођеном дому у туђини.

Околност, што је дошао у кућу Цојсову, беше од неизмерне користи за правац рада Копитарева. Он је отворио очи, и згрозио се над провалом, којој се већ био упутио.

И ако је више случајно узео писати словеначку граматику, све је већом љубављу залазио даље у посао, а кад је почео упоређивање свог језика с осталим словенским — његова је љубав захватила све Словенство.

Али је Копитар, пошто је својим прким радом ударио међу, од које су се имали словеначки књижевници кретати у једном правцу, хтео, да и остали свет чује за његов народ, те се прими да Добровском јавља све што се важније у у културном, а посебице у књижевном, словеначком животу догоди. И у томе му је заслуга што је учинио, те је Добровски, чији је глас онда много вредио, с већом пажњом, па и симпатијом, стао говорити о Словенцима и жиховом духовном животу.

Кад је у Грацу установљена катедра за словенистику, Копитар је младом наставнику обратио пажњу на потребу словеначког речника, указујући му и на могућност тавог посла.

Он је имао јаког удела и при оснивању катедре за словенски језик у љубљанској богословији, јер је видео: да ће се само тако моћи корисно радити, ако омладина народна не излиће из школе без икаква добитка за образовање у духу народном. А у оно је доба и тај успех имао великог значаја.

Он се, поред свега свога научничког гласа, сећао да је син потиштеног и малог али срчаног народа, за чији је језик у свом родољубном одушевљењу казао да је „за певање скоро толико исто приправан, колико и талијански".

У тражењу врела чистог говора упућивао је вазда на сељане, сам прост народ.

Народу је проповедао, да су његови далеки преци били славан народ а он је брат словенским народима, с којима чини једну заједницу.

И поред свега се тога намеће питање: зашто сам Копитар није писао народним језиком? И ако исти пример видимо и данас код настављача рада његовог, данашњих првих филолога словенских, опет се један од биографа Копитарових труди, да нађе и другог оправдања у ондашњим књижевним приликама и околностима. Он вели: „Мож'да управо за то не, што је наш, толико времена занемарени, језик био заостао, и онда за више знанствене науке (какве је обрађивао Копитар) још са свим мало спреман; честитог словеначког речника још не беше за Копитарева доба".

У Копитаревој се вези са ондашњим правцима словеначким истиче кад више кад мање жеља, да се свитању духовног живота народног помогне, разуме се, онако како је то Копитар био схватио.

* * *

Слава Копитару!

Бог нека благослови народ његов!

А.

Београд „*Одјек*"

---

2. Копитар Србима

Осем захвалности коју је сваки поштовалац науке дужан трудбенику какав беше Копитар — он је нас Србе посебице

обавезао још и заслугама које је он у своје доба учинио за наш народни и културни а особито књижевни развитак. У доба, кад се књижевност српска започиње с нова развијати — беше права срећа, што се у близини српског народа нађе такав ум, какав беше Копитар.

У својој великој заузетости за словенски живот, Копитар је одушевљено тражио везе са књижевним правцима у Словенству.

Први с ким је на словенском југу ступио у такву везу, беше наш песник Лукијан Мушицки.

Копитар је још пре тога био душом предан српским народним песмама, за које је слушао да долазе међу прве песничке створове у Европи. Читајући Доситејеве радова беше уверен, да ће се скоро појавити нова снага, која ће и ново начело писања у дело привести. И он се томе јако радоваше.

Премишљајући о духовном српском препорођају, који се тада већ почео вршити, Копитар је помишљао и на српски универзитет, који би се трошком манастирских добара подигао и издржавао у Карловцима, и у којем би наставници били сами Срби. Своје је мисли о томе износио у штампи а и у преписци се, коју је водио с Мушицким, налазе спомени тога Копитарева заузимања.

Он још у својим писмима од 1811. год. Мушицком изјављује наду и жељу, да би се нашао какав нови Качић, који би сакупио — а не сам писао — дивне и готове српске народне песме.

Поштујући Доситејев књижевни рад Копитар је за Немце написао чланке о том великом српском књижевнику, и старао се да одломцима из његових дела у преводу упозна немачко читаоце са духом његова рада.

Али се тек с појавом Вука С. Караџића почиње прави низ великих Копитаревих заслуга за Српство.

Л.

Београд „Ајрес“

3. Копитар и Вук

Небројено се пута спомињу имена Копитар и Вук напоредо, још док носиоци тих имена беху у животу, док још, везани најтешњим пријатељством, у заједничком знанственом раду у Бечу, друговаху и одатле плодове свога деловања разашиљаху у свет. После смрти, која отрже најпре Копитара, 1844., а млађега му пријатеља после двеест година, 1864.. — обојица умреше у Бечу, обојица нађоше мира на Гробљу Св. Марка — уздиже благодарно потомство њихов спомен у правом поштовању њихових бесмртних заслуга као сјајну двоструку звезду у високе сфере словенскога просветнога напретка у сећању на важно доба, које су обојица проживели и провојевали.

Збиља: имамо л' на уму смелу енергију, којом Вук у данима Бечкога Конгреса. оружан оружјем дивне српске народне поезије, која заснова модерни српски књижевни језик и након дугих, жестоких битака победоносно извојева признање, то је једва могуће не сетити се његова старијега пријатеља, саветника и путовођа, Копитара, коме благодари Вук за све основице своје реформе, од кога је он учио правна начела, па и саму методу борбе. Имамо л', с друге стране, на уму многострану делатност Копитареву за уважење словенскога језика, поглавито права народних говора, то ћемо одмах у Вуковим успесима уочити најлепше оваплоћење жеља и идејала, па и рођено суделовање Копитарево.

Та заједница и узајмица у животу и деловању та два човека изазива ових дана ретку свечаност, пренос земних остатака са Гробља Св. Марка у домовинску земљу Краљца Копитара у Љубљану, Србина Вука у Београд. Тај пренос био је већ тада закључен, кад се пронело било, да ће се Гробље Св. Марка напустити. Него жељи српске владе опираше се једина у животу кћи Вукова, врло образована Мина, удова Вукомановића, која се, догод живљаше у Бечу, не хтеде растати с гробом свога оца. Тек након њене смрти, г. 1894.. када њено тело би пренесено у Београд, нестаде препреке и преносу њена оца. После неких припрема уочи српска влада ову јесен ове године за пренос Вукових костију у Београд. Сад дође доба и за научно-књижевно удружење (Matica Slovenska) у Љубљани, које се још од неколико

година ношаше са сличном мишљу о Копитару, да Копитарове смртне остатке пренесе у главни град Краљеве. Ту беше сасвим природно, што се одмах помишљало, кад су оба пријатеља за живота били нераздвојни и када после толико доба морају да напусте своје заједничко пребивалиште после смрти, да бар у једно исто доба и заједничка свечаност то буде, како би некадашња пријатељска веза њихова и том последњом приликом освештана била.

Тако ће се идуће недеље растати с Бечем у трошним својим земним остацима два некадашња становника Бечка, који су много година овде срећно проживели и од срца љубили овај град. Ја сам рад, да, на растанку као поздрав њихових сени овом граду, истакнем неколико момената из њихова живота, који ће показати, како су топло некад куцала њихова срца за Беч.

Копитар је дошао у Беч 1808. да овде, под окриљем свога заштитника барона Цојса (Zoiss), код кога је у Љубљани дуже времена био приватни секретар, учи права, да му буде храна. Како не би свом мецени и сувише ово на терет, трудно се, да се одржи дајући лекције, у чему му знање језика (класичних, немачкога, талијанскога, францускога, словеначкога), беше од преке помоћи. Знамо, да је друге године свога боравка у Бечу добио, под врло повољним погодбама, место кућевнога учитеља у богатој породици Ђике. Копитар је имао живахан, чак страстан темперамепат, згодно, оштро перо; лако се дао завести тврдњама, које су више говеле његовим субјективним тежњама него објективном уважавању реалних прилика. Ти непосредни изливи његова друштвеног расположења изазиваху свакојаке неспоразуме и конфликте у његову животу, али стога и омили у друштву, јер беше духовит, оштроуман у друштву. Тако се одмах у првим годинама много упознаде не само у ђачким круговима, понајпре са својим земљацима и кадашњим Србима, него и с одличном, старијом господом, н. пр. с дворским саветником Спендуом, професором Злобицким и што му за будућност беше најважније, с грофом Осолињским. Још је од већег утицаја по њега била сарадња му у разним политичким и литерарним часописима Бечким са свакојаким интересантним, не ретко заједљивошћу зачињеним, чланцима с Словенима, о њиховим литерарним и културним тежњама.

поглавито у Аустријској царевини. Тим начином позна се његово име у најширим круговима Бечке журналистике, а знање му, које је у ондашњим приликама импоновало, стече великог уважења. И с многим немачким учењацима, књижевницима, песницима у Бечу и изван Беча дође набрзо то у лични додир то у писмени саобраћај. Доста је, да се спомену имена Гете, Јаков Грим, В. Хумболд, Фр. Авг. Волф и т. д., па да се опази, колико је значаја тај саобраћај.

Најпре је требало ударити поуздан положај за живот у Бечу. Већ у првим годинама свог боравка у Бечу пала му је срећна мисао на памет, да добије место у дворској библиотеци. Почетком 1810. пише Добровском у Праг: „Ја сам замиловао Беч због prontezza свију могућих помоћних средстава за свако подузеће. Будем ли срећне, да се сместим у дворској библиотеци, знаћу зацело користити се Бечем колико за грчки, још више за моје земљаке, Словене.“ А на другом месту: „Кад бих хтео што да кажем, требао би овде да има какав етаблисман и за словенске и за грчке ђаке, па да они не трче у Русију а ови у Париз на мршаву наставу, кад је овде треба да имају „comme il faut.“ Неколико месеци после тога (априла 1810). има опет једну жељу, која му служи на част: „Старословенски језик требао би да има у Бечу предавача, јер му је овде а не у Русији стан. јер Аустрија влада Словенима свију дијалеката, а Русија само једним.“ Малу претераност морамо одушевљеном проповеднику словенске науке кроз прсте погледати. Мирни, старији пријатељ у Прагу, опат Добровски, опомиње га, да се не поводи далеко за својим одушевљењем, као што н. пр. захтеваше за Беч Словенску Академију, која би у Прагу, Варшави, Петрограду и у Илирији имала „своје факторије“! Али се он не даваше тако лако разуверити у својој маштавој слици. У Бечу, вели он опет, мора имати једна словенска академија своје седиште. Ту је састанак Словена с Југа и Севера, са Запада и с Истока. Па кад Добровски, а овај је, заиста, словенске прилике, из свог проучавања, боље знао него Копитар, који је дотле био само у Љубљани, у Грацу и у Бечу, нађе, да се његове жеље не даду остварити, он оста тврдоглаво при свом: Зашто да Петроградска Академија није филијала Бечке; зашто да Академија једнога дијалекта није филијала свију дијалеката, *τῆς χαθολιχῆς*.

Те, као што би се данас рекло, панслоненске сакарије, у кашње године напусти Копитар саским, па поће и сувише далеко у жељи, да све могуће локалне дијалекте треба литерарно неговати. Не узимајући у рачун саским измењене прилике, непрестано упираше прстом на пример старих Грка, код којих се цвет књижевности развијао у дијалектима и тек се у дане опадања истаче χοινή.

Него на првом месту беше му сва жеља концентрисана, да добије чиновничко место у дворској библиотеци; како у том умре Злобицки, појави се могућност да добије место словенског цензора. „Ej, ала би то дивно било", кличе он „библиотечки чиновник in Slavicis, цензор и професор словенског језика у Бечу!" „Од тога решења", додаје Копитар, „датираће се моје стално пребивање у престоници или, да боље кажем, у средишту Словенштине, јер као таково ми је Беч милији вада све." И грамазика старог црквенословенског језика од Добровскога треба да угледа света нигде на другом свету већ у Бечу, — и што тако збиља и беше, заслуга је Копитарева. „И онда нећу мировати, док не израдим катедру тога црквеног језика у Бечу, како би се васпитали сарадници; па ћемо онда да начинимо из Библије, из легенада и осталих многобројних књижевних детона тога дијалекта Lexicon plenissimum, па онда — кокала млекарица планове на превалила лонац!" — Тако ироните, при доброј вољи, он сам претераност својих засновица, које се, додајемо, заиста у Бечу и испуните, само од прилике двеста година после његове смрти!

Живо можемо замислити, како је Копитар био срећан, кад се на измак 1810. испуните две његове жеље: постаде цензором и скриптором у дворској библиотеци. Да је у том много помогла милост, коју је уживао код грофа Осолињског, могли бисмо слутити, да нам он и сам на изреком није казао. Лепо схваћа он своју библиотекарску задаћу in Slavicis у овим речима: „Ја ћу се за гратко време већ умрежити у моје мило Бечко средиште, да ћу мотрити кретање моје словенске мухе у Београду или у Лаводу, у Прагу или у Љубљани." А неком земљаку у Љубљану пише, некако месец дана после именовања за скриптора: Ego enim felicissimus omnium mortalium. Nil deest quam ut adhuc cellulam aliquam inveniam ubi delitescam et Slavicis vivam ut

mihi. (Ја сам најсрећнији човек на свету. Ништа не преостаје, него да још нађем какву ћелију, па да се у њу завучем и да живим за словенску науку, и за себе). Затим понавља своју обичну изреку: Пријане, sumus in centro! (У средишту смо).

Љубав према Бечу задржао је Копитар у истој мери до краја. Она га прва и доведе у конфликт са његовим пријатељима у Прагу, који беху на њега љубоморни због Добровскога, кад привеза овога за Беч, баш кад је овај довршавао и штампао стару црквено-словенску граматику. У историји словенске филологије гостионица „Код белог вука“ на старом Флајшмаркту има своју улогу. Ту је Копитар обично проводио вечери са својим пријатељима, па и с Добровским, кад се овај бавио у Бечу. Избор је пао на ту гостионицу због Срба, Румуна и Грка, који онамо обично свраћаху, а с којима је Копитар увек био у живом саобраћају. Он сам становаше, кад му не испаде за руком да добије стан у грађанској болници, бар у двадесетим годинама у Мелкерфову, касније пак имађаше негде у унутрашњој вароши стан са четири одељења с девет прозора са улице, „дабогме у четвртом спрату, али лаке степенице.“ Да би и опет к себи у стан примамио Добровскога, чији је боравак у Бечу код Бечког слависте Копитара оставио незаборављен пријатан утисак, хвалио га је, да је светао, здрав и да се добро ложи, па вели: „Ја ћу ће радо побринути о доручку, о ручку и вечери, о прању и о чишћењу хаљина“. Али се Добровски, који сад већ често поболеваше, не даде склонити, да и опет напушта Праг, те Копитар мораде (1824.) с резигнацијом да пише: „Само се с Вама учи словенски. Откако ви одосте, ништа не урадих за свој речник, ма да сам читаву годину дана водио кућу, сваки дан се надајући, да ћу Вас добити. Sed mittamus irreparabilia! (Али оканимо се онога што се не да исправити).

Као што је Копитаревим заузимањем граматика старог црквено-словенског језика угледала света у Бечу, тако и стари пољски Псалтир Св. Флоријана. Већ 1828. (Псалтир је изашао 1834.) одговара Добровском: „Оно *Ми* при издавању пољског Псалтира јесу Бечлије, отприлике ја и Свето-Флоријанци и издавач. Јер у Бечу или бар у Аустрији мора то издање угледати света.“ Знамо, да је он и своје славно дело.

Glagolita Clozianus, издао у Бечу (1836), и то за оно доба у тако одличнеј опреми, да се само публикације грофа Руијанцова у Русији могу с њим натицати.

Могао бих још коју епископу из Копитарева живота испричати, које сведоче о његовој симпатији према Бечу и о полету старе царске престонице. Баш недавно нам причаше потпредседник Царске Академије Наука (професор [illegible]), како је међу оном дванаесторицом поштењака, који су 1837 предали Фердинанду споменицу, био и Копитар.

Exempla trahunt. Не могу тврдити, да је баш Копитар довео младога Србина *Вука* 1813. у Беч, али нема сумње, да га је одмах у почетку највише он знао задржати за Беч. Још никако немамо најиздашнијег извора за бијографију тога препородиоца српске писмености, његове широке кореспонденције, која се прибира и у изгледу је да ће скоро у Београду угледати света. Али из одломака Вукових дописивања с Копитарем и Мушицким, што су ми при руци, као и из јавних признања Вукових у посветама и предговорима његових дела дознајемо ово:

Око 1810. паде млади Србин с неке ревматичне боље у највећу невољу; да би се излечио, дође, као што сам вели, у „ћесаревину", те проведе зиму 1810. у Новом Саду у боници, па кашње, помогнут приватним добротворима, у бањама опорави колико толико своје здравље. Да би могао зарађивати, реши се, да дође у Беч, па да ту научи немачки. Ту га упозна Копитар, открі у њему живо благо народног песништва и осоколи га, да штогод од тога изда. Тако поста прва, 1814., књижица, у којој Копитар не фунгираше само као цензор, него се побринуо и о спољашњој опреми, и потрудио се, да књижица угледа света и у одсуству правога издавача, који се у то доба, сред 1814., већ налазио у Будиму. Човека дира, кад чита, како је Копитар хтео да младом Србину пађе и лечничке помоћи, последњи покушај, да му извида хрому ногу, па како је Вук, завирући од бонице или, као што се сам правдаше, из уверења, да људска помоћ не може више ништа, брже боже умакао у Будим ондашњим Србима. Копитар посла писмо за њим, на што му Вук, 1. јунија 1814., одговори: „Не губите са свим наде, да ћу икад доћи опет у Беч и да ћемо се још проразговарати. Ја путујем 15. јунија по старом одледе

преко Темишвара, Панчева и Земуна у Карловце, па ћу успут да прикупљам српске народне песме и што је народно, и презимићу у Карловцима. У пролеће, ако будем жив, доћи ћу можда к Вама у Беч. Е, кад бих знао, да бих тамо, можда у Дорнбаху, могао живети од српске књижевности, друге бих се зиме овде на југу оженио, па бих на пролеће тамо дошао, да занавек ту поживим. Ej, ко би био тада срећнији од мене? У друштву с таким пријатељем живети!... Него ја ћу доћи, да видим не Беч, не Пратер, не Шенбрун, већ — Вас!« И збиља, Вук се вратио. Као под светлим зрацима сунчевим разви се његов природни дар у непрекидном дружењу с Копитарем до дивне делатности, која му заслужи почасни назив препородиоца српске књижевности, оснивача модерног српског књижевног језика.

Копитарева је заслуга, да графична реформа Вукова испаде онака каква је, да је речник српскога језика, у коме је, као што је познато. Копитар месецима дневно радио, постао домаћим благом народним и да је млади Србин, каква га је мати родила, тада још неуглачани алем, наскоро могао лично опћити с људима као што је Јаков Грим, који се заузе за његове прве фолклористичне публикације као наклоњени, чак богме одушевљени оценилац и поред Копитара и Гете-а битно му поможе, да дође до оне славе, коју стече српско народно песништво у Немачкој и преко Немачке у целој Јевропи.

Вуков карактер био је сасвим друкчији од Копитарева. Наиме су се разилазили у мишљењу о породичном животу. Копитар подсећа у понеким цртама у свом животу на хуманисте XV и XVI века. Вук, право чедо из народа, налазио је, да је човеку од природе намењено, да браком оснива себи огњиште. Он, после неколико година свога борављења у Бечу, нађе у кући, где је живео, на Ландштрасе, себи вереницу и верну сапутницу у животу. Бечкињу девојку, Ану Краусову, однеговану у скромним приликама, али честиту и вредну, изабра хроми, млади Србин, незбринут, упућен на врло несталне приходе литерарног рада, за жену — не без замерања својих пријатеља и заштитника онамо доле у Срему. Познати песник ода, Мушицки, пева у једној оди:

Да туђородной Хлоіи въ бракъ предпочте
Любосаву Сербљинъ младъ.

Вук прими те речи на себе и јавља, новембра 1816., [illegible] „Шта би Ви рекли, кад бих Вам ја на годину [illegible] с каквом туђеродном Хлојом? Али ја сам је још пре Ваше [illegible] презвао Милицом.“ Не знамо, што је Мушицки замерао. Очевидно истиче се и разлика у вери. Него Вук узе своју вереницу, која му, 1817., постаде женом, мушки у обрану. Сам је навијао, као да би могуће било да она пређе у православну цркву, па јавља (у писму 26. апр. 1818), како је његов синчић (Милутин) од два месеца јачи и снажнији него „остала Бечка деца од пет месеци,“ и да је крштен у православној цркви. Тим хтеде у осталом да и митрополита Стратимировића донекле ублажи.

Не може се рећи, да је Вука баш жена његова везала за Беч. Верна му љуба пошла би била с њим и у Срем или у Србију, као што је покаткад и чинила. Него су ту превагнули обзири, на научно-књижевно делање, на пријатељство Копитарево, на преко њега и оно с многим ученим људима у Немачкој, међу којима се прибројаше, после пута му у Русију (1819.) и многи Руси. И тако оста Вук у Бечу, и ако с прекидањем, до свог краја. Ту је он проживео ведрих, али и тужних дана. Ма да је међу Бечким трговцима, па и у Срему и Србији имао много заштитника, који га покаткад помагаху новцем, инак је, због непоузданих прихода од својих штампаних књига, врло често трпео оскудицу у најпотребнијим стварима. У писму 29. декембра 1825. тужи се пријатељу свом Мушицком: „Не могу Вам казати, у какној сам сад невољи. Верујте ми, да за Божић нисам могао купити ни фунту меса, а камо ли печеницу. Сећајући се тога дана и гледајући своју децу, плакао сам као мало дете. Све што се продати или заложити могло, продао сам или сам заложио; сад већ више не знам шта да почнем са женом и троје нејаке дечице?! Зимње доба а у кући се нема дрва, нема хлеба, нема новаца.“ Добро је, да се сетимо, у свечаном моменту, официјалног славља, и невоља тога великога човека. —

Дабогме, само у таким трепуцима тешке невоље Вук се лако решавао, да окрене Бечу леђа за навек. Али би се небо увек опет разведрило, и он оста у Бечу, потпуно свестан многих првенстава, које му његово борављење у Бечу даваше за инострани литерарни и научни рад. Па и [illegible]

одакле би иначе могао у оним годинама пустити у свет тако угледно своје најмилије дело, као што је друго, Бечко, издање српских народних песама? Где би иначе могао накнадити себи Копитара? А у Бечу је и после смрти Копитареве набрзо нашао другог верног пријатеља и саветника у Миклошићу. Одакле би могао слободније радити за своју реформу него што је у Бечу? Где би се нашао ближе одабраној српској ђачкој омладини него у Бечу? Па и разашиљање његових публикација на све стране, где Срби живе, не би онда ни од куда било тако лако као што беше из Беча.

Све је то знао Вук, стога је љубио овај град, у њему своју душу испустио. Данас је довршено огромно препородилачко дело Вуково, свуда примљено и уважено. Мирно почивао прах његов, да у рођеној земљи нађе друго место завечни покој!

В. Јагић.

Беч.

„*Wiener Zeitung*“ бр. 232.

---

4. Копитар и Вук

Копитар и Вук — два нераздружна имена! Кад се год именује један између њих, буди се у спомену и име другога; њих су двојица заједнички и сложно деловали за дизање културног угледа својих народа и словенистичких студија, тако да смемо дела Вукова називати и делима Копитаревим. Да, најсјајнији плод Копитарева рада и ума био је његов утицај на Вука, и не можемо замислити Вука, какав нам се данас јавља пред очима, без Копитара. Тако је тесно било спојено деловање ове двојице великих мужева!

Кад се Копитар из Цојсове куће, у којој је општио с тадашњим словеначким литерарним првацима, преселио у Беч да учи права, срела га је необична срећа. С почетка се морао занимати давањем лекција, да би заслужио новчане потпоре, али се брзо обрнуло на боље. Постао је цензор за „Slavica“ а позније и за ново-грчки и румунски језик, а у исто је доба добио и службу у дворској књижници. Ту је брзо стекао поверење својих старијих, тако да су му наскоро

поверили збирку рукописа. У друштвеном пак животу бечком ступао је невероватно нагло корак по корак напред те је напослетку постао средиште литерарнога кретања.

У томе му је помагала његова живахна нарав и прирођена окретност, а по том и познанство с великим личностима н.пр. са грофом Осолинским, префектом дворске књижнице, и др. И политичке су прилике баш у доба Копитареве појаве биле за Словене угодне; јер су меродавни кругови, притешњени Наполеоновим ратовима, тражили помоћи и ослонца код Словена.

Копитарев је рад био у прво доба сувише разбацан и расут; трошио је своју снагу у књижевним маленкостима, које би нам се биле за цело изгубиле да нам их није Миклошић сабрао и дао у „Kopitars kleinere Schriften". Копитар се био свом силом страсне своје нарави и младалачким одушевљењем предао журналистици. Писао је у разним листовима (н. пр. у „Oesterreichischer Beobachter", „Wiener Literatur-Zeitung", „Wiener Jahrbücher"; из њих је хтео створити гласило западних слависта оцене, приказе, рефлексије о књижевном, просветном и политичком развоју свога доба. При том је непрестано наглашавао, да се не сме испустити из вида културни положај и напредак словенских народа, а средиште свега словенофилскога рада нека би био — по Копитаревим мислима — Беч. Ту своју наклоност према Бечу, која је у исти мах била удружена и нерасположењем према Русији, кад што је тако јако показивао, да је стари, мудри и расудни Добровски није одобравао.

Какога већега рада у то доба није се Копитар латио. Његови прикази и његова опсежна писма, које је у то доба писао, нарочито Добровскому, кога је врло радовало дописивање с Копитарем и који је опширно одговарао своме „Slavin-у" — ипак су сјајни докази његове марљивости и духовитости; али од Копитара смо смели с правом више очекивати. Истина да су сви његови списи духовити, и да је увек био при мислима које далеко хватају и пуне нових напрта — ипак је његову раду недостајало мирне концентрације душевних сила, која је потребна за темељито решење опсежних важних питања.

Тој расутости Копитаревој био је узрок опсежни круг многобројних познаника његових и преобилни рад његов на

журналистици; то је позније и сам признавао. Тада је писао у свим листовима, и писао је много, јер ја писао лако. Писао је и шикантно, како је имао уопште нечега француског у своме карактеру; а те је лакоће и окретности наследио нешто и из латинских сатирика. При свем том многоврсном раду није доспевао мислити на већа дела и са свим је био заборавио на „Фризинске споменике“; тек су у позније доба дозрели знаменитији плодови његова духа, међу њима славни „Glagolita Clocianus“.

Рано је почео Копитар општити са Србима; већ је 1809 писао „Карловачким кондисципулима“ који су га упозорили на Обрадовића о коме је по том написао два чланка. Били су му знани још Јанковић и Мушицки, и већ тада је тражио да се употребљава чисти српски језик као књижевни језик. Познао се и с митрополитом Стратимировићем, који није био задовољан с Копитарем јер је он немилосрдно судио и осудио тадашњу покварену словенштину. А ни међу Мушицким и Копитарем није се развило живље општење.

За две године пак добио је човека који му је све друге накнадио; то је био *Вук Стефановић Караџић*! Од кад се Копитар 1814. вратио са свога путовања у Париз — а том је приликом походио и Лондон, Оксфорд, Флоренцију, Милано и Рим — занимао се једино и само о Вуку и о српској књижевности.

После погибије српске на Косову пољу (1389) имала је српска књижевност кроз векове заклона само у манастирима. Те су жалосне прилике пробудиле код Срба — међу њима и код угарских — жељу за школама и учењем. Како није било ни од куда помоћи, окренули су се неки српски прваци Русији, и отуда су послали Србима учитеље и школске књиге. Под утицајем руских учитеља и руских књига развила се из старе црквене словенштине, која је била на српском земљишту примила већ много српских особина, некаква руско-српско-словенска мешавина која се разликовала од живог народног говора; тој је мешавини огласио рат Вук.

Још је Доситеј Обрадовић био увидео, путујући по Далмацији, потребу народнога књижевног језика; његова је заслуга што је почео износити да је неумесно одушевљење за стару црквену словенштину као за књижевни језик, већ нека се за књижевне сврхе употребљава народни говор. Али он

није био срећан да те здраве мисли оживотвори. Мало је имао граматичкога талента, а и пут му до тог смера није био довољно јасан, и ако су га у томе нешто потпомагали Павао Соларић, Лука Милованов и Лукијан Мушицки; сва су ипак остали на по пута. Да продре и победи узвишена идеја требало је већега генија. И он се нашао; то је био Вук Стефановић Караџић.

Вук се прославио у двојаком погледу: *као реформатор књижевнога језика и као скупљач народнога блага!* А ни једне од те две сврхе не би био тако достигао да није добијао помоћи најпре нешто од Мушицкога а поглавито од Копитара.

Кад је Вук довршио нешто учења под водством Мушицкога и опростио се од Карловаца, где га због година нису примили у гимназију, врнуо се у Србију и ту је добио тајничко место. Кад је пак 1813 пала Србија под турску власт, морао је Вук оставити домовину и доћи у Карловце где га је Мушицки помагао а одатле је отишао у Беч. То је био важан и одлучан корак за његов познији живот и рад.

Тако је по свом доласку у Беч, Вук почео општити са својим земљацима. Фрушић и Давидовић су тада издавали „Новине Србске", а око њих се сабирала српска омладина; ту се и Вук познао с већином својих земљака. У „Новинама Србским" је саопштио Вук своје прве списе те је за мало ушао међу сураднике.

Одмах у почетку свога рада написао је Вук за „Новине Србске" знаменит чланак о пропасти Србије у облику писма Карађорђу; рукопис је дошао у руке цензору — Копитару. Вуков се чисти народни језик тако допадне Копитару, да се почео интересовати за Вука, па га и походи. Копитар је одмах познао да је сада нашао човека, каквога је већ одавно тражио да би му предао своје назоре и мисли. И од тога се тренутка развио онај величанствени утицај Копитарев на Вука, из кога се започео препороћај српске књижевности; јер што је Вук постао за српску књижевност постао је преко Копитара!

Копитар, будући сам романтик душом и срцем и желећи свакоме народу и језику подједнаку негу и пажњу, сада је и Вука одушевио за српски народни језик, и Вук је под његовим водством одлучио да проучи научно народни језик

и да зачне скупљати народно благо. Од Копитара се научио како треба положити темељ народном књижевном језику.

А и Вук је те исте назоре донео већ био собом, тако да су се обојица у својим мислима тако рећи сусрели. Вуку је било већ позпато да је још Мушицки распитивао за народне песме, а он тада није имао смелости да би се јаче јавио. Кад је доцније био у Србији, дошла му је до руке некаква збирка песама — то је био Качићев „Разговор“ — и тада је видео да се Мушицки није шалио кад је разбирао за сличне производе. Дошавши у Беч донео је Вук са собом и руску песмарицу и она му није дала мира; сад је видео да и Срби имају много такога народног блага. Али је Вуку тада још недостајало прегнућа.

Ту је сад чинио своје Копитар, те га упутио у скупљање народних песама, показујући му Качића, Фортиса и Хердера и њихове збирке — и 1814 је изишла „Мала простонародна славеносрпска песмарица“. Заслуге Копитареве за издање признао је сам Вук у писму Мушицкому.

Успех је те збирке био заједмчен; поред Копитара, који се побринуо за превод у прози те га послао Гету, био је најбољи хвалилац Јаков Грим који се баш тада налазио у Бечу. Грим је већ пре тога проучавао размере међу уметним и народним песништвом, те се и ту, као и у другом, показао темељитим мислиоцем; сада се познао и с Вуком, те је учио српски да би могао читати српске песме у оригиналу. За „Wiener Literatur-Zeitung“ написао је ласкаву и поучну оцену у којој је критичким погледом познао и изнео вредност и првенство српскога народног песништва. Бољега и способнијега браниоца Вук није могао пожелети!

Г. 1815. Вук је непрестано скупљао песме те их је издао те године као другу свеску; посветио их је Копитару који их је укратко обзнанио. Још је 1814. Вук издао „Писменицу“ у којој је расправљао о језику свога народа и о правопису. —

Копитар је био задовољан својим учеником и поносно је писао Добровскому 1815: „Ravnikar in Laibach und Jarnik in Klagenfurt, der Vuk in Karlovitz, etc. — sind mein einiger Trost pro Cisdanubianis.“ — Али то још није било довољно Копитару, те је својим погледом који је далеко видео заснивао и нове нацрте...

Вук се забиља латио речника. Да га у послу не би ометале материјалне невоље, био га је узео к себи 1816. Мушицки који је тада био управитељ манастира Шишатовца. Копитар је Вука топло препоручио Мушицкому. Вук је у Шишатовцу марљиво радио: скупљао је лексе и речи за речник. Мушицки га је пак материјално помагао. Али и Копитар није мировао; слао му је разне поклоне књиге и давао му савете које је добијао од Добровскога.

С почетка ни Копитару ни Вуку још није било јасно у коликој опсежности да се изда речник. То показује писмо из марта 1816.; а већ тада су се почела гомилати критични њихових намера. Какве су назоре имали људи о Вуковом делу казују његове речи: „Било је онда учених Срба у Бечу, који су сав овај посао држали за бесмислицу, и говорили ми у очи, да не кварим артије узалуд.“ Митрополит пак Стратимировић наредио је Мушицкому да уклони Вука, велећи: „Терај Вука из манастира, јер ћу иначе ја отерати и тебе и њега...“

И Вук се с јесени 1816. године вратио у Беч. Ту га је помагао Копитар. Вук је писао Мушицкому да га Копитар сваки дан походи и да заједно прегледају речник. Дело је добро напредовало, и 23. марта 1818. писао је Копитар Добровскому наводећи узроке своме бунилу: „Die weite (Ursache) ist Vuk's reinserbisches Lexikon (etwa 70 Druckbogen) dazu ich das Deutsche und Lateinische seit October bis jetzt machen musste; nun sind wir bereits an der Fele, und in etwa 6 Wochen beginnt der Druck. Sie werden damit wohl nicht durchaus, doch im Ganzen sehr wohl zufrieden sein...“

Али није ишло тако брзо, као што су мислили Копитар и Вук. Августа 1817 писао је Добровски: „Vuk und Ihnen wünsche ich zur Vollendung des serbischen Werkes Glück, und würde dazu beytragen...“ Речник је био штампан тек децембра 1818. Копитар је желео да би Добровски рекао своју реч у корист речника, али Добровски није одговорио жељи његовој. — Кад је Вук био у тешким почетним приликама, узео је неколико примерака свога дела, те је 1819. отпутовао у Русију, поглавито да прибави штогод помоћи. Свуда су га лепо примили, познао се с одличним особама — с Карамзином, Румјанцовом, Аделунгом — и походио је сва главна места.

Међу тим се дома и по Немачкој ширила слава његова дела: Јаков Грим га је ласкаво оценио. За речник је највећу заслугу имао Копитар, који је сам израдио немачки и латински део и предложио фонетички правопис. И бисер Вукова речника, етнографски опис разних обичаја српскога народа, дошао је Копитаревим заузимањем.

Вративши се из Русије у Беч, нашао је Вук онде Добровскога кога је Копитар био најпосле призвао у Беч. С њиме се препирао о разним питањима, јер Добровски није био у свему истих мисли с Копитарем и Вуком. — На дому пак вика против Вукова речника још није била престала; његов су језик називали „свињарски“, јер је садржавао и недруштвене изразе — по савету Копитареву! Али то Вука није омело; признање у Русији и Немачкој одушевљавало га је, а и на дому је већ био стекао присталица. Полемике које је морао водити са својим земљацима само су још повећавале његов удлед и разгласиле његово име. —

Колико је новчане помоћи добио Вук у Русији није познато; истина је толико да је и после тога путовања био у новчаним неприликама; а једном је морао заложити или продати све своје књиге. Тако је било, кад је 1820. хтео у Србију. Копитар му је и тада помагао...

Јуна 1820. Вук је већ био у Србији. Говорио се тада да ће установити школу или да ће бити Милошев тајник; али је идуће године већ опет био у Бечу.

1823. био је Вук у Хали, где се хтео прихватити медицине. У Немачкој је општио с најодличнијим људима: с Фатером, Гримом, Гетом, и Копитар је с весељем јавио Добровскому (31. дек. 1823.): „Grimm und Goethe nehmen sich Vuk's en; ersterer übersetzt seine Gramm. ins Deutsche et imprimitur jam Lipsiae, letzterer seine Lieder im Journal für Kunst und Alterthum etc.“ —

1823. издао је Вук трећи део народних песама; идуће године почео је друго издање. Прву је свеску уз необично занимљив увод препоручио Грим, Копитар пак саопштио је у листу „Wiener Jahrbücher“ врло опсежну, од преко 100 страна, оцену. Међу тим су српске народне песме изишле и у немачком у преводу госпође Талфијеве у Хали. —

Кад се вратио Вук из Немачке није лако утврдити; априла 1824. био је Темишвару, с јесени 1825. опет у Бечу.

Одатле је писао Мушицкому горко, и тешко се жалио на беду. Вук није претеривао, и ако је истина да није знао економисати.

Тада је Вук установио алманах „Даницу“ у којој је доносио граматичке и историјске чланке... Прва је година „Данице“ узроковала непријатности аутору и — цензору Копитару! Копитар је, врло огорчен, писао о томе Добровскому: „... wegen des letzteren hat der prétendu-Gelehrte und effectivement verhätzschelt despotische Vukomastix (oder λυκόμαστιξ) SS. den Censor belangt als Profanator des Heiligen“.

На позив Милошев путовао је Вук 1829. у Србију где је прикупљао законе. Кад се после неког времена сукобио с Милошем, вратио се 1832. опет у Беч, где је с малим прекидама остао до смрти. —

Како је ценио Копитар Вука показује и писмо Добровскога Кепену: „Jhm (Копитару) ist Vuk über Alles!“ Бригу за Вука показивао је Копитар увек. Руско библијско друштво било је позвало Вука да преведе Нови Завет. Цензор Стојковић поправљао је тај рукопис по своме нахођењу, па га напослетку издао под својим именом. Вук је по том сам на своју руку издао одломак под именом „Огледи Светога Писма на српском језику“ (1824) за доказ да је његов рад бољи. Подло је ровење Стојковићево, разуме се, и онако нервознога Копитара огорчило, и он је у писмима Кепену више пута загрмео због тога...

Копитар је кушао израдити Вуку новчану помоћ да би лако путовао по Србији и издавао своја дела. За то се обраћао Кепену 1826...

Кепен је био вољан учинити не жели Копитаревој, говорио је о тој ствари с министром Шишковом, који је обећао своју помоћ. Кепен је све то јавио Копитару и казао му, нека Вук састави нацрт..

1834. Вук је заиста путовао преко Далмације у Црну Гору. Тако је познао и западне делове српскога народа. Плод његовог путовања биле су 1836. на Цетињу издане „Српске народне пословице.“

Из свега је тога јасно, како је тесно било спојено живљење и делање ова два човека. То је пак било најлепше и најсјајније доба у Копитареву животу. Премда је тек сад настало време његових већих дела нарочито спохалнога

„Glagolita Clozianus“, ипак Копитар није био више задовољан и срећан. Кад је 1829. у Прагу легао у гроб његов „учитељ“ Добровски, надао се Копитар, да ће се тежиште словенских студија пренети у Беч и да ће им он бити глава. Али је зловољно видео да се у Прагу ствара ново средиште које је своју вредност добијало од Шафарика; за том је новом свезом ишао и млади нараштај; Копитара су се некако клонили. Све је то Копитара худо болело; постао је некако сломљен и тужан, те је своме нерасположењу давао и у писмима више пута одушке. Придружиле су се још и непријатности због научног речника и ради издања Флоријанскога Псалтира, што га је заплело у полемике које су га тешко цвелиле. Постајао је раздражљив, љутит; болело га је кад је видео како је усамљен, и у велике је изгубио ону срдачну отвореност која је владала између њега и Добровскога. У Прагу га пак нису разумели, криво су о њему судили и обасипали су га мало ласкавим називима, као „Hofslavist“, „Mephisto“ и т. д.

Кад се по други пут вратио из Рима (1843.), почео је боловати. Поред болести плућне придружила се и душевна тегоба, јер су га мучиле новчане бриге. Своју је уштеду био, на име, предао на чување своме земљаку др. Гостиши, не тражећи писменог потврђења. Кад је пак Гостиша напрасно умро, удова његова није хтела о оним новцима ништа знати, и Копитар је изгубио свој иметак, како је Миклошић говорио, око 20,000 форината.

Тако се дакле са грдним дисакордом завршио његов занимљиви, вихорни и немирни живот, и 11. августа 1844. преминуо је код свога пријатеља Јенка. Нешто утехе и задовољства нашао је у одликовању и признању, што му је при крају живота долазило са свих страна. Сахранили су га на Марковом гробљу у Бечу, где му је двадесет година позније 1864 дошао и његов драги друг — Вук.

Копитар и Вук стекли су сваки за свој народ неувелих заслуга; Копитар, кроз чији се живот провлачи као црвена нит љубав према словеначком народу, прославио је својом ученошћу словеначко име по широком свету, а Вук је својим делом положио темељ новом књижевном животу српскога народа и упознао свет с недосежно лепом народном поезијом српском.

Народи словеначки и српски у истину су се осећали лужни да покажу на што достојнији начин своју захвалност верним великим синовима; и као што су оба великана заједнички радили и били суседи и по смрти, тако су Словенци и Срби пред заступницима других словенских народа заједно дигли и пренели њихове посмртне остатке у домовину — у белу Љубљану и у Београд...

Фр. Вегак.

Љубљане

„Ljubljanski Zvon."

IX

MATICA SLOVENSKA

v

LJUBLJANI.

Št. 130. V Ljubljani dne 14. okt. 1897.

Slavnemu predsedništvu kr. srbske akademije

v

Belem gradu.

Po dostojno in častno izvršenih slavnostih se omotrata podpisanca v imenu predsedništva „Slovenske Matice", katera je Kopitarjevo slavnost prizedila, slavni akademiji častno in prijetno obvezanima, zahvaliti se dostojno na krasnem darilu, poklonjenem spominu slavljenca Jerneja Kopitarja.

Darilo se hrani in se vedno skrbno hranilo v našem društvu kot živ dokaz bratske vezi med dolnim srbskim in hvaležnim slovenskim narodom.

Hvala tudi slavni akademiji in njenemu spoštovanemu predsedniku na brzojavnem pozdravu.

V imenu predsedništva „Slovenske Matice" beleđita z israzom najodličnejšega spoštovanja:

Predsednik:
Fr. Levec.

Tajnik:
Evgen Lah.

X

Пренос посмртнога праха Вука Стеф. Караџића и Бартоломеја Јернеја Копитара обележен је са свих страна српскога и словеначкога народа, Словенства и свега образованог света као одужење захвалности народне својим великим синовима.

Али је тим преносом у исти мах најлепше прослављена и педесета година најновијега доба у српској и словеначкој књижевности.

Година 1847. била је епохална за српску књижевност; четрдесетих се година и у Словенаца крену ла јача струја књижевнога рада, ближа народу и за народ.

Деведесете године напрпују пету десетину ових знаменитих догађаја.

Пренос Вуков и Копитарев сврпује једну и почиње за будућност другу епоху: епоху новог напретка, лепших дана, братског рада и ближе заједнице.

Вечна слава светлој успомени Вука Стефановића Караџића!

Вечна слава светлој успомени Бартоломеја Јернеја Копитара!

BINDING SECT. APR 15 1969

PG
1217
K3S7

Spomenica o prenosu prahe
Vuka Karadžića

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 16 14 13 07 010 8